

Det

Kongelige Norske Videnskabers Selskabs

Skrifter

i det 19de Aarhundrede.

Ottende Bind.

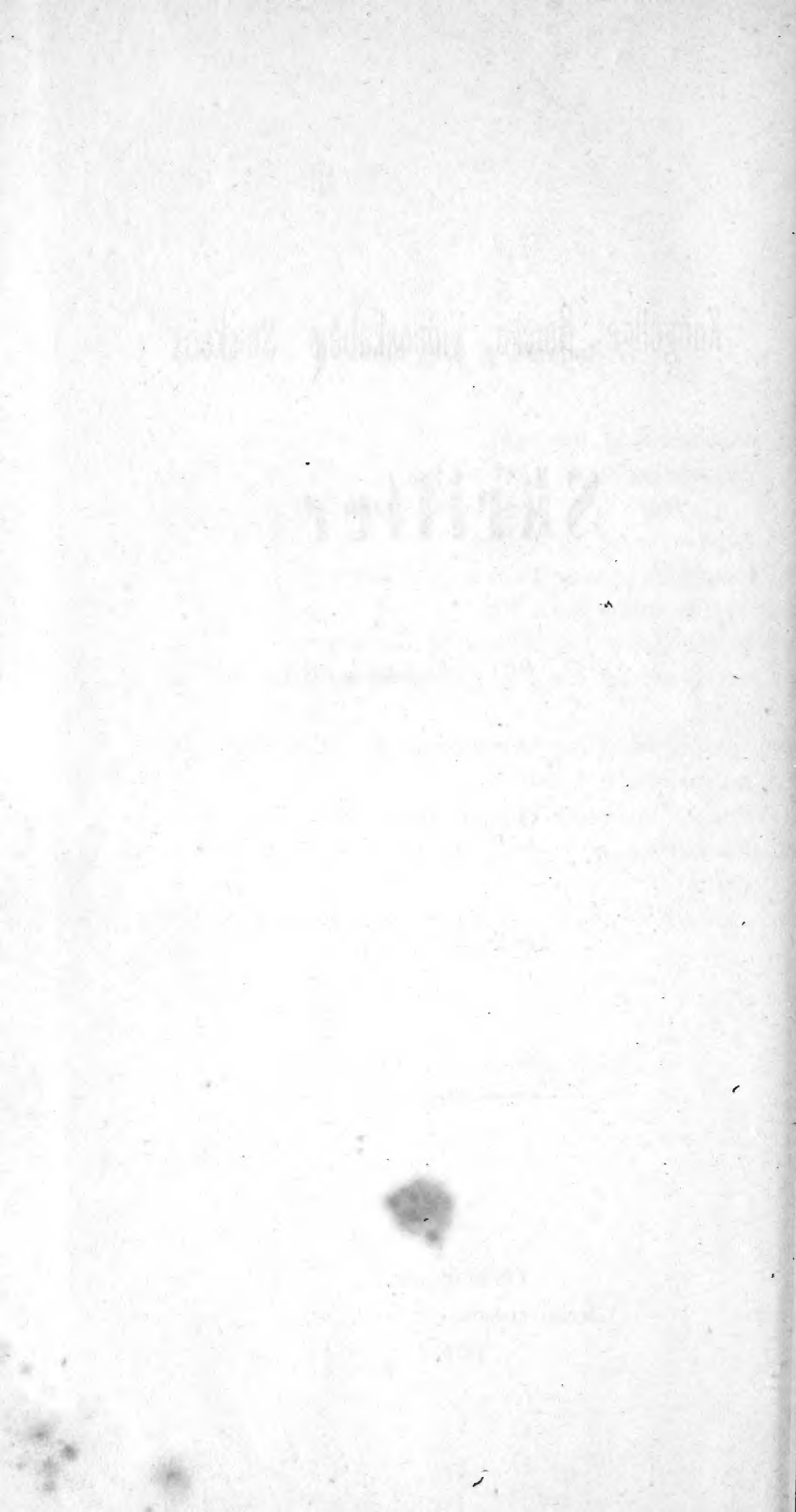
1874—77.



Thronhjøm.

Interessentskabets Bogtrykkeri.

1879.



Indhold af 8de Bind:



1. Aarsberetning for 1874.
2. Reiseindberetning 1874 af K. Rygh.
3. Do. — „ I. Undset.
4. Aarsberetning for 1875.
5. Reiseindberetning 1875 af I. Undset.
6. Aarsberetning for 1876.
7. Reiseindberetning 1876 af K. Lossius.
8. Aarsberetning om den zoologiske Samling 1876 af V. Storm.
9. Aarsberetning om Oldsagsamlingen 1876 af K. Rygh.
10. Aarsberetning for 1877.
11. Reiseindberetning 1877 af K. Lossius.
12. Aarsberetning om den zoologiske Samling 1877 af V. Storm.
13. Aarsberetning om Oldsagsamlingen 1877 af K. Rygh.



Journal of the Board

At a meeting of the Board
held at the office of the
Secretary on the 15th day of
January 1878 at 10 o'clock
A.M. the following business
was transacted:
1. The minutes of the last
meeting were read and
approved.
2. A report of the Secretary
was read and approved.
3. A report of the Treasurer
was read and approved.
4. A report of the Committee
on the proposed amendments
to the Constitution was
read and approved.
5. A resolution was adopted
to amend the Constitution
in the following manner:
"The members of the
Board shall be elected for
terms of three years."
6. A resolution was adopted
to amend the Constitution
in the following manner:
"The members of the
Board shall be elected for
terms of three years."
7. A resolution was adopted
to amend the Constitution
in the following manner:
"The members of the
Board shall be elected for
terms of three years."
8. A resolution was adopted
to amend the Constitution
in the following manner:
"The members of the
Board shall be elected for
terms of three years."
9. A resolution was adopted
to amend the Constitution
in the following manner:
"The members of the
Board shall be elected for
terms of three years."
10. A resolution was adopted
to amend the Constitution
in the following manner:
"The members of the
Board shall be elected for
terms of three years."

Adjunkt Ryghs

Reiseberetning,

1874.



————— Rygh —————

George A. Smith

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1911

6

CHICAGO, ILL.

Til

Direktionen for det kgl. norske Videnskabers selskab
i Thronhjem!

Af de til archæologiske reiser i indeværende aar af selskabet bevilgede 50 spd. blev der overladt mig 25 spd. til en reise gjennem Overhalven, Grong og mulig Snaasen. Jeg antydede iforveien, at jeg forbeholdt mig mindre afvigelser i denne reiseplan, hvis jeg maatte finde det raadeligt. Det vil sees, at jeg tildels har gjort dette. Navnlig bevirkede den omstændighed, at jeg paa grund af umuligheden af at opdrive arbejdsfolk under høaannen aldeles maatte opgive den plan i forbindelse med min undersøgelsesreise at foretage gravninger paa enkelte steder i Namdalen ved hjælp af de af den antikvariske forening bevilgede penge, at jeg fik tid til ogsaa at foretage en temmelig fuldstændig gjennem søgelse af Beitstaden.

Jeg indsender herved en beretning om udbyttet af min reise.

Snaasen. Jeg gjennem søgte kun egnen langs sydsiden af vandet fra Olderneset af opover og omkring bunden af vandet. Jeg fandt lidet mærkeligt udenfor, hvad der er bekjendt fra ældre reiser og beretninger. (Se Nicolaysens Fornl. pag. 658 ff.). Af haugene mellem Jørstad og Finnsaas og paa den første gaard er der endda adskillige igjen, skjønt en del er tagen til veifyld. Paa

Brede er der endnu flere tilbage i flere grupper. Ved en plads i V. for gaardene syntes et par at bestaa væsentlig af sten, men forresten lod samtlige hauge paa disse grænser til at bestaa af sand og, efter de allerede udtagne at dømme, uden gravkammer, hvilket forklarer, at man ikke vidste at have fundet noget i dem uden lidt kul. I en gruppe i en løvskov nærmere Bredegaardene af runde og aflange hauge fandtes der en enkelt, som var en mærkelig combination af begge former, som en aflang haug med en høiere og bredere rundhaug over midten. Alle disse grupper tilhøre utvivlsomt den yngre jernalder. — Paa en plads under Midjaas sagdes der for længere tid siden at være fundet „en pil“ af jern, men den var ikke bevaret. Paa østre Brunstad skal der for ca. 40 aar siden være fundet sverd, spyd og øxeblad af jern; da husbondsfolkene ikke var hjemme, kunde jeg ikke faa oplysning, om det var bevaret, men lagde igjen opfordring til isaa-fald at indsende det til samlingen. — Lensmand Worum paa Gran er i besiddelse af en liden Garmet lysekrone fra den gamle kirke, som han lovede ved leilighed at bringe som gave til samlingen. Hos ham vil samlingens bestyrer kunne paaregne interesse og hjælp, om han henvender sig til ham i noget anliggende.

Heller ikke i den øvrige del af Snaasen, som jeg ikke kom til, vidste mænd, som vare meget kjendte i bygden, at der var fundet noget.

Grong. Paa Homo findes flere runde og aflange hauge, enkelte af sten. Her blev for længere tid siden gjort et større fund af vaaben fra yngre jernalder, der for nogle aar siden blev foræret til samlingen af foged Klingenberg. — Omkring Kvitteim og Heggeim er mange tildels meget store hauge. Paa den sidste skal der for meget lang tid siden være gjort et fund, der blev overdraget til en af presterne, formentlig Brun eller Krag, og rimeligvis indlemmet i den samling paa prestegaarden, hvis

rester jeg nu har indbragt til selskabet. Paa samme gaard findes en kaarde fra ca. 1600, haandbøile af en anden, en bred stridsøxe med skaft, en do. med lang hals og lidet, kun 1" bredt blad. en lang dolk med tange uden haandtag og et ubestemmeligt redskab af jern. Jeg erhvervede ikke disse sager denne gang, da manden dels ikke var paa det rene med, om han vilde skille sig ved dem, dels lod til at finde den betaling, jeg efter deres ælde fandt at burde give for dem, for liden. Jeg opfordrede ham imidlertid til, hvis han skulde betenke sig, at indbringe dem til samlingen. i hvilket tilfelde jeg lovede ham, at han vilde faa et par spd. for dem. — Paa Grongs prestegaard blev der i sin tid fornemmelig vel af Krag anlagt en liden samling af oldsager; om dens oprindelige størrelse er det ikke godt at have nogen formodning, da der ikke nu, saa vidt man ved, eksisterer nogen fortegnelse over den. Det er ikke gaaet stort bedre med denne samling end med den af presten Krag i Vaage anlagte; dog har der holdt sig nogle levninger af den overhalvske. Omend saadanne bygdesamlinger nu til dags ere uden mening, maa de oprindelige samleres bestræbelser visselig prises, og de kunde have ledet til, at mange oldsager vare blevne bevarede for nutidens forskning, naar bare ikke deres eftermænd havde behandlet dem med saa stor ligegyldighed, som tilfældet maa have været. Det er faa af de tilbageværende gjenstande, om hvis findested der nu haves nogen oplysning, men nogle faa endnu bevarede lapper med notitser viser, at det ikke er samlernes skyld. Af oldsager var der nu kun 12 no. tilbage nemlig: levninger af et sverd, 2 spydodder, et øxeblad, en dolk og 3 andre gjenstande af jern, et stykke af en langhein, et røgelsekar og en enkelt skaalspende af bronze og en spydod af flint. Af disse ting er flintspydet fra Tønneraas, heinen fra Væreim i Grong, røgelsekarret fra Grongs kirke, spenden fra Ryom i Nærø. Af jernsagerne høre maaske nogle til fundet fra Heggeim.

nogle til et fra Vibstad, der efter en hosliggende notits fra Peder Vibstad blev indsendt til „det overhalvske museum“ i 1827 (af 6 no.); isaafald maa de have lidt megen skade siden den tid. Merkeligst af disse sager er flintspydet; det er jo i sig selv paafaldende at finde stenalderssager af den type saa langt mod N. i det indre af landet, og dertil kommer, at Tømmeraas ligger høit oppe i en noget afsides dal. Det kan nok være en antydning til, at enkelte gjenstande af den sydlige stenaldersformation kan være indvandret og brugt blandt det folk, hvem den saakaldte arktiske stenalder tilskrives. — Sammen med oldsagerne fandtes der paa prestegaarden nogle dokumenter nemlig: 1) en beskrivelse med tegninger af nogle indsendte oldsager af gaardbruger Peder N. S. Wibstad i Overhalven af 1827, 2) skiftebrev efter Nils Willomsen Kløcken (Klykkja) af 1666, 3) kjøbebrev paa en part i Fosslund (Grong) udstedt af Knut Elstad m. fl. af 1646, 4) brev udstedt 1641 af Erich Ryg, lensmand i Overhalven m. fl. angaaende en arv i Klykkja, 5) afskrift af det gamle skjøde paa Bjørlien paa Høilandet. — Samtlige disse oldsager og dokumenter bleve overdragne mig af hr. sogneprest Schaanning som gave til selskabet. — Paa Bergsmoen blev der for nogle aar siden ved et veianlæg i gjennemskjæringen af en bakke fundet en pileod af skifer, som af lensmand Nyhuus blev foræret til selskabets samling. Fra dette sted af og nedover til Berge udover en mo findes der en mengde smaa firkantede grave¹⁾. Dette er en ny støtte for den mening, at denne art grave, hvoraf der findes mange paa flere steder nordenfjelds, ere levninger fra et stenaldersfolk. Gaardbr. Lars Jørem havde gravet i en del af dem og der fundet et redskab af sten ca. $\frac{1}{4}$ alen langt, 3“ bredt, tykkere i den ene ende og der med et lidet hul

¹⁾ Mellem gaardene paa Berge skal der under jorden findes en brolagt gade.

gjennem fladsiderne og egg i den tyndere ende; det har rimeligvis været et slags øxe, — nu ødelagt. Paa Valdskrov havde den samme mand fundet en ring af messing, som ogsaa var forkommet. Forresten har jeg om Grongs hovedsogn intet merkeligt at tilføie til, hvad der er meddelt i „Fornlevninger“, Aarsberetning for 1868 og i samlingens tilvektskatalog angaaende nyere fund fra Sklet, Tømmeraas o. fl. st.

Grongs hovedkirke skal i vinter bygges ny lidt ovenfor den nuværende kirke, og den gamle vil da rimeligvis blive nedtagen. I dette tilfælde er der flere middelalderske inventariesager, som burde erhverves for samlingen. Saaledes det nuværende alterskabet fra 1400-tallet med mange helgenfigurer i træ, større end almindeligt nordenfjelds og uden døre; ligesaa nogle smaa beskadigede beslag paa hoveddøren. I en kiste under prædikestolen findes nogle stumper af en ældre altertavle og deriblandt et lidet crucifix af træ, $\frac{1}{2}$ aln høit, meget simpelt, men fra den romanske periode. Jeg udbad mig skriftlig af kirkeeieren O. Sem tilladelse til at tage det med, men da jeg ikke fik noget svar, og jeg ikke havde tid til selv atter at reise op til Sem, maatte jeg lade det ligge. — Forøvrigt vil jeg henlede Filialafdelingens direktion's opmærksomhed saavel paa disse sager i Grongs som paa lignende i Harrans kirke.

Harraus sogn. Meget fattig paa gravhauger; der findes neppe stort flere end et par paa By ovenfor Fiskeim. Paa Nes er der efterhaanden fundet 1 pil af skifer under opbrydning af nyland, paa et andet sted 2 lignende ligeledes ved optagning af nyland; den første og den ene af de to er for nogle aar siden indkommet til samlingen, den tredje er forkommet; endelig i en bakke nær fergestedet en 4de pil, hvid, rimeligvis af kvarts (jf. en fra Heimnes i samlingen) af form som skiferpilene, men med afbrudt tange, ogsaa forkommet. Det er af særlig be-

tydning, at netop paa dette sted, hvor saa mange stenpile af skiferformen ere fundne, findes der endnu adskillige af de smaa aflange, firkantede gravsteder, saaledes nogle paa et nes ved den bielv, som her gaar ned til Namsen. Dette bestyrker ogsaa min mening om disse gravformers alder og oprindelse. Hvis man henfører disse levninger til Lappernes forfedre, er det naturligt, at man finder dem i mengde her, hvor en ualmindelig flad, jevn dal fører fra de østlige fjelde ned til hovedelven. Jeg maatte her særlig beklage vanskeligheden ved at faa arbejdsfolk, der hindrede mig i at undersøge disse grave. Jæger Johannes Mathiassen Nes havde længe tænkt paa at undersøge nogle af dem og vilde mulig komme til at gjøre det i høst; han lovede, hvis han kom til at gjøre noget fund, at bringe det ind til samlingen. — Paa samme sted som den sidst nevnte pil er der ogsaa fundet 2 rjinge af et mundbid af jern, den ene opsmedet, den anden forkommet. Paa et andet sted var en stighbøile af jern fundet i jorden oppe i marken, af gammeldags form men dog neppe fra hedendommen. Denne erholdt jeg til samlingen.

Harrans kirke. Alterskab fra 1400-tallet beskrevet i Fornlevninger s. 668, hvorved dog maa merkes, at St. Olav ikke som sedvanlig træder paa dragen, men staar foran den. I kirken findes ogsaa nogle større snoede søiler. I fordøren findes endnu bevaret paa sin gamle plads en gabestokring af jern. Ogsaa denne kirke, der eies af almuen, vil nu rimeligvis blive revet ned, da der er opført en ny sognekirke paa Fiskeim. Rigtignok fortælles det, at en engelskmand vilde kjøbe kirken og forære den til den nærmeste del af sognet, men det vil dog rimeligvis ikke ske, og isaafald bør disse inventariesager erhverves for samlingen.

Høilandets sogn. Paa Kongsmoen findes ude mod søen (det inderste af Kolvereidfjorden) 2 middels store sandhauge med veit omkring og noget udgravne i toppen.

Paa Aar, paa den anden side af fjorden, er der for lang tid siden fundet „pile“ af jern med modhager, altsaa vel fra ældre jernalder. — Paa Kalmoen, en part af Saur er der under fjøset en omtr. udjevnet haug; her er fundet en dobbelt skaalspende af bronze. Da alle folk vare i fjeldslaatten, kunde jeg ikke faa fat paa den, men den vil muligens senere blive indsendt. I ældre tid skal der ogsaa paa gaarden være fundet en del jernsager. — Paa Bjørlien skal der findes et meget gammelt skjøde paa gaarden, men jeg fik desverre først underretning derom, efterat jeg havde været der. — Paa pladsen Myra under Øie er der under opbrydning af ager fundet en naal af guld (?), hvoraf kun det pladeformede hoved er bevaret, medens naalen, der af finderens blev afbrækket, skal være forkommet. Jeg var 2 gange paa stedet, men alle folk vare borte paa arbeide, og jeg kunde heller ikke andetsteds faa fat paa dem. — Paa Flot, østre gaard, er der paa et sted, hvor der har været mange hauger, under pløining fundet en skaalspende, et sverd med hjalter og en øxe; den sidste har jeg medbragt som gave fra gaardbr. Salomon Flot, det øvrige var forkommet. — Paa Øie er fundet underpladen og 2 stykker af overpladen af en dobbelt skaalspende af bronze; kjøbt for samlingen. — Paa Romstad (østre gaard) fundet en enkelt skaalspende og en ligearmet bøilespende af bronze i samme haug tillige med flere perler, som vare forkomne; kjøble for samlingen. — Paa samme gaard blev af en gjætergut fundet en øxe af sten med skafthul, som han imidlertid slog istykker. — Paa Flot blev der paa en tange ved Øievandet fundet af en gjætergut en øxe af sten med hul i enden i bladets linje (?); han slog et stykke af den, men finder mulig resten igjen, naar vandet falder. — Paa en plads under Okstad nær veien en udgravet haug, hvori et hellesat kammer med ben og kul. — Paa Tyldheim er flere hauger blevne udgravne; bestod af lutter sand

og indeholdt kulstriber, rester af lerurner samt jernsager, alt forkommet undtagen et øxeblad af jern, som imidlertid eieren ikke nu kunde finde igjen. —

Overhalven. Dette prestegjeld gaardfor jeg ikke saaledes som Grongs, men indskrenkede mig til at foretage efterspørgsler paa enkelte steder især hos mænd, som vare mere kjendte i bygden. Grunden var dels, at en slig undersøgelsesreise, naar den skal foretages rigtig grundigt, er overmaade trættende, dels at det har været mere almindeligt at indsende oldsager fra denne bygd. Imidlertid er det sikkert nok, at en saadan undersøgelsesmaade er aldeles utilstrækkelig, og intet er vissere end, at der for tiden godt kan findes adskillige oldsager liggende paa gaarde i Overhalven, som jeg ikke har faaet fat paa.

I Raneims kirke findes en altertavle, der efter en indskrift er omtr. 200 aar gammel, med pluskjævede engle; men maaske er nogle rester af en ældre anvendt i den, saaledes endel søede søiler. Over chordøren har man C 5, naturligvis fra en reparation. Stolene og galerierne ere rigt prydede med eiendommelige træudskjæringer, hvorimellem forekommer Anno 1656 og F 3. Prædikestolen med evangelisterne og deres symboler er lidt yngre. Ligeoverfor choret paa galeriet er opslaaet et stort crucifix af træ, méd fødderne jevnside paa en basis, sandsynligvis fra ca. 1300 og rimeligvis oprindelig alterprydelse. Gamle beslag paa udgangsdøren. Se forresten om kirken Fornlevninger s. 663. — Paa Vibstad blev der i 1827 fundet: 1 sverd, 1 spyd, 1 øxeblad, 1 sigd og et ubest. stykke, alt af jern (se Peder Vibstads fortegnelse med tegninger), som blev foræret til samlingen paa prestegaarden, og hvorfra utvivlsomt den af mig medbragte øxe ialfald er en levning. Desuden blev der paa samme gaard omkring 1830 (ialfald før 1835) fundet et sverd, et øxeblad og et spyd, som blev indsendt til Videnskabs-selskabet, men som nu ikke længere kan findes. Fremdeles blev der for

et par aar siden fra Vibstad indsendt nogle vaaben af jern til oldsamlingen gennem agronom Jensenius; de ere imidlertid ikke indkomne, hvis skyld det nu end er. — Alle disse fund ere gjorte paa en slette, kaldet Kirkmoen, under nylandbrydning; der var ialfald da ingen haug der, om det end kan antages, at en tidligere rydning har taget dem bort.

Den forrige kirke paa Sævik blev tilligmed alt inventarium solgt til handelsmand Møller paa Namsos. Paa kirkegaarden findes der et kors af sten med bogstaverne C. A. S. oventil og et mindre, ophøiet kors udhugget paa forsiden; det er fundet i en grav, men har formodentlig oprindelig staaet ovenpaa jorden.

Ved Bangsund findes flere runde sandhaug ved søen. I en blev der for mere end 20 aar siden fundet sverd, spyd, øxe af jern og 2 langheiner; sverdet havde metalbelæg paa hjalterne, og spydet en meltalring om falen. Det blev vist frem til mange reisende, hvoriblandt flere embedsmænd; men da ingen af dem gjorde manden opmærksom paa, at det havde noget verd, var han siden mindre omhyggelig med at bevare det, og nu er det forkommet. I nogle af haugene er der taget veifyld; i en gjenstaaende mel af en saadan fandt jeg en spiralformet ring af bronze og nogle brendte ben. Længere inde paa sletten ligger endel aflange firkantede forhøininger, maaske grave.

Beitstaden. Paa en plads under ytre Vada (Vaade) blev der for lang tid siden i ageren fundet 1 sverd, 1 spyd, 2 øxer, alt af jern, og nogle heine. Den ene øxe kjøbte jeg, resten var forkommet. — Paa gaarden blev ivaar ved opbrydning af en stenhaug paa en bakkekant ud mod søen fundet en muret grav med en svær sten, der paa undersiden var fladt tilhuggen, som dækhelle over den øvre ende, og nedi var lagt en helle „ligesom til hovedpude“; i graven fandtes et skelet; ligesaa blev der i samme haug

fundet 2 andre hellesatte kanre. Forresten intet fund. Paa samme sted findes endnu nogle flere røser. — Høiere oppe mellem gaardene levninger af røser og ved siden en opreist sten, 4 aln lang over jorden, $\frac{1}{2}$ aln tyk med regelmessigt kvadratisk tversnit. Den skal være reist af en af de sidste eiere, men er rimeligvis en gammel bautasten. — Oppe paa fjeldet ovenfor Vada skal der efter beretning af flere for flere aar siden af et par husmænd være fundet en spiralformet armring af guld; den blev solgt til en guldsmed paa Levanger for 8 spd. (efter andre 30 spd.) — Paa Bartnes nær den gamle kirketomt findes 3—4 smaa røser. — Paa Ronnes (søndre) 3 ikke meget store stenhauge. en i marken, to inde paa en plads. I en 4de fandtes for lang tid siden „et lommeuhr, ca. 4“ i tvermaal, med ring, kjæde af læder og nøgel med sten i“; beretteren havde ei seet uhret, der smuldrede sammen ved berørelsen, men derimod nøglen. Det er vanskeligt at forklare sig, hvad det virkelig kan have været. — Paa Hamer fik jeg et haandsneldenhjul eller en spillebrikke af sten, funden i ageren, gave fra gaardbr. Ole Hamer. — Paa en plads under vestre Skevik et lidet øxeblad af jern med afbrukken hammer funden ved jordarbeide, gave fra Peder Skevik. — Paa Homnes skal der for længere tid siden være fundet en guldring, en anden gang en kjedel af metal med ører prydede med menneskeansigter (min hjemmelsmand havde selv seet dem), følgelig fra ældre jernalder og af romaniserende arbeide; efter andre beretninger skal der ogsaa være fundet flere guldringe. Eieren flyttede sig til Overrein, er nu død, og alt maa antages forkommet. Endnu skal der findes en haug i marken. — Paa Viset blev der for en tid siden fundet en del vaaben, deriblandt et sverd med hjalter, i en haug. — Paa Follen i Verran købte jeg et spyd af jern, fundet i en ager; i nærheden findes endnu 4 runde og en aflang gravhaug. —

Paa Stuvskin i Verdalen erholdt jeg som gave til samlingen et sverd fra y. j., fundet ved pløining ved en plads paa aasen mellem Stuvskin og Reppe. Der var intet tegn til haug. — Gave fra Sevald Stuvskin.

Paa Hamnes paa Otterøen skal der i fjeldet findes indhugget omridsene af en mand i legemsstørrelse i siddende stilling.

Paa Almindingsøen i Bjørnør, hvor der er et gammelt marmorbrud, skal der foruden bogstaver indridsede i nyere tid af fiskere ogsaa findes en gammel indskrift. Det fortjente nærmere undersøgelse.

Jeg har af oldsager i det hele fra denne reise medbragt 23 no., størstedelen gaver; 5 no. ere kjøbte for tilsammen 1 spd., hvilket imidlertid dækkes af mit stipendium. Fra de for den antikvariske forenings regning af mig foretagne gravninger og reiser har jeg medbragt 13 no., der antagelig ligeledes ville blive overdragne til samlingen. De førstnevnte oldsager har jeg overleveret til samlingens bestyrer.

Det maa være næsten overflødigt at bemerke, at frugterne af en saadan reise ikke maa maales udelukkende efter det hjembragte udbytte af oldsager og heller ikke efter de indsamlede efterretninger. Stipendiereiserne for oldsagsamlingen maa rettelig kaldes en missionsvirksomhed for den; det maa være deres hovedformaal at stræbe hen til at gjøre landalmuen til medarbeidere ved den archæologiske forskning ved at udbrede forstaaelse af hensigten med samling og bevaring af oldsager, vække interesse for videnskabens formaal og sprede kjendskab til oldsagernes udseende og beskaffenhed og derfor ogsaa opmuntre landbefolkningen til paa byreiser at stifte personligt bekjendtskab med samlingen for at faa et fyldigere begreb om oldsager end enkelte forklaringer og tegninger kan give. En saadan stipendiats virksomhed er endnu virkelig trættende: de samme, ofte bornerede spørgsmaal at

besvare, de samme forklaringer at give fra gaard til gaard og fra plads til plads.

Paa denne reise har jeg dog i denne henseende været ualmindelig heldig stillet; thi de bygder, jeg har draget igjennem, ere utvivlsomt de i Thjems stift, hvor læsning er mest almindelig, og oplysningen er størst, og det aandelige standpunkt i det hele er høiest. Men det gjør det næsten mere iøinefaldende, hvor lidet forarbeide der er gjort for den thjemske samlings interesse. Omkring Beitstadfjorden f. ex., hvor man driver meget paa jægtfart, traf jeg mange, som havde seet Bergens Museum og hjembragt levende indtryk derfra, og fra dem var kjendtskabet til det udbredt i bygderne; men jeg har kun truffet paa ganske faa, som havde seet de thjemske samlinger, skjønt jæggerne naturligvis ogsaa fare paa vor by. Existensen af samlingen er i det hele kun kjendt af takkebekjendtgjørelserne i amtets aviser; men disse holdes i regelen mindre end nogle Christianiaaviser. — At de seneste anstrængelser endnu ikke har kunnet udrette særdeles meget, er naturligt; thi det bliver nødvendigvis mange aars arbeide at afhjælpe følgerne af, at denne retning af selskabets virksomhed tidligere har været forsømt. Derhos stilles vi saa særdeles ugunstig ligeovenfor Bergen, naar der er spørgsmaal om at vække almuens interesse for samlingen, ved det slette udstyr, hvori den fremtræder for besøgeren, og som ikke alene er til skade for oldsagernes bevaring, men ogsaa forringer det indtryk, de gjøre paa tilskueren. Denne mangel, som paa den maade bliver til en hindring for oldforskningens interesse i det hele taget i denne del af landet, vil det vel ogsaa forhaabentlig lykkes lidt efter lidt at afhjælpe.

Throndhjem $\frac{5}{9}$ 74.

ærbødigst

K. Rygh.

Chr. Nielsen

Det

Kongelige Norske Videnskabers Selskabs

Skrifter

i det 19de Aarhundrede.

~~~~~  
Ottende Bind, 2det Hefte.  
~~~~~

Indhold:

Student Undsets Reiseberetning, 1874.

—————
Throndhjem.

Johan L. Sundts Bogtrykkeri.

1875.

Der

Königliche Preussische Minister des Innern

Verordnung

über die Ausführung

der Bestimmungen

über die

Einrichtung von

Verordnungen

über die Ausführung

1871

Indberetning

til

direktionen for det kgl. norske videnskabs-selskab

om

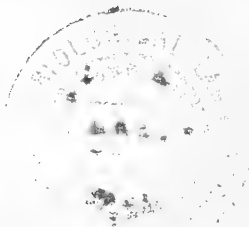
en med dets stipendium foretagen

antikvarisk undersøgelsesreise

i sommeren 1874.

Af

Ingvald Undset.



Handelsbuch

III

Direktion für den kgl. nord. Handels- und Gewerbe-Bezirk

III

Verlag von J. Neumann, Neudamm

Handelsbuch für den kgl. nord. Handels- und Gewerbe-Bezirk

Verlag von J. Neumann, Neudamm

Verlag von J. Neumann, Neudamm

Verlag von J. Neumann, Neudamm

Verlag von J. Neumann, Neudamm

De egne, jeg i denne sommer har gennemreist med det mig bevilgede stipendium, er kyststrækningerne søndenfor Thronhjemsfjorden fra Orkedalsøren af, udover og nedover til Romdals amt; tillige gjorde jeg en afstikker til Bod i Romsdalen i anledning et par derfra til selskabets oldsamling indkomne mærkelige fund fra bronzealderen.

Med hensyn til den fremgangsmåde, jeg fulgte for at opnå min reises øimed, da var den ganske den samme, som jeg har udviklet i begyndelsen af min indberetning om stipendiereisen i 1873, hvortil jeg således kan henvise. De stedlige forhold lagde i år ikke de hindringer iveien som ifjor, og jeg blev således istand til i år at besøge så-godtsom hver eneste gård og plads i den gennemreiste kyststrækning. Reisen foregik tilfods overalt, hvor dette på nogen mulig måde lod sig gøre.

Jeg tiltrådte reisen fra Orkedalsøren udover langs **Gete-strandens** sogn.

På Hukkelås så jeg en gryde af metal, som skal være funden i jorden på Åstan, meget gammel kunde den dog ei være. Den var simpelt arbeidet, ganske liden, men temmelig tyk, støbt; støberandene var kun skødeløst affilede, så de endnu tydelig såes. To ører og tre ben var støbt i et med gryden; en jernhank, som deu havde, var senere tilsat. Den havde nu et hul i bunden.

Sønnen på gården skulde i jorden have fundet en til-dannet sten; han var dog nu ei tilstede, så den kunde ei skaffes tilveie, og nøiere underretning ei fåes.

På Åstan*) fik jeg fat på et af de skaffformede redskaber af sten, som oftere er fundne, men om hvis tid og brug man ei kan bestemme noget; jeg fandt et lignende tidligere i sommer i en gravhaug fra yngre jernalder på Dragseidet i Åfjorden. — Som sædvanlig viser den ene ende sig at være brudt af; — det blev fundet for 10—11 år siden ved brydning af nyland nord for gården. — Det er som de øvrige af kvarts, 7“ langt, 2“ bredt øverst, nederst ovalt, 1“ 3“ × 11“ i tvermål. På Åstanebber ligger en aflang sandhaug.

På ytre Åstan var funden en sænkesten med indhuggen rifle om, aflang rund; den skulde ved leilighed blive indsendt. En anden tildannet firkantet sten med to påbegyndte huller, ligeledes funden i jorden, var forkommen. For længere tid siden var funden en aflang sten med hul igennem, efter beskrivelsen en stenøks; den kunde desværre heller ikke nu findes igen. Tæt ved denne gård ligger lige ned for kirken i nedre veikant en gravrøs, noget udkastet i midten; for lang tid siden (omtr. 100 år) skal der være fundet „en skat.“ —

På en plads under Åstan skulde også, efter hvad mig meddeltes, en kone have fundet en tildannet sten; meddelelsen lovede at undersøge sagen.

På ytre Hognes gemmes en messingdåse, der bærer årstallene 1482 og 1567 (?), med figurer og en kalender; den har tillige en hollandsk (?) indskrift, dog nu ei mere læselig. — Så gammel som årstallet angiver, kan den dog neppe være.

På Halsen er, foruden hvad før er indkommet til

1) Gårdens navn skrives almindelig Ofstad, men dette er utvivlsomt feilagtigt. Almuen udtaler navnet „Åstan“ eller „Åsten“; den gamle form er Åstar; gården nævnes i Sverres saga; sml. Munch N. F. Hist. III. p. 111. — Det er vel også denne gård, som er nævnt i Dipl. Norge, III, I, p. 789.

samlingen, funden et stort bidselmundbid af jern, ei bevaret.

På Geten („Geita“) er på den sydvestlige af gårdene funden en tilspidset sten, „lignende en hein“, rimeligvis en spydspids af skifer, tabt. — På en af de ytre gårde er for adskillige år siden funden en „helle med runebogstaver på“; den blev ituslået og stykkerne er bortkomne. — En mængde sænkestene er fundne på gården sml. årsberetn. 1873 p. 41, no. 29. I neset udenfor gården findes endel stenrøser, mindst 8.

Stadsbygdens præstegjæld, Lensvik sogn.

På Faberlid, en sæter, $\frac{1}{2}$ mil ovenfor Ingdalen, skulde der findes „en sten med gamle indskrifter på“; jeg tog derfor didop og undersøgte sagen. — Det viste sig at være en kleberstensblok, hvorpå gætergutter og sláttekarle havde indridset sine navne; det ældste årstal var 1788. — Stedet skal tidligere have været fast beboet. — En svær bredøks, med eg sleben kun på den ene side, er funden paa stedet under en granrod.

På Grostad er funden en sten, „tildannet næsten som en hein“; ved mit besøg kunde den ei genfindes, så at jeg fik se den; den vil dog blive indbragt til samlingen.

På Tangvik gemmes en kårde fra Fredrik IV.s tid.

På Tunnel er på den østligste gård funden 7 vævstene, der er indbragte. — Ligeledes er funden en gammel øks af jern. — På den mellemste gård er funden et jernstykke, der sikkert har været tryne til en plog af træ.

På øvre Tunnel gemmes korsgeværer på to af gårdene.

I Lensviken erholdt jeg på Innergården en smuk bådformet øks af grå stenart, funden ved pløining for nogle år siden. — Den er af form som Montel. no. 96 eller en i årsb. 1871 pl. I, fig. 1 afbildet, lidt beskadiget ved eggen på den ene side; den er $7\frac{1}{2}$ “ lang, $2\frac{3}{8}$ “ bred over skafthullet; omtrent 2“ tyk iberegnet den fremsprin-

gende kant om skaftshullet på den undre side; forøvrigt $1\frac{1}{4}$ " tyk; hullet er 1" i tvermål. Indvendig i skafthullet løber en rille, regelmæssig inddreiet rundt om, $\frac{1}{2}$ " bred, $\frac{1}{4}$ " tyk. — Den kan ei være tilfældig fremkommet, idet skafthullet bores, men må åbenbart være anbragt med forsæt og i en bestemt hensigt. Jeg kan ei erindre at have seet noget i Norge fundet eksemplar med sådan fure; i Stockholmer-museet så jeg nogle, men ingen, hvor det var så regelmæssigt som på denne. Hensigten må naturligvis have været, at det på en eller anden måde skulde tjene til at holde skaftet fastere; hvorledes denne er søgt opnået, er uvist. En fransk arkæolog, der i sommer besøgte Thronhjelm på reise til kongressen i Stockholm, Mr. Vallier fra Grenoble, udtalte som sin formodning, at denne rille havde været fyldt med mastix eller et andet stof, der havde kunnet fæste sig ved skaftet; det er dog vel mere end uvist, om urbefolkningen her i vort land havde sådanne stoffe som mastix o. desl. til sin rådighed.

På neset indenfor (øst for) Lensviken og på Nålsneset findes adskillige stenrøser, omtr. 10 i det mindste.

På Sterten var itjor ved gravning af en kælder funden en aflang sten med hul igennem, „som en klubbe“, altså utvivlsomt en stenøks; den blev dog straks bortkastet, da finderens ei kunde tænke sig, „at det kunde være noget gavn i at gemme på den.“ —

På Frosta var funden en sten med hul påbegyndt fra den ene side, muligens en ufærdig stenøks. Finderen lovede ved leilighed at tage den med ind til byen. —

På Meland så jeg et skrin af egetræ med udskæringer; at dømme efter figureernes dragter må det skrive sig fra anden halvdel af 16de århundrede.

Rissens sogn.

På Årem findes ved den mellemste gård en rund temmelig stor haug, vel en gravhaug. —

På Grønningen er på den østligste af husmands-

pladsene i en ager for ei lang tid siden funden en sten med hul igennem; den kunde nu ei genfindes, men man troede, at det kunde ske, og den skulde isåfald blive besørget indsendt. Ved den vestlige side af bugten findes en stor stenrøs.

Ørlandets præstegjæld, **Vernes** sogn (Vasbygden).

På Selvneset findes adskillige røser; i en af dem er funden et sværd af jern, bortkommet. —

På østre Selven er der oppe ved sommerfjøset i jorden funden en øksehammer af sten med skafhul; den var heldigvis bevaret, så at jeg erholdt den. Den er temmelig beskadiget, nu $3\frac{1}{2}$ “ lang, 3“ bred, $1\frac{3}{4}$ “ tyk; skaft-hullet er $1\frac{1}{2}$ “ i tvermål.

På den øverste af gårdene er i en ager fundet et smykke, „bestående af flere trekantede plader af en kobberskillings størrelse, forsirede med figurer af mænd og heste og forbundne med et par lænkeled mellem hver plade“; det troedes at være af messing. Det kunde desværre dog ei nu genfindes.

Ovenfor gårdene på det høieste mellem fjorden og Vatnet er en grøn slet voll; her ligger en plads ved navn „Slottet“. Man fortæller, at en konge engang her skal have havt sin borg; man vil og have fundet spor af grundmure ved gravning i jorden. Denne fortælling eller dette sagn grunder sig vel på senere kendskab til fortællingen hos Snorre, Harald hårf. saga kap. 39, om at Erik blodøkse under et ophold her blev overfaldt af broderen Halvdan svarte. — Muligens kan dog Grjotgard, en broder af Sigurd jarl på Hlade, her have havt sit sæde (Munch N. F., Hist. I, 2, p. 10). — På denne slette findes en samling af 13 gravhauge af jord og sten, runde og aflange.

På Volden skal oftere være funden i jorden smedeværktøi, deriblandt et smidjested, **Isinder** m. m.; man fortæller, at her i gamle dage skal have boet en guldsmed.

På Reitan under Frjemstad er i jorden funden en

vævsten af grøtsten, som foræredes. På en anden af gårdene er også funden en lignende, ligeledes foræret.

På Hegbakken findes 3 gravhaue.

På Nordgerdet findes oppe under fjeldet 6 gravhaue. I en, som blev udkørt for omtrent 20 år siden, fandtes et sværd af jern, der er forkommit, samt en liden hein, som jeg erholdt; den er 2⁶ lang, 3⁶ i □ med hul i den ene ende, den er altså mærkelig ved sin ringe størrelse.

På Vatn fik jeg høre, at der for nogle år siden i en haug skulde være funden en sten „med nogle tegn på, som en slags bogstaver“. — Stenen skulde være bragt tilgårds, men ingen vidste nu at finde den igen. — Da jeg formodede, at det måtte være en runesten, satte jeg alle i bevægelse med at søge efter den, og var så heldig selv at finde den igen ved en husvæg, — temmelig overklinet med tjære, men dog ei mere, end at jeg straks kunde læse de fleste af runerne. Da gårdens eier, Jon Larsen Vatn, var villig til at overlade den til selskabets oldsamling, bragte jeg den med mig til mit kvarter; ved velvillig bistand af handelsmand Gran i Selven fik jeg den besørget indsendt til Throndhjem, hvor jeg med omhu fik den gjort ren for tjæren, så at indskriften nu fremtræder så klart som muligt.

Jeg fik af gårdens eier, der selv havde fundet stenen, fuld besked på omstændighederne, hvorunder dette var skeet. Nede mod vandet findes under en berghaug, „Bengtsberget“, én samling gravhaue, ei synderlig store, — 4 lange og 1 rund. De 4 lange ligger i én række efter hinanden fra øst mod vest; syd for dem ligger den runde. I den næst vestligste af disse langhaue blev runestenen funden i 1871 om høsten. Denne haug er 24⁶ lang, 9⁶ bred, 2—3⁶ høi. Jon havde begyndt at grave fra den vestlige ende. Da han var kommen omtr. 5⁶ indover, stødte han på runestenen; den stod stillet på kant i haugen, med den side, hvorpå runerne er indhugne, vendende ind imod midten. Han bemærkede straks, at der var indhugget tegn på

stenen og tog den derfor med op tilgårds; senere blev den ei agtet videre, men benyttet til at lægge ovenpå klipfiskdynger ved fisketørring. Ved optagelsen af haugen spaltedes stenen i to omtr. lige tykke dele; den ubeskrevne halvdel lod Jon ligge, efter at have forvissat sig om, at der på den ei fandtes spor af tegn. I haugen blev der ei gravet mere; ingen oldsager blev således fundne ved den leilighed. De øvrige hauger er alle ganske urørte.

Stenen er af grå skifer, er 2' 7" lang, 1' 2" bred, nu 2" tyk, men før, som anført, underdelen spaltedes fra, var dens tykkelse vel omtr. 4". På grund af den let kløvelige stenart er flere stykker skallede af, noget der har gjort flere af runerne mindre tydelige; i den høire kant oventil er et stykke slået af, dog er ikke derved indskriften skadet. Runernes længde er 4' 5"; oprindelig har de været tydelig og skarpt indhugne, således som man kan se af de bedst bevarede af dem.

Indskriften består af 7 runer.

1ste rune er aldeles utvivlsom, R; man lægger straks mærke til den antike form, idet indbøjningen af sidestaven på langt nær ei når ind til hovedstaven, med hvilken dens nederste del løber ganske parallel.

2den rune er tydelig H; venstre stav er noget utydelig ved midten på grund af en afskalling af stenen; bindestregen og høire sidestav fremtræder derimod aldeles tydelige.

3die rune er mere usikker. Tilhøire fremtræder ganske tydelig partiet λ ; kanten er ganske skarp, og partiet tilvenstre herfor er tilsyneladende fladt. Man kunde således tro, at denne linie udelukkende er fremkommen ved afskalling. En nærmere undersøgelse viser imidlertid, at det ei er tilfældet. Kanten viser sig ujevn og at være frembragt ved slag; lige indenfor den sees også tydelige spor af den oprindelige ujevnhed i bunden af runetrækkets fure. I den nederste mod høire bøiede del fremtræder

dette navnlig aldeles tydeligt. Ved nøiagtigere undersøgelse vil man også kunne spore de øvrige dele af runens oprindelige træk. Øverst spores lidt af en vinkel \wedge og temmelig tydeligt en til venstre skrånende linie nedenfor denne; denne linie tegnede sig mærkbart af på et fotografi og blev tydelig synlig på et taget papiraftryk. Længere nede skråner den mod høire og kan følges til den nederste vinkelspids på det først beskrevne høire parti. Herfra sees også tydeligt spor af en mod venstre nedadløbende linie, der krydser hin. Man kan altså se trækkene \diamond , og der er da ei rum for tvivl, om hvilken rune, vi her har: tydeligvis \diamond .

4de rune adskilles fra forrige ved et noget større mellemrum end mellem de øvrige. Grunden hertil er vel, at det mellemliggende parti, der er noget ophøiet, ei har frembudt bekvem flade til indhugning; at nogen rune her er udslettet ved afskalling, kan man ei tænke på. Denne 4de rune er tydelig: \ast .

5te rune er ligeledes ganske tydelig \uparrow .

6te rune frembyder størst vanskelighed, og af hvad der sees på stenen, vil man neppe kunne med bestemthed afgøre, hvad der oprindelig har stået. — At runen ei har havt mere end en stav er tydeligt; denne fremtræder klart, skønt den ei er så dybt indhugget som f. eks. 1ste rune. Kvistene kan derimod ei skelnes, da flere stykker er afskallede øverst og dette parti derved bleven så forvirret, at man ei kan afgøre, hvad der er forsætligt og tilfældigt mellem de linier, man ser.

7de rune er aldeles tydelig \uparrow ; venstre kvist er brattere og kortere, høire mere skrånende og længere.

Jeg læser altså indskriften:

RH \diamond \ast \uparrow \uparrow d. e. RHOAL(T)r


Den indeholder altså et navn, der kun er usikkert i næst sidste lydtegn. Man kan kun tænke på navneformer-

ne Hróalfr og Hróaldr. Det første af disse navne forekommer, mig bekendt, ellers ikke; den næstsidste runes lille afstand fra sidste gør det også mindre rimeligt, at den har været ƿ , som man isåfald måtte antage. Der har således udentvivl stået ↑ : Rhoaltr d. e. Hróaldr. -- At der er skrevet RH for HR har flere analogier: Helnesstenen har RHVVLFr, Laborg-stenen RHAFN --; på Snoldeler-stenen har denne famlen etter at gengive denne lydforbindelse ledet til, at der er skrevet RVHALTS (for HRVALTS). -- Også Latinerne stillede jo ved omskrivningen af det græske stærkt aspirerede P aspiranten bagefter.

Indskriften viser sig ved første øiekast at være meget gammel og interessant. -- Den viser sig nemlig at indeholde en blanding af de to forskjellige rune-rækkers tegn*). H og ⚊ tilhører den ældre længere række; ✱ og $\text{↑} = D$ den kortere yngre række; til denne henviser også navnets sproglige form os. -- Indskriften er altså en overgangsindskrift mellem ældre og yngre runerække; den første af den slags, som endnu er funden i Norge, og den er således af overordentlig stor vigtighed.

Den skik at anbringe runestene inde i gravhauge er oftere iagttaget; fra ældre jernalder kendes således i Norge hidtil 8 sådanne, hvorom man véd eller med vished kan formode, at de har været anbragte på denne måde; nemlig stenene fra Stenstad, Orstad, Bratsberg, Tanem og Elgesem, samt utvivlsomt også de fra Reidstad, Tornstad og Belland; disse har alle indskrifter udelukkende med den længere rækkes runer. Fra yngre jernalder haves i Norge hidtil kun to fund af runeindskrifter i grav-

*) I min betragtning af de to runerækkers indbyrdes forhold støtter jeg mig på de anskuelser, som af prof. Sophus Bugge er udtalte i forskellige afhandlinger, og navnlig i forelæsninger ved universitetet i 1873 og af Dr. Wimmer i forsk. afhandlinger, navnlig den sidste i årsb. f. n. o. 1874.




haug; en sten fra Valby i Thjødning og en spænde med indskrift fra Strand i Åfjorden, den sidste opdaget og indbragt til selskabets oldsamling af adjunkt Rygh. Begge disse indskrifter er skrevne udelukkende med den yngre rækkes runer. Alle øvrige norske indskrifter med den kortere rækkes runer er senere, fra tiden efter kristendommens indførelse. Valby-stenen var således hidtil den eneste norske indskrift med yngre runer, hvor  endnu stod i sin oprindelige betydning som slutnings-r. Vor indskrift viser sig nu ei blot at have dette, men også at have bevaret flere runer af den ældre række. Den må altså betegnes som den ældste i Norge fundne indskrift med runer af den yngre række.


Indskrifter, der betegne et overgangsstadium mellem de to runerækker, er hidtil fundne kun i ringe antal og kun i de sydlige dele af de skandinaviske lande, i Danmark (stenene fra Helnes, Flemløse, Snoldelev og Høietostrup) og i Sverige i det sydl. (stenene fra Sølvesborg og Refsal). Man har derfor antaget, at udviklingen af den kortere runerække foregik hernede, og at den nye skrift derfra udbredte sig over hele det øvrige Norden. Nu bringer vor sten fra det nordlige Norge en indskrift, der indeholder de samme vidnesbyrd om en overgang mellem de to rækker, som hidtil kun kendes fra det sydl. Skandinavien. Hvis man ei skulde ville antage, at runeristeren var indflyttet fra Danmark eller idetmindste, at han havde lært sin kunst på reiser dernede, — så må man erkende, at denne vor indskrift giver os den vigtige kundskab, at udviklingen af den kortere række af den længere foregik omtrent samtidig og på samme måde over hele Norden.

Indskriften giver flere nye bidrag til løsningen af spørgsmålet om runeskriftens udvikling i dens overgangsperiode. Et bekvemt sammenligningspunkt frembyder i så henseende

den tidligere bekendte overgangsindskrift på Snoldelev-stenen, hvor det samme navn forekommer i genetiv skrevet.

RNH††H.

Ligesom i denne indskrift er altså det gamle tegn for D, , opgivet¹⁾, og † bruges til at betegne både tenuis og media; H bruges endnu som tegn for H og den gamle „gér“-rune har betydningen A i formen *²⁾ (Snoldelev har dog i dette ord den forenklede form †, men i ensartede ord KVNVALTS har den *). I første stavelse viser derimod vor indskrift sig at stå på et betydelig ældre stadium: medens Snoldelev her udtrykker O-lyden ved , har indskeiften fra Vatn endnu beholdt det gamle tegn ; — den er af alle overgangsindskrifterne den eneste, hvor dette er bevaret. Den peger derved ud over de ældste danske og må ansees for mindst ligeså gammel som ste-

¹⁾ Ved første øiekast kunde man tro, at der på stenen havde stået †, og man kunde falde på heri at se en senere forenklet form for , fremgået af den tendens til at gøre runerne énstavede, som man kan iagttage ved flere andre runetegnens udvikling. Men en saadan form vilde være lidet rimelig, og de træk på stenen, som kunde lede til at antage den, viser sig ved næriere undersøgelse kun at være tilfældige, fremkomne ved at stykker er slåede af.

²⁾ Om denne runes udvikling smlg. Bugge i Tidsskrift for philol. og pædagogik, VII. pag. 315 ff. — Den ældste indskrift, hvori formen * forekommer, er vel den på Skåäng-stenen i Södermanland, hvor forklaringen dog er vanskelig. Jeg havde selv anledning til i sommer at undersøge indskriften, som jeg læser: HARINGA * LEVGAR]. Man kunde formode, at * her står i sin oprindelige betydning J, og at det er tvetyden AI som er betegnet ved †*. Dette måtte da være en dativform, og den vilde da bevise, at den alm. dativform i ældre jernalders sprog, — e, er opstået af — ai (som Lyngbye har formodet) og ei blot var en sænkning af — a, hvilken form laves i gotisk. — Jeg må dog tilføie, at jeg selv ingen tro har til denne forklaring. Wimmer opfatter i sin sidste afhandling * her som skilletegn („Runeskriftens oprindelse og udvikling“ pag. 145).

nene fra Sølvesborg og Råfsal, der også endnu har bevaret et tegn af den ældre række, der er tabt i den yngre, nemlig P, W, — ja, måske rettest for ældre end disse, ialfald end den første af dem. — Den kan neppe være meget yngre end år 700, den tid, fra hvilken man omtrent regner begyndelsen af den yngre jernalder i Norge. Det vil være af megen interesse, om der ved videre gravning i haugen findes oldsager; jeg agter til sommeren at undersøge både den og de øvrige hauge.

Ovenfor gården findes også en haug. I en røs, som eieren borttog, fandtes „som et arnested, sat af heller, med fuldt af aske og kul omkring“. — I ageren nedenfor gården fandtes engang et redskab af flint, som en „koppar-bil“ (åreladningsinstrument, sneppert) af form; bortkommet.

På øvre Lødstad er ved udtagning af en haug funden et gravkammer af sten, hvori nogle store hestetænder blev truffet.

Ved Klomstadbakken findes 3 store gravhauge.

På Agdenes findes lige ned for fyret mellem 2 berg-hauge 3 røser; de 2 er så omtrent udjvnede. Ovenfor findes 2 store røser på berghøider.

Ved Agdenes gård beså jeg levningerne af havnedæmningen, beskrevet i årsb. 1869 med tegning. — Stenen til den skal være taget fra en urd oppe i fjeldet ovenfor gården; en gammel kone på gården kunde mindes, at man i hendes barndom i myrerne fandt store klopper af tømmer, over hvilke stenen har været ført ned til stranden.

Øst for gården sees levninger af murene af den gamle kirke, bygget af kong Øistein Magnussen. Størsteparten af murene er dog nu brudt væk. Kirken har havt form af en langagtig firkant.

Syd for gården findes ved berget nogle mindre røser og hauge.

Mellem Agdenes og Vardset findes ved stranden en stor sammenkastet stenvoll, over 100 al. lang; ved hver ende af denne findes nogle gravhaue.

På Vardset fandtes for 3 år siden i nogle røser, som blev udkørte vest for nøstene, i den ene ved et skelet et sverd af jern, enegget, hvoraf et stykke, 7" langt, $1\frac{3}{8}$ " bredt, var bevaret, og som jeg erholdt; i en anden en ring af bronze, $1\frac{1}{2}$ " i tvermål, af en ringspænde; den er ei loddet; på det sted, hvor nålen har siddet, er ringen smalere; den erholdt jeg også. — Endvidere fik jeg en rød lerperle, 4" i tvermål, funden i en ager sammesteds.

På Heg fandtes for 20-30 år siden i en haug et stort sværd med tange, en stridsøks og en hein, alt forkommet. En stor og nogle mindre haue findes der endnu.

På Eidem ved Storvandet skal også findes nogle haue.

Ved pladsen Røisa beså jeg den store gravrøs, som der findes nede ved søen på en bergkoll; den målte 120 skridt i omkreds og er 8-10' høi.

Mellem dette sted og Raudsten er der nord for gården nedenfor veien nedimod søen en gravhaug, „Laukhaugen“, tilsyneladende af bare sten nedi. Ved at kaste noget sten ud fra dens ene side havde man stødt på en „muring af store flade stene“; denne blev dog ei gennembrudt og undersøgt. — Omkring denne haug er et interessant arkæologisk felt; på skråningen sees levningerne af 4-7 små aflange stenkredse i en række efter hinanden, bestående af 5-9 opreiste stene hver. — Stenene er for det meste omvæltede, 3-4' høie og temmelig svære; nogle stå dog endnu, og man bliver især opmærksom på en stor ved midten. Den sydligste og nordligste kreds er bedst bevarede. I nærheden er flere mindre gravrøser. — Ved Rishaugen havde manden for nogle dage siden fundet en spydspids af flint, men ei taget vare på den.

Udenfor Vernes er der på Vernestangen en stor

samling lieldels betydelige røser på høiderne; flere gravhauge af sand findes nede ved stranden.

På Leksen er der ved Åkerøvik funden en flintespids, som meddeleren troede bevaret, og som han lovede at besørge indsendt. — Ved Håvik findes to sandhauge; („Leksabrødrenes grave“, siger sagnet): ved Ræksterbakken findes flere røser; ved Tinden ved Ratvikhaugen findes også en røs.

På Terningen er våren 1874 funden en spydspids af skifer, meget kraftig; den er $4\frac{1}{4}$ “ lang, $1\frac{2}{3}$ “ bred, henved $\frac{1}{2}$ “ tyk, hvor den er sværest; den har agnorer. Finderen forærede den til samlingen.

Ved Baret er der straks ovenfor gården en myr; ved midten af denne er der en indsænkning, hvor der før uden tvivl har været en dam eller et lidet vand; endnu for omtrent 50 år siden var myren her så blød, at en ko ei kunde passere den. — Isak Baret har skåret ud store partier af denne myr og afgrøftet resten, så at den nu er ganske tør. — Under disse arbejder har han til forskellige tider her gjort følgende fund af stensager.

Omtrent 300' i syd for sin stuebygning, ved udkanten af myren, der her kun var et stik (omtr. 1') dyb, har han fundet en spydspids af lysgrå skifer, $4\frac{1}{4}$ “ lang, $1\frac{1}{6}$ “ bred, 4“ tyk; tangen er afbrudt, og den har ei agnorer.

Omtr. 400' i syd-øst for gården, ved det dybeste sted af myren, fandt han tre stik (omtr. 4') dybt; på sandbunden 3 skeformede skrabere og en stor flække (kniv) af flint; de tre skrabere lå ved siden af hinanden med den flade side nedad; den største i midten, de mindre en på hver side og vendende sine blade i den modsatte retning af den store; ovenpå var flækken lagt, dækkende som et låg over alle tre. Sagerne viste sig altså åbenbart at være forsætligt, med særegen omhu nedlagte.

Den største skraber er $5\frac{1}{2}$ “ lang, deraf skaftet 3“, 2“ 7“ bred over bladet, skaftet 1“ bredt; den største tykkelse

er omtr. $\frac{3}{4}$ " . -- Det er det smukkeste eksemplar, jeg nogensinde har seet, og den røber mesterskab i kunsten at tilhugge flinten. Den anden er $3\frac{2}{3}$ " lang, hvoraf skaftet 2", 2" bred over bladet, 10" over skaftet, 7" tyk; på bagsiden sees et sted spor af flintens naturlige overflade. Den tredie er $3\frac{1}{2}$ " lang, hvoraf skaftet $1\frac{3}{4}$ ", $2\frac{1}{2}$ " bred over bladet, $1\frac{1}{3}$ " over skaftet, 7" tyk; på bagsiden sees et større stykke af flintblokkens naturlige overflade. Flekken er $4\frac{1}{2}$ " lang, i eggen henved 4", $3\frac{1}{3}$ " bred, $\frac{1}{2}$ " tyk; eggen er meget skarp og tynd, men lidt skadet; den er et sjelden stort og smukt eksemplar og synes dannet næsten kun ved et enkelt slag. Alle disse sager er af en lys flintart og dannede kun ved tilhugning.

Omtrent 100' nord for det sted, hvor dette mærkelige fund gjordes, fandt han 2 stik (vel 2') dybt en slibesten af kvartsit, ganske glat afsleben på alle 4 sider, åbenbarlig ved at stensager er slebne på den. Den er afbrudt; det levnede er $4\frac{1}{2}$ " langt, $2\frac{1}{2}$ " bredt og vel 1" tykt.

Alle disse sager havde finderens bevaret og overlod dem nu til mig til selskabets oldsamling.

Dette fund er af stor betydning. At så mange og så mærkelige stensager kan findes af én mand på en så liden flæk jord, lover godt for fremtiden, når man kan få vækket den almindelige mands opmærksomhed for oldsagerne. I forbindelse med de adskillige andre ovenfor anførte fund af stensager, hvoriblandt, hvoriblandt flere flintsager, giver de os beviser i hænde på, at stenalderens bebyggelse ei kan have været så sparsom og spredt på disse vore kyststrækninger, som man hidtil har måttet tro.

En ganske særegen interesse knytter sig til det større fund af flintsager, som nys er omtalt. Jeg har påpeget, hvorledes fundomstændighederne tydelig siger os, at sagerne forsætlig, i en vis orden, er nedlagte på bunden af myren, som dengang naturligvis var en dam eller et lidet vand, Forsætlig, — men i hvilken hensigt? Fra nabolandene,

især da Danmark, haves som bekendt mange mosefund fra forskellige arkæologiske perioder, hvor man finder oldsagerne nedsænkede i vandløb eller små søer, som siden er voksede igen til myr. — Man antager, og det vel med rette, at denne nedlægning må forklares som skæet af religiøse motiver: sagerne er som ofre til guderne nedlagte i disse søer, der vel har været anseede for hellige. — Fra stenalderen har man i Sverige og Danmark gjort flere sådanne fund af forsætligt nedlagte og ordnede sager, dels i myrer, dels under store stene; de mærkeligste hidtil kendte sådanne fund omtales af Dr. Montelius i hans „Sveriges forntid“ I, p. 148 ff. — I vort land vides intet sådant fund tidligere at være gjort.

Hevne præstegjeld. Jeg har engang tidligere, i 1872, på egen hånd gennemreist største delen af dette sogn; om de på den tur iagttagne fornlevninger har jeg meddelt oplysninger i årsb. 1872 p. 26—30. — Den der meddelte fortegnelse suppleres for den ydre kyststræknings vedkommende, ved hvad der i samme årsb. p. 143 meddeles efter daværende premierløjtnant Sejersteds indberetning til den geografiske opmåling. Jeg skal derfor her kun meddele, hvad der kan supplere de tidligere underretninger.

På Bjerkan, nord for Mo, er for mange år siden funden en kobberkedel med et sværd og nogle andre sager; intet af dette er dog bevaret.

På Sødal erholdt jeg 2 skålformede messingspænder, fundne år 1871 i en haug øst for gården tilligemed en „benring“, der var forkommet. Spænderne har kun enkelt plade; de er 4“ lange og 2½“ brede.

Fra Hevne reiste jeg hurtigste vei til Bod i Romsdalen. Tiden tillod mig ei at anstille nøiagtigere undersøgelser på veien; det var også mindre nødvendigt her, da hele Romsdals amt i flere år med offentlig stipendium er gennemreist af adjunkt Bændixen. Da hans indberet-

ninger til det akademiske kollegium indeholder nøiagtige opgaver over, hvad der her findes af fornlevninger, skal jeg her ei opregne, hvad jeg bemærkede af sådanne på reisen.

Fra **Bod** har oldsamlingen i 1872 fra Husstad erholdt en celt af bronze; sidste år fik den en lignende fra Farstad med opgivende, at den skulde være funden i en stenrøs. Navnlige at få fuld rede på det sidste fund var hensigten med min reise derude.

På Farstad traf jeg i skydsskafferen netop den mand, som havde fundet den sidstnævnte celt. Han erklærede, at den var funden løs i jorden, ei i en stenrøs, som meddelt af den mand, der havde indleveret den til oldsamlingen. Dennes opgave måtte bero på en forveksling med et andet fund, som også var gjort på gården. I en stenrøs var nemlig funden en del jernsager, et fund, hvorom adjunkt Bendixens indberetning indeholder oplysninger.

På Husstad traf jeg ikke nogen, som kunde give mig besked om den fundne celt, og om, under hvilke omstændigheder dette var skeet. -- Den mand, som man antog måtte være finderens, var ei tilstede. Jeg måtte altså forlade denne gård uden at kunne erholde nogen oplysning.

Flere hauge og røser findes der ved gården.

Fra Bod reiste jeg om Molde med dampskib tilbage til Throndhjem.

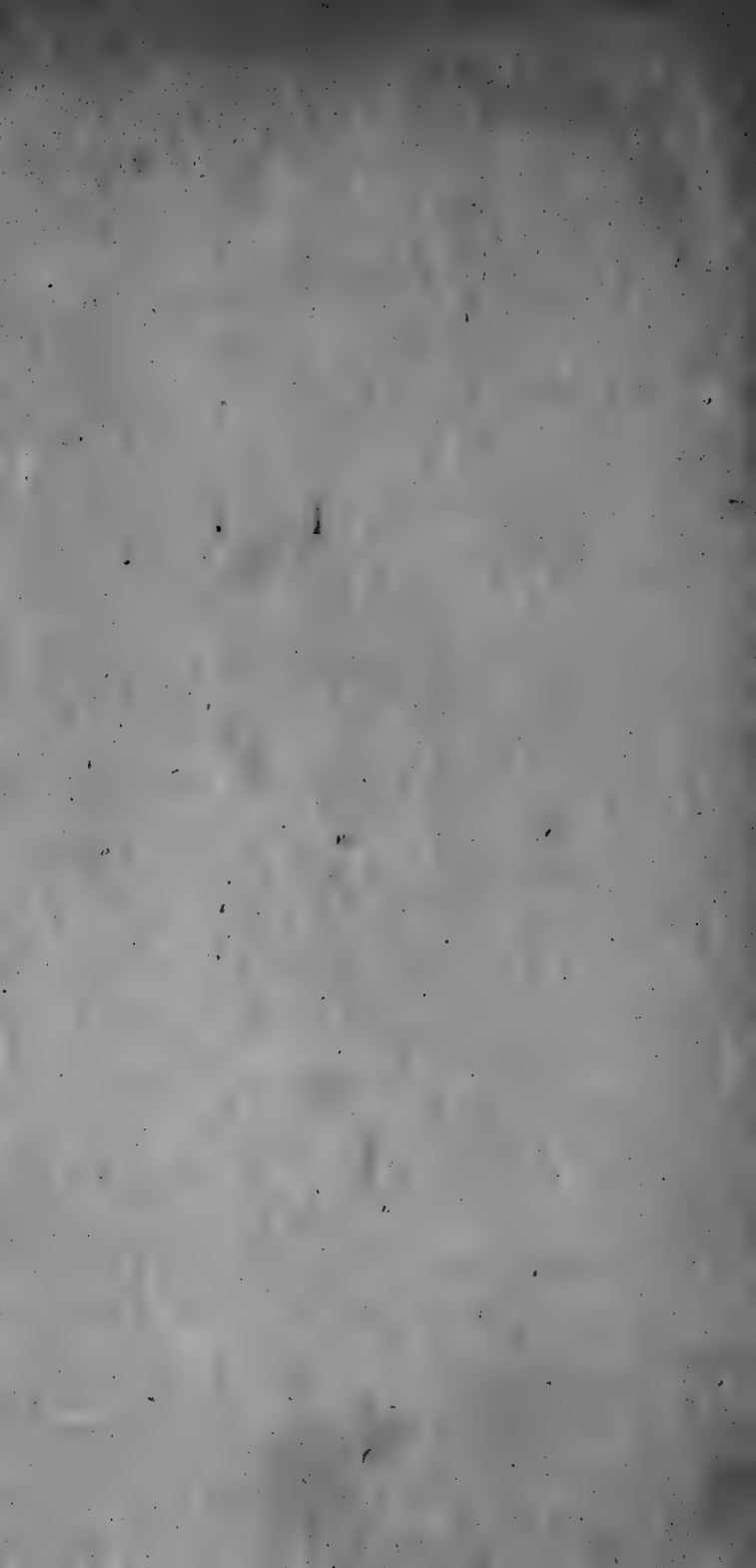
Som man har seet, bragte denne lille reise meget interessante resultater. Jeg havde det held foruden flere andre interessante oldsager at kunne indbringe til selskabets oldsamling to fund, der hører til de mærkeligste, som hidtil kendes fra det nordenfjeldske Norge, de sjeldne flintsager fra Baret og den for runestudiet så vigtige indskrift fra Vatn. Ialt har jeg afleveret til samlingen 20 nummere fra denne reise; af disse tilhører 8 stenalderen, 7 jernalderen (yngre), 3 denne eller senere tid; 1 er af uvis alder. Flere oldsager, som ved mit besøg ei kunde skaffes tilveie,

lovedes senere indsendte. En anden ikke uvigtig frugt af reisen er, at vort kendskab til, hvad der findes af fornlevninger i de undersøgte egne, er betydelig udvidet. Og endelig må jeg fremhæve, hvad der er af stor betydning, at i disse egne almuens opmærksomhed er vakt for oldsagerne og deres bevaring; sker dette ei rundt om i vort land, vil oldtidsvidenskabens arbeide i høi grad gøres vanskeligt og ufrugtbart hos os.

Jeg vil ende denne min indberetning som min forrige med at udtale min overbevisning om, hvor nødvendigt det er, at sådanne reiser gøres, og at de engang gennemreiste egne atter og atter bereises. — Man ser af dette års resultater eksempler på, hvorledes almuen kan sidde inde med sager af den største videnskabelige betydning uden at have anelse om, hvad værd de i virkeligheden har, — og det skyldes således kun et gunstigt tilfælde, at de findes i behold. Men man får derved ogsaa et begreb om, hvad der i tidens løb på grund af uvidenhed og uforstand er gået tabt for videnskaben.

Ingvald Undset.

Kristiania, januar 1875.



Det

Kongelige Norske Videnskabers Selskabs

Skrifter

i det 19de Aarhundrede.

~~~~~  
Ottende Bind, 3die Hefte.  
~~~~~

Indhold:

1. Aarsberetning for 1875.
2. Reiseberetning for 1875 fra Student Undset.

~~~~~  
THRONDHJEM.

JOHAN L. SUNDTS BOGTRYKKERI.

—  
1876.



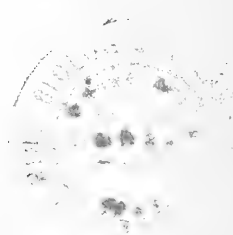
Det

Kongelige Norske Videnskabers Selskabs

# Aarsberetning

for

1875.



Throndhjem.

Johan L. Sundts Bogtrykkeri.

1876.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

# MEMORANDUM

TO :

DATE:

Til

## KONGEN!

Direktionen for det Kongelige Norske Videnskabers Selskab i Throndhjem aflægger herved sin underdanigste Beretning om Selskabet og dets Virksomhed i Aaret 1875.

Selskabets aarlige Fæst høitideligholdtes paa Deres Majestæts høie Fødselsdag den 21de Januar med en Tale af Selskabets Medlem, daværende Direktør ved Rotvold Sinds-sygeasyt, nuværende Medicinal-Direktør L. Dahl. Talen, hvis Thema var: Om Sindssygdommenes Hyppighed og almindeligste Aarsager samt om deres Betydning som Visere for almindelige Tilstande, har siden været offentliggjort i Tidsskriftet „Folkevennen“. Direktionen tillader sig hoslagt at fremsende et Separat-Aftryk af samme.

I Selskabets aarlige Generalforsamling, der afholdtes den 8de Marts, bevilgedes til videnskabelige Reiser i arkæologiske Øiemed 60 Spd. og til Reiser i naturvidenskabeligt Øiemed 70 Spd. Af den til Reiser i arkæologiske Øiemed bevilgede Sum har Hr. Student Undset erholdt et Stipendium, stort 40 Spd., for at fortsætte de af ham i tidligere Aar med Understøttelse af Selskabet foretagne antikvariske Undersøgelser i det Nordenfjeldske. I det sidst forløbne Aar har han af Throndhjems Stift bereist Søkysten i Ørlandets Prestegjeld paa begge Sider af Throndhjemsfjorden. Aafjorden, Bjørnør og Fladanger, medens Tiden ikke tillod ham at gjennemreise de ydre Distrikter om Namsen

i sin Helhed. Han har fra denne Reise ikke alene indsamlet mange verdifulde Oldsager og faaet Efterretninger om andre, hvoraf endel vel senere vil kunne reddes, men ogsaa i det hele fuldstændiggjort Kundskaben om disse Egnes arkæologiske Forhold. Størstedelen af de ved ham til Selskabets Oldsagssamling indbragte Sager tilhøre Stenalderen, og af disse en betydelig Del den arktiske Type, — saaledes 6 Eksemplarer af Spydspidser og Knive af Skifer, hvoriblandt et Par af hidtil ukjendte Typer. En vigtig Opdagelse har han gjort ved Fundet af et Flintverksted i Fladanger, det nordligste hidtil bekjendte i Landet og det eneste nordenfor Dovre. Ogsaa under denne Reise har der vist sig glædelige Frugter af gjentagne Undersøgelser i de samme Egne ved Almuens tiltagende Sans for Oldsagers Bevaring. Iøvrigt henvises til den nedenfor aftrykte Indberetning. — De til Reiser i naturvidenskabeligt Øie med paa Budgettet opførte 70 Spd. er af Direktionen bevilget Hr. Konservator Storm til i Forening med Hr. Præparant, Skolelærer Dybdahl at foretage en Reise og udenfor Thronhjemsfjorden, hvorom Beretning forefindes i den medfølgende Udsigt over Naturaliesamlingens Tilstand og Forøgelse i det forløbne Aar.

Af Selskabets Skrifter er i 1875 udkommet 8de Bindes 1ste og 2det Hefte, indeholdende D'Herrer Adjunkt Ryghs og Student Undsets Reiseretninger for 1874. Desuden er, overensstemmende med de nye Statuter trykt og om delt til Medlemmerne Selskabets Aarsberetning for 1874 ligesom Trykningen af Blytts „Flora“, 3die Del, nu er saavidt fremskreden, at samme kan ventes ferdig fra Presser i indeværende Aar, hvorved dette for Kundskaben om vor Lands Planteverden betydningsfuldeste Hovedverk vil blive afsluttet.

Selskabets Bibliothek har i det forløbne Aar, undtagen i Ferierne i Regelen, været aabent 2 Timer ugentlig,



det hele 74 Gange. I 577 Udlaan er ialt udlaant 1066 Hefter og Bind til 144 forskjellige Personer. Af de udlaante Skrifter hørte 82 Bind og Hefter til Theologi, til Retsvidenskab 21, Lægevidenskab 88, Philosophi 5, Moral og Politik 2, mathematiske Videnskaber 73, Naturhistorie 65, Physik og Chemi 19, økonomiske Videnskaber 1, Sprogvidenskab og Skjønliteratur 283, historiske Videnskaber 272, Literaturhistorie 43, lærde Selskabers Skrifter 2, Samlinger af blandet Indhold samt periodiske Skrifter 108.

Bibliothekets Læseværelse har været aabent 3 Gange egentlig fra Kl. 3—5. Bytteforbindelsen med Athenæet har været fortsat saaledes, at Selskabet fra Athenæet ved hvert Halvaars Udgang erholder forskjellige Aviser og Tidsskrifter, medens følgende af Selskabet holdte Skrifter udlægges: Athenæet: Theologisk Tidsskrift for den evangelisk-lutherske Kirke i Norge; Clausen, Tidsskrift for udenlandsk theologisk Literatur; Luthersk Kirketidende; Norsk Retstidende; Fogh, Tidsskrift for populære Fremstillinger af Naturvidenskaben; Erdmann, Journal für Chemi; Petermann, Mittheilungen; Blätter für litterarische Unterhaltung; Litterarisches Centralblatt; Revue des deux mondes; Edingburgh Review: Das Ausland samt Departementstidende. Bibliotheket er i 1875 forøget med 407 Verker, udgjørende noget over 300 Bind og Hefter, indkomne dels som Kjøb og dels som Gave. Katalog, hvori Givernes Navne findes anførte, er trykt og vedlægges. Bibliothekets Manuskriptsamling er foruden ved Gaver forøget ved en Del Afskrifter efter forskjellige de kjøbenhavnske Samlinger tilhørende Manuskripter, fornemmelig vedrørende dels Schønings Reise, dels nordenfjeldske Forhold, hvilke Afskrifter ogsaa iaar ere for Selskabets Regning udførte af Hr. Pastor emeritus Carl Th. Schmidt.

Selskabets Oldsagsamling er i det hele bleven forøget med 161 Nummere (Katalogens Nr. 1474—1634),

deraf af Gjenstande tra Stenalderen 23 Nummere, foruden flere tvivlsomme, fra ældre Jernalder 5, fra yngre Jernalder 79 i 40 Fund, fra Middelalderen 22, Resten fra Tiden efter Reformationen og ubestemmelige.

89 Nummere ere indkomne som Gaver, hvorover der som sedvanligt for hvert Kvartal er offentliggjort en Fortegnelse i flere af Stiftets Aviser. Hvad Oldsagssamlingens Tilstand iøvrigt angaar, henvises til den medfølgende Indberetning fra Samlingens Bestyrer.

Angaaende Naturaliesamlingen forefindes ligeledes Beretning nedenfor.

Selskabets Mineralsamling har i det forløbne Aar kun erholdt ringe Tilvekst. Den tekniske Skole har tilstillet den et større Stykke Thulit mod i Bytte at erholde Haandstykker, som Skolen mangler; paa lignende Betingelse har Hr. Skolelærer Dybdahl tilstillet den et Stykke pseudomorft Serpentinkrystal. Som Gaver til Samlingen er indkommet 4 fosfile Fiske, 2 Haandstykker gedigent Kobber samt 2 Prøver paa vulkansk Aske. Fortegnelse over Giverne har været offentliggjort i Byens Aviser. Bestyreren meddeler, at han har fortsat den tidligere paabegyndte Ordning af Samlingen og i Forbindelse dermed Udarbeidelse af ny og fuldstændigere Katalog.

Selskabets Mynt- og Medaillesamling er i 1875 dels ved Gaver, dels ved Kjøb og Bytte forøget med 308 Mynter, af hvilke en er af Guld, 125 af Sølv, Resten af andre Metaller; dets Medaillesamling er forøget med 32 Medailler, (2 af Guld, 22 af Sølv, 7 af andre Metaller). Gennem Hr. Overintendant, Kammerherre Holst har Samlingen havt den Ære som Gave fra Deres Majestæt at modtage 3 forskjellige Medailler. Af den i Amerika afdøde Nordmand Engstrøms efterladte til Kristiania Universitet testamenterede Myntsamling ere 189 Dubletter (3 Medailler og 186 Mynter) ifølge Giverens Bestemmelse tilstillede Sel-

skabet ved Hr. Professor C. A. Holmbøe; Hr. Boghandler Heiberg hersteds har skjenket 4 Sølvmedailler og 71 mindre Mynter; desuden ere mindre Gaver, hvorover Fortegnelse ved hvert Halvaars Slutning har været indrykket i Thronhjems Adresseavis. indkomne fra forskjellige Personer i Byen og nærmeste Omegn. Af Selskabets Beholdning af dets ældre Prisedailler er ifølge Direktionens Beslutning 12 Exemplarer (2 af Guld, Resten af Sølv) indlemmet i Medaillesamlingen, de af Sølv for i Tilfælde at kunne anvendes som Byttemiddel. Med Undtagelse af nogle antike og nyere Mynter, hvis Præg er saa slidt, at de vanskelig lade sig bestemme, samt endel andre, der først ere modtagne henimod Aarets Slutning, ere saavel de i 1875 indkomne som de fra tidligere Aar tilbageliggende Mynter og Medailler bestemte og katalogiserede; enkelte tyrkiske og orientalske samt nogle antike Mynter ere bestemte ved velvillig Bistand af Hr. Professor C. A. Holmbøe i Kristiania.

Ved Udgangen af 1875 talte Myntsamlingen 5481, Medaillesamlingen 369, tilsammen 5800 Nummere; heri er ikke medregnet endel Brakteater (af Domkirkefundet i 1865), der vel nærmest af Mangel paa Plads ere henlagte i Medailleskabet, samt omtrent 90 Bly- og Gibs-Aftryk af Medailler, foruden endel gamle Bankosedler. Af nyere Mynter fra Norge, Sverige og Danmark forefindes henved 1800, hvoraf omtrent 200 Dubletter, af tyske (deri medregnet Østerrige) omtrent 450, af engelske omtrent 220, italienske 250, amerikanske 150, af antike Mynter henved 1500  
O. S. V.

Ogsaa fra andre Lande end de tre nordiske forefindes endel Dubletter, hvis Antal dog for Tiden ikke med Nøiagtighed kan opgives. Bestyreren har i det forløbne Aar forevist Myntsamlingen for de enkelte, der have ytret Ønske om at se den, ligesom han fra indeværende Aars Be-

gyndelse i Regelen vil være tilstede i Myntkabinettet hver Onsdag Middag Kl. 12—1, og ogsaa til andre Tider efter derom truffet Aftale vil være villig til at forevise Samlingen.

I Selskabets Direktion er i Aarets Løb den Forandring indtraadt, at Hr. Cand. min. C. W. Carstens i Generalforsamling den 20de September benyttede sig af sin statutmæssige Ret til at udtræde. I hans Sted indvalgte medundertegnede Adjunkt K. Rygh. — Af Selskabets Revisorer udtraadte Hr. Direktør A. Schøyen, i hvis Sted valgte Hr. Ingeniør J. Jønsen. — Da medundertegnede Bugge, der i Aarets første Maaneder som Medlem af Direktionen havde besørget Sekretærforretningerne, af forskjellige Grunde ikke saa sig istand til fremdeles at røgte dette Hverv, besluttede Direktionen overeensstemmende med Statuternes § 16 at ansætte en lønnet Sekretær, og antoges dertil under 4de Marts Cand. theol. Fr. Lütke.

I Skrivelse af 11te Februar opsagde Hr. Candidat Møsling den af ham i en længere Aarrække indehavte Post som Selskabets Bibliothekar. I Direktionsmøde den 5te Juli antoges i hans Sted til Bibliothekar den fungerende Sekretær, til hvem i Henhold til denne Beslutning fra 1ste September foruden Sekretærforretningerne tillige Bibliothekets Bestyrelse har været overdraget.

Som tidligere indberettet, havde Direktionen forrige Aar henvendt sig til Hr. Adjunkt Getz med Anmodning om, at han velvilligen vilde overtage Mineralsamlingens Bestyrelse istedetfor Hr. Candidat Carstens, som af forskjellige Grunde ikke ønskede at indehave denne Funktion. I Skrivelse af 1ste Marts erklærede Hr. Getz sig villig til at imødekomme Direktionens Opfordring, og Samlingens Bestyrelse har saaledes siden nævnte Tid været overtaget af ham.

Endelig er der ogsaa med Hensyn til Budposten

indtraadt den Forandring, at man istedetfor det tidligere Bud har antaget en Vagtmester, der tillige fungerer som Præparant.

Det er i forrige Aarsberetning berørt, at man paa Grund af de foretagne og approberede Forandringer i Selskabets Statuter vilde have Opmerksomheden rettet paa, at enkelte Bestemmelser, fornemmelig vedrørende Samlingerne og deres Bestyrelse, hvilke tidligere indeholdtes i Statuterne, fik sin Plads i serskilte Instrukser. Overensstemmende hermed er nu Instrukser udarbejdede og vedtagne for Selskabets Sekretær, for Oldsagssamlingens, Naturaliesamlingens, Mineralsamlingens og Myntsamlingens Bestyrere samt for Vagtmester og Præparant. For Bibliothekarens Vedkommende er fremdeles den gamle Instruks gjeldende, idet Direktionen endnu ikke har truffet nogen endelig Afgjørelse angaaende en Forandring i Udlaanstiden m. m. Denne Sag vil saaledes først komme til Afslutning i indeværende Aar.

Selskabets Formue udgjorde ved Udgangen af 1875:

|                                            |      |                |            |
|--------------------------------------------|------|----------------|------------|
| 1. Hammers Legat i Panteobligationer .     | Spd. | 16,854.        | 60         |
| 2. Paulsens Do. i Do. . . . .              | --   | 4,152.         | 30         |
| 3. Do. Do. i Statsobligationer .           | —    | 1,855.         | „          |
| 4. Aas og Hustrues Do. i Panteobligationer | ---  | 3,000.         | „          |
| 5. Hammers Legats Rentefond i Thrond-      |      |                |            |
| hjems Sparebank . . . . .                  | —    | 60.            | 118        |
| 6. Paulsens Do. Do. i Do. . . . .          | —    | 120.           | 119        |
| 7. Fond til Udgivelse af en Flora og af    |      |                |            |
| Hammers Manuskripter . . . . .             | —    | 163.           | 91         |
| 8. Byggefondet . . . . .                   | —    | 285.           | 97         |
|                                            |      | <hr/>          |            |
|                                            |      | Tilsammen Spd. | 26,499. 35 |
|                                            |      | <hr/>          |            |

De væsentligste Udgiftsposter have udgjort:

|                                               |          |      |
|-----------------------------------------------|----------|------|
| Lønninger . . . . .                           | ca. Spd. | 660. |
| Til Bibliotheket . . . . .                    | —        | 274. |
| - Oldsagsamlingen . . . . .                   | —        | 44.  |
| - Naturaliesamlingen . . . . .                | —        | 254. |
| - Myntsamlingen . . . . .                     | —        | 15.  |
| - Trykning og Bekjendtgjørelser m. m. . . . . | —        | 120. |
| - Skatter, Bygningen m. m. . . . .            | —        | 127. |
| - Stipendier . . . . .                        | —        | 110. |
| - Udgivelse af „Norges Flora“ . . . . .       | —        | 264. |
| - Renter og Afdrag . . . . .                  | —        | 156. |
| Afsatte Legatmidler . . . . .                 | —        | 329. |
| Afsat til Byggefondet . . . . .               | —        | 50.  |

---

Tilsammen Spd. 2,409.

---

Idet Selskabet ved sin undertegnede Direktion aflægger denne Indberetning, beder det sig i Underdanighed bevaret i Deres Majestæts naadige Bevaagenhed.

I Direktionen for Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab  
i Thronhjem, Februar 1876.

Essendrop,                      Sigv. Skavlan,                      K. L. Bugge,

J. A. Bonnevie,                      K. Rygh.

---

Fr. Lütke.

# Aarsberetning

fra

Oldsagssamlingens Bestyrer.

Verzeichnis

in

der Sammlungen des Reichsmuseums für Naturgeschichte



## Aarsberetning fra oldsagssamlingen for 1875.

Til

Videnskabselskabets direktion!

**O**ldsagssamlingens tilvækst i 1875 udgjør 161 nr. (katalogens nr. 1474 -- 1634), deraf af gjenstande fra stenalderen 23 nr. foruden flere tvivlsomme, fra ældre jernalder 5, fra yngre jernalder 79 i 40 fund, fra middelalderen 22, resten fra tiden efter reformationen og ubestemmelige. 89 nr. ere indkomne som gaver, hvorover der som sedvanligt for hvert kvartal er offentliggjort en fortegnelse i flere af stiftets aviser.

At forøgelsen er adskilligt mindre end i 1874, skriver sig ikke fra nogen formindskelse i de af vedkommende findere selv som gaver eller til salg indbragte fund, men har dels sin grund deri, at i det forløbne aar kun en enkelt mand har reist omkring med understøttelse af selskabet for at indsamle fundne oldsager og det kun i et par uger, dels deri at den herværende afdeling af foreningen til norske fortidsminders bevaring kun har foretaget ganske faa archæologiske udgravninger i den sidste sommer. Deri ligger fornemmelig grunden til den ringe tilvækst for ældre jernalders vedkommende, fra hvilken periode der i regelen kun ved planmessige gravninger pleier at fremkomme betydeligere fund. Dette forhold kan desverre forudses at ville blive varigt; thi da de udsendinge foreningen har til sin raadighed, for det meste kun have sommer-

ferierne at disponere over, og disse falde sammen med høaannen paa landet, viser det sig under den tiltagende mangel paa arbejdsfolk stedse vanskeligere at opdrive de nødvendige arbejdere til gravninger. Derved vil samlingens virksomhed for sit formaal lide et betydeligt afbræk, ikke alene fordi den for fremtiden rimeligvis som iaar i regelen kun vil kunne vente at faa enkelte gjenstande fra den nevnte archæologiske periode, om hvis betydelige udbredelse i det nordenfjeldske Norge de i tidligere aar foretagne gravninger have givet saa gode beviser, men ogsaa fordi de enkelte større fund, som kunne blive indbragte, for det meste ville mangle den forøgede betydning, som den omhyggeligere behandling af sagerne og den nøiagtigere beskrivelse af gravlægingerne har givet de ved foreningens virksomhed fremkomne fund.

Af de ovennevnte 23 numere, om hvis henførelse til stenalderen der ikke er nogen tvivl, ere 16 indkomne fra de ydre søbygder fra et stykke søndenfor Thronhjemsfjordens munding til Namsenfjorden (Fosens fogderi og Fladangers prestegjeld af Namdalens fogderi), 5 fra de indre strøg af Thronhjems stift, 1 fra Ringerike og 1 (en vel arbejdet liden kile af serpentin) er fundet blandt prøvestykkerne i selskabets mineralsamling, uden at dets oprindelse kan opgives. Af de fra Fosen og Fladanger indkomne ere de tre fjerdedele indsamlede af hr. student Undset, der ogsaa iaar lagde sin stipendiereise gjennem disse egne. Jeg kan ved denne anledning ikke undlade at fremhæve det slaaende bevis paa betydningen af disse reiser til indsamling af fundne og henliggende oldsager, som ligger i den i de sidste aar stadigt forøgede fremkomst af stenalderfund fra kystbygderne. Ved begyndelsen af 1872, da endnu ingen antikvarisk reise var foretaget paa denne kant, kjendtes der fra hele Fosen og ytre Namdalen kun 3 oldsager fra stenalderen, hvoraf 1 i selskabets sam-

ling og 2 i Bergens museum; ved udgangen af 1875 derimod besidder vor samling 41 numere af redskaber fra stenalderen fra det samme strøg, hvortil kommer 6 i universitetets samling og i Bergens museum. Betragter man forholdet i de 2 thronhjemske amter tilsammen, som har været det væsentlige arbejdsfelt for den herfra udgaaende archæologiske virksomhed, faar man det samme betydningsfulde resultat af et stedse stigende antal oldsager fra denne periode, som i de sidste aar ere blevne indsamlede og bevarede for forskningen. I begyndelsen af 1870 fandtes der i selskabets samling kun 4 gjenstande fra stenalderen fra disse 2 amter, medens antallet ved udgangen af 1875 er steget til 82 numere i 68 fund. Tilvæksten i de enkelte aar har været: i 1870: 3 nr., 1871: 4 nr., 1872: 21 nr. i 11 fund, 1873: 5 nr., 1874: 22 nr. i 19 fund, 1875: 23 nr. i 22 fund. Antallet af de fra dette distrikt bevarede stenalderssager er vistnok ubetydeligt i sammenligning med, hvad der findes i samlingerne fra sydligere dele af Norge, og hvis man vilde grunde en slutning om bebyggelsesforholdene i det thronhjemske alene paa dette tal, vilde man, især naar man tog hensyn til denne oldsagssamplings anseelige alder, vistnok maatte komme til det resultat, at stenalderskulturen kun har været ganske svagt repræsenteret nordenfjelds. Men et ganske andet maa resultatet blive, naar man tager tilbørligt hensyn til tiden, i hvilken samlingen er foregaaet. Thi da der ingen grund er til at tro, at der skulde være gjort færre fund i tidligere aar end i de sidste, saa meget mindre som opbrydningen af nyt land, hvorved saadanne fund især gjøres, dreves i langt større udstrækning for et decennium eller to siden end nu, kan det neppe bestrides, at det, vor samling nu besidder, repræsenterer et mange gange saa stort antal som under heldigere forholde kunde være indsamlet siden den tid (omtrent siden 1830), da samlingerne i Christiania

og Bergen begyndte at udfolde en betydeligere virksomhed. Naar dette hensyn tages, tør det vel ansees som godtgjort, at Thronbhjems stift er lige saa rigt paa levninger fra stenalderen som de sydligere egne af landet, dog vel med undtagelse af Smaalenene og Jæderen. Yderligere og mere i det enkelte gaaende slutninger om forholdene i stenalderen i denne del af landet kunne ikke synderlig grundes paa det forhaandenværende materiale, saa længe det er saa lidet, at tilfældige omstændigheder i et enkelt aar aldeles kan forrykke forholdet mellem de tal, hvormed de forskellige strøg ere repræsenterede. Imidlertid kan det dog være nyttigt allerede nu at give en oversigt over fundenes udbredelse efter deres forskellige beskaffenhed.

Af dette aars tilvækst ere 7 nr. af henføre til den saakaldte arktiske stenalder, nemlig 5 spyd- og pilespidser og 2 knive af skifer. Ved den anseelige tilvækst, som samlingen i de senere aar har faaet af denne classe af oldsager, indeholder den nu næst efter universitetets samling det betydeligste materiale til studiet af de „arktiske“ typer og deres udbredelse. Da fortegnelsen derover er spredt i forskellige aarsberetninger, vil jeg her give en samlet oversigt derover og antager, at denne vil vinde i betydning ved en sammenhængende fortegnelse over, hvad der fra hele landet er fremkommet af oldsager, der utvivlsomt henhøre til denne classe, ordnet efter amter og prestegjeld. Den slutter sig til den fortegnelse, som findes i prof. O. Ryghs afhandling om affaldsdyngen ved Stenkjer i „Aarsberetning“ for 1871. For Tromsø museums vedkommende er den kun ført ned indtil udgangen af 1874. for de øvrige samlinger til udgangen af 1875<sup>\*)</sup>. Alle numere ere, naar ikke andet er bemærket, af skifer.

\*) C. betegner universitetets samling, B. Bergens museum, T. M. Tromsø museum, Thj. Videnskabselskabets samling,

Smaalenenes amt:

1. Skjeberg prestegd., Syverstad, brudstykke af en spydspids (i en privat samling).

Akershus amt:

2. Nitedalen, Østby, pilespids med agnorer (C. 5492).

Hedemarkens amt:

3. Vaaler, Stræte, pilespids med agnorer (C. 4003).
4. Aasnes, Opsal, pilespids med agnorer. Iodret indskaarne (C. 4837).
5. Grue, paa Finskogen, pilespids af sandsten (C. 6511).

Buskeruds amt:

6. Hol, høifjeldet nær Hallingskarven, brudst. af en pilespids med agnorer (C. 3552).

Jarlsberg og Larviks amt:

7. Brulanes, Omsland, brudst. af en pilespids (C. 3818).

Bratsberg amt:

8. Lardal, Huvestad, pilespids med agnorer (C. 2016).
9. Vinje, Berge, pilespids med tvert indskaarne agnorer (C. 1180).

Stavanger amt:

10. Haaland, Solestranden, i et rigt flintverksted, hvori mange ferdige flintredskaber, 2 pilespidser af skifer (og 2 meisler af skifer), se „Aarsb.“ 1874, 85 (B. 2959).
11. Klep, Grude, pilespids med agnorer (B. 3021).

Søndre Bergenhus amt:

12. Ullensvang, Hovland, pilespids med agnorer (C. 195).

Romsdals amt:

13. Harham, Symnes, spydspids med agnorer (C. 4514).
14. Veø, Stensaa, pilespids med agnorer (C. 2163).
15. Kvernes, Bremsnes, pilespids med agnorer (C. 5143)
16. Aure, Tevik, pilespids med agnorer (C. 5510).

Søndre Thronhjems amt:

17. Hevne, Holden, spydspids med agnorer (B. 2700).
18. Hevne, prestegaarden, brudst. af pilespids (Thj. 1593).

19. Stadsbygden, Fallum, spydspids uden agnorer, ligespidset (Thj. 1338, afbildet i Månadsblad 1874 p. 105).
  20. Ørlandet, Baret, brudst. af spydspids (Thj. 1390).
  21. Ørlandet. Terningen, spydspids uden agnorer (Thj. 1389).
  22. Ørlandet, Seternes, brudst. af en kniv af sort skifer (Thj. 1546).
  23. Hitren, Svankil, stor spydspids uden agnorer (B. 3043).
  24. Bjugn, Botngaarden, pilespids med agnorer (Thj. 1288).
  25. Bjugn, Botngaarden, pilespids, neppe agnorer (Thj. 1332).
  26. Bjugn, Botngaarden, kniv af rød skifer (Thj. 1333, afbildet i Månadsblad 1874, p. 105).
  27. Aafjorden, Teksdal, kniv af do. (Thj. 1334).
  28. Aafjorden, prestegaarden. spydspids med hul (Thj. 1555).
  29. Bjørnør, Gutelsvik, pilespids med tvert indskaarne agnorer (Thj. 1212).
  30. Opdal, prestegaarden. brudst. af pilespids med tvert indskaarne agnorer (Thj. 1436).
  31. Røros, Jensvolden. pilespids uden agnorer (C 3738).
- Nordre Thronhjems amt:
32. Frosta, Valberg, spydspids med agnorer (Thj. 955).
  33. Inderøen, Kløvstad, brudst. af en stor spydspids (Thj. 1009).
  34. Stenkjer, i affaldsdyngen, 2 spydspidser med agnorer, 1 kniv, 2 kiler, en sænkesten. alt af skifer, en øxe af elgshorn og 2 brudstykker (pilespidser?) af horn (Thj. 941, 1098—1104, 1298).
  35. Grong, Bergsmoen, pilespids med agnorer (Thj. 944.)
  - 36—37. Grong, Nes. 2 pilespidser med agnorer, efter opgivende fundue i to smaa haug (Thj. 621. 2.).
  38. Overhalven, Ristad, kniv (C. 5451, afbildet „Aarsberetning“ 1871 fig. 2.).

39. Fladanger, Bøleseter, kniv (Thj. 1213).  
 40. Do. do. spydspids uden agnorer (Thj. 1557).  
 41. Do. do. brudst. af kniv (Thj. 1558).  
 42. Do. do. brudst. af spydspids (Thj. 1559).  
 43. Fladanger. Skjelde. spydspids med agnorer (Thj. 1568).  
 44. Lekø. Rødseid. pilespids, „funden i gravhaug“ (B. 68).  
 45. Lekø, Rosvik, kniv „funden i gravhaug“ (B. 99).  
 46. Lekø, prestegaarden, kniv (C. 7 . . .).

Nordlands amt:

47. Brønø, pilespids med agnorer (C. 1028, afbildet i Månadsblad 1874, p. 105)  
 48. Brønø, D yngeset, 2 spydspidser med agnorer (Thj. 1161—62).  
 49. Alstahaug, Stokka, pilespids med agnorer (C. 4080).  
 50. Heimnes, pilespids af kvarts (Thj. 763).  
 51. Gildeskaal, Finset, brudstykke af kniv af sandsten af skifertypen (Thj. 1239).  
 52. Vaagen, spydspids med agnorer (Thj. 451).  
 53. Lødingen, Stokke, kniv (T. M. se „Aarsberetn.“ 1874, 40).

Tromsø amt:

54. Throndenes. Tenvik, brudst. af en kniv (C. 4147).  
 55. Do. do., pilespids med agnorer (T. M., „Aarsberetn.“ 1874, 40).  
 56. Do. Erikstad, spydspids uden agnorer (T. M., se anf. st.)  
 57. Do. Sandtorv, brudst. af spydspids (Thj. 951).  
 58. Do. Harbakken, spydspids med agnorer (C. 5121).  
 59. Do. Fuskevaag, kniv (C. 6297).  
 60. Kvedfjord. Bømarken. spydspids med agnorer (T. M., „Aarsberetn.“ 1874, 40).  
 61. Kvedfjord, Trastad, kniv (C. 3319).  
 62. Berg, Flakstad. pilespids uden agnorer (C. 3317).

63. Tranø, Hals, pilespids uden agnorer (C. 5051).
64. Tranø, Lien, spydspids uden agnorer, funden sammen med en kniv (C. 5115. 16).
65. Tranø, Merkesnes, spydspids uden agnorer (C. 6166).
66. Tranø, Kløven, kniv og kile af skifer, den sidste med eg tilsleben fra den ene side, fundne sammen (C. 6167; jf. „Aarsberetn.“ 1873, fig. 1-3).
67. Lenviken, prestegaarden, brudst. af en kniv, funden sammen med en lignende i en stenboks (C. 3320).
68. Tromsø by, kniv (C. 1875).
69. Tromsøen, kniv (C. 2033).
70. Tromsøen, odstykket af en stor spydspids (C. 3953).
71. Karlsø, Vannøen, odstykket af en pilespids (C. 3318).
72. Karlsø, Hersø, pilespids uden agnorer (C. 3508).
73. Lyngen, Lyngsædet, pilespids (B. 2050).

#### Finmarkens amt:

74. Loppen, Øgsfjord, pilespids med agnorer (C. 1938).
75. Alten, Kongshovmark, pilespids (T. M., se Aarsberetn. 1873, 86).
76. Alten, Kongshavnbugten, kniv (C. 1816).
77. Talvik, Korsnes, spydspids med agnorer (T. M.)
78. Do., do. kniv (T. M.). Om disse 2 nr. ere fundne sammen, er ubekjendt.
79. Sydvaranger, Ropelbugten, brudst. af en stor spydspids (C. 3707).
80. Uvist sted, spydspids med agnorer (B. 45).

Foruden de her opregnede sager tør man vistnok ogsaa uden betænkning henregne til denne type den i en ældre jernalders gravhaug paa Grønnesby paa Inderøen fundne pilespids af ben (Thj. 1469, afbildet Aarsberetn. 1874, fig. 4, jf. pag. 9). Vistnok forekommer pilespidser af ben fra ældre jernalder, men dog neppe nogen med en saa udpræget overensstemmelse i formen med skiferpidsene som denne. Fremdeles er der kiler og meisler af skifer;



men det lader sig vel neppe endnu med nogen sikkerhed afgjøre, hvilke former af disse der bør regnes blandt de arktiske typer. Den under nr. 66 nevnte kile, der er funden sammen med en skiferkniv, udmerker sig ved, at eggen er dannet ved tilslibning fra den ene side i en plan flade, der danner en bestemt vinkel med sidefladen. Kiler af denne form ere fundne oftere, saaledes 2 i det under nr. 10 nevnte flintverksted sammen med 2 pilespidser af skifer, 3 fra Sogndal i Stavanger amt (Aarsberetn. 1873, 66), ligesom der Aarsberetn. 1874, 87 opregnes flere eksemplarer i Bergens museum\*). Det er rimeligt, at denne form tilhører den arktiske stenalder, men paa den anden side vise de 2 kiler i affaldsdyngen ved Stenkjer, at denne periode ialfald ogsaa har kjendt andre former; thi paa begge disse er eggen tilsleben i en krum flade, der umerkeligt gaar over i sidefladen som paa de almindelige kiler af den sydiskandinaviske type. Muligt vil det vise sig, at alle kiler og meisler af denne stenart bør regnes blandt de arktiske sager; men indtil videre tør det vel være trykkest ikke at regne dem med blandt sikre beviser for denne stenalderskulturs udbredelse. Sættes saaledes disse ud af betragtning, faa vi 81 fund med 93 forskellige gjenstande, henhørende til den arktiske gruppe, mod henholdsvis 39 og 44 ved slutningen af 1871. Af disse kommer der nu paa Christiania stift 4 stykker, paa Hamar stift 3, paa Christiansands stift 5 i 4 fund, paa Bergens 2, paa Thronhjems 42 i 34 fund, paa Tromsø 37 i 34 fund. Det sees saaledes, at den i den oven citerede afhandling af prof. Rygh fremsatte mening om disse oldsagers udbredelse fuldstændigt har bekræftet sig, forsaavidt som fremdeles den aller stør-

\*) I den nylig udkomne katalog over Bergens museums oldsagsamling af A. Lorange opregnes 18 meisler og kiler af skifer eller sandsten, der henføres til denne type.

ste del (omtr. 84 proc. af fundene) falder paa de 2 nordligste stifter. Inidlertid har tilvæksten været ulige større for Throndhjems stifts vedkommende, hvilket dog gjerne kan være tilfældigt, hvorhos det maa erindres, at der her ikke er medtaget, hvad der maatte være indkommet til Tromsø museum i det sidste aar.

Hvad særlig skiferknivene angaar, viser fortegnelsen et antal af 21 til samlingerne indkomne exemplarer mod 10 i 1871, deraf 9 fra Throndhjems, 12 fra Tromsø stift. Uagtet saaledes antallet af bekjendte fund er bleven mere end fordoblet, har grænsen for deres udbredelse mod syd ikke væsentlig forandret sig, men kan fremdeles siges at være Throndhjemsfjorden, da det sydligste exemplar (nr. 22) er fundet paa dens sydlige bred tæt ved dens munding. Det synes saaledes at ville vise sig som constant, at de ikke forekomme saa langt mod syd som spyd- og pilespidse. Vistnok synes forholdet at være anderledes i Sverige, idet 2 af de 3 der i 1874 bekjendte knive ere fundne i Södermanland \*). Men saadanne enkeltstaaende kjendsgjerninger kan der ikke tillægges nogen afgjørende betydning, da man altid maa være forberedt paa at finde enkelte exemplarer af den ene type indenfor den andens enemerker, et forhold, hvorpaa vi have et merkeligt eksempel i forekomsten af 2 skiferspidser i flintverkstedet i Haaland. Det kunde ligge nært at formode, at der i knivenes snevrere grænser mod syd ligger en antydning om, at denne form først har udviklet sig paa en senere tid af perioden. Deres form synes heller ikke at tyde paa en naturlig udvikling af en ren stenkultur, medens det fore-

---

\*) Montelius, Månadsblad 1874 s. 100 Det tør heller ikke oversees, at exemplarer i nyere tid kunne føres bort fra sit oprindelige sted; det hænder, at fundne oldsager blive tagne med ved flytninger, og det hænder ogsaa undertiden, at sager, der en tid have været bevarede, igjen kunne komme ned i jorden.

kommer mig forklarligere, at den kunde være opstaaet ved efterligning af broncealderens knive eller af en form af krumme knive, der forekommer i den ældste jernalder.

Ved enkelte spidser har jeg ikke tilføiet nogen bemærkning om, hvorvidt de have agnorer, da der mangler oplysning derom i fortegnelserne. Forøvrigt turde benevelserne „agnorer“ eller „modhager“ være mindre passende, da de vistnok ikke have havt samme bestemmelse som modhagerne paa ældre jernalders spyd, baade fordi de ere anbragte saa langt bag, og fordi de ofte ere tvert indskaarne og dertil meget svage (som paa nr. 30 og især nr. 29). De ere vistnok kun bestemte til at støtte skjæftningen.

Til disse bemærkninger om den arktiske gruppe føier jeg en oversigt over fund af sikre stenalderssager overhovedet i Thronhjems stift. Der er kun taget hensyn til de til samlingerne indkomne sager, da de oplysninger, man faar om stenarten af finderes beretninger, ikke altid ere paalidelige. Da søndre Thronhjems amts eiendommelige form med indland søndenfor fjorden og kystland hovedsagelig nordenfor den gjør amtsinddelingen mindre bekvem for archæologiske oversigter, har jeg væsentlig bygget fortegnelsen paa fogderiinddelingen.

|                                | Sydskandinaviske typer. |                      |            | Arktiske typer.       |        |                  |            | Tilsammen af begge typer. |
|--------------------------------|-------------------------|----------------------|------------|-----------------------|--------|------------------|------------|---------------------------|
|                                | Redskaber af flint.     | Andre stenredskaber. | Tilsammen. | Spyd- og pylespidser. | Knive. | Andre redskaber. | Tilsammen. |                           |
| Romsdals fogderi               | 2                       | 1                    | 3          | 1                     |        |                  | 1          | 4                         |
| Nordmøre fogderi               | 8                       | 11                   | 19         | 2                     |        |                  | 2          | 21                        |
| Romsdals amt undtagen Søndmøre | 10                      | 12                   | 22         | 3                     |        |                  | 3          | 25                        |
| Orkedals fogderi               |                         | 1                    | 1          | 1                     |        |                  | 1          | 2                         |
| Guldals fogderi                | 1                       | 1                    | 2          | 1                     |        |                  | 1          | 3                         |
| Strinde- og Selbo fogderi      | 2                       | 5                    | 7          |                       |        |                  |            | 7                         |
| Fosens fogderi                 | 10                      | 13                   | 23         | 10                    | 3      |                  | 13         | 36                        |
| Søndre Thronhjems amt          | 13                      | 20                   | 33         | 12                    | 3      |                  | 15         | 48                        |
| Stjør- og Verdals fogderi      | 3                       | 6                    | 9          | 1                     |        |                  | 1          | 10                        |
| Inderøens fogderi              | 3                       | 3                    | 6          | 4                     | 1      | 6*)              | 11         | 17                        |
| Namdalens fogderi              | 2                       |                      | 2          | 7                     | 5      |                  | 12         | 14                        |
| Nordre Thronhjems amt          | 8                       | 9                    | 17         | 12                    | 6      | 6                | 24         | 41                        |
| Hele Thronhjems stift          | 31                      | 41                   | 72         | 27                    | 9      | 6                | 42         | 114                       |

\*) Alle fra affaldsdyngen ved Stenkjer,

Af stor betydning blandt dette aars tilvækst er det af hr. Undset paa Urdan i Fladanger opdagede flintverksted, hvorfra han har indbragt en samling flintrester (nr. 1569). Der er allerede gjort flere verkstedsfund i landet, der godtgjøre, at de norske flintredskaber ere forarbejdede i landet selv. Indtil 1874 kjendtes kun det af prof. Rygh i 1863 fundne paa Grude i Klepp, men i dette aar kom 3 nye, af hr. Lorange opdagede, til, paa Thuvgaarden i Klepp, paa Solestranden i Haaland og paa Hareidland i Søndmøre. I den forløbne sommer er der ifølge privat meddelelse af bestyreren for universitetets samling endelig konstateret et femte paa Sævtun i Land. Alle disse ligge imidlertid i egne, hvor flintredskaberne ere talrigt repræsenterede, medens dette sjette verksted i Fladanger ligger under 64 $\frac{1}{2}$ ° n. b. paa en kant af landet, hvor flintsager hidtil kun ere fundne rent sporadisk. Endelig maa jeg fremhæve et fund af 2 sammenliggende kiler af flint fra Frøien, en af de yderste øer mod havet (nr. 1521 f.). De ere udmerket vel arbejdede og fint sløbne og ved optagelsen vare de skarpe i eggen som en lvas jernkniv. De ere synlig ubrugte, og da grundeieren berettede, at der tidligere var fundet flere flintredskaber paa det samme sted, er det rimeligt, at der her har været om end ikke et verksted, dog et efterladt depot af ferdige redskaber. Samlingen skylder hr. skolelærer Hammer erhvervelsen af dette fund.

Jeg har ovenfor kun regnet med til stenalderfund dem, hvis henførelse til denne periode er uomtvistet. Der er imidlertid desuden ogsaa iaar indkommet en del stensager, hvis alder kan være mere tvivlsom, men som jeg dog antager at der er gyldige grunde til at henføre til denne tid. Først vil jeg nevne de saakaldte „skaft-

formede redskaber“, hvoraf der iaar er indkommet 4 nye eksemplarer. Disse redskaber ere altid af kvarts eller kvartsit, have i regelen ovalt, sjelden kantet tværsnit, almindelig omtr.  $1\frac{1}{2}$ “ største tykkelse. De ere almindelig afbrækkede og derfor meget korte; men vi have ogsaa hele eksemplarer paa 6--8“ længde; sidefladerne ere ganske glatte, ligesom polerede, medens de bevarede endeflader ere ru. Disse redskaber ere undertiden fundne i gravhauge fra jernalderen (f. ex. Aarsberetn. 1874, s. 22), men, saavidt jeg ved, ikke under saadanne omstændigheder, at de nødvendigvis maatte ansees som hørende til det nedlagte gravgods. Det synes sikkert, at disse redskaber ikke kunne have havt nogen anden anvendelse end til bryner, og til jern ere jo bryner af en saa haard stenart ikke hensigtsmessige, og heller ikke vil man nogensinde finde virkelige bryner fra jernalderen slidte saa jævnt og saa helt rundt. Derimod synes alt mig at tale for, at de maa ansees som mindre slibestene eller haandbryner fra stenalderen. Ikke mindst fremtrædende synes denne oprindelse at være ved en iaar indkommet fra Strukstad i Sparbuen (nr. 1573), der vil kunne sammenstilles med Montel. Sv. F. nr. 5, naar man tænker sig denne firesidet istedetfor mangesidet. Af dette slags redskaber har samlingen nu 9 eksemplarer: fra Thydalen 1, Gjetestranden 1, Ørlandet 1, Bjugn 1, Aafjorden 2, Sparbuen 2 og Verran 1.

Fra Fevaag i Skjørn er der indkommet et redskab af noget haard skifer (nr. 1527), af samme art som i almindelige heine fra jernalderen og senere tid, men som vistnok maa henføres til stenalderen. Det er afbrukket i den ene ende, og det resterende er paa sin største længde temmelig tyndt med omtr. kvadratisk tværsnit; men et par tommer fra den bevarede ende udvider det sig i begge dimensioner og er derfra igjen i noget afrundede flader indslæbet til en eg. Hvis det skulde antages for en hein,

maatte denne eg være fremkommen ved slidning; men til hvæsning af jernredskaber bruger man heinens midte og ikke dens ende. Det kan være tvivlsomt, om redskabet bør betragtes som en meisel eller som en spydspids: det første er vel rimeligst. Et andet exemplar, der er indkommet fra Ingdalen i Stadsbygden (nr. 1530), viser væsentlig den samme form, kun mindre udpræget

Fra ældre jernalder er der som nevnt kun indkommet nogle faa enkelte gjenstande; deriblandt er en bøilespende af jern af en meget gammel type, der ikke vides tidligere at være fundet i det nordenfjeldske, væsentlig overensstemmende med den hos Vedel pl. 10 fig. 6 afbildede. Den er indkommet sammenblandet med et yngre jernalders fund fra Opdal.

Af betydeligere fund fra yngre jernalder kan fremhæves 2 fra Opdal, det ene fra prestegaarden, det andet enten fra samme sted eller fra Rise. Fra den første af de nevnte to store yngre jernalders gravpladse har samlingen en mængde fund, der udmerke sig ved sin paafaldende fattigdom paa vaaben, medens de væsentlig bestaa af redskaber til det daglige arbeide samt dele af ridetøi og undertiden enkelte smykker. Denne omstændighed taler sterkt imod sagnets beretning om, at denne store gravsamling skulde have sin oprindelse fra et slag. Fra Alvstad i Stjørdalen er kommet et fund med en ualmindelig rigdom paa glasperler henved 130). Et fund fra Kraakø i Nærø har skaffet samlingen den første i Norge bekjendte sverddopsko af bronze, der saavel ved sin stil som ved fundets indhold forresten med sikkerhed kan henføres til denne periode. Fremdelés ere noget større fund indkomne fra Hol paa Inderøen og fra Søberg i Melhus.

Blandt de middelalderiske sager fortjener især at omtales et bronesigil (nr. 1504), ikke alene fordi vi besidde saa faa originalstempler af middelalderissigiller, men ogsaa fordi dette i sig selv er særlig merkeligt. Det bestaar som almindeligt af en tyk, rund plade uden haandtag, kun med en liden hempe paa bagsiden nær den ene kant. Paa forsiden har det langs randen en indskrift, der med opløsning af forkortelserne lyder: *Sigillum capituli ecclesie sancti Olawi regis et martiris*. I midtfladen ser man st. Olav med liljescepter og korsæble siddende paa en throne. Til begge sider af kongens hoved har man en rose, Nidaros's merke. Da Throndhjems domkirke ellers ikke vides at have været kaldet st. Olavs, kunde der være grund til at tvivle om, at sigillet har tilhørt det throndhjemiske domkapitel. At dette imidlertid dog er tilfældet, viser sig af, at et voxaftryk af netop denne original findes bevaret under et brev fra domkapitlet af 1264 i den arnamagnæanske samling, trykt i Thorkelins diplom. Arnam. II, pag. 48 (hvor kirken dog kaldes Kristkirkja) og selve sigillet afbildet smst. tab. VI. \*) Dette aftryk er dog noget ufuldstændigt; saaledes mangler en del af omskriften. Sammesteds finder man ligeledes afbildet et nyt og ganske forskjelligt sigil for domkapitlet, bevaret under et brev fra 1280 (Dipl. Arn. II, pag. 89). I mellemtiden maa det nu gjenfundne saaledes være tabt eller kasseret. Det er meget beklageligt, at det ikke har været muligt at indhente nogen sikker oplysning om stedet, hvor det er fundet, da det nemlig i længere tid skal være gaaet i bytte mellem smaagutter her i byen, indtil det faldt en af dem ind at indlevere det til samlingen; han opgav at have hørt, at det skulde være fundet et steds ved elvebredden bag „Kongsgaarden.“

\*) Herpaa er jeg først bleven gjort opmærksom ved en meddelelse fra hr. antikvar Nicolaysen.



Jeg kan ikke slutte denne aarsberetning uden at udtale et ønske om, at den udsigt, som nu omsider har vist sig til, at samlingen kan naa ud af den trængselstid, hvori den hidtil har arbeidet, og komme til at virke under noget gunstigere forhold, snart maa blive til en betydningsfuld virkelighed. Kan det ikke med billighed nægtes, at samlingens virksomhed i de sidste 5—6 aar har godtgjort, at der i denne del af landet, som af forholdene nærmest er anvist selskabet til virkefelt, er gjemt en rig skat af hjælpemidler til opklarelse af vor oldhistorie, der giver selskabet et betydningsfuldt arbejde at udføre i oldforskningens tjeneste, saa maa det ogsaa indrømmes, at dette resultat faar en meget forøget vægt, naar man erindrer, at det er opnaaet under saa ugunstige forhold, som vel ikke mangen videnskabelig samling af nogen betydning har virket under, idet der har manglet flere af de første betingelser baade til at virke paa almenheden og vinde dens for samlingen uundværlige medarbeide og til paa en fyldestgjørende maade at udføre en bestyrers arbejde. Naar selskabet nu har gjort skridt til at erhverve midler til at afhjælpe den væsentligste af alle mangler, at samlingen mangler et eget lokale, saa maa det derfor ogsaa med fortrøstning kunne udtales, at hvis dette forsøg krones med held, vil samlingen i fremtiden kunne komme til at opvise meget større resultater af sin virksomhed.

Thronhjelm, januar 1876.

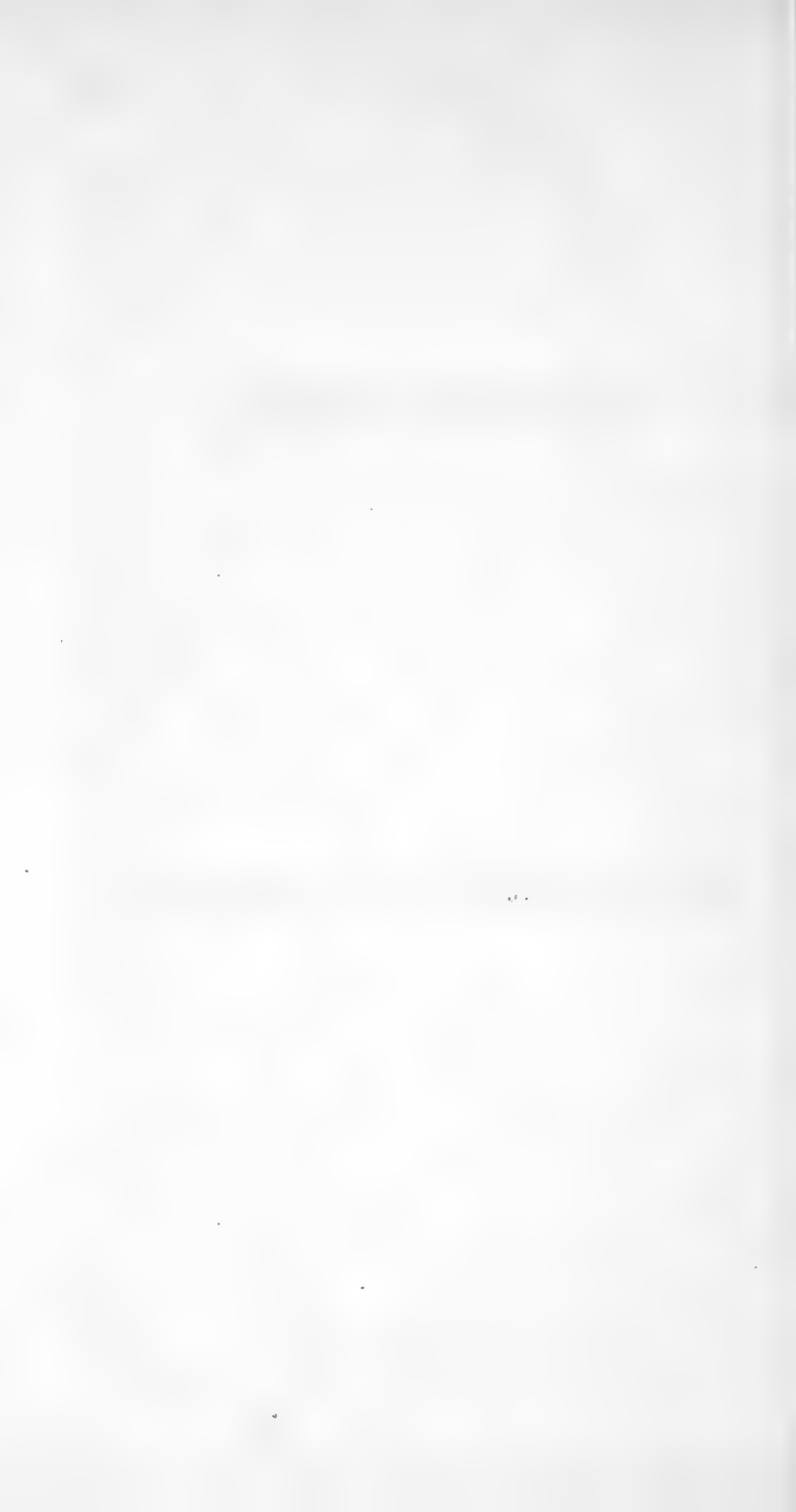
K. Rygh.



# Aarsberetning

fra

Naturaliesamlingens Bestyrer.



Til

## Directionen for Videnskabernes Selskab.

I den Beretning, som jeg herved indgiver til den ærede Direction angaaende Naturaliesamlingens Forøgelse og den for samme foretagne Reise i Aaret 1875, tror jeg at burde kortelig berøre Samlingens Indhold i det Hele og specielt nævne en større Del af de ved mig indsamlede Dyrearter, fordi dette ikke forhen er skeet, og fordi Udbyttet af Indsamlingerne, skjønt i stadig Forøgelse, endnu er for ufuldstændigt til at trykkes som Kataloger eller andre særegne Skrifter, men paa den anden Side det gennem nogle Aar fortsatte Arbeide med at bestemme, ordne og katalogisere Samlingens Exemplarer nu er saavidt fremskredet, at dens Indhold og Tilstand kan overskues. Det viser sig herved, at næsten alt Væsentligt ved Samlingen, det som er af nogen local Interesse, er tilkommet i senere Tider, mest som Udbytte af Reiserne, men ogsaa, for de fleste højere Dyr's Vedkommende, ved Kjøb eller ved Bistand af Publicum, hvis Interesse for Samlingen har været i stadig Tiltagende, og som i de dertil bestemte Timer besøger den i Regelen saa talrigt som Rummet tillader.

Samlingen indeholder et Antal af 25 Pattedyr, hvoraf den for 7 a 8 Aar siden ingen havde; de ere alle erhvervede og udstoppede her paa Stedet. Af norske Fugle er opstillet 192 Arter i 460 Individier, af hvilke 170, mest Sø- og Vadefugle, ere anskaffede i senere Tider som Repræ-

sentanter for de i Omegnen hækkende eller gennemtrækkende Arter; de fleste af disse savnedes forud i Samlingen, og af mange blandt dem er opstillet fuldstændige Rækker af de forskjellige Dragter; nogle sjeldnere forekommende ere anførte i foregaaende Beretninger. (De øvrige bestaa af en for 30 Aar siden indkjøbt Samling fra Christiania, af hvilken dog paa 5 a 6 Undtagelser nær alle nu vides at forekomme i Thronhjems Omegn). Af Reptilier og Batrachier haves de fleste norske Arter, af Fiske 90, hvilke ligesom de lavere Sødyr mest tilhøre Thronhjemsfjordens Fauna, hvorom Samlingen, skjønt endnu meget mangelfuld, i lange Tider har savnet enhver Oplysning. De sidstnævnte udgjøres af 44 Crustaceer, 34 Annelider, omtr. 120 Mollusker, 54 Echinodermer, 30 Coelenterater; adskillige Exemplarer haves ogsaa fra andre Egne af Landet dels af andre Arter dels af de samme som de herfra. Hertil kommer nogle Insektlarver og Pupper m. m. samt omkr. 300 Insektarter, som jeg lejlighedsvis indsamlede paa min Reise, der hovedsageligen angik de lavere Sødyr, om hvilket mere specielt nedenfor. — (Forøvrigt er der en Samling Coleoptera fra Christiania, et Par hundrede Arter Fugleæg samt den udenlandske Del, nemlig 94 Fugle, 60 Fiske og Krybdyr m. m.; fra den allerældste Tid en betydelig Samling Conchylier o. m.)

I Aaret 1875 er anskaffet og udstoppet et Rensdyr (i Vinterdragt), en Gaupe (saakaldet Rævegaupe), Hare (om Høsten) samt Ekhorn; af Fugle er tilkommet 24 Stykker, saasom en Svane (fra Namsos), hvoraf Samlingen forhen intet Exemplar havde, en Havørn (*Haliaëtus albicilla*, ældre), en Kongeørn, en Jagtfalk (*Falco Gyrfalco*, yngre), skudte i Nærheden af Thronhjem; fremdeles *Corvus frugilegus*, som vel enkeltvis sees her nu og da, men i Høst har vist sig i overordentlig Mængde og synes at have

været paa en stor Udvandring over en større Del af Landet; en tilfældig albino-varietet af *Turdus pilaris*, en Raphøne (*Perdix cinerea*), som nordenfjelds maa ansees for en Sjældenhed ligesom *Rallus aquaticus*, der blev skudt midt under Vintren og indbragt til Samlingen. For en Del af den til Reiser bestemte Sum foretog Præparant Dybdal en Tour til Tarven, hvor han forskaffede Unger af nogle af de der hækkende Arter, som vi ved vort forrige Ophold der ikke havde faaet, saasom *Anser cinereus*, *Larus marinus*, *Bernicla Tadorna*; ligeledes er erholdt Exemplarer af *Strepsilas collaris*, som saaes at have Tilhold paa de udenfor Fjorden liggende Holmer, og som Samlingen ikke forhen havde, *Colymbus glacialis* i Sommerdragt, Unger af *Falco tinnunculus* og *Tetrao Bonasia*; *Fuligula Stelleri* (fra Vardø) samt nogle andre almindelige Arter i Dragt, som ikke forhen havde. — Af Fiske er i det sidste Aar foruden et Par almindelige Arter erholdt en *Lampris guttatus* af 7 Kvarters Længde; Exemplaret blev fanget i Juli Maaned ved Frøjen, hvor jeg under mit Ophold i September ogsaa havde Anledning til at se et da opdrevet Individ; fremdeles en  $3\frac{1}{2}$  Alen lang *Thynnus mediterraneus* sammestedsfra; den er vel ikke sjelden og kjendt under Navn af Makrelstørje, men den fanges kun tilfældig. Begge de nævnte Exemplarer ere udstoppede og opstillede i Samlingen.

Af en Skibsfører er skjænket en Del udenlandske Fiske og Krybdyr, hvoriblandt en *Chætodon*, en *Mugil*, en *Balistes*, *Scorpæna*, *Echeneis*, *Exocoëtus*, *Dactylopterus*, *Naucrates* og 1 *Rhinobatus*; — en *Gekko*, et Par *Iguaner* og 8 Slinger, samt nogle lavere Dyr (en *Polynoë*, en stor *Crangon*, en *Asteride*, 1 *Octopus*, et Par *Myriapoder*). For disse og nogle andre Gaver, mest bestaaende af de ovennævnte Exemplarer er Selskabets Tak aflagt ved Bekjendtgjørelse i Byens Aviser.

Hovedsagelig for at undersøge Sødyrenes Forekomst og indsamle Exemplarer deraf foretog jeg med det dertil bestemte Stipendium i Løbet af Sommeren Rejser omkring Indløbet til Thronhjemsfjorden. Det ringe Beløb, Selskabet kan anvende hertil, i Forhold til de store Omkostninger, som ere forbundne med at anstille Bùndskrabninger, navnlig paa større Dybder, men ogsaa den Omstændighed, at det mangesteds er vanskeligt at erholde Arbeidsfolk, hvorfor jeg ofte maatte flytte fra Sted til Sted, maa bevirke, at saadanne Rejsers Maal, som især skulde være at yde Bidrag til Kundskaben om Sødyrenes geografiske og bathymetriske Udbredelse ved vor Kyst, først kan opnaaes gennem flere Aars Undersøgelser, og at Udbyttet af Rejserne er spredt og ubetydeligt, om jeg end har samlet adskillige Exemplarer og fortrinsvis har havt Opmærksomheden henvendt paa enkelte Dyreclasser. Mangen Gang maatte jeg være tilfreds med at ledsage Fiskerne paa Søen, naar de drog op sine Liner, for at erholde, hvad tilfældigvis følger med dem, og det er endog sjelden at saadan Lejlighed tilbyder sig paa den Aarstid; oftere maatte jeg tilbringe mange Dage paa Land, hvilken Tid jeg mest benyttede til at samle Insekter, hvoraf der dog formedelst den ensformige Vegetation i de træbare Kysttrakter er stor Fattigdom paa Arter. Til alt dette kommer Vanskelighederne med at bestemme og præparere det indsamlede Materiale, der antages at være bekjendte.

Naar jeg saaledes i det Følgende anfører en større Del af de ved mig indsamlede Arter, saavidt som de ere bestemte, med Bemærkninger om deres Forekomst, forstaaes ved det Sidste kun, hvorledes de hidtil ere mig forekomne. Naar ikke anderledes er anført, betegner jeg ved \* dem, som jeg har fundet almindelige paa alle de af mig besøgte Steder, hvilke ere Øen Garten ved Ørlandet, Hitren paa et Par Puncter af Nordsiden, Frøjen paa et



enkelt Punet saavel paa Nord- som Sydsiden samt Rødbjerg; i forrige Sommer havde jeg desuden et kort Ophold paa Tutterøen og Tarven; men paa nogle af Stederne har jeg blot kunnet foretage ganske faa Skrabninger. Det længste Ophold har jeg havt paa Garten, en kun  $\frac{1}{4}$  Mil lang Ø paa Vestsiden af Ørlandet, adskilt fra Fastlandet ved et kun indtil 12--16 Favne dybt Sund. Ikke mange Steder kan være fattigere, hvad Fuglefaunaen angaar; thi ikke alene savnes som paa de øvrige træbare Kyster og Øer de fleste Sangfugle, af hvilke foruden Lærken, Stæren og Piplærkerne (*Anthus pratensis* og *rupestris*) kun nogle faa Par af *Ficedula Trochilus* og *Sylvia cinerea* have sit Bo i det lave Krat af *Salix aurita* og nogle Turdi i de forkrøblede Buske af *Asp* og *Betula odorata* -- og Spurvefugle forøvrigt, hvoraf kun bemærkedes en Halv Snes Arter, men selv paa Søfugle er der fuldstændig Mangel og af Vadefugle sees kun et Par Arter, hvorimod der fordum har været en Mængde af de paa de øvrige Øer hækkende Søfugle saasom *Anser cinereus*, *Bernicla Tadorna* og de fleste *Larus*arter; endnu for 3 Aar siden ved mit første Ophold der saaes f. Ex. *Uria Grylle* med Unger om Sommeren; men nu har selv Edderfuglen forladt Øen som Rugeplads, hvorimod en Mængde Hanner og fjorsgamle Fugle saaes i Bugterne. Dette har sin Grund i den talrige Mængde af Røskatte (*Mustela Erminea*) og især Ræve, hvilke tvertimod savnes paa de andre Øer, og som ere Æg og Ungers farligste Fiender. Af Pattedyr forøvrigt findes kun *Lutra*, *Sorex vulgaris* og maaske en eller anden *Hypudæus*art; den almindelige Rotte (*Mus decumanus*), som netop forekommer i overordentlig Mængde paa flere af de andre Øer, savnedes her ligesom paa en stor Del af det nærliggende Fastland. Af Reptilier forekom kun *Lacerta vivipara* i Mængde, af Batrachier *Bufo* og *Rana temporaria*\*). Søbundens Dybde og Beskaffenhed er

meget forskjellig omkring Øen; ved den nordlige eller den mod Havet vendende Side er den omtrent som Sundet mellem Øen og Fastlandet og det i vid Udstrækning. Jeg brugte Bundskrabben nogle Gange her paa mindre end 20 Favnes Dyb, hvor jeg traf Sandbund, som ind mod Fastlandet er opfyldt med Sten og Koralliner. Dyrelivet forekom mig her mere rigt, hvad Individernes end hvad Arternes Antal angaar; saaledes af Mollusker ganske overordentlige Masser af *Turritella unguina*, *Aporhais pes pelecani*, *Acmæa testudinalis* o. m. andre, vistnok almindelige, men ellers mere spredt forekommende Arter, af Echinodermer *Toxopneustes (Echinus) drøbachiensis* Mull., der her ligesom paa flere andre Steder sees næsten at bedække Bunden saa langt som Øjet naar. Ligesom *Echinus esculentus* L., der opfører omkr. 4 Mil vestfor Throndhjem, optræder den atter i Strømmene i Indherred, hvor den forekommer paa lignende Maade, i flere Farvevarieteteter og af betydelig Størrelse. Fremdeles var her i Mængde *Pagurus*arter, *Pycnogoner*, *Idoteer* m. m. Af *Crustaceer* forøvrigt traf jeg faa *idetheletaget*, og det er ogsaa dem, jeg har havt mindst Anledning til at bestemme, hvorfor jeg blot nævner nogle i Forbigaaende. Paa Sydsiden af Øen forekommer Hummeren i Klipperifterne, men den benyttes ikke lige saalidt som *Cancer pagurus* (Taskekrabbe), der ikke sjelden var fæstet i de for Laxen udsatte Garn sammen med den almindelige *Carcinus mænas*; den Krabbeart, som hyppigst faaes i Bundskrabben, er *Hyas coarctatus*, sjeldnere *Hyas araneus*, hvilken jeg dog har seet i Mængde og af betyde-

\*) Øens Vegetation er trods dens Skovløshed og ringe Udstrækning temmelig rig, hvad Artsantallet angaar, fordi der i faa Individier findes Rester af en tidligere Skovvegetation, og fordi paa samme Tid flere af de for Kysttrakterne ejendommelige Arter her optræde. Jeg optegnede 280 Arter af *Phanerogamer* og *Filices*.

lig Størrelse paa meget grundt Vand lige ved Byen. Paa Sydsiden af Øen erholdt jeg ligeledes en *Stenorhyncus*, en *Portunus*, en liden *Lithodes maja*, der dog hyppig faaes paa Fiskeredskaberne ved større Dyb, ogsaa inde i Fjorden af betydelig Størrelse, et Par Ægarter, *Pandalus*, *Hippolyte*, hvorpaa enkelte Gange *Bopyrus* snyltede, *Galatheer* i Mængde, af hvilke sidste Fiskenes Maver, især *Brosmens*, vare fuldproppede; den paa Linerne udsatte Agnfisk var gjerne angrebet af *Cirrolana borealis* Liljeb. — Denne Sydside af Øen er af ganske anden Beskaffenhed end Nordsiden; som Fortsættelse af de bratte Klipper sænker Søbunden sig ogsaa hurtigt, saa at man nær Land har 60 à 70 Favne Vand; Bunden er i Begyndelsen stenet, dernæst synes den at gaa over til Sand, og paa det store Dyb traf jeg kun Ler med meget ringe Dyrlev, hvorimod den mere blandede og med Skjæl opfyldte Bund med middels Dyb (20 50 Favne), paa hvilken jeg mest anvendte Skraben, var temmelig rig paa Afvexling ogsaa hvad Dyrformerne angik. Af Echinodermernes Klasse, som ikke er rig paa Arter, har jeg forholdsvis truffet flest. Foruden de ovennævnte 2, der forekomme paa lavt Vand i de fleste Strømme mellem Øerne, fandtes *Echinus norvegicus* D. & K., *Echinus Flemmingii* i smaa Exemplarer; *Echinocyamus angulosus* saa jeg temmelig sjelden levende; derimod var Skallen hyppig; \* *Amphidetus ovatus*, sjelden *Amphidetus cordatus*; *Spatangus purpureus* har jeg truffet paa de fleste Steder, jeg besøgte, men ikke i nogen Mængde; ved Hitren vare de betydeligt større, ved Rødbjerg smaa; længer inde har jeg ikke seet den. Paa denne lille Strækning af  $\frac{1}{4}$  Mil har jeg truffet 12 Arter af Asterider: foruden de overalt almindelige *Asteracanthion rubens* & *glacialis*, *Asteracanthion Mülleri* Sars & *Astropecten Mülleri* M. & Tr., hvilke heller ikke ere sjeldne; den sidste kunde jeg paa Tutterøen, ved meget lavt Vand finde

i Fjæren; *Luidia Sarsii* fik jeg i et lidet Exemplar ved Øens Vestside, hvorimod den var stor og hyppig ved Frøjen, saavel paa Syd- som Nordsiden; enkelte Individer vare røde; den er ellers brunraa. Den tilhører Havet og findes muligens ikke inde i Fjorden; den angives at have sin Nordgrændse ved Christiansund. *Solaster endeca* forekom ogsaa paa alle de nævnte Steder, men enkeltvis; et enkelt Exemplar har 7 Arme; ellers 9. *Cribella sanguinolenta* Müll. temmelig almindelig og i flere Varieteter; ved Hitren fandtes en større Form, gul af Farve. *Sticaster roseus* traf jeg faa Gange, her og ved Frøjen; den gaar neppe meget længere mod Nord, da Christiansund angives som Nordgrændse (Sars, Oversigt over Echinodermene 1861). *Astrogonium granulare* Müll. forekom i Mængde paa Strækningen langs Øen og en Del af Fastlandet og af omtrent 3" Diameter; ellers var den sjelden. *Astrogonium Phrygianum* Parel. er forekommet mig enkeltvis saavel her som ved Hitren, paa Nordsiden af Frøjen og ved Throndhjem; endelig *Pteraster militaris* og *Asteropsis pulvillus*; den første er i det heletaget sjelden, den anden hyppigere længre mod Syd. Blandt Ophiurider el. Slangestjerner er ingen hyppigere end \* *Ophiopholis aculeatus* Retz. (i mange Farvevarieteter); \* *Ophiotrix fragilis* var heller ikke sjelden; \* *Ophiura albida* Forb. temmelig almindelig; sjeldnere *Ophiura texturata* Lütke.; blandt mine Indsamlinger finder jeg ogsaa *Ophiura carnea* Sars herfra; *Ophiura Sarsii* Lütke. fik jeg af og til, men i Bugten ved Rødbjerg forekom den talrigere sammen med *albida*; dernæst har jeg en liden *Ophioscolex purpurea* D. & K.; jeg traf den ikke andetsteds. Af *Astrophyton Lamarckii* Ml. & T. erholdtes kun 1 fastsiddende paa den for Kveiten (*Hippoglossus*) udsatte Line, paa 80 Favnes Dyb; den er ellers ikke sjelden i Throndhjemsfjorden og erholdes i Fiskeredskaber, siddende paa Koraller (især paa den til det allerinderste af

Fjorden ikke sjeldne *Muricæa placomus*); af den anden *Astrophyton* (*A. Linckii*) har Samlingen faaet Exemplarer kun fra Havkanten; inde i Fjorden har jeg ikke faaet den. En Sjeldenhed blandt de indsamlede Echinodermer er *Asteronyx Lovenii* M. T.; den angives (Sars. ovenciterede Sted) at være fundet kun 1 Gang ved vor Kyst søndenfor Finmarken; Exemplaret har en Skivediameter af 1 Tomme, en Armlængde af omtr. 11 Tommer; Armene være slyngede om en *Virgularia*, som synes at være *Virg. finmarchica* Sars og som er 28“ høj; den opdrages med en Fiskeline fra 60 Favnes Dyb, lidt østenfor Øen. Blandt *Holothurie*erne findes neppe mange Arter saa langt mod Nord; *Cucumaria frondosa* Gunn. forekom her ved Garten i saadan Mængde, at de bestandig fyldte Skrabesækken; den gaar endog ned paa betydelig Dyb; den hang ved Kveitelinen, som opdrages fra en Dybde af 60—70 Favne; den var ogsaa hyppig paa de fleste andre Steder; desuden har jeg en anden *Holothuria* fra dette Sted samt en *Thyone*, men hvilke Arter har jeg endnu ikke kunnet afgjøre. Naar jeg hertil føjer *Alecto petasus* D. & K., hvoraf jeg kun fik nogle Brudstykker paa Stenbunden nær Kysten (25 Favne) samt den længre ude trufne *Alecto Sarsii* har jeg nævnt de Echinodermer, jeg fandt paa Strækningen fra Øens Vestside til Fastlandet (Bejan). De øvrige, som ikke ere mange, anfører jeg, naar jeg omtaler de Steder, hvor jeg fandt dem, ligesom Anneliderne, af hvilke jeg langs Øen fandt følgende (saavidt jeg har bestemt dem): *Polynoë gelatinosa* Sars, sjelden; *Polynoë punctata* Müll. hist og her (ligesom ved Frøjen), samt en 3die Art, som idetheletaget var hyppig (*P. scabra* Fabr.?); \* *Onuphis conchylega* Sars, \* *Leodice norvegica* og \* *Nereis pelagica*; *Chætopterus norvegicus* sjelden levende, hyppigere tomme Rør, *Arenicola piscatarum* L., *Ammotrypane limacina* Rathk.? sjelden. *Clymene lunbricalis* O. Fabr.? *Telepus*

cirratus (Müll.) ikke sjelden, *Terebella cristata* Müll., sjelden; *Pectinaria auricoma* Müll. temmelig hyppig ogsaa paa flere af de andre Steder, jeg besøgte (og *Pectinaria Eschrichtii*?); *Sabella crasficornis* Sars; \**Serpula triquetra* & *Serp. vermicularis* Müll.? *Ditrupa arietina*, \**Spirorbis nautiloides* L.; *Sipunculus concharum*, — hvilken dog ikke længer henregnes til Anneliterne — var almindelig i tomme Snegleskalle, især af *Dentalium entale*. — Molluskerne og deres Skaller, som jeg vel ikke specielt søgte, men hvoraf dog flest erholdes, nævner jeg her under Et, fordi de idetheletaget ere temmelig almindelige Arter, og saaledes næsten alle ere tagne paa samme Sted som de ovennævnte; naar anderledes er Tilfælde, er det tilføjet. *Loligo vulgaris* saaes ikke sjelden i Sildegarnene; undertiden hændte det, naar Linerne opdrages, at den i Overfladen af Vandet med pilsnar Hurtighed foer imod den paa Krogen hængende Fisk; den gav en temmelig stærk knurrende Lyd fra sig under Baaden; Fiskerne sagde, at de aldrig havde bemærket Noget af Dette før. Af andre Cephalopoder saa jeg ingen; i Samlingen haves en *Loligo* af over 1 Alens Længde; den tilhører en anden Art og blev for nogle Aar siden fanget paa Fiskesnøre udenfor Byen. Gasteropoda: *Chiton ruber* L., *Chiton cinereus* L., temmelig almindelige; sjeldnere *Chiton albus*; *Chiton asellus* Chem? \**Patella vulgata*; *Patella pellucida* toges kun ude ved Havkanten, hvor den paa Hitren og Frøjen er hyppig paa Tarer (*Laminaria digitata* & *sacharina*); *Acmaea testudinalis* hist og her; *Acmaea virginea* Müll., *Pilidium fulvum* Müll., nu og da; hyppigere *Lepeta coeca* Müll. *Dentalium entale*, *Pileopsis hungaricus* L., sjelden (ved Ørlandet); *Puncturella noachina* L., hist og her ligesom *Emarginula reticulata* Sowerb., *Trochus zizyphinus* & *millegranus*; *Trochus cinerarius*. Ved Havkanten forekom *Margarita undulata* Sowerb. og *Margarita helicina*

Fabr. ligesom en *Lacuna* (*L. pallidula*?); *Litorina litorea*, *Litorina litoralis* & *Lit. rudis* Mont. samledes i mange Varieteter og Exemplarer; den sidste findes især paa Klipper og Skjær ved Havet; *Rissoa membranacea* Lovén; *Turritella communis*, *Aporrhais pes pelecani* og *Cerithium reticulatum* temmelig almindelige overalt; en *Scalaria* (sp.), *Natica nitida* Donovan. (og et Par andre Arter); *Velutina halioidea* Fabr. og *Trichotropis borealis* Sowerb.; \* *Purpura lapillus*, *Nassa reticulata* & *Nassa incrassata* Strøm; *Tritonium undatum* L.; *Tritonium islandicum* & *gracile* Lovén, sjelden (ved Bejan); *Fusus antiquus*, hvoraf begge de af Lovén opstillede Varieteter ere temmelig almindelige; ingensteds saa jeg den saa stor og talrigt som paa Tutterøen. *Defrancia linearis* Lov., hist og her; *Cypræa europæa* sjelden (Dolmsundet ved Hitren); endelig et Par nøgne (*Doris obvelata* Müll., en *Eolis*) samt nogle Landmollusker (\* *Arion ater*, *Helix arbustorum*, *hortensis*, *nemoralis* Müll., *Clausilia bidens* Drap.? *Helix hispida*, *Pupa muscorum*, *Bulimus lubricus*, hvilke alle fandtes i usædvanlig Mængde paa Øen Garten). *Acephala*: *Pholas dactylis* sjelden (Skal), hyppigere Skaller af *Pholas crispata*; *Saxicava rugosa* L., *Mya arenaria* & *truncata* L., *Corbula nuclea* Lam., ikke sjelden; *Lyonsia norvegica* nogle Gange; *Solen ensis* L., temmelig almindelig overalt; i stor Mængde sees den gennem Vandet omkring Havskjærene; *Psammobia færøensis* hist og her; *Psammobia telinella*?; flere *Tellina*arter (*T. proxima*; *T. solidula* & *tenuis*?), *Maetra elliptica* Brown. \* *Tapes virginea*; *Venus fasciata* især ved Havkanten; *Venus striatula* da C., nogle Gange; *Artemis exoleta* og andre almindelige; \* *Cyprina islandica*; *Astarte danmoniensis* Mont. temmelig almindelig paa de fleste Steder; *Astarte striata* Lovén især ved Tutterøen; *Cardium edule*, *Cardium echinatum*; *Card. norvegicum* sjelden og kun

som Skal; *Cardium suecicum*, *Lucina borealis*; *Montacuta substriata* Mont. snyltende paa *Spatangus purpureus* (paa de fleste Exemplarer); *Unio margaritifera* i en Elv paa Hitren (temmelig almindelig i de fleste Elve), *Mytilus edulis* L., \**Modiola modiolus*, *Crenella discors*, *Crenella nigra* Gray? *Nucula nucleus* i Mængde ved Tutterøen; *Lima Loscombi* Lowerb? hyppig ved Bejan, *Lima tenera* Turt.? *Pecten vitreus* temmelig sjelden (kun ved Frøjen), *Pecten sulcatus* & *striatus* Müll., *Pecten tigrinus* Müll., *Pect. triradiatus* & *7 radiatus* Müll., ikke sjelden; *Pecten islandicus* især ved Tutterøen, hvor, naar jeg lod Baaden gaa med Strømmen, Skrabesækken næsten fyldtes af levende Individuer i alle Størrelser, og hvor de gjerne hang paa de Fiskeliner, som udsattes paa grundt Vand; af *Pecten maximus* saa jeg Skaller flesteds ved Havkanten; *Ostrea edulis* ved Havkanten; endelig nogle Anomier og *Brachiopoda* (*Terebratula cranium* Müll., *Terebratulina* (*Anomia* L.) *caput serpentis*, *Crania anomala* Müll., alle temmelig almindelige, ogsaa inde i Fjorden. — Af Ascidier forekomme adskillige Arter hyppigt (*Ascidia mentula* Müll., i hvis Kappe gjerne en *Modiolaria* fandtes i Mængde, *Ascid. venosa* & *rustica* Müll.; *Cynthia conchylega* (Müll.); *Ascidia parallelogramma* Müll.? især ved Havkanten). — Jeg kommer nu til kortere at omtale de øvrige Steder, jeg besøgte i sidste Sommer; efter et Ophold af over 3 Uger ved Ørlandet rejste jeg til Rødbjerg og derpaa over Hitren til Frøjen. Ved Rødbjerg opholdt jeg mig i 6 Dage, hvor jeg var begunstiget af nogenlunde stadigt Veir og daglig fik Arbeidsfolk; men Dyrlivet langs Kysten forekom mig meget fattigt paa den af Rullestene bedækkede Bund, og desuden vare de stærke Strømninger som paa mange andre Steder til stor Hinder, saa at jeg ikke erholdt meget, som ikke forhen er omtalt. *Cuviera squamata* D. & K. forekom i meget smaa Individuer. En



Undtagelse gjorde Bugten ved Grønningen, som uagtet sin ringe Udstrækning er rig paa Afvexling baade med Hensyn til Dybde og Bundbeskaffenhed; paa enkelte Puncter er Dybden omkr. 100 Favne; paa nærliggende Steder igjen meget ringe. Her fik jeg nogle Prøver fra lidt større Dyb, saasom *Muricea placomus*, hvoraf et temmelig stort Individ opdroges med Skraben, desuden Oculiner, store Exemplarer af *Spongia dichotoma* Müll., der dog ogsaa forekommer paa ringere Dyb; *Antodon Sarsii* var hyppig men af ringe Størrelse, altid paa Spongier; af Annelider, som jeg ikke forhen havde truffet, erholdt jeg her *Trofonia* (*Siphonostomum* Müll.) *plumosum* & *Lætmatonice filicornis* Kindb.: begge kun i 1 Exemplar; af Echinodermer forekom paa et enkelt Sted i Mængde *Tripylus fragilis* D. & K. dybt indlojet i Leret; af en Fisker erholdt jeg en stor *Holothuria tremula* Gunn. samt en *Pennatulula phosphorea* L. — Dolmsundet ved Hitren og dens Nordside (Frøjtjorden) besøgte jeg kun paa Gjennemreise og erholdt bl. A. et Par Ophiurider, som jeg ikke forhen havde seet: *Amphiura Chiajii* Forb. paa det førstnævnte Sted og *Ophiocoma nigra* Müll. paa det andet; den sidste har, saavidt bekjendt, sin Nordgrændse her; længre mod Syd hører den til de almindeligste. Endelig var jeg en Uges Tid paa Nordsiden af Øen Frøjen ved Gaarden Skage. Her ligger, hvad Fiskerne kalde et Sva, en vid Grund med jevn Dybde; denne var 50 a 60 Favne, og Bunden bestod næsten overalt af Ler og Dynd, der ofte befandtes ildelugtende, formodentlig formedelst iblandede, raadnende organiske Stoffer; hist og her var den blandet med Sand. Paa dette „Sva“, der havde en Længde af noget over  $\frac{1}{4}$  Mil, opholdt jeg mig mest, da de store Brændinger udenfor de det omgivende Holmer i det aabne Hav, ofte vare saa stærke, at det var vanskeligt at færdes der i en liden Baad; kun et Par Gange var jeg udenfor Skjærene; men

Skraben kom ofte næsten tom op, fordi „Baarerne“ lattede den op fra Bunden. Her var det især, at *Luidia Sarsii* havde Tilhold; her fik jeg ogsaa en *Astropecten Andromeda* Parel., som ingensteds før var forekommet mig. Denne Art er tilligemed et Par andre Søstjerner først opdaget i Thronhjemsfjorden og beskrevet i Selskabets Skrifter 1770; begge bleve først gjenfundne i Nærheden af Bergen omkr. 1840; nu ere de dog fundne paa adskillige Steder, men ere ikke almindelige; af Annelider fik jeg her en liden *Aphrodite aculeata* L. Inde paa Svaet var der et særegt Liv; ganske overordentlige Masser af den ægte arctiske Søstjerne *Ctenodiscus crispatus* Rez., erholdtes næsten hver Gang, jeg opdrog Skraben, men forresten var der ikke meget undtagen Ier. Denne Asteride forekommer paa lignende Maade i Finmarken og ved Christiansund, hvor den har sin Sydgrændse; jeg har forhen kun seet den i Størdalsfjorden; ved Frøjen ledsagedes den i sin Forekomst af *Holothuria intestinalis* Ascan, som jeg heller ikke traf andetsteds. Paa Sydsiden af Frøjen traf jeg desuden et Par Annelider, som jeg ikke forhen har nævnt: *Glycera alba* Müll., *Filograna implexa* Berkl. & *Nephtysciliata*. — Desuden er taget nogle Bryozoer, Sertularier, Actinier, Alcyonier. De store Dybvandskoraller have vistnok en ikke ringe Udbredning i Fjorden, da jeg har seet Exemplarer fra de forskjelligste Steder og de overalt er kjendt af Fiskerne. Af *Lobularia* (*Alcyonium*) *arboreus* og *Prymnoa* (*Gorgonia*) *lepadifera* er erholdt store Exemplarer lige ved Byen.

Ogsaa en større Del af de i Samlingen opstillede Fiske har jeg paa en eller anden Maade faaet ved Reiserne; de, som hyppigst faacs i Bundskrabben, ere *Cottus Scorpius*, *Aspidophorus cataphractus*, *Gobius minutus* & *Ruthensparri*, *Liparis lineatus*, *Gunellus vulgaris*, *Spinachia* & *Syngnathus*arter. Paa de for Kveite, Uer og Brosme udsatte Dyb-

vandsliner forekom ofte *Gadus poutassou* Risso; den var ofte angrebet af *Myxine glutinosa*, som overalt er hyppig; fremdeles Rokker og de mindre Hajarter (*Raja batis* & *radiata* & *fullonica*). — *Acanthias vulgaris*, sjeldnere *Scyllium anullatum*. I Bjugn-fjorden dreves et eget Fiske efter *Spinax niger*; et eneste Line gav over 1000 Stykker; paa dens Gjæller snyltede altid en Amfipode Paa denne Maade har Samlingen ogsaa erholdt andre Arter, gennem Fiskere, saasom *Coryphænoides rupestris* (*Macrourus norvegicus* Bloch), saavel ude fra Havet som langt inde i Fjorden, hvor den er en af de hyppigere Dybvandsfiske, *Molva abyssorum*, *Sebastes imperialis*, *Merluccius vulgaris*, *Raniceps raninus*, *Chimæra monstrosa*, *Lophius piscatorius*, *Zoarces viviparus*, hvilke alle ere mere eller mindre hyppige ogsaa inde i Fjorden; med Snøre fiskes her ikke sjelden *Callionymus Lyra*; *Trigla Gurnardus* almindeligt ligesom *Anarrhicas Lupus*; i Sildegarnene faaes om Høsten *Scomber Scombrus* og undertiden *Mallotus villosus* til det allerinderste af Fjorden, sjeldnere *Belone vulgaris* og *Scopelus borealis*; fra Klipperne paa begge Sider af Byen fiskes *Labrus rupestris* & *Labrus mixtus*; i de for Laxen udsatte Garn fandtes meget ofte *Cyclopterus Lumpus*, som her i Fjorden er meget almindelig. En stor Hindring er iverjen for at lære Fiskefaunaen her at kjende, idet Fiskerne aldrig forhen have lært at afhænde til Samlingen, hvad der maatte forekomme dem usædvanligt, og endnu ikke ere meget villige dertil, ligesom der heller ikke saaledes som f. Ex. i Christiania og Bergen bringes tiltorvs de Fiskearter, som fanges, men kun ganske faa, der hovedsageligen bestaa af de sædvanlige *Gadus*- og *Flyndrearter*, blandt hvilke de mindre hyppige ere *Gadus minutus*, *Rhombus maximus*, *Solea vulgaris*.

I de nøgne Kysttrakter bestaar Hovedmassen af Insekterne af Diptera og blandt Coleoptera af de i Jorden levende Arter; dog var det ganske paafaldende hvilken overordentlig Mængde af Lepidoptera — hvad Individerne angaar — der færdedes paa Tarven, hvor imidlertid Opholdet ikke gav Anledning til Insektsamlen; især blev jeg opmærksom paa en liden Sommerfugl (*Zygæna filipendula*), som søndenfjelds er hyppig, men som ellers ikke sees i det Throndhjemskke; den optraadte næsten i store Sværme paa denne Øgruppe samt paa den lige over liggende nordvestlige, ophøjede Del af Ølandet (Øjen), som ved vidstrakte Myrer er adskilt fra det øvrige Fastland. En lignende Fordeling af nogle Arter blandt Coleopternes Orden var mig ogsaa paafaldende paa de forskjellige Øer, hvilket muligt blot kan være tilfældigt forekommet mig, da Iagttagelserne jo endnu ere faa. Forøvrigt giver jeg nu en Fortegnelse over de af mig indsamlede og bestemte Coleoptera, hvilken endnu ganske er i sin Begyndelse, da en saadan Indsamling egentlig laa udenfor Reisens Hensigt; en Del af dem er ogsaa taget i Byens Nærhed.

---

### Fortegnelse over Coleoptera ved Throndhjem, Hitren osv.

*Cicindela campestris* Lin. ved Throndhjem ikke meget hyppig. *Procrustes coriaceus* Lin. Hitren. *Carabus catenulatus* Scop paa Frøjen, hvor den var den eneste Art, som fandtes, samt paa en i Havet, til Frøjen hørende, øde Holme. *Carabus violaceus* Lin., Throndhjem, Garten, Hitren; i detholetaget den hyppigste af Slægten tilligemed *Carabus hortensis*, som især forekommer i Skovtrakter; Throndhjem, Garten, Hitren; *Cychrus rostratus* Lin., Garten. *Nebria brevicollis* Fabr., Throndhjem. *Notiophilus biguttatus* Fabr. *Loricera pilicornis* Fabr., Hitren. *Clivina*

fossor Lin., Throndhjem. Hitren. *Elaphrus riparius* Lin., Throndhjem. *Bembidium saxatile* Gyll., Hitren. *Trechus paludosus* Gyll., Throndhjem. *Patrobus excavatus* Payk., Throndhjem, Garten. *Cymindis basalis* Gyll., Hitren. *Feronia cuprea* Kraats. almindelig overalt; *Varieteterne c. og e.*, Gyll. Throndhjem; Garten. *Feronia nigra* Fabr., hyppig ved Throndhjem; Garten. *Feronia nigrita* Fabr., Throndhjem, hyppig paa Hitren. *Feronia oblongopunctata* Fabr., Hitren. *Harpalus aulicus* Ill., Throndhjem, Hitren. Garten? *Amara apricaria* Fabr., Throndhjem, Hitren. *Amara familiaris* Duft., Throndhjem. *Amara similata* Gyll.? Hitren. *Calathus melanocæphalus* Lin., yderst almindelig overalt, især ved Havkanten. *Calathus cisteloides* Ill., Hitren. *Anchomenus parumpunctatus* Fabr. med *Varieteten b* Gyll., Ørlandet. *Harpalus ruficornis* Fabr., Throndhjem, især *Varieteten b*. Gyll. *Harpalus æneus* Fabr., med flere *Varieteter*, Throndhjem, Garten, Hitren. *Harpalus latus* Lin., Hitren. *Acilius sulcatus* Lin., Throndhjem. *Macrodytes marginalis* Lin., Throndhjem. *Cymatopterus fuscus* Lin. *Dytiscus congener* Payk., Hitren? *Dytiscus bipustulatus* Lin., Rødbjerg. *Dytiscus agilis*, Throndhjem. *Elophorus aquaticus* Lin., Throndhjem. *Hydrolejus fuscipes* Lin. *Sphæridium scarabæoides* Lin., hyppig paa Hitren og Garten; sjeldnere ved Throndhjem. *Cercyon hæmorrhoidale* Fabr., Garten. *Creophilus maxillosus* Lin., temmelig hyppig ved Throndhjem; paa Garten i overordentlig Mængde; Hitren. *Varieteten c.* Siebke „*mandibulis minoribus*“ blandt de andre; jeg har ogsaa en *Varietet* med ganske sorte Elytrer. *Schizochilus murinus* Lin., temmelig hyppig paa alle de Steder, jeg besøgte. *Trichoderma pubescens* de Geer., Throndhjem, Hitren. *Staphylinus erythropterus* Lin. (non Gyll.), meget almindelig ved Throndhjem; ogsaa paa Hitren. *Ocypus fuscatus* Grav., Hitren. *Ocypus picipennis* Fabr., Garten. *Ocypus cupreus*

Rossi, Hitren. *Philontus æneus* Rossi, Throndhjem, Hitren. *Quedius molochinus* Grav. *Xantholinus tricolor* Fabr. *Tachinus marginellus* Fabr., Throndhjem. *Necrophorus vespillo* Lin., Throndhjem. *Necrophorus ruspator* Er., Tutterøen. *Necrodes littoralis*, Throndhjem. *Tanatophilus thoracicus* Lin., Throndhjem ikke sjelden. *Tanatophilus rugosus* Lin., Throndhjem, Ørlandet, Garten; hyppig. *Tanatophilus dispar* Herbst, Bejan. *Oiceoptoma opaca* Lin., hyppig ved Throndhjem; Bejan; Var. b. Gyll., Throndhjem. *Phosphuga atrata* Lin., Throndhjem hyppig; Garten. *Dermestes lardarius* Lin., Throndhjem almindelig; desværre levende hyppig i Samlingen. *Attagenus Pellio* Lin., Throndhjem. *Anthrenus Scrophulariæ* Lin. *Anthrenus museorum* Lin., ikke hyppig i Samlingen. *Cytelus varius* Fabr., Throndhjem. *Hister unicolor* Lin., Throndhjem, Garten, Hitren. *Hister cadaverinus* Er.? Hitren. *Hister carbonarius* Gyll. *Cetonia metallica* Payk., hist og her ved Throndhjem, Garten, Hitren; paa det sidste Sted hyppig, paa *Tripleurospermum inodorum*. *Trichius fasciatus* Lin., Throndhjem. *Melolontha horticola* Lin., Garten. *Serica brunnea* Lin., Hitren, Garten hyppig ligesom ved Throndhjem (i 1875). *Geotrupes stercorarius* Lin., almindelig ved Throndhjem. *Geotrupes sylvaticus* Panz., Statsbygden. *Aphodius fimetarius* Lin., almindelig overalt. *Aphodius Lapponum* Schönh., Throndhjem *Aphodius prodromus* Ill. (*sphacelatus* Gyll.), Garten. *Aphodius pusillus* Herbst, Throndhjem. *Aphodius rufipes* Lin., meget almindelig paa Hitren i flere Varieteter; ligesaa paa Garten, sjeldnere funden ved Throndhjem. *Aphodius nigripes* Gyll., Garten *Ptinus fur* & *Annobium pertinax* Lin., Throndhjem. *Anthaxia 4 punctata* Lin., Throndhjem. *Corymbites pectinicornis* Lin., Throndhjem, Bejan. *Corymbites tessellatus* Lin., Bejan. *Corymbites æneus*, ved Throndhjem med Varietet. c. Gyll., som paa Garten udelukkende saes; Hitren, Statsbygden; alminde-

lig overalt. *Corymbites holosericeus* Fabr., Bejan. *Athous niger* Lin., Bejan. *Athous subfuscus* Lin., Ørlandet. *Agriotes obscurus* Lin., Bejan. *Melanotus castanipes* Payk., Throndhjem. *Sericosoma brunnea* Lin., Ørlandet. *Elater riparius* Fabr., Throndhjem hyppig. Ørlandet. *Cantharis nigricans* Müll., Throndhjem, Garten. *Cantharis obscura* Gyll., Throndhjem. *Cantharis assimilis* Payk? *Cantharis litturata* Fal., Ørlandet. *Ragonycha limbata* Gyll., overalt. *Clerus formicarius* Lin., Throndhjem. *Meloë brevicollis* L., Throndhjem. *Sitones flavescens* Marsh., Ørlandet. *Phyllobius Pyri* Lin. *Othiorhynchus maurus* Gyll., Ørlandet. *Othiorhynchus ovatus* Lin., sammesteds. *Tropiphorus mercurialis* Fabr., sammesteds. *Hylobius abietis* Lin., Throndhjem. *Eirrhinus equiseti* Gyll., Garten. *Dorytomus tortrix* Lin., Bejan. *Callidium violaceum* Lin., Throndhjem temmelig almindelig; Rødbjerg. *Rhagium mordax* de Geer (*Rhag. inquisitor* Gyll.), Throndhjem. *Rhagium inquisitor* Lin. (*Rhag. indagator* Gyll.), Throndhjem. *Toxotus cursor* Lin., Throndhjem. *Leptura maculicornis* de Geer, Throndhjem. *Leptura testacea* Lin., Throndhjem. *Acanthocinus ædilis* Lin., Throndhjem ikke sjelden. *Monochamus sutor* Lin., Throndhjem; *Pogonocheres fasciculatus* de Geer, sammesteds. *Adimonia rustica* Schall., ikke sjelden paa Hitren. *Chrysomela geminata* Panz., Garten. *Chrysomela marginata* Lin., Throndhjem. *Chrysomela staphyllæa* Lin., almindelig; Throndhjem. Garten, Hitren. *Lina Populi* Lin., Throndhjem. *Lina longicollis* Luff. *Gonioctena pallida* L., Throndhjem. *Gastrophysa viridula* de Geer, Throndhjem. Garten, Frøjen. *Phædon Armoraciæ* Lin., Bejan. *Phyllo-decta vitellinæ* Lin., Throndhjem yderst almindelig. *Halyzia bipunctata* Lin., Throndhjem. Garten. *Halyzia quatuordecimguttata* Lin., Throndhjem. *Coccinella 7 punctata*, Throndhjem. — *Pogonophorus spinilabris* Gyll., *Bembidium celere* Fabr. og *Bembid. Andreæ* Fabr., Throndhjem.

*Amara communis* Gyll., *Synuchus vivalis* Pauz., *Tanatophilus sinuatus* Fabr., Throndhjem. *Stenus oculatus* Grav. *Meligethes æneus* Fabr., *Ips 4 pustulata* Lin., *Aphodius depressus* Kug.

Throndhjem, 24de Januar 1876.

Ærbødigst

V. Storm.



# Indberetning

til

direktionen for det kgl. norske videnskabers selskab

om

med selskabets understøttelse foretagne

arkæologiske reiser

i 1875.

Af

Ingvald Undset.



# CONTENTS.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

I min indberetning for forrige år (selskabets skrifter VIII pag. 30) udtalte jeg, at det var min agt i år at undersøge den samling gravhauger på gården Vatn i Vernes sogn, Ørlandets prestegæld, hvorfra jeg ifjor på min stipendiæreise for selskabet hjembragte den mærkelige runesten. Jeg har i sommer for foreningen til norske fortidsmindesmærkers bevaring ladet alle disse hauger fuldstændig udgrave; der blev desværre ei gjort noget så betydeligt fund af oldsager, at der vandtes arkæologiske data til bestemmelsen af fra hvilken tid, haugerne skriver sig; hvad der fremkom talte dog i samme retning som stenens indskrift; at begravelsen måtte tilhøre den ældre del af yngre jernalder. En fuldstændig beretning om disse og andre udgravninger i samme egn vil komme i foreningens årsberetning for 1875.

Efter at have afsluttet mine gravninger i denne egn anvendte jeg nogle dage til for det mig af selskabet bevilgede reisestipendium at gøre en tur omkring i prestegældet, navnlig ind i de sydligste fjorde, hvorhen jeg forrige år ei kom, og ud på øerne. Af oldsager erholdt jeg på denne tur en senkesten på Selvneset, en tildannet sten til ukendt brug på pladsen Reitan under Fremstad, samt endelig på Baret, det sted, hvor jeg forrige sommer erholdt det interessante fund af flintsager, som beskrives i min reiseberetning (anf. sted pag. 32—34), et brudstykke af en slibesten af kvartsit fra stenalderen; det var fundet på et andet sted i den samme lille myr, som de

skulde være nogle gamle indskrifter, drog jeg derud; det viste sig dog ei at være andet end navne og bomærker, satte af folk, som havde arbeidet i eller besøgt de gamle stenbrud.

På Roan, prestegården, erholdt jeg et ganske interessant stykke, der var fundet i en grøftekant og vistnok skriver sig fra stenalderen. Det er afbrudt i den ene ende, 6" langt og  $1\frac{1}{2}$ " i firkant; mod den anden ende er det tildannet som til en øksehammer (?); som sådan er det dog ei fuldført, men er bleven brugt som slibesten, således at det er bleven ganske firsidet, med glatte hulede flader.

På Sorustad undersøgte jeg nøie de derværende 3 bautastene, da almuen fortalte, at der på den ene skulde være runeskrift. Det viste sig dog ikke at være tilfældet; hvad der havde givet anledning til den mening hos folk, var nogle forvitrede striber, der ved første øiekast let kunde se ud som levninger efter bogstaver; jeg overbeviste mig dog om, at det kun var naturens værk. På Haganeset ligeoverfor gården på den anden side af bugten var i en liden røs, 3 alen i tvermål, fundet et sverd af jern og en hein; brudstykkerne af sverdet's håndtag erholdt jeg, og det viste sig at tilhøre yngre jernalder.

I Osen sogn skal der sidste vår i en af haugerne på Overdalsbakken være funden en spydspids af jern, der sagdes overleveret til udskiftningsformand Nissen og af ham troedes indleveret til samlingen, hvor den i sommer dog endnu ei var modtaget.

I Fladangers prestegjeld (nordre Thronhjems amt) erholdt jeg på gården Bøleseter, hvorfra jeg i 1873 hjembragte en kniv af rød skifer, også i år flere smukke skifersager, nemlig en spydspids af grå skifer, 5" lang,  $1\frac{7}{8}$ " bred og  $\frac{1}{3}$ " tyk; et brudstykke af en kniv af rød skifer,  $2\frac{1}{2}$ " lang og  $1\frac{3}{4}$ " bred, samt endelig det

forreste  $2\frac{5}{6}$ “ lange stykke af en spydspids af samme stenart, af næsten firkantet gennemsnit, altså med meget høi ryg, usædvanlig skarp i odden og på siderne. Disse sager var fundne på forskellige steder på gården siden mit sidste besøg. Eieren, hr. handelsmand Lindgård, havde stadig pålagt sine folk at se vel efter, når de arbeidede i jorden og tage vare på alt, hvad de måtte finde af tildannede genstande. Man har altså her et godt eksempel på, hvor hyppigt oldsager kan findes, når den nødvendige opmærksomhed anvendes. Forøvrigt synes egnen her inde ved bugten af fjorden at have været særlig skikket til opholdssted for urbeboerne; man kan sammenligne forholdene ved Bottengården i Bjugn, hvor også flere stenoldsager er fundne på en forholdsvis ringe strækning (sammenlign årsberetning 1874 pag 14 f.)

I min reiseberetning for 1873 har jeg omtalt, at jeg på gården Urda<sup>\*)</sup> hørte, at der på en brekke eller høi bakke ovenfor gården på en sandstrækning skulde være fundet en mængde flintestene, „tilhugne som geværflinter,“ men at jeg den gang ved mit korte besøg på stedet ei kunde finde nogen prøve af disse stykker. I sommer havde jeg anledning til nøiere at undersøge sagen, og jeg fik da bekræftelse på, hvad jeg havde formodet: her var et gammelt værksted for tilhugning af flintsager. På en strækning af 2—300 alen i hver kant finder man her overalt under lyngtorven i sandet flintstykker, åbenbart tilhugne ved menneskehånd. De fremtræder bedst, hvor torven har været taget af, og sandet i nogen tid har ligget åbent for regn og blæst; på sådanne steder ligger de ganske tæt i overfladen. På nogle steder, hvor der for længere tid siden til et veiarbeide var taget torv, samlede jeg således i løbet af ganske kort tid ikke så få stykker.

\*) Navnet er flertalsform: urderne.

der er ganske af samme art som de, man almindelig træffer i sådanne værkstedfund. De fundne stykker kan adskilles i: a) pilespidser, tildækkede ganske råt af små spidse flækker; b) flækker, vel brugte som knive og egværktøi; c) flintstykker uden bestemt form, knuder og affald. Nogle af de små flækker, der mod den skarpe spids har en krumning, kan måske fæstede til et ben have været benyttede som fiskekroge; sammenlign stykker i værkstedfund fra Jæderen i universitetets samling og Bergens museum og Sven Nilssons bemærkninger om sådanne i Skånes fornminners-förenings tidskrift for 1868—69, pag. 149—152. Man bliver dog straks opmærksom på, at stykkerne gennemsnitlig er adskilligt mindre end dem, vi kender fra lignende fund i sydligere egne; dette er let forståeligt, da materialet så langt mod nord, hvor man ialfald endnu ikke ved, at flint forekommer i naturen, blev meget værdifuldere og var forhånden i så meget mindre mængde, og hvert enkelt stykke blev vel derfor her ganske anderledes udnyttet end længere syd på, hvor tilgangen på materiale var så meget rigeligere. Jeg troede at lægge mærke til, at her også var gjort forsøg på at bearbejde andre stenarter end flint, f. eks. kvarts; (af denne stenart er der i vort land fundet flere pilespidser); dette tyder også på, at flinten kun var forhånden i mindre mængde. Der må dog lægges mærke til, at hvad der her denne første gang samledes, var fra enkelte ganske små pletter, der længe har ligget i dagen, og hvor, altsaa mere iøjnefaldende stykker let kan være opsamlede af gætere og andre; videre undersøgelser på de endnu torvklædte steder vil utvivlsomt bringe mange flere og større stykker for dagen.

Dette fund er af særdeles stor betydning. Det er det nordligste hidtil kendte værkstedfund; det ligger under næsten  $64\frac{1}{2}^{\circ}$  n. b. Det giver os en antydning om, at den

almindelige skandinaviske stenkultur også i de nordlige egne af Norge har været ganske anderledes udbredt, end man hidtil har havt årsag at formode. Dette år har bragt fund af smukke flintsager fra endnu langt nordligere egne; til universitetets oldsamling er fra Hemnes på Helgeland indkommen en smuk flintøks af typen Montel. no. 13, den eneste af denne form, som hidtil kendes fra vort land; i Sverige er den også temmelig sjelden udenfor Skåne; endvidere fra Bodø prestegeld en hulmeisel og en smalmeisel, begge særdeles vel arbejdede. \*) Det er værd at lægge mærke til, at alle disse sager var af en lysgrå flintart, der ligeledes her i fundet ved Urdan var den almindeligste.

I årsberetningen for 1874 pag. 180 f. har professor Rygh givet en meget interessant meddelelse, ifølge hvilken rå flint er bevist at forekomme på flere steder i vort land, tværtimod hvad man tidligere almindelig mente, og kan ventes at ville træffes på endnu flere steder. Derved er den tidligere antagelse om, at de her i landet truffne flintsager skulde være medbragte af fra Danmark og Sverige udflyttede eller flygtede streifpartier bevist at være ganske ugrundet. I de senere år har man i de forskelligste egne af vort land gjort fund af værksteder; foruden de af prof. Rygh nævnte paa Jæderen og Søndmøre kender man nu lignende fra Sævtun ved Randsfjordens nordre ende, fra Fjære i Nedenes og fra Lervik i Aure prestegeld, Romsdals amt. Dette viser, hvorledes vor kendskab til stenalderen i Norge endnu er høist ufuldstændig og berettiger os til at vente, at vore samlinger med tiden vil kunne fremvise

\*) Adjunkt Winther på Tromsø har meddelt mig, at han har fået pålidelig underretning om fund af en flintkniv helt nord i Trondenes; den var dog ei bevaret.

smukke rækker af flintsager også fra landets nordlige egne.

I den citerede reiseberetning har jeg også nævnt, at der lige i nærheden af det sted, hvor disse flinter forekommer, findes en række af 7 grave efter hinanden. De består af en liden forhøining med fordybning ved den ene side. Jeg gennemgrov i år en af disse; i forhøiningen fandtes intet, men i fordybningen traf jeg under et lag af jord og sten et kullag, 2-3" tykt, forresten dog intet. Da jeg i den travle årstid ei kunde få nogen mand til at hjælpe mig, kunde jeg denne gang ei få undersøgt flere. På Baret i Vernes sogn, Ørlandets prestegæld, hvorfra vi nu kender så mange og smukke stensager, findes der også en samling lignende „grave;“ ved disse er dog fordybningerne ei så fremtrædende som ved de på Urdan. Jeg har i min indberetning til foreningen til fortidsmindesmærkers bevaring påpeget, hvorledes det må ligge nær at sætte disse „grave“ i forbindelse med det folk, som på begge steder lige i nærheden har efterladt så mange stensager, og henvist til adjunkt Ryghs iagttagelser i de indre egne af Thronhjems stift, hvor han på flere steder har fundet en art firkantede forhøiede grave, som han med grund antager skriver sig fra stenalderen (sammenlign årsberetningen for 1874, pag. 11—12.) Jeg vil dog tilføie, at ved disse på Urdan forekom det mig ei umuligt, at det havde været ildsteder; i ethvert tilfælde må de dog hidrøre fra en meget gammel tid, siden traditionen nu anser dem for gamle begravelser fra hedensk tid.

På prestegården Vik findes der ved søhusene i et lidet dalføre en samling tildels meget store gravhauger, runde og aflange, vistnok dannede af sand. Her skal også findes mindst én stor firkantet gravhaug, temmelig lav, men dog vel kendelig; denne var det mig dog ei muligt at finde igen, vistnok fordi stedet nu er aldeles overgroet



med temmelig stor ener og småskov. I en liden haug i nærheden af søhusene var ved gravning funden en hein, klinknagler og en bredøks af jern, hvilket jeg erholdt; øksen var nu brudt itu, men kunde sees at have været 5—6“ høi i eggen og omtrent ligeså lang fra denne til skafthullet, over dette 2“ tyk.

På Glasøen (langt a, sammenlign flere mystiske stedsnavne.) beså jeg den der værende store gravplads (jfr. årsberetning 1866, pag. 28); den syntes mig særdeles indbydende til gravningen.

Fra Skelde erholdt jeg en spydspids af rød skifer med tange og agnorer,  $4\frac{3}{8}$ “ lang,  $1\frac{1}{4}$ “ bred og  $\frac{1}{3}$ “ tyk; den var funden i oktober 1874 ved bredden af Dalevandet. Den er af særlig interesse, idet den ovenfor tangen på begge sider har et par furer tvært over ryggen, utvivlsomt til de snøre eller sener, hvermed den blev bundet fast til skaftet. dette er ikke så tydeligt fremtrædende på noget hidtil kendt exemplar.

På Løvsnes findes der en temmelig betydelig samling af gravhauger, lange og runde; på flere steder på gården er der også samlinger af røser.

Som det umiddelbare udbytte af mine reiser i sommer for selskabet har jeg til samlingen, foruden værkstedfundet fra Urdan, afleveret 16 nummere af oldsager, hvoraf halvdelen tilhører stenalderen, og af disse er der flere ret gode sager; i forbindelse med opdagelsen af flintværkstedet må dette kaldes ret tilfredsstillende. Men, som oftere er fremhævet, sådanne reisers udbytte må ei alene måles efter hvormange stykker man det enkelte år bringer hjem; de har desuden en væsentlig betydning, idet det alene er gennem dem, at det felt, hvorfra samlingen skal hente sin tilvækst, kan oparbejdes, og med tiden kan blive således oparbejdet, at al den frugt, det kan bære, alle de fund, som der kan gøres, vil komme samlingen til gode, og

denne således vil blive istand til at løse sin opgave: at indeholde det hele materiale til belysningen af det nordlige Norges forhistoriske forhold.

Januar 1876.

Ærbødigst

Ingvald Undset.





*John Nørh*

Det

Kongelige Norske Videnskabers Selskabs

# Skrifter

i det 19de Aarhundrede.

Ottende Bind, 4de Hefte.



**Thronhjelm.**

Johan L. Sundts Bogtrykkeri.

1877.

... ..

# ...

...

...

...

Det

Kongelige Norske Videnskabers Selskabs

# Aarsberetning

for

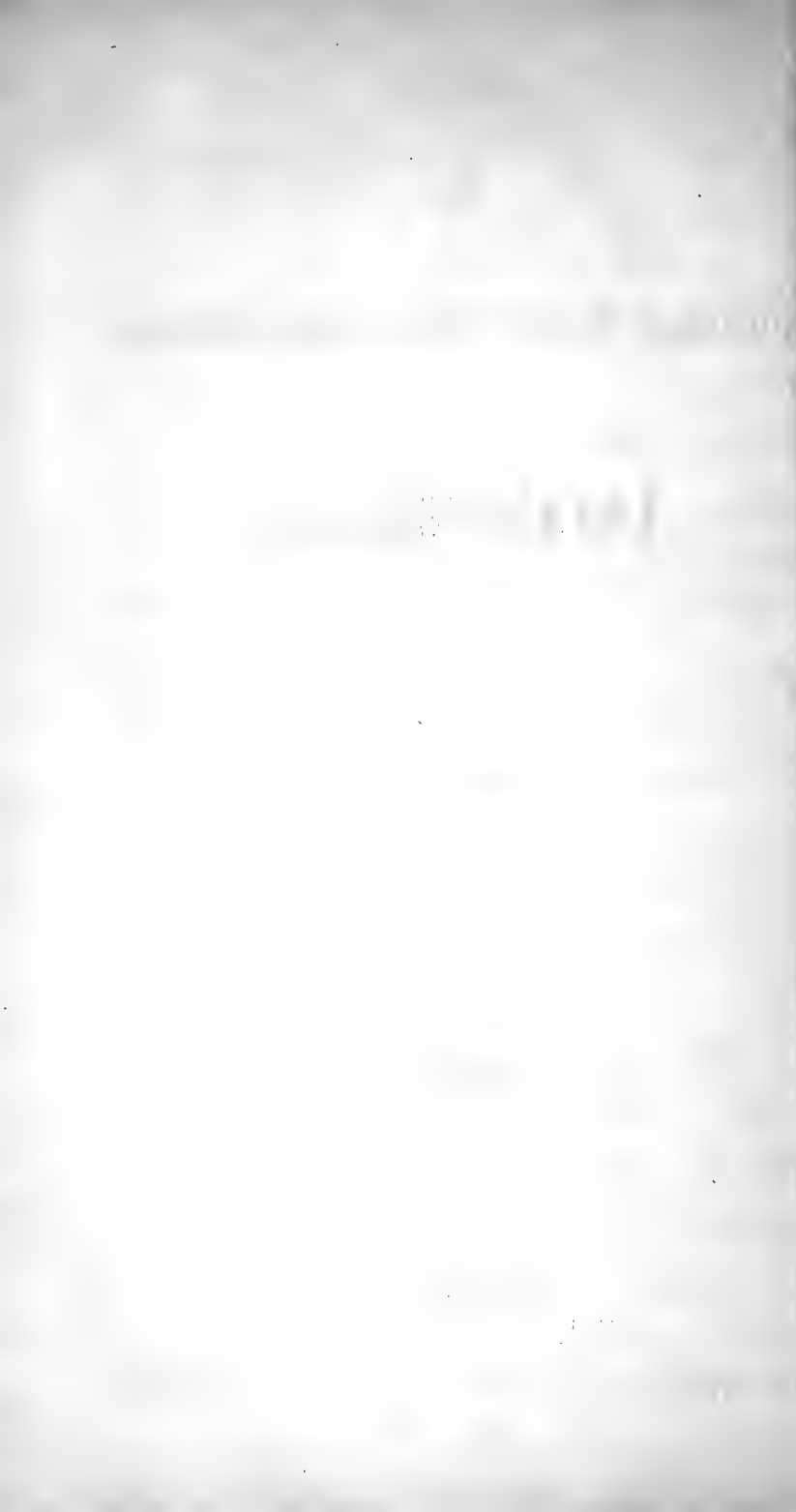
1876.

— H 83 H —

**Thronhjøm.**

Johan L. Sundts Bogtrykkeri.

1877.





Til

## KONGEN!

**D**irektionen for det Kongelige Norske Videnskabers Selskab i Throndhjem aflægger herved sin underdanigste Beretning om Selskabet og dets Virksomhed i Aaret 1876.

Selskabets aarlige Fæst høitideligholdtes paa Deres Majestæts høie Fødselsdag den 21de Januar med en Tale af Selskabets Medlem, Hr. Skoledirektør Bonnevie. Talen, hvis Thema var: Om Nutidens Dannelse og navnlig om Naturvidenskabernes Forhold til den, har siden været offentliggjort i Throndhjems Adresseavis. Direktionen tillader sig hoslagt at fremsende et Separat-Aftryk af samme. — Foredrag har endvidere været afholdte af Hr. Adjunkt Rygh: Over den nordiske Arkæologis Historie, og af Hr. Konservator Storm: Af Botanikens Historie.

I Selskabets aarlige Generalforsamling, der afholdtes den 29de Februar, bevilgedes til videnskabelige Reiser i arkæologisk Øiemed 60 Spd. og til Reiser i naturvidenskabeligt Øiemed ligeledes 60 Spd. I Generalforsamling den 7de Juli bevilgedes yderligere Bibliothekaren et Reisebidrag af 60 Spd. og Naturaliesamlingens Bestyrer ligeledes et Bidrag af 60 Spd., hvilket sidste dog ikke er bleven anvendt i det forløbne Aar. De i Generalforsamling den 29de Februar bevilgede 60 Spd. til naturvidenskabelige Reiser og Undersøgelser ere tilstaaede

Hr. Konservator Storm; for de til Reiser i arkæologisk Øiemed bevilgede 60 Spd. er der foruden af Samlingsbestyreren foretaget en længere Reise af Hr. Adjunkt Lossius, der bereiste Sundalens Dalføre samt tillige paa Gjennemreise Opdals, Øxendalens, Thingvold og Christiansunds Prestegjelde, hvorfra han medbragte 26 No. Oldsager — væsentlig fra yngre Jernalder —, en Forstening og 5 nyere Sølvmynter, der ere overdragne Selskabets respektive Samlinger. Forøvrigt henvises til hans serskilt trykte Reiseberetning.

Af Selskabets Skrifter er i 1876 udkommet 8de Binds 3die Hefte, indeholdende, foruden Aarsberetning for 1875 og udførligere Indberetninger fra Oldsagsamlingens og Naturaliesamlingens Bestyrere, tillige en Beretning fra Hr. Student J. Undset angaaende de af ham med Selskabets Understøttelse i Sommeren 1875 foretagne arkæologiske Undersøgelser. Man har desuden havt under Trykning et Tillægshefte til den af Selskabet bekostede Udgave af Blytts Norges Flora.

Selskabets Bibliothek har i det forløbne Aar, undtagen i den sedvanlige Ferietid, i Regelen været aabent til Udlaan 2 Gange ugentlig, ialt 84 Gange. I 874 Udlaan er tilsammen udlaant 1434 Hefter og Bind til 157 forskjellige Personer. — Af de udlaante Skrifter hørte 134 Bind til Theologi, til Retsvidenskab 12, Lægevidenskab 33, Filosofi 24, Moral og Politik 2, matematiske Videnskaber 61, Naturhistorie 117, Fysik og Chemi 12, økonomiske Videnskaber 9, Sprogvidenskab 22, almindennende Læsning 361, Historie og Geografi 436, Literaturhistorie 124, lærde Selskabers Verker 13, Samlinger af blandet Indhold samt periodiske Skrifter 74.

Bibliothekets Læseværelse har været aabent 3 Gange ugentlig fra Kl. 3—5 Efm. Bytteforbindelsen med Athenæet har været fortsat som i tidligere Aar. — Bibliotheket er i

1876 forøget med ca. 400 Verker, udgjørende noget over 650 Bind og Hefter, indkomne dels som Kjøb og dels som Gave. Paa Grund af Annuets forholdsvis ringe Størrelse har man ved Anskaffelserne maattet tage væsentligt Hensyn til at supplere, hvad Bibliotheket mangler i enkelte Brancher. Katalog, hvori Givernes Navne findes anførte, er trykt og vedlægges. — Bibliothekets Manuskriptsamling er, foruden ved Gaver, forøget med endel Afskrifter af Manuskripter i de kjøbenhavnske Samlinger, hvilke Afskrifter i det forløbne Aar ligesom tidligere for Selskabets Regning ere udførte af Hr. Pastor emeritus Carl Th. Schmidt.

Bibliothekets Bestyrelse har ogsaa i 1876 været overdraget til Sekretæren. Da det viste sig ønskeligt at faa indført en mere simplificeret Forretningsførelse, bevilgedes der ham, som ovenfor nævnt, et Bidrag af Selskabets Midler, stort 60 Spd., for at han under en Reise til Bergen, Kristiania og Kjøbenhavn kunde sætte sig ind i de der-værende Bibliothekers Forretningsførelse. Beretning om Reisen tilligemed Forslag til Forandringer er indleveret til Direktionen.

Selskabets Oldsagsamling har havt en Tilvekst af 172 No.; deraf 123 No. af jordfundne Sager fra Heden-dommens Tid. — Den har ligesom de øvrige Samlinger været aaben for Publikum 2 Gange om Ugen, undtagen i Sommerferierne og Julen, og Antallet af besøgende kan anslaaes til omtrent 300 om Ugen. Med Understøttelse af Selskabet foretog Bestyreren en Reise i Sommerferierne igjennem ytre og indre Namdalen samt endel af Snaasen, ligesom han forøvrigt ved Anledning har gjort mindre Reiser paa Samlingens Vegne.

Hvad Naturaliesamlingen i 1876 angaar, da tillader ikke Pladsen nogen synderlig Forøgelse, navnlig ikke af større Dyr, om den end mangler mange alminde-

lige Arter. Af Pattedyr er anskaffet og udstoppet 5 Stykker. — Af Fugle 29, især Sø- og Vadefugle, hvoraf nogle ere temmelig sjeldne og kun erholdes her i Eggen paa Gjennemtrækket. — 10 Fiske ere udstoppede og nogle andre opbevarede paa Spiritus. — Alle de ovennævnte Exemplarer ere erholdte ved Kjøb eller Gave. — Samlingen af lavere Dyr er som forhen udelukkende frembragt ved de af Bestyreren foretagne Reiser og Indsamlinger. — For det hertil bevilgede Beløb har han foretaget Ekspeditioner i Byens nærmeste Omegn, bereist Ørkedalsfjorden, Stadsbygden og Ritsen og der især anstillet Bundskrabnings-Undersøgelser og gjort Indsamling af lavere Sødyr, hvorom Beretning vedlægges. — Ved Kongelig naadigst Resolution af 14de Oktober blev Selskabet tilstaaet Toldfrihed paa Spiritus.

Selskabets Mineralsamling har i 1876 kun faaet ringe Tilvekst; ved Kjøb er erhvervet et stort, meget verdifuldt Haandstykke, væsentlig bestaaende af Bergkrystaller og Ametyster; som Gave er indleveret 2 mindre Stykker fra Romsdalen, det ene indeholdende marine Skjæl, det andet sandsynligvis en fossil Fisk. Efter Anmodning fra Bestyreren for Universitetets Mineralsamling er Hr. Konservator R. Collett bleven overladt til Bestemmelse Selskabets hele Samling af Lerboller med Fiskefossiler.

Selskabets Mynt- og Medaillesamling er i Aarets Løb forøget med 335 Mynter, (blandt hvilke 7 ere af Guld,) samt 3 amerikanske og 3 italienske Pengesedler; dets Medaillesamling med 20 Medailler. — Ved Kongelig naadigst Resolution af 13de September 1876 blev Selskabet tilstaaet Ret til at erholde sig tilstillet uden Vederlag et Exemplar af hver Mynt, som herefter maatte udmyntes ved Statens Myntfindretning paa Kongsberg, forsaavidt Udmyntningen er udført ved Originalstempler, som ere nyt

anskaffede, eller hvorpaa Præget er undergaaet nogen væsentlig Forandring, ligesom der ved samme Resolution er aabnet Selskabet Adgang til fra Statens Myntindretning at erholde saavidt muligt kompletteret sin Samling af ældre norske Mynter efter 1814. — I Henhold til denne Resolution har Selskabets Samling i det forløbne Aar modtaget fra Kongsberg Mynt 25 Stk. hele, 17 halve og 13 Stk.  $\frac{1}{5}$  norske Species. Af 33' forskellige Personer er skjænket til Samlingen 234 Mynter, (hvoraf 6 af Guld), 6 Pengesedler og 18 Medailler. Større Gaver ere indkomne fra Hr. Konsul Anton Jenssen, Hr. Handelsmand F. B. Buck og Hr. Kaptein Krogh. — Fortegnelse over Gaverne med Givernes Navne er ved hvert Halvaars Udgang indrykket i Throndhjems Adresseavis.

De indkomne Mynter ere i Regelen, efter hvert som de ere indkomne, bestemte og indførte i vedkommende Katalog, ligesom Revisionen af de ældre Kataloger i Aarets Løb er fortsat. Samlingen har været holdt aaben hver Onsdag fra Kl. 12--1 og forøvrigt til forskellige Tider, efter derom skeet Anmodning.

Da Selskabets nuværende Lokale under den stedfindende og stadige Forøgelse af Samlingerne saavel som af andre Grunde allerede i en længere Aarrække havde vist sig utilstrækkeligt til at fyldestgjøre endog de tarveligste Krav, som en nogenlunde kraftig Virksomhed maatte stille, indgik Direktionen under 29de November 1875 til den Kongelige Norske Regjerings Departement for Kirke- og Undervisningsvæsenet med Andragende om, at Kongelig naadigst Proposition maatte blive fremsat for det i 1876 sammentrædende Storthing om:

1. at det Selskabet af Statskassen ifølge Kongeligt Gavebrev af 14de December 1811 tilstaaede Bidrag af 528 Spd. maatte blive forhøiet til 1000 Spd.,
2. at der til Udvidelse af Selskabets Bygning i det væ-

sentlige efter vedlagt Tegning af Arkitekt Christie maatte blive tilstaaet et Bidrag af 4,500 Spd., hvilket vilde udgjøre omtrent en Trediedel af den for Byggeforetagendet kalkulerede Sum.

I Anledning af dette Andragende blev overensstemmende med Kirke departementets Foredrag af 3die December 1875 under 11te December s. A. Kongelig naadigst Proposition fremsat om den fornødne Bevilgning, og i Møde den 21de Marts 1876 fattede Storthinget følgende Beslutning:

Til Videnskabs-Selskabet i Throndhjem bevilges for Budgetterminen:

- a. som aarligt Bidrag . . . . . 1000 Spd.
  - b. som Bidrag engang for alle til Opførelse af en til Selskabets Bygning knyttet ny Bygning i det væsentlige overensstemmende med de af Arkitekt Christie udarbejdede Tegninger og Overslag . . . . . 4500 Spd.
- paa Betingelse af, at der paa anden Maade tilveiebringes et aarligt Bidrag, svarende til Statens forøgede Tilskud af 472 Spd., samt foruden Tomt et Tilskud til Bygningernes Opførelse af 4500 Spd.

Denne Beslutning blev ved Kongelig naadigst Resolution af 20de April 1876 befalet tagen tilfølg.

Samtidig med Andragendet til Regjeringen var af Direktionen fremsendt Andragende til Throndhjems Sparebank om et Bidrag, stort 4500 Spd., til Bygningen og et aarligt Bidrag af 472 Spd., hvilket Andragende i Repræsentantmøde den 8de Juni indvilgedes. Et til Finants-Departementet indsendt Andragende om et Laan af offentlige Midler, stort 4500 Spd., blev under 18de Juni ligeledes indvilget. Beløbet er foreløbig indsat i Throndhjems Sparebank. En Byggekomité, bestaaende af d'Herrc Arkitekt Ebbell, Stadsingeniør Dahl, Adjunkt Rygh,

Skoledirektør Bonnevie og Kjøbmand Th. Hansen har siden 7de Juli været i Virksomhed.

I Selskabets Direktion er i Aarets Løb den Forandring indtraadt, at Vicepræsens, Hr. Pastor, Institutforstander S. Skavlan i Generalforsamling den 11te Oktober benyttede sig af sin statutmæssige Ret til at udtræde. I hans Sted valgtes til Vicepræsens medundertegnede Høiesteretsadvokat K. L. Bugge. Til Medlem af Direktionen valgtes medundertegnede Overlærer M. C. Carstens. Til Medlem af Revisionen i Stedet for Hr. Apotheker Brun valgtes ved samme Leilighed Hr. Direktør K. Bomhoff.

Selskabets Formue udgjorde ved Udgangen af 1876:

|                                                                                                                                    |      |              |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|--------------|-----|
| Hammers Legat i Panteobligationer                                                                                                  | Spd. | 17,584.      | 60  |
| Paulsens Do. i Do.                                                                                                                 | —    | 4,302.       | 30  |
| Do. Do. i Statsobligationer                                                                                                        | —    | 1,855.       | „   |
| Aas og Hustrus Do. i Panteobligationer                                                                                             | —    | 3,000.       | „   |
| Hammers Legats Rentefond i Sparebanken                                                                                             | —    | 3.           | 80  |
| Paulsens Do. Do. i Do.                                                                                                             | —    | 69.          | 111 |
| Florafondet i Do.                                                                                                                  | —    | 162.         | 85  |
| Byggfondet i Do.                                                                                                                   | —    | 345.         | 84  |
| De ved Laan af Kongsberg Sølvverks Driftsfond erhvervede og i Sparebanken indsatte 4,500 Spd. med Renter for 1876 = 3 Spd. 113 Sk. | —    | 4,503.       | 113 |
|                                                                                                                                    | Sum: | Spd. 31,827. | 83  |

De væsentligste Udgiftsposter have udgjort:

|               |          |      |
|---------------|----------|------|
| Lønninger     | ca. Spd. | 723. |
| Bibliotheket. | —        | 431. |

|                                       |          |      |
|---------------------------------------|----------|------|
| Naturaliesamlingen . . . . .          | ca. Spd. | 154. |
| Oldsagsamlingen . . . . .             | - —      | 43.  |
| Mineralsamlingen . . . . .            | - —      | 5.   |
| Myntsamlingen . . . . .               | - —      | 25.  |
| Stipendier . . . . .                  | - —      | 180. |
| Afskrivning af Manuskripter . . . . . | - —      | 37.  |
| Trykningsomkostninger . . . . .       | - —      | 95.  |
| Skatter m. m. . . . .                 | - —      | 121. |
| Renter og Afdrag . . . . .            | - —      | 151. |
| Afsat til Byggefondet . . . . .       | - —      | 50.  |
| Tillagt Kapitalen . . . . .           | - —      | 950. |
| Lys og Brænde . . . . .               | - —      | 88.  |
| Til Udgivelse af en Flora . . . . .   | - —      | 263. |
| Forskjellige Udgifter . . . . .       | - —      | 90.  |

Idet Selskabet ved sin undertegnede Direktion aflægger denne Indberetning, beder det sig i Underdanighed bevaret i Deres Majestæts naadige Bevaagenhed.

I Direktionen for Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab  
i Throndhjem, Februar 1877

Essendrop,  
Præses.

K. L. Bugge,  
Vicepræses.

J. A. Bonnevie,

K. Rygh,

M. Chr. Carstens.

---

Fr. Lütke,  
Sekretær.



# Indberetning

fra

adjunkt Lossius

om

en med understøttelse af det Kgl. Norske videnskabers selskab

foretagen arkæologisk reise i 1876.



# THE HISTORY OF THE

[The following text is extremely faint and illegible due to the quality of the scan. It appears to be a multi-paragraph document.]

**J**eg tillader mig herved at afgive indberetning om den af mig med understøttelse af det ærede selskab i forløbne sommer foretagne reise for at indsamle oldsager og anstille arkæologiske undersøgelser væsentlig i Sundalens dalføre.

Da Hr. skolebestyrer (daværende adjunkt ved Kristiansunds skole) Bendixen allerede tidligere med offentligt stipendium har bereist Nordmøre fogderi i dette øiemed, og hans til universitetet indsendte reiseberetning -- væsentlig omhandlende de faste oldtidslevninger i distriktet -- snarlig, som jeg tror at vide, kommer til at udgives, antog jeg det at være min hovedopgave at sikre selskabets samling de oldsager, som måtte være fremkomne efter Hr. Bendixens reiser, og mindre at skaffe tilveie materialier for en fuldstændig arkæologisk beskrivelse af Sundalen; dog havde jeg selvfølgelig stadig opmærksomheden henvendt også på de herhen hørende forhold uden derfor overalt at indgå på den nærmere detail.

På henreisen benyttede jeg leiligheden, da jeg passerede **Opdals prestegjeld**, til at bese gravfeltet ved Rise, hvor talrige oldsager ere fundne i løbet af de sidste 100 år og rimelig nok også gennem et endnu længere tidsrum (Nicolaysen fornlevn. p. 582 og 829. Årsberetu fra foren. til fortidsminders bevar. 1870 p. 76). Udentvivl har her været en af vore større gravpladse; men i tidens løb ere haugerne ved dyrkning blevne i den grad udjev-

nede, at gravfeltets oprindelige udstrækning neppe længere kan bestemmes med fuld sikkerhed. Beliggenheden er høi og fri med en smuk og vid udsigt over bygden; det er dog ikke nogen særdeles lang spadseretur op i lierne ovenfor Rise skydsstation at nå selv de dele af gravpladsen, som endnu ere temmelig urørte, nemlig ved pladsen Risegjerdet, der ligger på den øvre del af den vide og ikke særdeles bratte skråning fra Risefjeldet nordover ned til Vinstra. Dette strøg har ikke været gjenstand for dyrkning i så lang tid som de lavere liggende strækninger (den nævnte plads blev således først ryddet af den nærværende opsidders bedstefader) og man kan derfor her mere og mindre tydelig skjelne de enkelte gravhauger, indtil man endnu lidt længere oppe når den udyrkede mark, hvor man har for sig en talrig mængde hauger, liggende tæt ved siden af hinanden og med sin oprindelige form nogenlunde uforandret. De vare samtlige, såvidt jeg så, runde, indtil 2 al. høie og 6—8 al. i tvermål; det almindelige materiale lod til at være jord tilligemed større stene (løftestene); over enkelte, især de største hauger skulde der efter husmandens, Ingebrigt Risegjerdets, sigende ligge en flad stenhelle; men jeg bemerkede dog ingen sådan. Noget kammer var aldrig iagttaget i haugerne, som derimod i almindelighed indeholdt kul, aske, hestetænder og brændte ben, ligesom jevnlig oldsager; disse fandtes dog lige så ofte løse i jorden udenfor, lige ved siden af haugerne, blot dækkede af græstørven. De fundne gjenstande ere af den forskjelligste art: sverde, spydblade, øxer, pilespidser (ofte indtil 12—20 stykker sammen), bidselhundbid, saxe, sigder, knivblade og andet værktøi til træarbeide (f. ex. skolper), spender, især skålformede, heine m. m.; der omtaltes også en armring (?) af sølv, som skulde være overdraget til lensmanden (da denne var bortreist, kunde

jeg ingen oplysning erholde om den). Ligeså fortalte en af mændene på Rise, at han havde seet et fuldstændigt hovedtøi til en hest med jernstænger på siderne og sølvbeslag om panden; dette skulde være fundet i jorden, men er vel i ethvert fald ikke at henføre til den hedenske tid. — Sågodtsom alle bekjendte fund fra denne gravplads tilhøre den yngre jernalder; den eneste sikre undtagelse herfra danne nogle ovale beltestene, der i et antal af mindst 5—6 tid efter anden ere fundne i jorden ved pløining, og hvoraf 2 ere i universitetets samling (årsb. 1870 p. 76) medens et brudstykke af en sådan ved denne leilighed erhvervedes af mig. Dette synes altså at tyde på, at her også findes eller ialfald har været grave fra ældre jernalder.

Hvad endelig gravfeltets udstrækning angår, påviste den ovennævnte husmand som den grænse, indenfor hvilken han vidste, — dels af egen erfaring, dels af sin bedstefaders fortælling — at fund var gjort, en skigard nord for sine huse ned mod Vinstra, hvorfra afstanden til Risefjeldet, som begrænser pladsen mod syd, antoges at være ca. 600 alen. I retningen ø. - v. skulde udstrækningen have været omtrent lige stor. Men også udenfor dette strøg (hvoraf størsteparten nu er opdyrket) troede jeg at se spor af gravhauger, f. ex. strax øst for gården Holans huse, og kort før min ankomst var der i nærheden af skydsstationen Rise i en stenur oppe i bakkehellingen fundet en sax af jern (katalog no. i samlingen 1726). Også oppe i Vinsterdalen omtr.  $\frac{1}{8}$  mil fra Rise-gjerdet er der gjort oldsagfund, nemlig et sverd af jern — lige i jordskorpen — hvilket formentes indbragt til universitetet ved storthingsmand Ingebr. Sæther.

Følgende gjenstande erhvervede jeg hos Ingebrigt Risegjerdet, der også flere gange tidligere til forskellige personer har afhændet lignende sager, fundne på hans

plads: en omtr. på midten afbrudt beltesten, 3<sup>4</sup> lang, 1<sup>1</sup>/<sub>4</sub><sup>4</sup> bred over midten (kat. no. 1716). Spende af bronze (til et belte) 2<sup>4</sup> lang, henimod 1<sup>4</sup> bred (1725). Dopsko af jern, 4<sup>4</sup> lang med fal (1717). Knivblad, 4<sup>4</sup> langt (1718) Hank (?) 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub><sup>4</sup> lang: enderne ere ombøiede til en krog, hvori på den ene side en krampe sidder (1719). Ring, 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub><sup>4</sup> i gjennemsnit (1720). Triangelformet ring, 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub><sup>4</sup> × 1<sup>3</sup>/<sub>4</sub><sup>4</sup> (1721). 5 tveeggede pilespidser med stift; bladene indtil 1<sup>4</sup> brede (1722). Hammer, 3<sup>3</sup>/<sub>4</sub><sup>4</sup> lang, funden i jorden under lignende omstændigheder som flere af ovennævnte sager (1723). Ljåblad, 15<sup>4</sup> langt med 7<sup>4</sup> langt skaft, afbøiet i en stump vinkel (1724) — De 7 sidstnævnte gjenstande ere af jern.

Over den store samling af gravhauger på Luenget findes i prestegjeldets kaldsbog et kroki tilligemed udførligere beskrivelse ved en af de tidligere prester. \*)

Ligesom ved de 2 her nævnte gravpladse, hvor sagnet ved at fortælle, at der har stået slag i fortiden, hørte jeg en lignende opfatning gjøre sig gjældende for at forklare tilstedeværelsen af „en del“ gravhauger på fjeldet Skaret, vestlig for kirken.

Ved gården Stranden på den anden side af elven lige overfor skiftet Gravaunet skal være gjort fund af våben.

### Sundalens prestegjeld.

Dette dalføre er ualmindelig rigt på oldtidslevninger, og det uagtet man vistnok kan antage, at meget er gået tabt ved de hyppige skred og elvebrud, som i historisk tid har anrettet betydelig skade her og ofte forandret dalbundens udseende. På de fleste gårde, hvis navne

---

\*) En nøgel af kobber (1732) — foræret af gårdbr. Arnt Skjørstad — blev af giveren erklæret for at være funden i en gravhaug på Luenget, men er vistnok af yngre oprindelse.

synes at være af ældgammel oprindelse — og det er tilfældet med den største del af gårdsnavnene i Sundalen — finder man nemlig ikke alene enkeltvis gravhauger, men ofte endog store samlinger deraf, således at hver gård ser ud til at have havt sin særegne begravelsesplads. Denne omstændighed er adskillig oplysende for bebyggelsesforholdene i hedensk tid, og man forundres ved at se, at denne trange, og som det skulde synes, lidet indbydende dal virkelig allerede da har været så vidt tæt befolket.

Selv på den øverste gård i dalen (ialfald på søndre side af elven) Liahjell, har der været en større gravplads, hvor dog haugerne nu på det nærmeste ere udjevnedede af plojen, og det er interessant, at man af de få bekjendte fund herfra kan se, at bebyggelsen allerede i den ældre jernalder har strakt sig hidop (v. Nic. fornl. p. 557 og årsb. 1871 p. 93). Sammen med enkelte af de på sidstnævnte sted omtalte gjenstande var også funden en pålstav af jern (1728), som jeg erhvervede tiligemed en hein (1727) der var funden sammen med en sax og et spyd. Fra denne gravplads skulde også en liden rund bronzespænde (1729) være, der af finderens i flere år har været brugt som skospænde.

Strax v. for Gjøra ligger endel større gravrøser, hvortil knytter sig sagnet om en kamp mellem 2 konger, Kverne og Frode. En stridsøx fra 1620 (med påskrift: jeg er god for en daler) og en firkantet primstav var det ikke muligt at bevæge eieren til at afstå.

Herfra går mod syd en liden trang dal, der gjenne-strømmes af elven Gruva, \*) som  $\frac{1}{2}$  mil længere oppe atter optager flere mindre elve. Her findes nogle fjeld-

\*) Jeg hørte også navnet udtale «Grøvu» (med langt u); kan hermed sammenlignes også som nominativ brugte former som snøru (en snare) o. l.?

gårde, og jeg foretog en tur op til en af disse, Svisdal, om bebyggelsen også her skulde vise sig at være fra hedensk tid; dertil var der imidlertid intet tegn, ligesom også beboerne havde sagn om, at her først blev ryddet i det 13de århundrede. Husene vare her ligesom på den høiere oppe liggende gård Hafsås, der omtales af E. Sundt „om bygningskikken“ p. 149 (cit. af Nicolaysen anf. st.) temmelig gammeldagse og af svært tømmer.

Nedenfor Gjøra udvider selve hoveddalen sig noget, så at der bliver en ikke ganske ubetydelig flad strækning mellem elven og fjeldsiden; her ligger en række gårde af navnet Gravheim, og på denne slette er der en større samling gravhauger, nu rigtignok tildels udjevnedede, hvor adskillige fund ere gjorte i tidernes løb. Her erholdt jeg et stykke af et sagblad af jern (1730) 10<sup>1</sup>/<sub>2</sub>“ langt, og et beslag af bronze (til et belte eller fastsyet på et klædningsstykke?) gjenembrudt i midten (1731); begge fra samme gård (Lars Gundersens), men ikke fundne sammen; beslaget var fundet løst i jorden ved pløining og er muligens fra nyere tid. På Audun Iversens eiendom var funden en øx, der efter beskrivelsen måtte være fra yngre jernalder; men da den var bragt op på sæteren, kunde den ikke skaffes tilveie. Fra en 3die Gravheimsgård (Ole Larssens) er en rund liden skål af forgyldt bronzeblik uden ornamenten (1733) — „belæg på en knap“ — 1“ i diameter; den var funden løs i jorden. I elvemælen var funden en ottekantet dåse „med dyrefigurer på låget“ af bronze (?) der blev sammenlignet med det bronzebeslag fra Romfog, der beskrives i årsb. 1872 p. 92 og afbildes sammesteds pl. VII fig. 39; den var desværre nu forkommen. Trond Larssen har en spydod, som ei heller fandtes ved min nærværelse. Af ham blev foræret et flinte-fyrstål i form af et pistollås med håndtag af træ (1742).



På den ligeoverfor liggende gård Hjell på den anden side af elven har også fund af oldsager været gjort.

Otheim. For mange år siden var ved oppløining til ager fundet et sverd, "hvoraf finderne fik 2 tolleknive," og en hein.

Tæt op for den nye bro, som her fører veien over på den søndre side af elven, ligger på en hjell\*) ved pladsen Rate, tilhørende gården Musgjerd, 6 store, runde gravhauger, udkastede i midten, og hvor den af Nicolaysen (fornl. p. 557) omtalte bronsering og lerurne ere fundne.

På nabogården Ørsund findes også en samling af 10—12 hauger, runde og jævnt store; de vare samtlige noget udkastede; men fund vidstes ei at være gjort i dem (medens der andre steder på gården for længere tid siden skulde være funden en spore og nogle heine). Lige under denne gravplads, som ligger på en høi hjell, der

\*) Ordet «hjell» betegner efter Ivar Aasen: «en terrasse, en flad forhøining på jorden (jf. Eng. hill, en høi).» I Sundalen forstås ved dette udtryk de terrasser, der kjendes fra geologien under navnet «vasdragenes trin,» og man kan her usedvanlig tydelig forfølge flere sådanne, hvoraf den øverste når op til Otheim der efter Dr. Th. Kierulf (om skuringsmerker, glacialformationen og terrasser, universitets-program for 1870, p. 66) ligger 523' over havet; de gjenfindes også i sidedalene, Lilledalen og Øendalen, samt langs Thingvoldfjorden som «gamle strandlinjer.» For at forklare disse lange horizontale strækninger langs fjeldsiderne har folket sagt om, at «udi ældgamle tider har der været 3 vande i Sundalen, et strax ovenfor Hofs prestegård og Skjølland, det andet ovenfor Hoås og det tredje ovenfor Snøva og Romfog.» (J. H. Løchens optegnelser — hvorom nedenfor — p. 50.) Det er ellers verd at bemerke, at nedenfor Otheim findes neppe nogen gravhaug nede i dalbunden, hvor gårdene for det meste ligge, men samtlige oppe på hjellerne, der da gjerne ere udyrkede og ofte skovgroede. Var det også tilfældet i hedensk tid?

falder brat af mod elven, byggedes netop en ny vei, og da man for at få plads til denne måtte grave sig ind i jordbakken netop på dette sted, hvorved den yderste af haugerne formentes at ville komme i fare for ialfald at beskadiges, lod jeg denne udgrave. Den havde en omkreds af 40 skridt og var nu 1—2 al høi; men den var udkastet såvel i midten som flere andre steder. Materialet var væsentlig store stene tilligemed noget jord. Der fandtes hist og her ovenpå auren, men ingensteds i synderlig mængde, kul og aske, men ikke spor af oldsager. Omkring midten syntes stenene at være lagte med større omhu. — Forsåvidt flere hauger skulde komme til at gå med i skjæringen, anmodede jeg anlæggets ingeniør om at være tilstede ved udgravningen og meddele selskabet de gjorte iagttagelser samt indsende mulige fund af oldsager til samlingen.

På Romføg, der ligger over på den anden side af elven, og hvor prestegjeldets annexkirke står, findes det kanske mest bekjendte gravfelt i hele Sundalen, forsåvidt en større mængde oldsager herfra ere bevarede (årsb. 1868 p. 127, 1869 p. 79, 1872 p. 91 ff., 1873 p. 73 og 84) og en række udgravninger foretagne af Hr. Bendixen (årsb. 1873 p. 74 ff.). Den overveiende del af de gjorte fund tilhøre utvivlsomt den yngre jernalder; men haugernes forskjellige bygningsmåde, idet man f. ex. har hauger dels med dels uden kammer, viser i ethvert fald, at stedet har været brugt som begravelsesplads gennem et længere tidsrum, og en oval beltesten, der blev funden af Hr. Bendixen, tilligemed det af mig erhvervede brudstykke af en bøileformet broncepende fra den ældre jernalders senere del, synes endog at tyde på, at her også findes grave fra denne tidligere periode. — Af oldsager erhvervedes her: et fyrstål af jern (3<sup>1</sup>/<sub>2</sub>" × 1") med tilhørende flintestykke (1734), brudstykke af en

skjoldbule af jern (1735), do. af en bøilespende af bronze fra æ. j., 1<sup>1</sup>/<sub>4</sub>“ langt (1736), ring til bidselmundbid af jern (1737). En krognøgel var også funden og tagen i forvaring af husmand Nils Ingebrigtsen Rømfoghjell, men kunde ikke netop da skaffes tilveie. Samtlige sager vare fundne i hauger, men ikke tilsammen.

Storfale. I en ur fandtes for ca. 30 år siden en øx, pålstav og hein. Jeg købte her en fingerring af sølv (1738) på hvis gjennebrudte flade bogstaverne i. h. s. vare anbragte med middelalderske minuskler. Den havde tidligere tilhørt brudesølvet på gården Snøva, hvortil den igjen skulde være bragt fra gården af samme navn i Opdal.

Nesja. På en „løkke“ ovenfor gården sees 10—12 lave hauger, regelmæssigt ordnede i rækker; muligens har der også været flere, da der er temmelig langt mellem hver haug, og der findes flere runde fordybninger mellem disse; endel af hjellen, hvorpå de ligge, blev desuden revet væk i den store flom 1789. Ved pløining er en liden hestesko (?) funden i kanten af en af dem.

Fladvad („Flatva“). For ca. 20 år siden fandtes på den af de 4 gårde af dette navn, der eies af John F., parerpladen til en kårde (1739) i elvemælen. Der var også funden en broncefigur, fremstillende et menneske i relief og „med øinene blanke som diamanter,“ men nu tabt. Det har sandsynligvis været et helgenbilde af den sort, der oftere sees fæstet på krucifixer, f. ex. selskabets samling no. 894 og Worsaae, nordiske oldsager 520. — Oppe på hjellen skulde være funden en øx og en hammer.

Gikling. På hjellen øst for husene en udkastet haug, hvoraf man havde udtaget nogle stenheller.

Røggjeld. Efter et gammelt sagn skal et sølvskrin være nedgravet vest for husene; men ingen ved stedet.

Bjørngjeld. For flere år siden blev et jernsværd fundet i en liden haug.

Hoås. Vest for husene sees et par store hauger. På en plads skal være fundet et bidselmundbid ved op-rydning til ager; men løse jordfund af deslige gjenstande, der i væsentlig uforandret form have været brugte gennem alle tider, behøve jo ikke altid at henføres til førkristelig tid. — I den høie elvemæl, sikkerlig 100' over dalbunden, findes oftere forsteninger; jeg medbragte herfra en sådan (marine skjæl, afleirede i ler) der er overleveret til selskabets mineralsamling. I elven har været fundet forstenede fiske.

Torske. Ved oppløining af nyland er her fundet en øx. I J. H. Løchens optegn. p. 21 omtales, at der „i en stenrøs eller kjempegrav fandtes en kiste af stenhuller, hvori det er rimeligt, at et menneske har ligget begravet, eftersom mulden var mere fin end den anden.“

Løken. Den store samling af gravhauger, som her findes, både fra ældre og yngre jernalder omtales årsb. 1871 p. 92.

Grødal. En stenrøs, nær den, hvori det af Nic. forn. p. 557 omtalte fund var gjort, er udgravet, uden at noget fandtes.

Vennevold. Oppe i hjellen er fundet en tveegget spydspids ved gravning til en sommerfjøs kjelder (årsb. 1871 p. 94). I samme trakt fandtes 1874 lige under græstørvan en vel vedligeholdt rund broncespende (1740)  $2\frac{3}{4}$ “ i tvermål; i midten er der et korsformet gjenembrud med lige og afrundede arme, hvorover den flade nål går; den eneste forsiring er koncentriske, svagt punkterede eller riflede buelinjer. Ved første øiekast antog jeg navnlig på grund af oxydationens smukke dybgrønne farve, at spenden måtte tilhøre bronzealderen; men på grund af den enestående form vover jeg ikke at udtale nogen be-

stent mening om dens oprindelse. Giveren — Ole Vennevold — troede, den var en „bringesøjle“ fra nyere tid. — Hauger findes vest for gården.

Hoel: Øst for husene er der nogle gravhauger

Trøen. Ved jordarbejde fundet et lidet kammer, hvori sverd og hein (?).

Åker: For nogle år siden er her fundet et alenlangt, bredt, tveegget sverd, hvoraf blot den kugleformede knap af jern var bevaret (1741) — foræret af kirkesanger Håvind. På søndre side af elven ligge 2 større gravrøser, hvori er fundet kul og aske, med flere mindre omkring.

Det sydover fra Sundalsøren gående dalføre, **Lilledalen**, der er bekjendt for sin selv på disse kanter af landet usedvanlig vilde natur, er bebygget indtil  $\frac{3}{4}$  mil oppe fra søen. På gården Trødal er der ved sommerfjøsset oppe på en høitliggende hjell et par små hauger. — På Hårstad er engang fundet et sverd, der var bleven opsmedet. — Eieren af den øverste gård, Dalen, fandt for nogle år siden i den udyrkede mark ovenfor husene håndtaget af en dolk eller stor kniv  $\frac{1}{4}$  al. nede i jorden. I nærheden af dette sted fandtes ved at affage tørven af et fladt berg midt i en stor ur et tveegget sverd af jern og en kjedel (?), som skulde være sendt til lensmanden. Det har faldt mig ind, at dette fund muligens er det, som Nic. fornl. p. 556 opfører under gården Dalen i Øxendalen, hvor ingen gård af dette navn skal findes.



I **Øxendalens prestegjeld** er kun få oldtidslevninger; ved Opdøl i Ulvundeidets annexsogn er en stor stenrøs. På gården Børset i samme sogn har der været en større gravplads (se årsb. 1872 p. 92). Forøvrigt reiste jeg ikke videre omkring her. — I hovedsognet findes ved

gården Huseby en rund, temmelig stor, flad forhøining, kaldet Kongshaugen. — Der skal ligeledes have været nogle stenrøser ikke langt fra husene nede ved søen; men disse vare nu forsvundne. På nabogården af samme navn var engang en pilespids af jern funden. 3 alen nede i en myr havde eieren iagttaget flere rækker af halv forrådnede træstænger, tilsyneladende som af et gammelt gjerde. Smlgn. hermed årsb. 1875 p. 17 ff., hvor I. Undset omt. fl. lign. fund. — På Sæter har været fundet en hein og forrustet jern (af et sverd). — Den forn. p. 556 omtalte bautasten på Øien er 4 al. høi og står på en slette uden spor af nogen haug. En del store Latinske bogstaver ere hist og her indhugne samt årstallet 1720. Om denne sten heder det i J. H. Løchens optegn. p. 71: „den er ikke af de gamle ligstene; thi de 2de mænd, som opsatte den, have begge hugget sine navne på stenen: P. N. S. og H. S. Denne Peder Nielsen døde i året 1757; altså må denne sten være opreist mellem 1730 og 1740. På stenen er dog indhugget årstallet 1720; men da Schøning intet melder herom, er det måske påsat senere.“ Jeg har tilladt mig at anføre dette citat som ganske karakteristisk, da nedskriveren af disse optegnelser kom til Øxendalen „ved 1760“ som skolelærer; men uagtet han således skulde antages at have havt gode kilder, synes det dog underligt, at en mand skulde opsætte en sådan sten midt i sin bedste agerjord, og det hele må vel i det høieste forklares som en gjenreisning af denne efter alt at dømme ældgamle bautasten. — I en sidedal, Gaudalen, der stikker af østlig for hoveddalen, skal der findes en gravhaug ca.  $\frac{1}{2}$  mil fra søen.

Jeg udstrakte ikke min reise længere end  $\frac{3}{4}$  mil op i dalen til gården Forset, hvis eier Ole G. Forseth besidder en for sin stand ganske usedvanlig historisk interesse og læsning — især på det speciellere lokal- og

personalhistoriske felt; blandt forskellige skriftlige optegnelser, han havde gjort, så jeg også en detaljeret historisk-topografisk beskrivelse af Sundalen og Øxendalen („optegnelser over gårdene i S. og Ø.“) ved skolelærer Ingebrigt Hågensen Løchen (barnefødt på gården Løken i Sundalen, senere ansat i Øxendalen) fra slutningen af forrige århundrede. Han stillede en afskrift heraf til selskabets rådighed, hvilken jeg har overleveret bibliothekaren.



Heller ikke fra **Thingvold prestegjeld**, hvorover jeg lagde tilbagereisen, men som jeg ikke befor gård for gård, medbragte jeg oldsager eller hørte om nylig gjorde fund af sådanne, medens jeg dog nogle steder — ved Vågbø, Gjøl (årsb. 1871 p. 75), Ekrem (Stubnæs) og Nålesundeidet — så røser eller hauger.

På **Thingvoldeidet** (mellem Stangvik- og Thingvoldfjordene) skal der ca. 1 alen nede i myrjorden findes fjæresand og marine skjæl; sådanne fandtes også ved gravning af en kjelder på gården Ånesset (lige over for kirken) i adskillig høide over søen. — Ved her at nævne kirken kan jeg ikke undlade at omtale det nedslående indtryk, man modtager af dens nuværende mindre heldige udseende, helt uverdigg et så stolt bygverk fra vort fædrelands velmagtstid, og det vilde visselig være en smuk og nationalfølelsen tiltalende opgave at arbeide for atter at kunne reise det — såvidt muligt — i sin gamle glans.

Hos landhandler **Knut Åfley**, Vågbø, så jeg endel gamle dokumenter, vedkommende gården **Mulvik** i **Stangvik prestegjeld**, deraf 10 skindbreve, flere med vedhængende segl (fra 1—6 ved hvert); det ældste er fra 1589, det yngste fra 1656; desuden var der adskillige

papirdokumenter, hvoraf det ældste er fra 1585 (ligeledes med vedhængende segl). Såvidt jeg ved en flygtig betragtning kunde se, vare disse papirer for det meste skjøder, gavebreve og salgsdokumenter; „rigtighed, afholdt efter salig afdøde . . . Mulvig;“ taxationsforretning afholdt af „Kongl. May. Sorenskrift Cornellius Clausøn og Kongl. Mayst. Foegit Fredrick Munck 1699“ etc. Ved et af skindbrevene (fra 1593) hænger et segl i en pergamentstrimmel (ca 1/2“ bred og 5“ lang), der ligesom 3 andre, hvori sandsynligvis lignende segl have været fæstede, har tilhørt et meget ældre håndskrift (et missale fra 13—14de århundrede?) smukt skrevet dels med røde, dels med sorte bogstaver. For det meste ialfald har det været skrevet på Latin; tildels findes enkelte nodetegn mellem parallelle linjer, hvorunder ordene ere skrevne med mindre skrift

Da Hr. Åfley ikke var hjemme ved mit besøg, og han desuden kun havde papirerne tillåns, (han er nemlig en mand, der interesserer sig varmt for sin egns fortid) kunde jeg ikke få disse med mig hid til nøiere undersøgelse eller afskrift, og den senere førte korrespondance desangående har hidtil ikke ført til noget endeligt resultat.



På Fredø i **Kristiansunds prestegjeld** beså jeg valpladsen ved Rastarkalf med de ved søen liggende hauger. Man havde i sommer trukket op af fjæren, hvor den i årrækker havde ligget som „lunn“ i et bådstød, en — om jeg mindes ret — 9 à 10 al. lang sten, der antoges at være den i sagaerne omtalte bautasten fra Egil Ullserks grav, og som endel mænd i Kristiansund havde forenet sig om at gjenreise på dens formentlig rette plads.





Jeg medbragte fra denne reise 26 no. oldsager, 1 forstening samt 5 nyere sølvmynter, der samtlige ere overdragne selskabets respektive samlinger. Forøvrigt var udbyttet ikke særdeles betydeligt; fra stenalderen i disse distrikter kjendes hidtil kun en bladformet pilespids af kvarts fra gravfeltet på Romfog (årsb 1874 p. 68) og muligens kan også henregnes til den en firkantet, tildannet sten af kvarts, 12<sup>6</sup> lang, funden på bunden af en gravhaug på Sandviken i Thingvold prestegjeld (årsb. 1871 p. 76); noget yderligere fund fra denne periode lykkedes det heller ikke mig at komme på spor efter, og på mine stadige efterspørgsler fik jeg altid samme svar: man havde aldrig hverken hørt eller seet noget stenredskab. Bronzealderen er aldeles ikke repræsenteret her, medmindre den ovenfor omtalte spende fra gården Vennevold skulde vise sig at måtte henføres hid. Hvad jernalderens udbredelse angår, da sees den ældre jernalder endog at have strakt sig til Opdal, at slutte fra de ovale beltestene, der ere fundne på Rise, og endel andre gjenstande, hvoriblandt en bøilespende af jern, der tilhøre selskabets samling og omtales i årsb. 1875 p. 65, og det bliver således ganske naturligt, at vi træffe den helt oppe i det øverste af Sundalen; her optræder den forøvrigt temmelig jevnt, om end betydelig sparsommere end den yngre jernalder, og ofte side om side med denne på samme gravfelt, f. ex. på Liahjell, Romfog og Løken.

Sluttelig tillader jeg mig at udtale min tak for det erholdte stipendium.

Trondhjem, januar, 1877.

Ærbødigst

Knut Lossius.



# Aarsberetning

fra

den zoologiske Samlings Bestyrer.

1875

1875

Til  
Directionen for Videnskabselskabet.

Om Selskabets zoologiske Samling i Aaret 1876 skal jeg herved indberette Følgende:

Som omtalt i min forrige Aarsberetning, der indeholdt en Udsigt over Samlingens Tilstand i det Hele, er denne endnu i flere Retninger mangelfuld; men de næsten opfyldte Localer, Præparantens ringe Aflønning m. m. lægge for Tiden Hindringer ivejen for nogen synderlig Forøgelse især af større Dyr og de almindeligste Arter, som det til enhver Tid er let at erholde. Det største Antal og navnlig alle de lavere Dyr er som forhen indkommet ved de af mig gjorte Indsamlinger, Hvirveldyrene mest ved Kjøb eller Gave.

Af indenlandske Pattedyr er i Aarets Løb erholdt 4 Stykker, nemlig en Sælhund (*Phoca vitulina*), der, saaledes som det ikke er sjelden her i Fjorden, er fanget paa Fiskeredskaber, en Ræv (ung), en *Vesperugo borealis* Nilss., som her i Eggen er den almindeligste Flaggermusart, og en *Hypudæus agrestis*, den eneste Art, som blev fundet blandt den store Mængde Markmus, der i Høst viste sig i Byens Omegn. Af en Privatmand er Samlingen skjænket et Raadyr, der ligeledes findes udstoppet og opstillet.

Med Hensyn til de tilkomne Fugle, hvis Antal beløber sig til 29, kan Følgende nævnes: I Strømmen i Rissen, hvor Bunden for største Delen blottes, naar Vandet fal-

der ud fra Bottenfjorden, samler sig om Høsten en talrig Mængde Snejpefugle, og deriblandt adskillige af de højnordiske Arter, der blot træffes ved saa sydlig Bredde paa Gjennemtrækket og ogsaa da mindre hyppigt; af saadanne har Samlingen i Høst faaet flere fra nævnte Sted: En *Limosa rufa* (Han) af 6te August er i fuld Sommerdragt, medens en anden, skudt i samme Flok og af samme Størrelse (Næbbets Længde 74 m. m.) har adskillige hvide Fjær frembrudt paa Underlivet; en *Tringa islandica* er ligeledes i Sommerdragt (nogle Dage senere); en *Pelidna (Tringa) subarcuata* er Ungfugl (graa); endelig *Pelidna alpina*, ældre (med ganske sort Bug), der dog ogsaa ruger i Lavlandet, samt *Limicola (Tringa) platyrhinca* Temm.

En ung *Sterna Hirundo* (fra en Indsø i Selbo) har den 7de Aug. erholdt første Fjærklædning (Rygfjærene med brune Kanter, Issen ikke udfarvet, men med gjennembrydende graa Dun); Benene gule. Af Anser *segetum*, der ikke ligesom den anden almindelige Graagaasart (*A. cinereus*) vides at ruge ved Thronhjemsfjorden, er et Individ fanget ved Hlade paa Sydtrækket i September og indsendt til Samlingen. Hos en *Tetrao Urogallus* (Tiur) af 16de Aug. er anden Fjærklædning med grønne Fjær paa Brystet begyndt at bryde igjennem den første, spraglede, medens en Rypeunge (*Lag. subalpinus*) af samme Dato har næsten dunklædt Hoved.

Om Høsten og i Begyndelsen af Vinteren indfinde sig i Fjorden saavel ældre som især yngre Individuer af adskillige Svømmefugle, der i Regelen ikke sees her om Sommeren, da de mest have sine Rugepladse indenfor Polarcirkelen eller ved de ferske Vande, især paa Høifjældene. Saadanne ere især *Harelda glacialis*, („Havelle“), *Fraterculus arcticus* (Lunnefugl), Alker (*Alca Torda* og *Uria Troile*), af hvilke forskjellige Exemplarer ere

erholdte, samt andre, der i foregaaende Aar ere anskaffede. Den førstnævnte, der i Mængde overvintrer i Fjorden og ogsaa er erholdt om Sommeren, viser sig i meget forskjellig Fjærklædning: En yngre Han (i 1ste Vinter?) er af meget mørk Farve med kun ubetydelig graat paa Kinderne og Halsen og kun hvid paa den nederste Del af Bugen -- en Dragt, som jeg ikke finder beskrevet --; en anden (i 2den Vinter?), paa Hovedet lig den udvoxne Hun om Vintren, men med plettet Krone og Skulderfjærene halvt saa lange som hos den udvoxne Han, kommer nær den hos Nilsson (Skandinavisk Fauna pag. 482) beskrevne „unghanne om vintren“; begge have Spor til Forlængelse af de midterste Halefjær. -- Af *Fuligula cristata* blev usædvanlig mange fældede i Løbet af Høsten, dog kun som yngre, og af *Lestris pomarinus*, der mindre regelmæssigt indfinder sig især som ældre, erholdtes i Vinter saavel ældre som yngre.

Sneugler (*Surnia nyctea*) forekom i Høst i Byens Omegn, ledsagende en Lemænvandring i mindre Maalestok, men ogsaa langt udover denne Tid. 1 Exemplar blev anskaffet.

Hvad Fiskene angaar, da er det en Sjældenhed, at der indringes nogen af særegen Interesse eller andre end dem, som jeg har nævnt i min forrige Beretning. Ved denne maa jeg imidlertid her gjøre den Berigtigelse, at *Solea vulgaris*, som ved en Feiltagelse blev optaget deri, ikke med Sikkerhed vides at forekomme saa langt mod Nord som i Thronhjemsfjorden; derimod bringes ret hyppigt den nærstaaende *Pleuronectes cynoglossus* (*saxicola* Faber) til Byens Fisketorv under Navn af „Tunge“, en Benævnelse, som søndenfjelds mest bruges om den ovennævnte; den anden har dog, saavidt bekjendt, sin nordligste Grændse her i Fjorden, hvor den endnu op-

naar en Længde af mindst 15 “; Individder, der ere mørke paa begge Sider, findes imellem.

Under mit Ophold i Orkedalen berettede Fiskerne, at *Scopelus borealis* Nilss. om Vaaren, naar Elvevandet grumskede Fjorden, i Mængde kastedes op paa Stranden — „en liden Fisk, der ikke var ulig en Sild og havde grønne Prikker under Bugen“: sammesteds sad *Gobius niger* ved sin Bugfinnetragt fastsugtet under Stene i Loret nær Elvemundingen.

Paa Stadsbygden omtaltes en Fisk, som et Par Gange skulde være fanget paa de større Dybder og efter den givne Beskrivelse efter al Rimelighed maa have været *Mullus surmuletus*, om hvis Forekomst nordligere end ved Bergen man dog Intet med fuld Sikkerhed kjender.

Fangst af *Scymnus microcephalus* („Haakjærring“) har i lang Tid været drevet paa de større Dybder (et Par hundrede Favne) midtfjords; for Tiden drives den ikke af Byens Fiskere, men enkelte Exemplarer erholdes ofte tilfældig paa Line for anden Fisk; alene i Vinter har jeg seet flere, fangede paa kun 60 à 70 Favnes Dyb omkring Munkholmen. 2 af disse ere udstoppede og opstillede i Samlingen; den ene har en skarp Kjøl<sup>1)</sup> over hele Ryggen, et bredere Hoved og større Halefinne end den anden. Jeg bemærker dette, fordi jeg ingensteds har seet Noget angivet om nogen saadan Forskjel, der heller ikke synes at betegne Kjønnet. Begge ere 6 Fod lange, men dog næsten at anse for Unger af denne colossale Haiart, der ifølge Gunnerus skal opnaa en Længde af 25 Fod. Paa de undersøgte Individder snyltede i Øjet den Lernæ (*Lærnæopoda elongata*<sup>2)</sup>), som Krøyer (Danmarks Fiske pag. 926) omtaler som Aarsag til den Mening, at

<sup>1)</sup> Thronhj. Selskabs Skrifter 2det Bind (*Squalus* Carcharias).

<sup>2)</sup> Beskrivelse og Afbildning i Krøyers Naturhistorisk Tidsskrift 1838 (om Snyltekrebsene af Udg.)



Haakjærringen er blind; i Gjællehulerne sad en Igle (*Onchocotyle appendiculata?* sammesteds). Ventrikelen befandtse ganske tom.

Ogsaa den saakaldte „Haabrand“ (*Lamna cornubica*) nævnes af Fiskerne som ret hyppigt forekommende i Fjorden, uden at jeg dog har havt Anledning til at erholde nogen for Samlingen. Forøvrigt er udstoppet en større *Lophius piscatorius* (her i Fjorden kaldet „Maluer“ m. m.), en „Hagelax“ (ældre Han) af 2 Alens Længde, med en Hage af over 1 Tommes Længde, af usædvanlig mørk Farve og store (11 mm.) røde Pletter (Gulelven i September); endelig et Par Rokker, *Raja fullonica* & *clavata*; den første er 3 Fod lang og har usædvanlig mange Pigge i hver Rad paa Ryggen (omkr. 64); desuden er nogle andre almindelige Arter erhvervede og opbevarede paa Spiritus. — Nogle exotiske Arter (af *Brama* og *Balistes*) ere Samlingen skjænkede af en Skibsfører.

Foruden at præparere en Del <sup>1)</sup> af de ovennævnte Gjenstande har Præparanten forfærdiget nogle Skeletter og forøvrigt været beskjæftiget med at reparere ældre Exemplarer, ligesom Samlingen, der fremdeles har været talrigt besøgt i de Tider, den staar til almindelig Afbenyttelse, er vedligeholdt i samme Stand uden nogen Forandring i Anordning og Opstillingsmaade.

Det til Reiser og Indsamling bestemte Beløb har jeg benyttet paa samme Maade som forrige Aar i Overensstemmelse med det derom til Directionen givne Forslag, nemlig til Undersøgelse af Thronhjemsfjordens Fauna især i de større Dybder og — saavidt som der udenfor den hertil anvendte Tid har været Anledning — ogsaa til Indsamling af *Insecta coleoptera* og Iagttagelser over deres Forekomst.

<sup>1)</sup> Foruden Samlingens Præparant har ogsaa en privat været benyttet.

Paa Grund af den lange Tid og de store Udgifter, der medgaa til Bundskrabning paa større Dyb, og mit Ubekjendtskab til de Dele af Fjorden, jeg i sidste Sommer besøgte, kan mine Undersøgelser idetheletaget blot være foreløbige. Da jeg desuden for flere Dyreclassers Vedkommende endnu ikke har havt Anledning til med Sikkerhed at bestemme Arterne, kommer jeg i nærværende Beretning hovedsageligen til at give en Skildring af, hvad der er forekommet mig som characteristiske Træk <sup>1)</sup>. Først ved flere Aars fortsatte Undersøgelser kan fuldstændigere Resultater fremkomme.

I Begyndelsen af Juli reiste jeg til Orkedalsfjorden. Denne Arm af Thronhjemsfjorden er ikke meget rig, hvad Artsantallet af lavere Dyr angaar, men dog temmelig egen. Bunden bestaar af blød Ler, saaledes som det vistnok gjerne er Tilfælde i Bugter, hvor Elve have Udlob, men sjelden i den Udstrækning som her, hvor det i den øvre Del gaar lige op i Litoralbeltet og forresten strækker sig gennem hele denne Fjord og fortsætter sig ind gennem Gulosen. Paa hele denne Strækning af 2 à 3 Mile og navnlig inde i Orkedalsfjorden lever ligesom afstængt fra den øvrige Dyreverden store Mængder af enkelte for en saadan Bund eiendommelige Arter, der her tillige synes at naa en høj Udvikling. Flere af dem har jeg paa ellers lignende Localiteter kun fundet meget

<sup>1)</sup> Da jeg desuden antager, at Beretningen som forhen vil blive trykt i Selskabets Aarsskrift, men ikke kan antage, at de blotte Navne kunne være af Interesse for Flerheden af dets Læsere, har jeg søgt paa kortest mulige Maade at betegne en Del Arter og tilføjer hist og her nogle Notitser om deres Forekomst, Opdagelse og det Sted, hvor de først ere beskrevne, hvorved det tillige vil sees, hvilke Værker, jeg har benyttet. Forøvrigt findes de nøiagtigste Oplysninger i denne Henseende i Sars's Oversigt over Norges Echinodermer for denne Dyreclasses Vedkommende, hvortil en større Del af de nævnte henhører.

sparsomt eller slet ikke. Øverst oppe i Fjorden, ikke langt fra Elvemundingen og Landgangsbroen traf jeg med det første Kast med Skraben paa 40 Favnes Dyb i Mængde *Virgularia mirabilis* (Pennatula) Müller og meget længere (11½ “) end den i hans *Zoologia Danica* <sup>1)</sup> fra Christianiafjorden afbildede; den forekom paa en temmelig lang Strækning, men syntes at ophøre længere nede i Fjorden, hvorimod den atter viste sig inde i Gulosen. Forøvrigt har jeg aldrig truffet den zirlige „Søfjær“, der dog, om just ikke meget hyppig, findes udbredt ved vor Kyst idetmindste til Lofoten <sup>2)</sup>. I den allerøverste Del af Fjorden ledsagedes den kun af yderst faa Dyrearter: foruden et Par almindelige Mollusker, Slangestjernerne *Ophioglypha albida* & *texturata* (*Ophiura*) Forb. <sup>3)</sup>, hvoraf især den første er almindelig paa ringe Dyb, men især *Amphiura Chiajei* Forb. <sup>4)</sup>, der forekom i overordentlig Mængde paa hele den omtalte Strækning og ogsaa ret hyppigt paa adskillige andre Steder, saasom i Rissenbugten, ved Byen o. s. v., saa at det neppe er rimeligt, at den har naaet sin Nordgrændse i Thronhjemsfjorden, nordenfor hvilken den dog ikke vides at være fundet. — Men længere nede begyndte andre Former at vise sig, og skjønt de overalt vare de samme, er det dog nogle af vore allerpragtfuldeste Sødyr, som kan udgraves af dette Dynd, saasom den rosenrøde, altid skjønt regelrette *Archaster Andromeda* (*Astropecten*) M & T. <sup>5)</sup>, hvoraf jeg samlede henved et

1) Dette berømte Værk udkom 1788. Alle de i det Følgende med Forfatterens Navn betegnede Arter findes deri afbildede og beskrevne, og de fleste ere af ham først opdagede i Christianiafjorden.

2) Danielsen, Beretning om en zoologisk Reise i 1857.

3) *History of British Starfishes* 1840. Disse Former ere vel kjendte længe før, men ikke adskilte; Lamarck (1816) o. s. v. cfr. Lütken, *Danske Vidensk. Selskabs Forhandlinger* 1859, p. 36 og 50.

4) 1845 (opdaget i Middelhavet)

5) Müller & Troschel, *System der Asteriden* 1842. Først beskrevet

halvt hundrede Stkr. indtil en Størrelse af  $5\frac{1}{2}$  Tomme i Diameter, medens jeg udenfor de 2 omtalte Fjordarme kun yderst sjelden har fundet den. Endnu hyppigere var *Pennatula phosphorea* Linné (Formen *aculeata*), der i mange Størrelser indtil en Længde af 8—9 “ fulgte med, hvergang Skraben opdroges, saa at den maa voxe her i Mængde paa en milelang Strækning. *Schizaster* (*Tripylus fragilis* (Bryssus) D. & K. <sup>1)</sup>), der idetheletaget skal være temmelig sjelden ved vor Kyst søndenfor den arctiske Region, er i Thronhjemsfjorden almindelig. Foruden i Orkedalsfjorden og Guløsen har jeg truffet den i flere Bugter langs Stadsbygdlandet og ved Rissen flere steder, hvor den endog gik ned til 200 Favnes Dyb, medens den i Ilsvigbugten ved Byen forekom i Mængde paa mindre end 2 Favne Vand og saaledes har en stor vertical Udbredning. — Mere sparsomt forekom *Ctenodiscus crispatus*, en arctisk Søstjerne, der først opdagedes ved Spitsbergen <sup>2)</sup>, og som henhører til de Echinodermer, der fordem have været mere udbredt ved vor Kyst, men senere have trukket sig tilbage til det højere Norden, medens andre ere indvandrede fra Syden; den findes fossil i ældre Glacialdannelser i Nærheden af Christiania, men er som nulevende ikke fundet søndenfor Christiansund <sup>3)</sup>; fremdeles *Holothuria intestinalis* Ascan. <sup>4)</sup> og nogle Annelider, saasom *Nephtys ciliata* (Müll.) og den pragtfulde Børsteorm *Aphrodite aculeata*, hvis talrige guldglindsende Børster spille i alle Regnbuefarver og som her naaede

---

fra Thronhjemsfjorden 1770 (*Asterias aurantiaca* var. *Parelius* Thronhj. Selskabs Skrifter).

<sup>1)</sup> v. Düben og Koren, Öfversigt af Skandinaviens Echinodermer 1844.

<sup>2)</sup> *Asterias Retzius* (1805).

<sup>3)</sup> M. Sars, Oversigt over Norges Echinodermer 1861 (Tillægget).

<sup>4)</sup> Ascanius og Ratke, *Icones rerum naturalium* 1767.

en Længde af henved 3 Tom.; af Krebsdyr endnu færre (*Munida Rondoletii* og en *Crangon*). — Characteristisk for det større Dyb (70—170 Favne), hvor de nævnte Arter efterhaanden forsvandt, var *Holothuria tremula* Gun. <sup>1)</sup> (*elegans* Müll.); den er hyppig i Thronhjemsfjorden, paa Dybet i Ler. Jeg har truffet den ved Rødbjerg, i Vangvigen, i Bugten ved Rissen, ved Hladehammeren, men sjelden har jeg seet den saa stor og saa blodrød som i Orkedalsfjorden. Her hang ogsaa paa de største Dybder stadigt til det Udvendige af Skrabesækken en liden finarmet Slangestjerne, som jeg maa antage for *Amphilepis norvegica* (Ljungman).

Orkedalsfjordens Bredder sænke sig temmelig stejlt og jævnt uden at afbrydes af store Tverdyb eller lave Grunde, saaledes som det ofte er Tilfælde i den øvrige Del af Thronhjemsfjorden. „Søtræernes“ (Korallernes) Region, som gjerne gaar langs de bratte Fjelde, synes at gaa forbi denne Arm af Fjorden, og efter Fiskernes Udsagn findes de heller ikke i Gulosen, men begynde atter paa Nordsiden af Bynesset. Efterhvert som man kommer længer ned i Fjorden, ophører Leret mere og mere nær Land, hvor derimod Sten- og Skjælbunden stedse udvider sig og er Opholdssted for de paa denne mere eller mindre almindelige Dyreformer, saasom den 5kantede Søstjerne *Astrogonium granulare* (Müll.), som jeg i sidste Sommer fandt hyppig paa mange Steder, den store 9armede *Solaster endeca* (Lin.) <sup>2)</sup>, den lille „Skjælpølse“ *Psolus phantapus* (*Holothuria*), den almindelige „Søpung“

<sup>1)</sup> Gunnerus, *Acta Holmiensia* 1767. (*Holothuria*).

<sup>2)</sup> Denne Art, som her i Fjorden ikke sjelden sees med en Størrelse af 8“, men nordligere meget større, er bekjendt og afbildet fra de ældste Tider; i geografisk Henseende er den mærkelig derved, at den er circumpolar, idet den tillige er fundet paa begge Sider af Nordamerika.

*Cucumaria frondosa* Gun. <sup>1)</sup>, „Fjærstjernen“ *Alecto petasus* D. & K. i smaa Exemplarer, *Pectinaria auricoma* (*Amphitrite*) Müll. og *hyperborea* Malmgren, „Rørorme“, der danne sig et snukt formet Rør af Sandkorn, „Troidkrabberne“ *Hyas coarctatus*, hvorpaa der ofte voxe Svampe større end Dyret, Tang, Bryozoeer m. m., og *Lithodes maja*, som undertiden faaes paa Fiskeredskaber indtil 3 Kvarter mellem Fodspidserne, men i Bundskrabben hyppigt kun som Unger, da de store formodentlig undgaa denne, o. fl.

Men neppe er Gjedenesset, Indgangen til Orkedalsfjorden, passeret, førend man møder et umaadeligt Tverdyb, „Jernporten“ kaldet. Fiskerne berette, at naar 2 Mænd sidde her under den stejle Fjeldvæg og „kaste efter Ueren“, kan den, der sidder nærmest Land, „botne“ med 70 Favnes Snøre, men den anden først med 170; et Stenkast fra Land naaede jeg ikke Bund med 130 Favnes Toug; men til dette fandtes ved Opdragningen hyppigt *Antedon Sarsii* fæstet. Formodentlig har Touget strejft fremstaaende Bjergegge. Denne *Antedon Sarsii*, som først blev opdaget omkr. 1835 <sup>2)</sup> og i sin Tid anset for en Sjeldenhed, er her i Fjorden yderst almindelig, saavel ved Havkanten som idetmindste til et Stykke indenfor Byen, mest paa Svampe og Stenbund; men den sidder ogsaa fastheftet til forskjellige Gjenstande, saasom ofte til Rørene af *Sabella Sarsii* <sup>3)</sup>, der mest forekommer

<sup>1)</sup> Act. Holm. (1767). Zool. Dan. pl. 108 (*Holothuria pentactes*).

<sup>2)</sup> *Commatula mediterranea?* i Sars, Beskrivelser og Iagttagelser over Dyr ved den Bergenske Kyst, o. s. v. 1835. *Alecto Sarsii* D. & K. (anførte Sted).

<sup>3)</sup> *S. pavonia* No. 225 i Malmgren, *Annulata polychæta Spetsbergiæ*, — et Scandinaviæ &c. (i Öfversigt af Kungl. Vetensk. Akad. Förhandl. 1867), hvor de nøiagtigste Oplysninger om Anneliderne ere at finde.

mellem Svampe, ogsaa paa Koraller, selv paa Lerbund. Somoftest træffes dog smaa Exemplarer; desværre ere disse saa skrøbelige, at de gaa itu ved Berøring, saa at af over 100, som jeg indsamlede, kun faa ere hele; blot de største kunne bevares hele ved at lade dem dø i Søvand og strax derpaa bringe dem i svag Spiritus; en Draabe heraf i Vandet bragte dem til at gjøre de mangfoldigste Bevægelser med Armene, hvorved de tilsidst gik istykker.

Mangel paa Toug og Mandskab gjorde, at jeg ikke fik undersøgt den mystiske „Jernport“. I henved 4 Uger havde jeg min Station i Orkedalen, hvorfra jeg næsten daglig gjorde Excursioner gennem Fjorden, skjønt Vejret i hele Juli var ustadigt og ofte gjorde Afbrydelser i mit Foretagende. Jeg drog tilbage til Throndhjem over Gulosen, hvor jeg overalt paa Leret fandt de samme Dyr som inde i Orkedalsfjorden, skjønt i ringere Mængde; dog traf jeg ved Børsøren en Pennatulide (*Funiculina*), som jeg ikke kan henhøre til nogen af de Beskrivelser, der staa til min Raadighed, samt Stykker af en kjæmpemæssig *Actinia* (*Antea* [*Bolocera*] *Tuediæ*?); ved Buvigen opdroges uophørligt en Mængde tomme Anneliderør, der syntes at tilhøre *Amphitrite cirrata*, uden at der bemærkedes noget for det blotte Øje synligt Dyreliv.

Et Par Dage efter, den 2den August, reiste jeg over til Stadsbygden og Rissen. Ude i Fjorden, henved en Fjerdingsvei fra Rødbjerg i Stadsbygden ligger en Uergrund („Stø“), hvorhen jeg 2 à 3 Gange styrede Coursen. Da Strømmen var meget stærk, lagdes Baaden paatvers, og Skraben gik alene med Strømmen mod Grunden; paa denne Maade samler den mest, undertiden saa meget af Sten, at den fyldes, og 3 Mand have stor Møje med at faa den op. Her paa Uerstøet var det imidlertid ikke Stene, som paa denne Maade fyldte Sækken, men næsten

lutter tomme Skaller af *Oculma* (*Lophelia*) *prolifera*. Med dem fulgte ikke noget Andet: tomme Skaller af *Lima excavata*, smaa Exemplarer af *Asteropsis pulvillus*, en Søstjerne, som er sjelden her i Fjorden og ikke er fundet nordligere, men hvoraf jeg dog fandt større paa Klippevæggene i Rissen; endvidere et Exemplar af den sjeldne *Echinus elegans* D. & K. Da jeg formodede, at de tomme Koraller og Skaller tilhørte Dyr, der havde levet i større Dyb, og at de af de stærke Strømninger vare førte op paa Banken, sænkede jeg Skraben paa større Dyb indtil 180 Favne udenom den. Efter flere langvarige forgjæves Forsøg især formedelst de forskjellige Strømninger over og under Vandet, lykkedes det endelig at faa Oculiner med levende Dyr; en af Korallerne havde et Gjennemsnit af 3 Kvarter. — Som jeg senere ser af Thronhj. Selskabs Skrifter (1770, 4de Bind) er det netop fra dette Sted, at Gunnerus har faaet den samme under Navn af *Madrepora pertusa* der beskrevne Koral, af hvilke Exemplarerne endnu haves i Samlingen). — Med Oculinerne fulgte ogsaa levende *Lima excavata*, ved Byssus fastheftet dertil, samt Andet: Imellem de nederste Grene sad indviklet og beskyttet af sit hudagtige Rør *Nereiden Leodice norvegica*, der vel er almindelig, men her var meget stor (9 à 10 Tommer) og forekom i Mængde, flere *Ophiurider*, især *Ophiacantha abyssicola* G. O. Sars, en Art, som først for faa Aar siden blev opdaget og beskrevet<sup>1)</sup>, *Ophioscolex purpurea*, som jeg i sidste Sommer har fundet meget hyppig, foruden de almindelige *Ophiotrix fragilis* Müll. & *Ophiopholis aculeata*, Arter, der have en meget stor Udbredelse, den første fra Middelhavet af, den anden til Grønland og Spitsbergen og fra Stranden til flere hundrede Favnes Dyb; fremdeles *Galatheer* (*G. tridentata* Es-

<sup>1)</sup> Christiania Vidensk. Selskabs Forhandlinger i 1871, pag. 8.



mark <sup>1)</sup>, der antages at leve et Snylteliv paa Oculiner <sup>2)</sup>, men som jeg dog senere paa lignende Maade fandt i større Mængde paa Muricæa) o. fl. -- Endnu dybere udenom Oculinbanken var atter meget ringe Dyreliv; men i det iskolde Dynd, som her opdrages fra 220 Favnes Dyb, fandtes 3 Exemplarer af den sjeldne Kophobolemnon stellerum (Pennatula stellifera Müll, Kophob. Mülleri Asbj. <sup>3)</sup>); den kugleformede Blære ved Roden svandt ind, kort efter at den var kommet i Luften.

Jeg drog i Baad fra Rødbjerg til Rissen og anstillede underveis nogle Skrabninger paa de langstrakte Grunde udenfor de flade Dele af Landet, hvor der er Sandbund, som ellers er sjelden ved de klippefulde Kyster i disse Trakter. Den skønne *Astrogonium phrygianum* <sup>4)</sup> med det elegante Hudskelet af hvide Korn, Plader og Tænger, der aabne og lukke sig paa den hørøde Bund, er her ikke sjelden, ligeledes den ikke mindre skønne *Spatangus purpureus* o. fl. foruden nogle almindelige Mollusker og Annelider, hvoraf jeg dog ikke har truffet mange flere end dem, der ere nævnte i min Fortegnelse for forrige Aar; men ved Indgangen til Fjorden i Rissen, hvor Bunden begynder at gaa over i Ler, erholdt jeg den sjeldne, graahvide Søstjerne *Pteraster pulvillus* M. Sars <sup>5)</sup>; den blev først opdaget og beskrevet omkr. 1860; en kuns halvt saa stor (26 mm.) traf jeg  $\frac{1}{2}$  Mil vestenfor; den laa i en tom *Modiola modiolus*, der her som ellers udgjorde Skjælbundens Hovedmasse. I Fjorden ved Rissen er atter blød

<sup>1)</sup> Forhandlinger ved de skandinaviske Naturforskeres Møde 1856.

<sup>2)</sup> G. O. Sars Christiania Vidensk. Selskabs Forhandl. i 1871 p. 256.

<sup>3)</sup> Asbjørnsen, Fauna litoralis 1856.

<sup>4)</sup> Parelius, Throndhj. Selskabs Skrifter 1770 (*Asterias*); paa samme Sted har jeg fundet den hvert Aar; den er ellers ikke almindelig.

<sup>5)</sup> Oversigt af Norges Echinodermer.

Ler, og jeg fandt der i det Væsentligste ikke Andet, end, hvad der ovenfor i Forbigaaende er omtalt.

Denne Fjord (eller Bugt) begrænses mod Vest af det langt fremspringende Galgenes, der falder fra en Høide af henved 1000. Omkring dette Nes, hvor Vandet strømmer stærkt ud og ind med Flod og Ebbe, er der et rigt Dyreliv; men det er vanskeligt at komme til det. I de stejle Bjergvægge med sine Kløfter og i det større Dyb (100 til 180 Favne) med Masser af „Søtræer“ sidde stadigt Fangstredskaberne fast; undertiden gaar der flere Timer hen, inden de bringes løs igjen; mange Sænknin- ger maa gjøres ganske forgjæves; ofte beror det paa et heldigt Træf, om de bringe noget Udbytte; men naar dette er Tilfælde, lønner det gjerne Umagen. Uagtet jeg saaledes daglig gjorde Forsøg her med Bundskraben, er det kun ganske faa Prøver af dette Liv, der bragtes for Dagen; men et af de første Kast med Skraben, som neppe var kommet fra den Plet, hvorpaa den blev sænket, viser, at der maa være Meget. Foruden Masser af det almindelig, skjønt orangefarvede „Søtræ“ *Muricea placomus*, der løsreves fra Roden af, og som selv er Opholds- sted for mange Væsener, opdroges her i samme Drag flere store, levende Exemplarer af *Lima excavata*, et Par af de „Søpindsvin“, der bebo det store Dyb, nemlig *Echinus Flemmingii* D. & K. af anselig Størrelse, og et andet, som jeg maa antage for den af G. O. Sars for ikke længe siden som ny Art beskrevne *E. rarispinus*<sup>1)</sup>; fremdeles den pragtfulde rødgyule *Parargorgia grandiflorum* (*Alcyonium*) M. Sars<sup>2)</sup>, som forekom i Mængde overalt rundt Nettet, men ikke andetsteds, siddende dels paa Skallerne af *Lima*, dels i egne, svære Masser; endvidere de sne- hvide Madreporer, som *Gunnerus* (formodentlig urigtigt)

<sup>1)</sup> Christiania Vidensk. Selskabs Forhandl. i 1872 pag. 104.

<sup>2)</sup> *Fauna litoralis*.

henfører til *Madrep. virginea* Lin. Paa *Muricæa* sad foruden de ovennævnte *Galatheer*, spæde *Medusaunger* (*Astrophyton Caput Medusæ* L. A. *Lamarckii* M. & T.), *Actinier*, *Ophiurider*, ved Rødderne *Leodice norvegica*, *Pecten vitreus* m. m.; paa *Lima Verruca Strømmii*, *Anomier*, *Serpuler*; ud af hele Massen myldrede *Crustaceer* (en *Podocerus*, *Cirrolana*, en *Crangon* og *Pontophilus norvegicus* M. Sars?)<sup>1)</sup>. Ikke langt fra samme Sted forekom ogsaa det store, røde Søtræ *Parargorgia arborea*, men kun smaa Grene løsreves. — I endnu større Dyb paa 200 til 240 Favne og omtrent ligesaa langt fra Land, træffes atter blød Lerbund med ringe Dyreliv; men her beholdtes den sjeldne og udmærkede *Waldheimia septigera* (Lovén) (*Terebratulata septata* Philippi), og mærkelig var Forekomsten af en overordentlig Mængde af *Psolus squamatus* (*Cuvieria*) K.<sup>2)</sup> i meget store Exemplarer; paa samme Maade traf jeg den ogsaa paa Tilbagevejen paa flere Steder udenfor Stadsbygden; den træffes ellers mere enkeltvis af mindre Størrelse i ringere Dyb paa Stenbund. — Ovenfor Korralregionen paa Bjergvæggene overalt Masser af Svampe, (Spongier) af mange Former; klumpede og kugleformede *Kiselsvampe* af kolossale Størrelser, gjentaget fingerdelte (*Spong. dichotoma* Müll.), tragtformede (*infundibuliformis*), papirtynde, vifteformigt udbredte af 1 Alens Gjennemsnit løsreves med Skrabejernet. De synes her næsten at kunne betegne en egen Region, der strækker sig op til *Laminariabeltet* (*Tarernes Belte*). *Characterformer* der var først og fremst *Antedon Sarsii* og *Sabella Sarsii*. Lerrøret, som denne Orm bebor, havde 1 Fods Længde, og de sad gjerne i tætte Klynger. Dernæst *Ophiuriderne*, navnlig en Mængde af *Ophioscolex purpurea*, hvis slimagtige Overtræk phosphoriserede stærkt

<sup>1)</sup> Nyt Mag. for Naturvidensk. 1868.

<sup>2)</sup> Koren, Nyt Mag. for Naturvidensk. 1845.

i Mørke og *Ophiacantha abyssicola* G. O. Sars (føruden de ovennævnte overalt almindelige); endelig *Chiton Nagelfar* Lovén; den betegnes i hans *Index Molluscorum* som „*gigas inter europæos*“, og den største Længde angives til 48 mm.; denne Størrelse havde ogsaa de her fundne, men i Hasselvigen,  $\frac{3}{4}$  Mil vestenfor, opdroges et Exemplar, som i levende Live havde en Størrelse af henved 3 Tommer (70 mm.); det sad fastheftet til en Svamp.

I Hasselvigen, hvortil jeg gjorde en Excursion paa et Par Dage, bemærkedes ikke Meget, som ikke er nævnt ovenfor. Det Punct, som der undersøgtes, var af samme Art som Galgeneset. Af Søtræer syntes dog her mest at forekomme *Prymnoa lepadifera*, der hører til de mindre hyppige; men da den har en haard Axe, blev kun Grene afbrukne<sup>1)</sup>. Her var langt mere af *Lima excavata*; hver Sænkning med Skraben bragte gjerne nogle, indtil 5 à 6 levende Exemplarer; jeg traf den ogsaa paa Tilbagevejen paa et Par andre Steder ved Stadsbygden, saa at denne prægtige Musling, hvoraf jeg samlede 30 levende indtil en Længde af henved 6 Tommer, kan regnes for almindelig i Thronhjemsfjordens Dybvandsregion (fra 150 Favne og nedover) og ansees at være i sit rette Hjem ligesaa vel her som i de Bergenske Fjorde, hvorfra den især er bekjendt. I Christianiafjorden findes den subfossil; om den der er fundet som nulevende, er mig ikke bekjendt.

Efter min Tilbagekomst gjorde jeg et Par Toure paa Fjorden ved Thronhjem. Den brede „Bybugt“ indenfor Munkholmen har mest Lerbund med Mudder, og Dybden overstiger ikke 70 Favne. Søtræernes Region gaar her —

<sup>1)</sup> Paa *Muricæa* forekom ældre Individuer af *Astrophyton Linckii*, som ogsaa fandtes heftet alene til Skrabetouget; begge *Astrophyton*arter synes at forekomme omtrent lige meget; den forannævnte skal her være sin Sydgrændse nær, den anden sin Nordgrændse.

efter Beretning af Fiskerne, der kjende vel til „Grundveden“, fordi den beskadiger deres Redskaber — længre fra Land, som det synes efter de optrukne Exemplarer, fra Trolla udenom Munkholmen og derpaa indover mere midtfjords. Paa Leret traf jeg kun smaa Exemplarer af *Pennatulula phosphorea* og andre af dem, som ere omtalte ved Orkedalen (*Archaster Andromeda* i et Par meget smaa Individuer, *Holothuria tremula* enkeltvis, *Amphiura Chiajei* hyppig) o. s. v. Paa Strøget udenom Landgangsbryggen og henimod Ilsvigen fandtes mere Stenbund (40 – 50 Favne); ingensteds har jeg seet en saa overordentlig Mængde af *Ophiura Sarsii* Lütk. <sup>1)</sup> (i Selskab med *albida*) mellem Søgræs (*Zostera*) og Ascidier, hvilke her voxte ligesaavel paa Affald fra Skibe, (Træ, Læder) som paa Stene; forøvrigt bemærkede jeg ogsaa her ubetydeligt; *Chætopterus norvegicus* <sup>2)</sup>, *Astropecten Mülleri* M. & T. <sup>3)</sup>, *Luidia Sarsii* <sup>4)</sup>, der dog mest er en pelagisk Søstjerne, som jeg heller ikke før har truffet indenfor Havkanten; af Crustaceer *Galathea rugosa*, *Pondalus annulicornis*, en *Portunus* o. s. v. Men dette var kun et Par Forsøg, hvoraf ingen Slutning kan drages. Der er mange skjulte Kroge i Sødybet, og selv de nærmeste skal der lang Tid til at gjennemse.

=====

Hvad Indsamling af Insecter angaar, da har den været ganske ubetydelig, dels fordi et saadant Arbeide ikke

<sup>1)</sup> Lütken, *Additamenta ad historiam Ophiuridarum*, 1859. En arktisk Art, om hvis fossile Forekomst se Sars, *Om de i Norge fundne fossile Dyrlevninger fra Kvartærperioden*, 1865.

<sup>2)</sup> Sars, *Beskrivelser og Iagttagelser* 1835.

<sup>3)</sup> *Asterias arantiaca* Zool. Dan.

<sup>4)</sup> Først omtalt af Sars 1835 (*Asterias nov. spec.* p. 39 i ovennævnte Skrift).

vel lader sig forene med det ovenfor beskrevne, dels fordi de Trakter, jeg har besøgt, i Henseende til Insectfaunaen hører til de fattigste. Dette gjælder navnlig Egnene nær Havet, men ogsaa Throndhjems allernærmeste Omegn, hvor jeg kun har havt Anledning til, før jeg tiltraadte Søreisen, at gjøre nogle faa Iagttagelser om Vaaren, der desuden længe var meget kold, saa at faa Insecter vare at se. Mange Arter, som søndenfjelds have en større Udbredelse, synes her oppe at forekomme mere spredt og navnlig paa enkelte luntbeliggende Steder, hvor der er en frodigere Vegetation, og hvor Stenbund (Skifer eller Grundfjeld) skaffer dem et tørt og varmt Opholdssted; men lidet begunstiget i denne Henseende er ogsaa Byens nærmeste Omegn med de aabne, for Havklimatet udsatte Strækninger, og hvor den brede Dalbund bestaar af Ler (marine Dannelser), der ogsaa strækker sig udover det flade Land østenfor Byen, og der er derfor en større Ensformighed i Insectfaunaen. Noget bedre forekom mig den trange Orkedal, samt Gjedestranden og Lierne paa Stadsbygden <sup>1)</sup>; sandsynligvis vil Dalene, Fjeldtrakterne og Indhered, naar de blive undersøgte, vise adskillig Forskjel.

Den ifjor givne Fortegnelse kan jeg saaledes ikke forøge med mange (74) Arter; men ved daglige Excursioner i Maj og Juni og ved dermed at forene nogle Er-

---

<sup>1)</sup> Disse Lier udmærke sig ogsaa ved en i Forhold til Breddegraden rig Vegetation; adskillige Planter have netop her sin nordligste Grændse i Landet (*Holcus lanatus* & *mollis*, *Hypericum pulehrum*, *Brachypodium sylvaticum* i Mængde); en stor Mængde af de kjellere Arter, som er sin Nordgrændse nær, findes her concentrerede; i nogle af disse Lier eller Urer, som jeg ikke fik Tid til at besøge, ere nogle sjeldnere Arter, der først gjenfindes i den sydligste Del af Landet, i Sommeren 1875 fundne af Conservator Blytt (cfr. hans Essay on the immigration of Norwegian Flora, paa Norsk i Magazin for Naturvidensk., 21de Bind).

faringer fra flere foregaaende Aar tror jeg for nogle Arters Vedkommende at være kommen til mere almindelige Resultater om deres Forekomst. Til Støtte herfor skal jeg anføre en Del specielle Localangivelser i nedenstaaende Fortegnelse, der kun bliver at betragte som et Supplement til den foregaaende. De deri nævnte, hvorom Intet yderligere er at bemærke, blive selvfølgelig udeladte her.



### Cicindelatae & Carabici Latreille. („Løbere“).

*Cicindela campestris* saaes i de hede Junidage i overordentlig Mængde paa Højderne vestenfor Byen mellem Stenbjerget og Graakallen (omtr. 700 Fod over Havet); ogsaa temmelig hyppig i Orkedalen. Den angives ikke for det Nordenfjeldske <sup>1)</sup>).

*Procrustes coriaceus* har jeg truffet sporadisk paa solvarme Steder saasom i „Almlien“ paa Gjedestranden, i en Li 2 Mile oppe i Orkedalen, hvor der ligeledes voxte Alm; jeg har ogsaa faaet den fra Jonsvandstrakten og seet et Exemplar taget ved Hlade. Den er Kjæmpen blandt vore Landrovbiller (1<sup>3</sup>/<sub>4</sub>“ lang).

Af *Carabus catenulatus*, som jeg hidtil kun havde seet paa Frøjen, blev et Par taget østenfor Byen i August. For denne og den foregaaende nævnes Dovre og Aalesund som Nordgrændse.

*Carabus violaceus* er ved Throndhjem den eneste Art af denne Slægt, som træffes nede i Dalbunden, hvor den hyppig gaar over Vejene om Sommeraftnerne. Ogsaa i Orkedalen og paa Stadsbygden.

*Carabus glabratus* Payk., som var bleven udeladt i

<sup>1)</sup> I denne Henseende følger jeg Siebkes Enumeratio insectorum Norvegicorum, det fuldstændigste Arbejde over Insecternes Forekomst og Udbredelse i Landet (1875).

min forrige Fortegnelse, saaes flere Gange paa Øen Gårten og oftere paa Hitren; ved Throndhjem er den sjelden, idetmindste i Løvlandet; men den er ogsaa den mest alpinske Art af denne Slægt; paa Dovre gaar den op til Snelinien (Siebke)

Af *Carabus nemoralis* Müll. er taget 1 Individ i Ilsvigen ved Throndhjem; hos Siebke anføres Smølen som det nordligste Sted, hvor den er fundet. Ved Bergen er den almindeligere end de øvrige Carabi<sup>1)</sup>; ligeledes ved Christiania.

*Carabus hortensis* er ogsaa meget udbredt, men findes ved Throndhjem først, naar man kommer op paa Stenbunden, især i Skovkanter. Jeg har truffet den paa mange Punkter østover til Størdalen; ligeledes saa jeg den flere Gange i Orkedalen, paa Stadsbygden og i Rissen.

*Cychnus rostratus* synes mest at forekomme i Urer, enkeltvis. Jeg har taget den i Gneisurerne ved Rove paa Gjedestranden (ligesom paa Gårten), i Urer paa Galgebjerget i Rissen; dog har jeg 1 Gang for lang Tid siden fundet den under Træbark (i Selbu).

*Leistus ferrugineus* Lin (Pogonophorus spinilabris Gyllenhal) har jeg fundet i Almlien og 1 Gang ved Throndhjem.

*Leistus rufescens* Fabr. (Pogonophorus spinilabris b. Gyll.) fandt jeg ved Rødbjerg paa Stadsbygden.

*Nebria brevicollis* angiver Siebke at have taget ved Throndhjem (1844); den er dog vistnok sjelden; jeg har kun 1 Gang truffet den. Den skal forøvrigt gaa lige til Nordcap, (Marklin, jf. Siebke).

*Nebria Gyllenhalii* Schönh. forekommer i Mængde langs Nidelven, hvor jeg allerede i Slutningen af April traf den in copula under det visne Løv i Selskab med

<sup>1)</sup> Jf. Schneider (Chr.ania Vidensk. Selsk. Forhandl. for 1875 p. 123)



*Anchomenus angusticollis*; udenfor denne Localitet har jeg kun 1 Gang fundet den.

*Notiophilus biguttatus* hist og her ved Throndhjem og i Orkedalen.

*Loricera pilicornis* hist og her ved Throndhjem under vissent Løv i Lunde, saasom ved Bakke og Hlade.

*Clivina fossor*; meget udbredt, skjønt ikke i Mængde, men mest parvis; ved Throndhjem almindelig; ogsaa i Orkedalen og paa Stadsbygden.

*Elaphrus cupreus* Duft. har jeg seet ved Throndhjem.

*Elaphrus riparius* hyppig ved Bredderne af Orkedalselven; enkelte Gange har jeg fundet den ved Fjorden (Strinden), hvor ogsaa en ganske kobberød Varietet (c. Siebke) er taget.

*Bembidium Andracæ* saaes i stor Mængde i Byens Udkanter tidlig om Vaaren.

*Bembidium quadrimaculatum* Lin. sammen med foregaaende.

*Trechus paludosus* sparsomt ved Bække ved Throndhjem og i Orkedalen.

*Trechus secalis* Payk. ikke sjelden ved Throndhjem og i Orkedalen, under Stene langs Agrene.

*Patrobis excavatus* er udentvivl den hyppigste af alle Harpalider og træffes gjerne ogsaa, hvor ingen andre ere at se, saasom ofte paa Lerjord.

*Feronia cuprea* fandtes ogsaa temmelig almindelig paa de Steder, jeg besøgte i Sommer, og som ikke ere omtalte i min forrige Beretning, saasom i Orkedalen og Rissen; somttest dog paa stenfulde Steder; Varietet med ganske sort Overflade har jeg truffet flere Gange.

*Feronia lepida* Fabr. Denne Art synes at være meget mindre udbredt, men forekommer ofte i større Mængde, paa sandige og stenfulde Steder og gjerne i flere

Varieteter, saaledes paa Størdalshalsen, ved Hlade, i Almlie og paa Siderne af Orkedalen.

*Feronia nigra*. Almindelig. Orkedalen, Stadsbygden, Størdalen og overalt ved Havkanten. Paa ingen Steder har jeg dog seet den saaledes i Mængde som paa Højderne øst for Throndhjem, hvor jeg tidlig paa Vaaren flere Aar har fundet den i Vinterdvale i Huller i Jorden paa en lang Strækning, hvoromkring den ogsaa viser sig i største Mængde om Sommeren. Den er udbredt fra Byens Udkanter til Skovtrakterne.

*Feronia nigrita*. Udbredt som den foregaaende, men mindre hyppig og aldrig i Masse.

*Feronia oblongopunctata*. I kratbevoxede Urer og stenede Bakker, ikke hyppig, saasom undertiden paa Hladehammeren, i Haltbrækken i Buviken traf jeg den i smaa Selskaber.

*Amara aulica*. Meget udbredt, men aldrig i Mængde og i Regelen ikke uden paa Underlag af Skifer eller Fjeld; ikke sjelden faaes den med Hoven i Græsset. Jeg har truffet den ved Throndhjem paa begge Sider af Byen, i Størdalen, Orkedalen og paa Stadsbygden. Den varierer betydeligt i Størrelse.

*Amara apricaria*. Ligeledes overalt, men ikke i Mængde. Ikke sjelden sees den inde i Byens Gader; jeg traf den i Orkedalen og paa Stadsbygden.

*Amara ingenua* Duft. I Haver i Byens Udkanter tidligt paa Vaaren.

*Amara brunnea* Gyll. Ved Throndhjem, i Juni, adskillige Gange.

*Amara familiaris*; ogsaa i Orkedalen.

*Amara acuminata* Gyll. (Am. similata? i min forrige Fortegnelse).

*Amara vulgaris* Gyll. I Byens Udkanter (i Haver) tidlig om Vaaren.

*Amara communis* Gyll. har jeg truffet hyppigere end de 4 foregaaende; ved Throndhjem og i Orkedalen (om Sommeren).

*Calathus micropterus* Duft. Truffet paa adskillige Steder, paa Stadsbygden, i Almlien, i Mængde paa Størdals-halsen under Stene i Sandet, i Orkedalen under Træbark.

*Calathus melanocephalus*. Ogsaa almindelig i Orkedalen som paa de øvrige Steder; undertiden i stor Mængde; tilligemed *Feronia nigra* er den næst *Harpalus latus* den af Harpaliderne, som hyppigst træffes.

*Calathus fuscus* Fabr. I Almlien.

*Calathus fulvipes* Gyll. Sporadisk; i Størdalssandet i Mængde; i Uerne og Lierne paa Stadsbygden; sjelden ved Throndhjem (Hladehammeren).

*Calathus cisteloides*. Heller ikke almindelig udbredt. I største Mængde langs Bjergene overalt paa Stadsbygden, mellem Smaastene; ogsaa i Almlien og paa Siderne af Orkedalen.

*Anchomenus angusticollis* Fabr. Hyppig langs Nidelven og tilløbende Bække.

*Synuchus vialis* træffes ikke saa sjelden paa Stadsbygden, krybende over Vejene, om Middagen.

*Badister bipustulatus* Fabr.? Et Exemplar, som jeg tog i Almlien, men som igjen undslap mig, syntes at tilhøre denne Art.

*Harpalus ruficornis* har jeg kun 1 Gang truffet ved Throndhjem (under Hladehammeren i Sandet), og min Angivelse i forrige Fortegnelse er saaledes ikke nøiagtig. Den synes at høre til de sjeldneste; jeg traf den ogsaa 1 Gang i Orkedalen og i Leinslien paa Stadsbygden, paa stenfulde Steder.

*Harpalus æneus* synes især at være almindelig paa beboede og dyrkede Steder; sees ikke sjelden i Byens Gader, hvor jeg ogsaa har truffet en kobberød Varietet

(d Gyll.?) paa et og samme Sted flere Aar i Træk; ogsaa paa Orkedalsøen.

*Harpalus latus* (limbatus Gyll.). Næst Patrob. excav. den almindeligste af alle Harpalider, idetmindste ved Throndhjem; men saaes ogsaa hyppigt i Orkedalen, paa Stadsbygden og i Rissen; den varierer indtil det Halve af den normale Størrelse.

---

*Haliphus impressus* Gyll. I Damme ved Throndhjem (Christiansten).

*Hydroporus planus* Fabr. Sammesteds som foregaaende.

*Hydroporus palustris* Lin. Ligesaa.

*Acilius sulcatus* forekom sammesteds ikke sjelden for længre Tid siden; men synes nu at være forsvunden <sup>1)</sup>.

*Macrodytes marginalis* tog jeg ogsaa der for nogle Aar siden. Denne, som er en af vore største Coleoptera, og som jeg ogsaa tog i Orkedalen, synes at være temmelig almindelig. Et levende Individ var i Vinter gaaet gennem Byens Vandledning <sup>2)</sup>.

*Cyrnapterus striatus* tog jeg i Orkedalen; nysudklækkede Individuer <sup>10/7</sup>.

*Illybius guttiger* Gyll. ligeledes i Orkedalen, hvor den syntes at være ret hyppig.

---

<sup>1)</sup> Ligesom flere andre Vand-Insecter og Planter. I Blytts Flora (1847) hedder det om *Veronica scutellata* var. *villosa*: Ingensteds har jeg seet den saa prægtig som i Fæstningsdammene ved Christiansten. Dette var omkr. 1830; nu existerer ingen Fæstningsdamme ligesaa lidt som nogen *Ver. scutellata* her; de ere ganske tilgroede. Endnu for 25 Aar siden fandtes her i Mængde *Carex teretiuscula*, som ellers er sjelden i Eggen; for 7 a 8 Aar siden forsvandt den sidste Rest deraf og efterhaanden mange andre.

<sup>2)</sup> Den er yderst graadig; af hvad der blev den tilbragt i et Glas Vand, fortærede den hovedsagelig levende *Notonectanympher*; den udsugede ogsaa Salamandre (*Triton punctatus*),

*Gaurodytes congener* sammesteds og ved Throndhjem; hvor den synes at være den almindeligste „Vandkalv“.

*Gaurodytes bipustulatus*; Orkedalen.

*Helophorus aquaticus*; sammesteds (d. mindre Form).

*Sphæridium scarabæoides*; almindelig i Orkedalen og paa Stadsbygden.

*Cercyon melanocephalum* Lin. Throndhjem (Strinden); Stadsbygden.

*Cercyon quisquiliium* Lin. Sammesteds.

*Cercyon unipunctatum* Lin. Ligesaa; alle i Gjødse.

### Brachelytra Latr.

*Creophilus maxillosus*. En sort Varietet, som jeg nævnte i forrige Fortegnelse, og som rimeligvis er identisk med den af Siebke opstillede Varietet  $\sigma$ : „pube omnino detrita“ fandtes i meget stort Selskab i Slutningen af Maj ved Hladehammeren paa et Aadsel. Sandsynligvis den samme som nævnes af Schneider (l. c.)

*Schizochilus murinus* saa jeg ogsaa i Orkedalen.

*Staphylinus erythropterus* har jeg især truffet i stor Mængde i Løbet af flere Aar paa Højderne østenfor Byen; jeg saa den baade i Orkedalen og paa Stadsbygden.

Af *Staphylinus cæsareus* (*erythropterus* Gyll.) fandt jeg et Exemplar i Rissen.

*Philonthus æneus* er en af de mest udbredte Staphyliner; jeg traf den ogsaa ofte i Orkedalen og paa Stadsbygden.

*Philonthus politus* Gyll. Throndhjem; i Sop.

*Philonthus varius* Gyll. og

*Philonthus marginatus* Fabr. sammesteds.

*Xantholinus tricolor*; ikke sjelden i Byens Nærhed, men enkeltvis; jeg traf den ogsaa i Orkedalen, altid under Stene.

*Latrobium elongatum*; hyppig ved Throndhjem, idet-

mindste om Vaaren; ogsaa i Orkedalen; altid under Stene.

*Oxytelus rugosus* Fabr. Throndhjem, Orkedalen, Stadsbygden; i Mængde.

*Caccoporus piceus* Lin. Stadsbygden og sandsynligvis fleresteds, hvorom jeg dog Intet har opnoteret; i Mængde i Gjødse.

*Tachyporus obtusus* Lin. Throndhjem, under Stene.

*Tachinus rufipes* de Geer. Stadsbygden; Throndhjem,

*Tachinus flavipes* Fabr. Throndhjem.

*Drymoporus elongatus* Gyll. Stadsbygden; alle i Gjødse.

*Arpedium quadrum* Grav. Throndhjem.

*Anthobium minutum* Fabr. Throndhjem; hyppig i Engene.

### Clavicornes Latr. („Aadselbiller“ m. m.)

*Necrophorus mortuorum* Fabr. Et smukt Par tog jeg omkring d. 1ste Juni ved Throndhjem (Stenbjerget) i et stort Selskab af *Tanatophilus thoracicus* paa en død Fugl (*Saxicola Oenanthe*); paa Hlademoen paa *Lacerta vivipara*; jeg har ogsaa forhen oftere seet den ved Throndhjem; da den er den eneste af de 3 norske Arter, der anføres for det Nordenfjeldske, er det sandsynligt, at den er hyppigere end de 2 andre, som jeg ikke har truffet andensteds end som nævnt i min forrige Fortegnelse. De ere dog alle sjeldne her i Egnen.

*Tanatophilus thoracicus*. Ogsaa i Orkedalen og i Leinslien paa Stadsbygden. Ikke sjelden i meget store Selskaber paa Kadavere; ogsaa ret ofte paa Excrementer, enkeltvis; jeg har kun meget sjelden seet den forekomme i Sop, saaledes som det ialmindelighed angives at være Tilfælde.

*Tanatophilus rugosus*; ogsaa i Orkedalen; hyppig paa Aadsler.

*Oiceoptoma opaca*; ogsaa i Orkedalen; mest paa Veje, ogsaa paa Blomster.

*Phosphuga atrata*. Almindelig, ogsaa i Orkedalen og paa Stadsbygden; den er blandt de Insecter, der findes tidligt om Vaaren, da den tilbringer Vintren nær Jordens Overflade.

*Catops fuscus* Panz.? Throndhjem paa forraadnende Stoffer.

*Ips quadripustulata* har jeg fundet 2 Gange, paa et og samme Sted (paa en Husvæg i Byen), meget tidlig om Vaaren og i Slutningen af October.

*Brachypterus Urticæ* Fabr. I store Selskaber paa *Urtica dioica*, ved Throndhjem (Juni) og i Orkedalen (Juli).

*Meligethes æneus*; Throndhjem paa Kaalplanter.

*Epuræa depressa* Gyll. Stadsbygden, paa *Angelica*.

*Butyrus* (Dermestes) *æstivus* Lin. I stor Mængde paa Hæg (i Blomsterne); ogsaa paa *Rubus idæus*; Throndhjem i Juni.

*Butyrus* (Dermestes) *tomentosus* Fabr. Sammen med foregaaende; paa Hæg.

*Byrrhus fasciatus* Fabr. Uagtet den er meget almindelig over hele Landet, har jeg kun 1 Gang seet den ved Throndhjem.

*Hister unicolor*; hyppig ved T.hjem; Stadsbygden?

*Hister carbonarius*; Throndhjem; Rissen.

---

### Lamellicornes.

*Cetonia metallica*. Hyppig i Orkedalen, især i Lierne paa *Spiræa Ulmaria*; broncefarvede Varieteter sammen med Hovedarten; ogsaa i Rissen; ved Throndhjem, er den sjelden.

*Trichius fasciatus* er ogsaa sjelden ved Throndhjem, men hyppig i Dalene, især i Lierne i Orkedalen (ogsaa

i Guldalen) og paa Gjedestranden. Jeg har næsten udelukkende truffet den paa *Trichera arvensis*, men ogsaa paa *Valeriana*; ikke paa Umbelliferer.

*Serica brunnea*; i Lierne i Orkedalen; aldrig har jeg seet den saaledes i Mængde som i Sommeren 1875 ved Throndhjem, da den saaes at sværme omkring om Aftnerne, ogsaa i Byen.

*Geotrupes stercorarius*. Almindelig overalt; dog søgte jeg den forgjæves paa nogle af Øerne ved Kysten.

*Geotrupes sylvaticus* hyppig i Orkedalen og Stadsbygden, hvor ogsaa Varieteten b. Gyll. fandtes ligesaa ofte.

*Aphodius finetarius* er den af alle Coleoptera, der findes tidligst flyvende ude om Vaaren (ofte i Marts); overalt almindelig.

*Aphodius sordidus* Fabr. fandt jeg paa Størdalshalsen.

*Aphodius rufescens* Fabr. sammesteds i stor Mængde og flere Varieteter, medens jeg ikke fandt flere af de vestenfor almindelige Arter; jeg traf den ogsaa paa Stadsbygden og 1 Gang ved Throndhjem.

*Aphodius prodromus* Gyll. En af de almindeligste; Stadsbygden, Orkedalen, Throndhjem.

*Aphodius pusillus* Herbst. Ved Throndhjem; sees hvert Aar i store Selskaber især i Juni, da den ogsaa flyver omkring i Mængde i Byens Udkanter.

*Aphodius rufipes*. Ret hyppig i Orkedalen og paa Stadsbygden; den er forekommet mig hyppigere i de vestlige Trakter, hvor den f. Ex. paa Hitren var den almindeligste, end i de indre, hvor jeg sjelden har fundet den.

*Aphodius depressus* Kug. Varieteten b Thoms (*Aph. nigripes* Gyll.) temmelig almindelig og ofte sammen med foregaaende. Hovedformen har jeg ikke senere fundet (Ørlandet).



*Ernobius mollis* Lin. Undertiden i Mængde i Huse, saasom paa Rødbjerg og i Throndhjem.

*Cisboleti*. Throndhjem; i Sop.

*Cryptophagus scanicus* Lin. Throndhjem, i Huse.

### Elateridæ Thomson („Smeldere“).

*Campylus linearis* Lin. Throndhjem.

*Corymbites pectinicornis*. Ikke sjelden ved Throndhjem i Juni.

*Corymbites Quercus* Gyll. Ved Throndhjem, i Juni.

*Corymbites æneus*; ogsaa hyppig paa Stadsbygden; en af de almindeligste, mest under Stene om Vaaren, senere paa Buske.

*Athous niger*; ikke sjelden ved Throndhjem i Enge (Juni). Var. *Elater scrutator* Gyll. ogsaa taget sammesteds.

*Agriotes marginatus* Lin. Throndhjem.

*Agriotes obscurus* meget almindelig; under Stene tidligt om Vaaren; ved Throndhjem.

*Sericosoma brunnea*: ogsaa ved Throndhjem. (*Elater brunneus* & *fugax* Gyll.)

*Elater balteatus* Lin.; ved Throndhjem (Juni).

*Elater tristis* Lin.; sammesteds.

*Cryptohypnus riparius*. Hyppig ved Throndhj., i Juni, krybende over Veje (og under Stene); ogsaa i Orkedalen.

*Dasytes obscurus* Gyll. Ved Throndhj. i Juni i Blomsterne af *Geranium sylvaticum* og *Taraxacum*.

*Lycus sanguinea* Lin. Engang fundet i Skov, ved Throndhjem (Bymærken).

*Cantharis fusca* Lin. var. Throndhjem.

*Cantharis nigricans*; meget hyppig ved Throndhjem, i Juni; sees ligesom flere Cantharider ikke efter Midtsommer.

*Cantharis obscura* ogsaa hyppig i Juni.

*Cantharis assimilis*. Throndhjem.

*Cantharis litturata*, sammesteds.

*Ragonycha fuscicornis* Oliv.? Throndhjem.

*Ragonycha limbata*; ogsaa i Orkedalen.

*Clerus formicarius* tilhører Skovene og træffes undertiden ved Sagbrug, paa Vedstabler og Husvægge.

*Meloë brevicollis*; om Vaaren, hvor *Anemone nemorosa* voxer, men sjelden.

*Cnestocera violacea* Marsh. sammen med foregaaende.

### Rhynchophori Latr. („Snudebiller“).

*Sitones tibialis*. Throndhjem, Juni, i Græsset.

*Polydrosus micans* Fabr. Throndhjem; paa *Corylus* & *Betula*; Varieteten b Gyll.

*Phyllobius Pyri* synes at være almindelig ved Throndhjem; i flere Varieteter.

*Othiorhynchus maurus* ikke sjelden ved Throndhjem, mest under Stene.

*Othiorynchus lepidopterus* Fabr.; ved Throndhjem i Juni paa *Sorbus*.

*Othiorynchus ovatus* er ogsaa oftere fundet sammesteds.

*Othiorynchus rugifrons* Gyll.; Throndhjem.

*Barynotes Schönherri* Zett.? I Mængde i Størdals-halsens Sand, under Stene.

*Strophosamus Coryli* Fabr. Throndhjem.

*Omius hirsutulus* Fabr.; sammesteds; under Stene.

*Tropiphorus mercurialis*; Throndhj.; temmelig alm.

*Hylobius pineti* Fabr. Throndhjem (Sköven ved Heimdal).

*Hylobius abietis* Lin.; ikke sjelden i Huse; jeg traf den ogsaa i Orkedalen.

*Hylobius Pinastris* Gyll. Ligeledes i Huse; Throndhj.

*Phytonomus nigrirostris* Fabr.; ved Throndhjem i Græsset (Juni).

*Erirhinus Equiseti* hyppig ved Throndhjem i Juni, hvor Equisetum arvense voxer i Mængde.

*Erirhinus arcidulus* Lin. Throndhjem.

*Dorytomus tortrix*; Throndhjem; under Bark.

*Callidium violaceum* <sup>1)</sup> Var. b. Gyll. tog jeg paa Rødbjerg, in copula.

*Rhagium mordax*. Larven saaes hyppig i Orkedalens Skove, under Bark (Juli).

*Toxotus Lamed* Lin. I Gevingaasen paa Blomsterne af Saxifraga aizoides og paa Hlademoen, krybende over Vejen.

*Leptura maculicornis*; hyppig i Orkedalen, paa Trichera og Umbelliferer.

Af Donacia forekom i Cariceterne i Orkedalen et Par Arter, den ene i stor Mængde, men da de indsamlede Exemplarer ved et Uheld gik tabt, kan jeg ikke med Sikkerhed nævne Arterne.

*Adimonia Tanacetii*; Rissen <sup>27/8</sup>, krybende over Vejen.

*Adimonia rustica* i Lierne i Orkedalen, 1 Exemplar under en Sten. Siebke anfører den kun som funden ved Christiania og der sjelden.

*Luperus flavipes* Lin. Hyppig, især paa Corylus; Throndhjem, Orkedalen.

*Chrysomela marginata*; Rissen; oftere ved Throndhj.

*Chrysomela fastuosa* Lin. forekom (Juli) i Orkedalen overalt i store Selskaber paa Galeopsis. Denne brilante „Guldbille“ har jeg ikke truffet andetsteds, skjønt den forekommer nordligere.

<sup>1)</sup> Af denne Familie («Træbukke», Longicornes) har jeg taget meget faa, da jeg ikke har havt Anledning til at besøge Skovene.

Af *Chrysomela polita* Lin. fandt jeg 1 Exemplar i Rissen, krybende over Vejen.

*Chrysomela staphyllæa*. Orkedalen og Stadsbygden. Almindelig under Stene og krybende over Veje.

*Gonioctena pallida*; ved Throndhj. temmelig almindelig paa Hæg; jeg traf den ogsaa i Orkedalen.

*Gastrophysa viridula* temmelig almindelig ved Throndhjem o. fl. St.

*Phyllodecta vulgatissima* Lin. Almindelig ved Throndhjem paa Siljer (Salices).

*Phyllodecta vitillina*. Endnu hyppigere end den forrige; ligesaa i Orkedalen.

*Hydrothassa marginella* Lin. Ved Throndhjem, ikke sjelden i Græsset.

*Clythra quadripunctata* Lin. Paa enkelte Localiteter i Mængde, saasom ved Throndhjem (Christiansten) paa Corylus, i Orkedalen paa Sorbus; jeg har fundet den i Løbet af mange Aar paa et og samme Sted, ellers sjelden.

*Halysia 14guttata*; temmelig almindelig paa Rogn.

*Halysia bipunctata* meget almindelig overalt.

*Coccinella septempunctata*; langt mindre almindelig.

*Scymnus nigricans* Gyll.; Throndhjem?

Throndhjem, Februar 1877.

V. Storm.

Aarsberetning

for

**oldsagsamlingen**

ved

K. Rygh.



# Aarsberetning

for

# Oldsagsamlingen

for

1897

K. R. V. G. H.

## Beretning om oldsagssamlingens virksomhed i 1876.

**O**ldsagssamlingen har i 1876 havt en tilvext af 172 nr. (katal. nr. 1635—1806), deraf 7 fra stenalderen, 1 fra bronzealderen, 14 i 12 fund fra ældre jernalder, 101 i 46 fund fra yngre jernalder, 12 fra middelalderen og 33 fra tiden efter reformationen og fra ubestemt tid. 104 nr. ere indkomne som gaver, over hvilke der som sedvanligt er offentliggjort en fortegnelse for hvert kvartal i Adresseavisen. Af de sager, der ere yngre end reformationen, er den allerstørste del indkommet ved gaver. En stor del af de indkomne sager ere indsamlede paa stederne selv af samlingens bestyrer, fornemmelig paa en i sommer med understøttelse af selskabet foretagen reise gennem Namdalen. Hr. adjunkt K. Lossius, der ligeledes med understøttelse af selskabet foretog en reise gennem Opdal og en del af Nordmøre, hjembragte fra den et udbytte af 27 nr. Da jeg havde faaet underretning om, at der i Rennebu var gjort nogle vigtigere fund, og jeg havde grund til at frygte for, at hvis ikke samlingen strax sikrede sig dem, vilde de komme i hænderne paa opkjøbere, formaaede jeg hr. kjøbm. F. B. Buck, der tidligere har været mellemmand ved flere erhvervelser, til at foretage en reise derop, hvis omkostninger ere bestridte af samlingens annuum; skjønt det viste sig, at et af fundene allerede tidligere var erhvervet af en antikvitetshandler, bragte dog denne reise et særdeles godt udbytte baade af oldsager og af verdifulde oplysninger.

Blandt tilveksten af sager fra stenalderen maa fremhæves en ny samling af flintrester fra det i 1875 opdagede flintverksted paa Urdan i Flatanger (Vidsk. selsk. skr. 1875 s. 95). Ved mit besøg paa stedet isommer erhvervede jeg et par hundrede stykker, der vare opsamlede af gjætergutter om vaaren, efterat smeltningen og regnet havde skyllet en del af sanden bort. Blandt disse er der flere, som ere noget større end de ifjor indkomne; den største del bestaar imidlertid ogsaa nu af knolde og affald; af tildannede redskaber findes kun nogle pilespidser, dels tvereggede, dels smale med tresidet tversnit. Stedet, hvor disse fund ere gjorte, har en beskaffenhed, der minder om adskillige andre lokaliteter, hvor der er fundet levninger fra stenalderens folk; det er ryggen af en maadelig høi aas, der paa den ene side skraaner ned mod Bølefjorden, paa den anden side mod et lidet vand; i højningen mod dette, lige nedenfor den strækning, hvor flintresterne ere fundne, ligger de i hr. Undsets ovenfor citerede indberetning nævnte smaa aflange grave. Forholdene tillod mig ikke at foretage nogen undersøgelse af disse. Derimod foretog jeg tidligere paa sommeren en udgravning af en samling lignende grave paa Skaanes i Indhered. Der opdagedes heller ikke her noget andet af interesse end kullag dybt nede i jorden under forhøiningen; men ogsaa derved styrkes den antagelse, at disse forhøininger ere gravsteder, hvilket ikke synes at modbevises ved, at kullaget istedetfor under forhøiningen undertiden findes under gruben ved siden af.

Størstedelen af det felt paa Urdaubrekken, paa hvilket flintresterne forekomme, er endnu overgroet med lyngtørv, saa at det kun er paa de enkelte bare flekker, at fundene ere gjorte. Det store antal af flintstykker, som ere komne frem i et par somre, maa derfor synes at vidne om, at der her er foregaaet en meget betydelig tilvirk-



ning af redskaber og forbrugt meget materiale. Det ligger derfor nær at formode, at raamaterialet ikke kan være bleven ført meget langveis fra, og at der ogsaa nogetsteds i nærheden heraf ved fortsat efterforskning vil opdages forekomst af flint i raa tilstand, ligesom det allerede tidligere er bevist, at den forekommer paa enkelte steder i det sydligere Norge (jf. Aarsberet. fra For. til Fortidsminders Bevaring 1874 s. 180 ff.). Paa et andet sted i det nordenfjeldske, i Budviken ved Gulosen, synes det nu at være godtgjort, at der forekommer naturlig flint. Efter flere beretninger skal der nemlig her i lang tid jevnlig i stranden været fundet klumper af større og mindre omfang. Ved et besøg paa stedet ihøst kunde der kun findes frem et par stykker af en liden næves størrelse, for størstedelen overtrukne med kalkskorpe, hvilke jeg har overleveret til selskabets mineralsamling. Jeg har imidlertid af et par mænd faaet et løfte om, at de til vaaren ville tage vare paa de stykker, som maatte findes, og indsende dem til selskabet. Ogsaa ved den ligeoverfor liggende kyst af Byneset skal der være fundet endog meget store klumper. I forbindelse dermed fortjener det at merkes, at der paa begge sider af Gulosen er fundet smaa øxer af flint, der i sin masse synes at være af samme slags som klumperne fra Budviken (Skjefstad i Leinstranden, saml. nr. 1480, og Halsen paa Gjeitestranden, nr. 1700, den sidste indkommen iaar).

Af den øvrige tilvext fremhæves 2 næsten lige spydspidser af flint af en noget sjeldnere, kort og bred form, den ene fra Hojem paa Frosta, den anden fra Stavne i Rennebu. Af arktiske stenalderssager er intet exemplar indkommet i det forløbne aar.

Fra bronzealderen er kun indkommet en liden celt fra Gunnesøi (Gautnesøi) i Rennebu. Dette fund har

imidlertid været af stor vigtighed, fordi det har ledet til, at det ved undersøgelser paa stedet er bragt til vished, at den hører til et større bronzealders fund, der indkom til samlingen for omtrent 20 aar siden (nr. 251—258, beskrevet med tegninger i „Aarsberetn.“ 1857), men om hvis findested der ingen anden oplysning havdes, end at det var fundet et sted i Rennebu. Det er et af de største fund fra bronzealderen, som ere gjorte her i landet, og bestaar af 2 celter, et hovedsmykke med opstaaende spiraler, der imidlertid er afbrækket og ufuldstændigt, en naal af eiendommelig form med langt tverstykke, en spydspids, en stangknap (?), en stor nagl og et brudstykke, alt af bronze. Det hele er fundet under pløining i en bakke, og da der ikke haves oplysning om, at der paa stedet er iagttaget tegn til begravelse, maa det regnes for at være et af de fra denne tidsalder saa almindelige markfund.

---

Fra ældre jernalder er kun indkommet enkeltvis fundne gjenstande, naar undtages et fund af vaaben fra Hereim i Rennebu (nr. 1774—76), bestaaende af et tveegget sverd, en tveegget spydspids og en spydspids med agnorer, begge med fal. Det er merkeligt som eksempel paa den især i den ældre, sjeldnere i den yngre jernalder forekommende skik, at gravgodset forsætlig ødelagdes, førend det nedlagdes, rimeligvis med det samme det samledes op af det nedbrændte baal og metallet endnu var halvt glødende. Sverdklingen er saaledes først bøiet og dernæst tvert afhugget paa 2 steder, spydspidserne ligeledes bøiede og den tveeggede hugget i 2 stykker; derhos ere falene paa dem begge fladhamrede, og af agnorerne paa den mindre den ene banket ind til bladet, den anden halvt afbrukken. Fundet er gjort i en stenhaug

sammen med kul; skjønt der ikke blev iagttaget ben, er det dog afgjort, at liget har været brændt.

Fra Revset i Støren er indkommet en bøllespende af bronze (nr. 1645) fra den ældre jernalders sidste tid, fra hvilken periode der kun kjendes faa karakteristiske fund fra det nordenfjeldske. Den er saa overensstemmende med en ved Bjällsta i Medelpad funden (Sv. Forn. 440, jf. Ant. Tidskr. f. Sverige 2, 246), at den kunde være støbt i samme form. Der er endnu ikke foretaget nærmere undersøgelser paa findestedet, og haugen skal ikke være fuldstændig udgraven.

Ovale beltestene af kvarts ere temmelig hyppige fund fra ældre jernalder, en naturlig følge af, at de ogsaa kunne forekomme som markfund, hvilket kun undtagelsesvis kan være tilfældet med gjenstande af metal. Af saadanne er iaar indkommet 3: fra Rise i Opdal, Nes i Verdalen, Fosnes i Fosnes pgd. i Namdalen; desuden ere 2 andre fund blevne bekjendte: Kvegjerdet i Strinden (antagelig tabt) og Selbu (i en privatmands eie). Da der saaledes nu kjendes adskillig flere, end der er nævnt af Nicolay-sen („Register“ etc. i tillæg til Aarsberetn. for 1875), hid-sætter jeg en fortegnelse over de indtil udgangen af 1876 bekjendte fund af beltestene fra Thronhjems stift:

Gryten, Sæterbø (C. 6791).

Kvernnes, Vebenstad (C. 3437), Bremsnes (T. 496).

Sundalen, ukj. st. (C. 1785), Romfog (C. 6586).

Stangvik, Rød (C. 5409).

Hevne, Selnes 3 (tabte).

Ørlandet, Ophaug (tabt?).

Aafjorden, Løvøen (maaske tabt).

Bjørnør, Gutelsvik (T. 1127), Mo (T. 1215).

Byneset, Gaustad (T. 1519).

Selbu, Kongsholmen (T. 1228) ukj. sted (privat eie).

Rennebu, Gorset (T. 945).

Opdal, Rise 4 (C. 5253. 5254, T. 1613. 1716).

Strinden, Kvegjerdet (antagelig tabt).<sup>1)</sup>

Verdalen, Halleim (T. 594), Nes (T. 1685).

Inderøen, Vikan (tabt).

Fosnes, Aarnes (antagelig tabt<sup>2)</sup>), Fosnes (T. 1701).

Der kjendes altsaa i det hele 27 i Throndhjems stift fundne beltestene. Fra Tromsø stift er kun 1 fund bekjendt. Antallet fra det hele land kan regnes til omtrent 100 (jf. Nicolaysen, l. c.). Disse stene have som bekjendt en rundt om gaaende f. re, i hvilken der har været anbragt et baand af jern eller bronze, af de i vor samling bevarede er kun 1 (Halleim) endnu forsynet med jernbaand. Den tabte fra Ørlandet skal have havt et baand af bronze, den ene fra Hevne et baand af jern.

Fra myntsamlingen er overdraget en guldbakteat fra ukjendt sted paa Inderøen (Atlas f. Nord. Oldk. tab. IX nr. 185); denne og 3 i det store fund paa nedre Daleim i Sparbuen (Aarsberetn. 1868 s. 120) samt 7 ensartede, der skulle være fundne ved Melhus (N. Fornl. 588), ere de eneste af denne art, der ere fundne nordenfjelds.

Ogsaa iaar bestaar den aller største del af tilvexten af levninger fra den yngre jernalder, og det er ogsaa kun fra denne periode, at der er indkommet større samlede fund. Som de vigtigste af disse maa nævnes en række af fund fra hauge paa Thorgaardssletten i Tilder sogn til Klebbu. Paa denne slette, der danner en ikke meget bred hals mellem Ustmyrens plateau og det fjeld, der adskiller Nidelvens dal fra Guldalen, som til den ene side helder ned mod Sjetnemyrene og Tilder

<sup>1)</sup> Den i den trykte katalog over vor samling opførte no. 8 fra Throndhjem tør neppe regnes til denne classe af oldsager; den er heller ikke af kvarts.

<sup>2)</sup> Undsets reiseberetning for 1873 i selskabets archiv.

kirke, paa den anden side mod Gulelven, synes der tidligere at have ligget ualmindelige store, næsten sammenhængende gravpladse, og det synes at være et af de tilfælde, hvori man ikke tilstrækkelig kan forklare antallet af hauge af den lange tid, hvori stedet kan have tjent til gravfelt for de i nærheden liggende gaarde, men nødes til at tro, at der har været en fælles gravplads for en hel bygd eller ialfald for en større grend. Dertil maa dette strøg ogsaa have været særlig indbydende paa grund af den frie beliggenhed og den ualmindelig vide udsigt over de omliggende bygder. Af den oprindelige store mængde gravhaug er der dog nu kun levninger tilbage, aabenbart fordi der i senere aarhundreder er foregaaet en betydelig oprydning af før udyrket land. I oldtiden har der vistnok i det høieste været 3 gaarde paa sletten. Haugen, Jesmo og Kvenil<sup>1)</sup>; nu ere begge de sidste delte i to og til dem er kommen Thorgaard, ligeledes i to brug. Paa den ydre del, nemlig paa Kvenils grund, er der derfor nu kun enkelte hauge tilbage, tildels allerede meget udjevnedede ved dyrkning. Et lidet stykke, der ikke er

1) Disse eksisterede ialfald i middelalderen, idet de nævnes i Aslak Bolts jordebog: *Haugr*, *Thjesmór* (den almindelige skrivemaade, Gjesmo, er saaledes ugrundet) og *Hvinandi*; Thorgaard er derimod vistnok en udpartet del af en af de andre (af garðr i bet: særskilt brug paa en gaard). *Hvinandi* maa afledes af *hvina*, hvine, og vistnok forklæres af den vindliaarde beliggenhed. Anvendelsen af et aktivt participium som stedsnavn i et saadant betydningsforhold er vistnok usedvanlig, men dog ikke uden analogi; saaledes nævnes Dipl. Norv. 1, 241 Dynjandi (alt suðr mote Dynjenda), et sted, der maa have ligget ved det øverste af Akerselven, som det sydlige grænsemerke for Maridalen. Jf. ogsaa det af Munch (Beskr. s. 44) anførte Hlægjandi om en grend ved Sarpsborg. Med hensyn til overgangen til den nuværende form Kvenil kunde henvises til folkesprogets *kvinall* ved siden af *kvinen*, hvinende (I: Aasens ordbog).

bleven opryddet, men endnu er bevoxet med smaaskov, er imidlertid endnu aldeles bedækket med hauge, og landeveien fra Heimdal til Klebbu sees paa en lang strækning et være lagt paa en sammenhængende række af gravhaue, hvorfor den ogsaa ligger meget høiere end engene paa begge sider. I den indre del har der holdt sig flere hauge til den nyere tid, hvorfor der ogsaa der vides at være gjort flere gravfund i de senere aar. I 1858, da flere røser bleve udkjorte for at anvendes til veigrus, fandtes der saaledes en samling perler af mosaikglas (T. 553) sammen med forkomne brudstykker af jernvaaben, antagelig paa Haugens grund, og paa Thorgaard levninger af en kjedel af bronze og en guldring, begge tabte, det eneste fra dette strøg bekjendte fund, der synes at have tilhørt ældre jernalder. Nogle aar senere indkom der til samlingen (nr. 623—28) fra en gravhaug paa Haugen nogle pileodder, en kniv, klinknagler m. m. Ivaar gjordes der under en omlægning af veien ved gennemskjæring af en jordbakke først et fund af nogle jernsager (tveegget spydspids, mundbid og øxeblad, T. 1656—58), siden et stykke derfra et andet af et jernskab, en liden ringformet sølvbarre og 8 kufiske mynter, hele og i brudstykker. Af disse mynter, der velvillig ere blevne bestemte af hr. prof. J. P. Broch, er den ældste slagen aar 96 e. H. (714—15 e. Chr.), den yngste 248 e. H. (862—63 e. Chr.); der er altsaa den samme store forskjel mellem de enkelte mynters prægningstid, som er saa almindelig ved samlede fund af kufiske mynter<sup>1)</sup>. Dette fund er af meget stor

---

<sup>1)</sup> I selskabets myntsamling findes følgende andre fund af kufiske mynter: 1) en fra Vitsø i Hevne, antagelig fra det 10de aarh., funden sammen med angelsachsiske af Ethelred og tyske af Otto (den 3die?); 2) en antagelig abassidisk mynt fra 833—42 e. C., funden paa Strinden eller i Stjørdalen; 3) en abassidisk fra 775—85, funden for længe siden i Verdalen, og indsendt sammen med

vigtighed, fordi det er et af de meget faa her fra landet, hvori fund af mynter sammen med oldsagerne giver en støtte for tidsbestemmelsen, og det vilde have havt endnu større betydning, hvis de ledsagende oldsager havde været talrigere og af mere karakteristisk beskaffenhed. Imidlertid kan det alligevel komme til at blive en væsentlig vejledning ved tidsbestemmelsen af de paa denne gravplads gjorte fund overhovedet, hvis det ved fortsatte undersøgelser maatte bekræftes, hvad der paa grund af det almindelige forhold paa lignende terrain synes rimeligt, at gravhaugene paa den ydre del af sletten ere de ældste, og de gravgrupper, som ligge nærmere op mod fjeldet de yngste. Da nu mynterne ikke kunne være nedlagte før 900, men snarere noget senere, saa er ogsaa den ovenfor liggende gruppe af haug paa Haugens grund, som senere ud paa sommeren blev undersøgt, sandsynligvis ikke ældre end fra det 10de aarhundrede. Dette bekræftes ogsaa ved et fund, som gjordes i en haug i den nævnte gruppe, hvori der foruden brudstykker af 2 eneggede sverd af jern tillige fandtes et lidet stykke af en

---

den 4) en ulæselig funden flere mile derfra mod vest paa søkanten, samt 5) en abassidisk fra 796—802 fra ukjendt sted; desuden opbevares i samlingen 6) fra ukjendt sted en i det nordlige Persien, 767—68 e. C. slagen mynt, og endelig 7) blev der i 1813 paa Vernes kirkegaard i Stjørdalen fundet en sassanidisk mynt fra 944—45 (Klüvers Mindesm. s. 50). I universitetets myntsamling haves en kufisk mynt, funden paa Kaldal i Beitstaden sammen med en mængde angelsachsiske, tyske og frankiske. Fra det øvrige land kjendes saadanne fund fra: Ski i Kraakstad (Aarsb. 1875, 218), Theisen i Aker (N. Fornl. 42), Hoen i Eker (Fornl. 162), Haugen i Hedrum (Aarsb. 1870, 81), Hviteberg i Holt (Aarsb. 1869, 92), Kroken i Fjære (Fornl. 246), Sekse i Ulensvang (Aarsb. 1866, 70), Fiskaas i Vanelven (Aarsb. 1866, 77). Derhos haves der i universitetets samling nogle, hvis findested er ukjendt.

sølvbarre i form af en firesidet ten, en form der hyppig forekommer sammen med kufiske mynter. Ved den senere af foreningen til fortidsminders bevaring foretagne undersøgelse af de fleste endnu levnedede gravhaugene paa Haugen fremkom flere gravfund, der samtlige af den thronhjemske filialafdelings direktion ere skjænkede til oldsagsamlingen. Blandt disse kan fremhæves et større fund, der ved udelukkende at bestaa af smykker og redskaber for kvindeligt arbejde og ved fuldstændig mangel paa vaaben synes at tyde paa, at en kvinde var begravet i haugen; det indeholdt blandt andet et par af de temmelig sjelden forekommende brakteatformede, runde hængesmykker af bronze, og en af de kageformede klumper af glas, om hvilke man formoder, at de have været brugte til at glatte sømme; den var imidlertid sprængt i mange slykker af ilden, og hele fundet bar overhovedet vidnesbyrd om, at alle gjenstande havde været lagte paa baalet og siden vare blevne opsamlede tilligemed de levnedede benstykker og en del af kullet. I det hele har ligbrand været anvendt ved alle de begravelser paa Thorgaardsetten, ved hvilke der har været anledning til at indhente oplysning om de anvendte gravskikke. — Overhovedet synes begravelser af ubrændt lig fra yngre jernalder, ligesom de jo i det hele land ere forholdsvis sjældnere, kun som rene undtagelser at forekomme i de indre egne omkring Thronhjemsfjorden, medens de ere noget hyppigere i kystbygderne og i Namdalen. En saadan undtagelse findes ogsaa imellem tilveksten iaar i et fund fra øvre Daleim i Sparbuen af et par enkelte skaalspender, et sigdblad og et knivblad af jern tilligemed taalelig vel bevarede dele af et kranium. Fundet laa under en samling stene uden egentligt gravkammer.

Fra Re i Stjørdalen er indkommet et større fund, der foruden brudstykker af jern og træ og flere beslag-



stykker af bronze og sølv indeholder en stor samling glasperler, 87 i tal, af meget ringere størrelse end almindelig og et par enkelte skaalspender; dertil kommer desuden nogle stykker af en kjæde af broncetraad og af en snor af lintraad, der er festet til en stump af kjeden og derfor antagelig har hørt sammen med denne. Sandsynligvis har kjeden og snoren tjent til at forbinde de 2 spender, hvilket ogsaa bestyrkes ved, at den ene ende af kjeden er belagt med jernrust formodentlig af spendernes jernnaale. Der er ogsaa før fundet spor saavel af bronzekjæder som af snore i forbindelse med skaalspender paa en saadan maade, at de maa antages at have været festede til disses naale, saaledes i et fund fra Aamot (Aarsb. 1875 s. 59), fra Bodø (Fornl. s. 685) og fra Huseby i Aasen (selskabets samling nr. 774); forsaavidt der har været brugt snore af traad er det imidlertid rimeligt, at der kun undtagelsesvis kan være bevaret levninger deraf, da jo i regelen ikke engang jernnaalene paa spenderne findes levnede. Det kunde ligge nær at formode, at glasperler og andre hængesmykker, som findes sammen med skaalspenderne, kunne have været anbragte paa denne snor paa en lignende maade, som det sees paa de liflandske fund.

Da jeg havde faaet underretning om, at der i et gruslag under et stort klippestykke paa Forbørd i Strinden var fundet en spydspids af jern tilligemed ben under omstændigheder, som havde vakt opmærksomhed paa stedet, reiste jeg derind for at foretage en fuldstændig undersøgelse. Findestedet laa oppe paa en lav aas vestenfor gaardene lige ved siden af bygdeveien, der gaar under en høi og meget brat fjeldside, hvorfra der i sin tid er gaaet ned stenskred, som have bedækket hele stykket mellem fjeldet og veien med stene og klippestykker, hvoraf enkelte ere overordenlig store. Til dette sted er

der knyttet et bygdesagn, som beretter, at „en ridder“ engang havde redet efter denne vei, netop som et skred gik ned fra fjeldet, og med sin hest var bleven begravet under en af de største stene. Da nu grustaget iaar var begyndt at komme ind under kanten af en af stenene, og man derved fandt først endel hesteben, dernæst den omtalte spydspids, var det naturligt, at man mindedes det halvt glemte sagn og satte fundet i forbindelse dermed. Klippestykket, som har et afrundet firkantet omrids er 10—12' i tvermaal og paa den ene side indtil 4' høit. Jeg lod først grave ind under det fra grustaget af, saa længe som det med tryghed kunde ske, og fik derpaa ved at bruge tømmerstokke som vægtstænger stenen til at glide ned i det opgravne hul, hvorved det lykkedes at undersøge den største del af det øvrige rum, som havde været bedækket af den. Der fandtes først fredeles en hel del hesteben, saa at der ikke syntes at mangle meget i skelettet, skjønt benene vare meget optærede. Blandt de inderste af hestebenene fandtes ogsaa dele af kraniet af et menneske, og skelettet kunde siden følges videre indover; føddernes ben fandtes nær den anden kant af stenen. Skelettet laa med udsprængte ben, idet disse vare adskilte ved en mindre sten, der laa under den store og var trykt ned i jorden af denne. Ved midten af det menneskelige skelet fandtes desuden en anden spydspids og ved fødderne et fyrstaal. Alle benene laa umiddelbart under stenen, der var næsten jevn paa undersiden, uden noget mellemliggende jordlag. Heller ikke fandtes der noget forresten, som kunde tyde paa, at der havde været et gravsted, som senere kunde være blevet dækket af den nedfaldne sten. Der er saaledes neppe nogen anledning til at drage i tvivl, at den begivenhed, som sagnet fortæller om, er foregaaet paa stedet, og at det er benene af den ved skredet knuste

mand, som gjenfandtes. De fundne oldsager have former, som ere almindelige i yngre jernalder; spydene ere tveeggede med fladt blad og fal, fyrstaalet har som almindeligt tilbagebøiede ender, der midt over hovedstykket ere oprullede i spiraler. Det maa saaledes antages, at de gjenfundne levninger skrive sig fra hedendommen, og det gjorte fund er saaledes et merkeligt eksempel paa, at et bygdesagn har kunnet leve i mindet i en tid af mindst 900 aar. (Saml. nr. 1686. 1744—45).

Blandt redskaber, der forekomme i fund fra yngre jernalder, er der et slags, om hvis bestemmelse og brug det hidtil ikke har været muligt at komme til nogen klarhed, skjønt de efter fundenes antal at dømme maa have været i temmelig almindelig brug. Herved sigtes til de saakaldte bøileformede redskaber af jern, bestaaende af en oval ring, enten helt dannet af en rund ten eller paa den ene side af en noget bøiet plade og forresten af en ten; i denne hænger der et antal større ringe og i disse i regelen igjen lignende mindre, og derhos er der anbragt paa den ene krog til at hænge den paa en anden gjenstand, (afb. „Aarsberetn.“ 1867 fig. 34 og 1873 fig. 21), en fal til at anbringe den paa et træskaft (afb. „Aarsberetn.“ 1867 fig. 39) eller undtagelsesvis en længere lænke (jf. „Aarsberetn.“ 1871 s. 79 og fig. 21). Disse redskaber ere udelukkende fundne i Norge. Det samme er tilfælde med en anden art redskaber, der forekommer sjeldnere, men i regelen i forbindelse med et af den første klasse, især de med fal forsynede bøiler, og hvis brug, skjønt den er ligesaa uforklaret, derfor maa antages at have staaet i forbindelse med de førstes; disse redskaber bestaa af en fal til indsættelse af skaft, til hvilken der ved en enkelt mindre ring eller en kjæde af flere ringe er fæstet en krog, for det meste en enkelt, men undtagelsesvis ogsaa en dobbeltkrog. Begge disse

arter redskaber findes, naar de forekomme i samlede fund, oftest i store fund af vaaben og redskaber af jern, hvori- mod de sjelden ere fundne med de ellers i den yngre jern- alder saa hyppige spender af bronze eller med andre smyk- kesager. Det kunde være af betydning at lægge merke til, at de ikke synes at forekomme saa hyppigt i forbin- delse med nogen anden gjenstand som med bidselmund- bid, ofte ogsaa i forening med stignøiler og remspender til seletøi. Da den gruppering af disse oldsagtyper, som er leveret i Nicolaysens nylig udkomne Register til Nor- ske Fornlevninger og Aarsberetningerne (s. 53), forekom- mer mig mindre rigtig, idet jeg ikke kan finde den ad- skillelse tilstrækkelig grundet, som der er opstillet mel- lem „ovale bøiler med vedhængende løs krog og flere rader ringe“ og „en fal til skaft med en ring, hvori hæn- ger 3 lignende“<sup>1)</sup>, og desuden den anden af mig nævnte type, fale med krog, ikke er udskilt i en egen gruppe, giver jeg nedenfor en oversigt over bekendte fund af begge klasser, hvorved dog maa bemærkes, at et par til- fælde ere noget tvivlsomme, fordi de foreliggende beskre- velse ikke ere tilstrækkelig tydelige. Henvisninger til kildestederne ere udeladte ved de fund, som ere nævnte af Nicolaysen, 1. c.

#### I. Redskaber bestaaende af en bøile eller

<sup>1)</sup> At disse to typer ikke bør ansees for væsentlig forskellige, viser sig bl. a. af: 1. at falene ikke altid ere befæstede til ovale «rin- ge,» men ogsaa ofte til bøiler af samme form som de, der ere forsynede med krog, endog med plade paa den ene side (ex. nr. 73 i første række nedenfor, Frosta, og nr. 77, T. 171), 2: at der paa falredskaberne ikke altid netop hænger 3 ringe i bøilen (saa- ledes 4 ringe paa nr. 76, Overhalven, og nr. 73, Frosta, og 5 paa nr. 13, Faaberg), og at der desuden ogsaa paa dem forekommer en dobbelt rad ringe (nr. 73, Frosta), 3: at baade bøiler med krog og bøiler med fal forekomme sammen med den anden art redska- ber, fale med krog.

oval ring, hvori hænger en enkelt eller en dobbelt rad mindre ringe, og som derhos ere forsynede med en krøg, en fal eller en lænke med krøg til befæstelse:

1. Rakkestad, Gjuleim(?). — 2. Kraakstad, Møgenes (krog), Aarsb. 1871, 87. — 3. Fet, Nordby (krog?). — 4. Ullensaker, Berg (fal, sammen med nr. 1 i 2den række). — 5. Hof pgd., Hedemarken. — 6. Stange, Ottestad (fal?). — 7. Vang, Ophus (sammen med nr. 2 i 2den række). — 8. Løiten, Halsteinshof. — 9. Ringsaker, Hershaug. — 10. Dovre, Arnekleiv. — 11. Vaage, Sandbu (krog). — Vaage pgj. (krog og 2 af ringene forsynede med rembeslag). — 13. Faaberg, Gjettestad (fal). — 14. Vardal, Aalstad, — 15. Østre Thoten, Alfstad (fal, sammen med nr. 3 i 2den række). — 16. Jevnaker, Vesteren. — 17. Gran pgd (fal, sammen (?) med nr. 4 i 2den række). — 18. Nordre Aurdal, Strand (eidendommelig ved, at den har en i bøilen fastsiddende krog). — 19. Hole, Hurum (krog). — 20. Hole, Borgen (fal). — 21. Norderhov, Hcen (krog; sammen med nr. 5 i 2den række). — 22. Aal, Opsato. — 23. Hol, Villan (krog). — 24. Sigdal, Bø (?). — 25. Modum, Disen. — 26 og 27. Lier, Svere (begge med krog). — 28. Lier, Henum, Aarsb. 1871, 80 (krog?). — 29. Røken, Haaem. — 30. og 31. Hurum pgj. — 32. Sæm pgj. — 33. Sæm, Kongsek. — 34. Sæm, Hesby (fal), Aarsb. 1873, 79. — 35. Stokke, Langelo (lænke med krog). — 36. Stokke, Lund. — 37. Stokke, Vølen. — 38. Sandehøred, Fevang. — 39. S. st. (krog), Aarsb. 1873, 100. — 40. Hedrum, Vestrum (krog). — 41. Hedrum, Holm (fal; sammen med nr. 10 i 2den række). — 42. Hedrum (? „nær Larvik“), Aarsb. 1873; 72. — 43. Thjødling, søndre Kaupang (fal, sammen med nr. 9 i 2den række). — 44-46. Thjødling, nordre Kaupang, (sandsynligvis alle med

krog, skjønt det kun bemerkes om det ene). — 47. og 48. Lardal, Tanum (det ene med krog). — 49-52. Lardal, Skjerven (det ene med krog, de 3 andre have maaske havt fal, hvis de overhovedet høre til dette slags redskaber). — 53. Antagelig fra Christiania eller Hamar stift (fal, maaske sammen med nr. 11 i 2den række). — 54. Gjerpen, Fossum (fal, sammen med nr. 12 i 2den række<sup>1</sup>). — 55. Saude, Roemheien (fal, sammen med nr. 13 i 2den række). — 56. Saude pgj. (fal, med nr. 14 i 2den række). — 57. Tinn, Havsten (fal). — 58. Silgjord, Nordgaarden (fal). — 59-61. Silgjord, Utgaarden. — 62. Laurdal, Aamdal (krog? sammen med nr. 15 i 2den række). — 63. Vinje, Manaas (krog). — 64. Hviteseid, prestegaarden. — 65. og 66. Hviteseid, Midtsund (begge med krog). — 67. Hviteseid, Opsund. — 68. og 69. Nissedal, Mule (begge med krog, og den ene synes at have en combination af krog og fal, jf. Aarsb. 1874, 69). — 70. Rennebu, Voll (T. 1778, har nu hverken fal eller krog). — 71. Rennebu, Hereim (tabt). — 72. Budviken, Vigdal (nu uden krog eller fal, T. nr. 429). — 73. Frosta, Island (fal, med nr. 16 i 2den række). — 74. Skogn, Valeim (krog). — 75. Sparbuen, Nordgaard. — 76. Overhalven, Glømen (fal). — 77. Thronhjems stift? (fal, antagelig sammen med nr. 17 i 2den række).

II. Redskaber, bestaaende af en fal og en dermed ved en enkelt ring eller en kjede af ringe forbunden krog:

1. Ullensaker, Berg (sammen med nr. 4 i 1ste række<sup>2</sup>). — 2. Vang, Ophus (sammen med nr. 7 i 1ste

<sup>1</sup>) I Gjerpen er der efter en usikker beretning (jf. Aarsb. 1870, 148) maaske fundet endnu et redskab af dette slags.

<sup>2</sup>) Beskrivelsen, Aarsb. 1869, 106 er ikke tydelig, da det først siges, at det kun var et redskab; men naar det siden siges, at begge

række). — 3. Østre Thoten, Alfstad (sammen med nr. 15 i 1ste række). — 4. Gran, ukj. st. (sammen med nr. 17 i 1ste række). — 5. Norderhov, Heen (sammen med nr. 21 i 1ste række). — 6. Borre, Sæm (?) — 7. Stokke, Rensgaten. — 8. Sandehered, Fevang, Aarsb. 1874, 129. — 9. Thjøddling, Kaupang (sammen med nr. 43 i 1ste række). — 10. Hedrum, Holm (sammen med nr. 41 i 1ste række). — 11. Christiania eller Hamar stift (maaske sammen med nr. 53 i 1ste række. — 12. Gjerpen, Fossum (sammen med nr. 54 i 1ste række), N. Fornl. 207 jf. Bergens museums katalog s. 134. — 13. Saude, Roemheien, (sammen med nr. 55 i 1ste række). — 14. Saude, ukj. st. (sammen med nr. 56 i 1ste række). — 15. Laurdal, Aandal (sammen med nr. 62 i 1ste række). — 16. Frosta, Island, (sammen med nr. 73 i 1ste række). — 17. Thronhjems stift? (antagelig sammen med nr. 77 i 1ste række).

Af disse fortegnelser sees det, at der raader et meget merkeligt og usedvanligt forhold med hensyn til disse funds udbredelse over landet. Af den første klasse redskaber er der fundet 69 exemplarer paa østlandet (Christiania og Hamars stifter og Bratsbergs amt af Christiansands stift) og 8 i de indre bygder af Thronhjems stift, og af den anden klasse henholdsvis 15 og 2 i de samme strøg af landet, medens der af ingen af dem kjendes noget fund fra de øvrige 3 amter af Christiansands stift, hele Bergens, kystdistrikterne af Thronhjems stift eller Romsdals, Nordmøre og Fosens fogderier samt den ydre

---

skaft laa parallele, og krogen var hægtet ind paa 3 af de 4 ringe, maa der ved skaft vistnok forstaaes fale, og det hele opfattes som af mig; at begge redskaber saaledes fandtes sammenhæftede, er forøvrigt et bevis mere for, at disse to arter af oldsager have hørt sammen i sin anvendelse.

del af Namdalen og heller ikke fra Nordland <sup>1)</sup>. En forklaring af dette forhold er selvfølgelig saa meget vanskeligere, som man ikke kjender disse redskabers bestemmelse og heller ikke har noget holdepunkt til at afgjøre, om de tilhøre nogen særegen periode af den yngre jernalder.

---

Blandt middelalderske sager som ere indkomne iaar, vil jeg nævne et par 2-armede alterstager af træ, ikke paa grund af deres verd i sig selv, da de ere af et temmelig simpelt og stilløst om end ganske eiendommeligt arbejde, men fordi de formentlig ere den eneste levning fra en for længe siden nedlagt kirke, Megaardens kirke eller kapel i Imsdalen i Snaasen. Den er sandsynligvis bleven nedlagt senest ved reformationens indførelse; thi i Reformatsen af 1586 nævnes foruden Kvam og Aal, som da bleve henlagte til Stod, ikke andre kirker i Snaasen end Vinje og Finlid (nordre). Vistnok anføres i Bruns Beskrivelse over Snaasen (Vidensk. Selsk. Srk. 19de Aarh. I. s. 212) et diplom, hvorefter der „nogle aar“ før 1563 skulde være testamenteret jordegods til Megaards kirke, men det er vistnok tænkeligt, at der kan være skjænket gaver til den, efterat den ikke længer brugtes til gudstjeneste, saa meget mere som der er spor til, at der her som paa adskillige andre steder længe efter reformationens indførelse foregik en tilbedelse af St. Olav, der især

---

<sup>1)</sup> Allerede i 1866 gjorde hr. antikvar Nicolaysen (i fortalen til Norske Fornlevninger) opmærksom paa, at disse slags oldsager kun forekom paa østlandet og i Nordre Thronhjems amt; det har siden vist sig, at de ogsaa findes i Søndre Thronhjems amt; men forresten har det fuldstændigt bekræftet sig igjennem de mange senere fremkomne fund, at de udelukkende tilhøre indlandsbygderne og den del af kystlandet, som ligger østenfor grænsen mellem Nedenes og Bratsbergs amt.



var knyttet til en i nærheden fremspringende kilde <sup>1)</sup>. I nysnævnte Bruns Beskrivelse anføres nemlig et af N. Lund (sogneprest 1683—1695) optegnet sagn om, at kilden, der kaldtes St. Olavs, søgtes af mange syge mennesker, som der skulde være blevne hjulpne, ogsaa „efter den papistiske overtros afskaffelse“; endnu kort før hans tid kunde man der se mangfoldige krykker og stave. Han havde søgt at faa se kilden eller at faa noget vand af den, men man havde foregivet, at den var saa overvokset med mos, at den ikke kunde findes, maaske et tegn paa, at troen endnu ikke var uddød paa hans tid. Paa Bruns tid kunde der endnu sees nogle stene af kirkens mure.

---

En del af det for iaar af selskabet til archæologiske reiser bevilgede stipendium er efter direktionens beslutning bleven anvendt af mig til en undersøgelsesreise igjennem en del af Namdalen, nemlig Flatangers, Fosnes, Namsos, Overhalvens og Grongs prestegjelde; tiden strak dog ikke til for at gjennemse alle disse bygder fuldstændigt. Tidligere er der foretaget reiser i 1866 af ingénieur Meyer i Flatanger og Fosnes, i 1875 af student Undset i Flatanger, i 1868 og 1874 af mig i Overhalven og Grong (se „Aarsberetning“ 1866 og 1868, Vidsk. selsk. skr. VIII, s. 3 ff. og 91 ff. <sup>2)</sup>). Ved disse reiser i forbindelse med, hvad der tidligere var bekjendt, og som er meddelt i „Norske Fornl.“, haves der saa udførlige oplysninger om de faste fornlevninger, som findes i distriktet,

---

<sup>1)</sup> Fra forskjellige bygder haves sagn om lignende tilbedelse af hellige steder i den reformerte tid, om ofringer af penge, som kastedes ned i undergjørende kilder osv. (se L. Daae, Norske Bygdesagn).

<sup>2)</sup> Desuden har I. Undset i 1873 gjennemreist Nærø og Lekø, hvorunder han ogsaa berørte Flatanger (Indberetning i selskabets archiv).

at det ikke kunde ventes, at jeg iaar kunde finde særdeles meget nyt i denne retning, om jeg end har gjort enkelte supplerende optegnelser. Derimod lykkedes det mig ogsaa iaar at indsamle en del henliggende fund og at indhente en del oplysninger om forkomne gravfund, der tjene til at udvide det endnu temmelig tarvelige kjendskab til Namdalens archæologiske forhold.

I Flatanger<sup>1)</sup> undersøgte jeg som tidligere omtalt verkstedfundet paa Urdan. Paa en vestligere liggende mo mellem Hornes og Hasvaag findes en del langagtige grave af samme art som de paa Urdanbrekken. Paa Jessund findes en høi og lang jordvold, som i bygden antages for at være opkastet med menneskehaand; det er dog neppe tilfælde; paa gaarden er ellers fundet et siden tabt øxeblad af jern. Imellem denne gaard og Opland findes en del smaa gravhauger paa et jordstykke, som kaldes Trætenget. Haugene paa Vik danne 2 særskilte samlinger og udgjøre et temmelig betydeligt gravfelt. I en af dem var der i det sidste aar fundet et ildstaal med et stykke flint og et par heiner, i en anden en rund spende af bronce af sjelden form og nogle klinknagler, hvilke sager af gaardens eier blev givne til sel-

---

<sup>1)</sup> Den oprindelige form af navnet er rimeligvis *Flatangrar*, skjant man fra c. 1450 i Aslaks jordebog (s. 86) finder Flatanger. Forklaringen af navnet frembyder vanskeligheder. Den sidste del betegner som bekjendt fjord eller fjordegn; tillægsordet har i ethvert fald ikke hensyn til landets natur, da det er et fuldstændigt fjeldlandskab. Den ydre del af fjordene i dette distrikt ligefra Oksbaasen til Utvorden udmerker sig imidlertid ved sin ualmindelige grundhed, hvorfor ogsaa søen her i høi grad er opfyldt af skjær og baaer. Dertil antager jeg at navnet har hensyn, saa at det altsaa betegner den grunde fjordstrækning, idet jeg dermed sammenligner Flatavad (nu Fladvad) i Sundalen, der ganske vist betegner det grunde vadested, modsat det ogsaa som navn forekommende Djupavad.

skabet. Dette gravfelt og de paa Gladsøen og paa Løfsnes ere de, som vilde være mest egnede for en planmessig udgravning i Flatanger, om der nogensinde bliver anledning til at faa en saadan udført. Paa Løfsnes blev 2 hauger for omtr. 20 aar siden udjvnede af eieren; i den ene havde han dybt paa bunden fundet en stolpe og 2 sammenstødende vægge af en firkantet kiste (?) af træ; efter andres beretninger skulde der tillige være fundet sager af sølv, deriblandt antagelig en spende. Blandt de nordligste af de mange hauger paa gaarden findes en meget lav, brolagt med stene i kredse, noget lignende de brolagte ringe fra ældre jernalder. Fremdeles maa nævnes 2 hauger af sand og sten, omgivne af myr, paa Trefjord, og 4 hauger, 2 aflange og 2 runde paa Stamnes, om hvilke jeg ikke har fundet nogen tidligere optegnelser.

I det hele maa Flatanger siges at være temmelig rigt paa gravhauger; dog kjendes der endnu kun faa fund fra jernalderen fra dette prestegjeld; fra ældre jernalder kjendes intet, fra yngre 5, hvoraf 3 fra gravpladsen paa Vik (T. 1565—67, 1703—5 og 1706—7), 1, der sandsynligvis ogsaa er fra denne tid, fra Jessund (mundbid, sverd og flere jernsager) og 1 fra Haastad (stenkjedel<sup>1</sup>).

I Fosnes pgj. gjeunemsøgte jeg fornemmelig Jøen. Paa pladsen Leirbekken under Fosnes gaard var fundet en beltesten af kvarts og i en halv udkastet stenrøs et sverd af jern (y. j.); jeg erhvervede begge for samlingen. Paa pladsen Leite var fundet et antal af de ovale stene med fure omkring efter længden, der ofte forekomme i større samlinger især ved kysten (jf. „Aarsb.“ 1873 s. 41, nr. 29); 4 temmelig store havdes endnu i behold og foræredes til samlingen, men ere endnu ikke indkomne. Paa en 3die plads var der fundet en gjenstand

---

<sup>1</sup>) Undsets Indberetning 1873.

af jern, efter beskrivelsen rimeligvis en skjoldbule, men den kunde ei findes frem, da manden ei var hjemme. Ved Fosnes gaard findes der 2 temmelig store hauger vestenfor husene, som ikke ere omtalte i tidligere beretninger. Paa Dun var i et grustag fundet en enkelt skaal-spende af bronze af en af de ældste former; den blev skjænket til samlingen. Paa Hov er der for længere tid siden gjort et fund fra y. j. i en haug med ubrændt lig bestaaende af vaaben af jern, som ere tabte, og en samling glasperler, som indkom til universitetets samling (C. 2634). Paa en plads under gaarden nær søen, hvor der er en større gravplads (Aarsb. 1866, 27), har man for lang tid siden udgravet en del hauger, hvorved man fandt nogle sager af jern, som bleve opsmedede, deriblandt nogle øxer, saaledes sandsynligvis fra y. j. I den lige i nærheden liggende gravplads paa Smaaengen eller Smaahaugan under Sandviken (anf. sted s. 26) havde manden ved at udjevne en haug fundet en stenkjedel og en rød perle, altsaa fra y. j.; fundet var gaaet tabt. I en anden haug var fundet et ubrændt lig. Paa Tranaas findes foruden de i Aarsb. anf. st. nævnte hauger flere temmelig smaa, deriblandt nogle stenrøser. Denne samling hauger tilligemed de 2 ovenfor nævnte ere i dette prestegjeld de, som især synes at kunne egne sig til en planmæssig undersøgelse. Fra Fosnæs prestegjeld kjendes nu af fund fra ældre jernalder den ovenfor omtalte beltesten fra Leirbekken og sandsynligvis en lignende fra Aarnes paa Otterøen (ifølge indberetning af 1873 af J. Undset i selskabets archiv); fra yngre jernalder kjendes 5 sikre og 2 usikre fund, nemlig: 2 (1?) fra Fosnes, 1 fra Dun, 2 (1?) fra Hov, 1 fra Sandviken og 1 fra Seierstad (enegget sverd og 2 øxeblade, T. 416—18).

Fra Namsos pgj., der hidtil har vist sig meget fattigt paa oldsager, erhvervede jeg ingen nye oplysninger

af betydning. Foranlediget ved en, som det viste sig, upaalidelig meddelelse om et større fund, der skulde være gjort ved Bangsund, gjorde jeg en reise derved. Jeg havde der anledning til at se et eksempel paa, hvor lidet endda Indredepartementets circulære af 29de juni 1871, hvorved veilovens bestemmelse om grustag i gravhauger indskjærpes, paa enkelte steder respekteres af veivæsenet. I den sidste tid er her igjen en af de paa denne gaard liggende hauger bleven udgravet til veifyld, ved hvilken anledning der er bleven fundet en hel del brændte ben, men ingen oldsager. Fra hele prestegjeldet kjendes ikke flere sikre oldfund end de 2 af mig i Vidsk. selsk. skr. 1874 omtalte fra Bangsund, der begge maa henføres til yngre jernalder.

I Overhalvens <sup>1)</sup> pgj. erhvervede jeg et nyt yngre jernalders fund fra Foss, bestaaende af et sverd og et øxeblad, fundne uden iagttagelse af ben eller kul i en udjevnet haug; paa gaarden findes endnu en større haug. Overhalven er i det hele rig paa gravhauger, især den nordre side, men længere oppe ogsaa sydsiden. Som større gravpladse kunne især fremhæves de paa Hunn, Selegg og Fugleim. Herfra kjendes ogsaa adskillige fund af oldsager fra jernalderen, hvoraf dog en betydelig del er gaaet tabt, men udelukkende fra dens yngre periode. De bekjendte fund ere følgende: 1. Hunn: sverd-

<sup>1)</sup> Navnet har som bekjendt sin oprindelse af det gamle Efri hálfa («den øvre halvdel» af Namdalen, eller Overhalven og Grong, modsat «hin ytri hálfa» eller sødistrikterne). Lv er rimeligvis tidligt gaaet over i udtalen til et mouilleret H, hvilket senere gav anledning til den urigtige skrivemaade Overhalden (som allerede findes i en «Nummedals Lehns Beskrivelse af 1597,» udgivet, men som det synes paa en lidet paalidelig maade, i Vidsk. selsk. skr. I). I den nyeste tid, efterat navnets oprindelse igjen er bleven bekjendt, er der fremkommet en ny skrivemaade, Overhalvden, der ligefrem er en sproglig umulighed.

hjalte af bronze (C. 4448, afbildet i Aarsb. 1868 fig. 40), øxeblad, spydspids m. m. af jern (T. 313—15); 2. Hunn: baadsøm og bolter „fundne i flere hauger“ (tabt, se Fornl. 665); 3. Glømen: bøiledannet redskab med ringe af jern (tabt); 4—6. Vibstad: 3 forskellige fund af jernsager (Vidsk. selsk. skr. 1884 s. 10); 7. Voll: enegget sverd, spydspids og øxeblad af jern (T. 1176—79); 8. Voll: ualmindelig rigt fund af vaaben, redskaber, kar osv., fundet i en haug med gravkammer af heller og ubrændt lig (T. 1180—1209); 9. Bjørnes: brudstykker af vaaben og smykker tilligemed klinknagler fra en haug, hvori der syntes at have været nedlagt en baad (T. 1289—96); 10. Foss (se ovenf.); 11. Risstad, klinknagler (Aarsb. 1868, 179)<sup>1</sup>.

Af Grongs prestegjeld gjennem søgte jeg fornemmelig Høilandets sogn, der geografisk nærmest hører til Overhalven. Af nye fund erhvervede jeg kun et enegget sverd fra y. j., fundet paa Eidsmoen i et hellesat kammer i en endnu ikke fuldstændig udgraven stenrøs. Derimod fik jeg efterretning om flere hidtil ubekjendte fund, der rimeligvis alle ere tabte. Paa Eid er saaledes for længere tid siden funden et sverd og en sax af jern, paa Eidsmoens seter et sverd af jern og knap (?) dertil af bronze, paa Brynnmoen en skaalspende og jernsager, paa Flak skaalspender, paa Kjølstad en øxe af jern. Foruden de 6 her opregnede fund ere tidligere følgende bekjendte<sup>2</sup>): 7. Tyldan, lerurner og jernsager (tabt); 8. Brynnbo, sverd af jern (tabt); 9. Kjølglum, øxeblad, kniv og sigd af jern (tabt); 10. Romstad, skaalspende og lige-armet spende af bronze (T. 1373—74); 11. Skarland, vaaben og redskaber af jern (tabte); 12. Flot, skaalspende af bronze, sverd (tabte) og øxeblad af jern (T. 1372);

<sup>1</sup>) I 1877 er derhos indkommet et fund fra Skjeldbred af en spydspids og et øxeblad af jern.

<sup>2</sup>) Se N. Fornl. 668, Aarsb. 1868 s. 180, Vidsk. selsk. skr. 1874 s. 9.

13. Øie, skaalspende af bronze (T. 1375); 14. Almaas, øxeblad, sverdknapp og spydspids af jern (tabte); 15. Grongstad, spydspids af jern (tabt). Der er intet andet sogn i Namdalen, hvorfra der kjendes saa mange fund fra jernalderen; de, som ere bevarede, høre alle til dens yngre periode, og af de tabte er der intet uden maaske det fra Tyldan, som kunde formodes at hidrøre fra den ældre. Især karakteristisk er den hyppige forekomst af skaalspender <sup>1)</sup>).

Den øvrige del af Grongs prestegjeld, som tiden kun tillod mig at gennemreise ganske flygtigt, og hvor jeg ikke kom til kundskab om nogen nye fund, viser i de hidtil bekjendte den samme karakter som den øvrige del af dalen. Af de bekjendte fund hører kun 1. fra Sklet (en fingerring af guld, T. 1155), til ældre jernalder; fra yngre jernalder kjendes derimod fund fra: 1. Føinem, sverd, spydspidser, øxeblad og klinknagler af

<sup>1)</sup> Af ovale skaalspender af bronze kjendes der i det hele fra Throndhjems stift 96 fund, hvorved 2 af samme type, fundne sammen, ere regnede som et fund; antallet af enkelte fundne exemplarer er 138. Til disse kunne desuden endnu med sandsynlighed regnes 10 fund (15 exemplarer), der findes i selskabets samling, men om hvis findested katalogen ingen oplysninger indeholder, om det end er muligt, at enkelte af dem kunne være indbragte fra andre egne af landet. Af disse 106 par have 50 dobbelt, 41 enkelt plade, for de øvriges vedkommende er deres beskaffenhed ubekjendt. Af de fund, som kunne henføres til bestemt sted, falder over halvdelen eller 56 paa nordre Throndhjems amt, der er rigere end noget andet amt i landet paa fund af disse spender. Med hensyn til kildestederne henvises til Nicolaysens ovenfor citerede Register; men til de der opregnede maa foruden de iaar tilkomne desuden føies: Bjørnør, Hosen, 1 par (I. Undset, indberetning 1873 i selskabets archiv), Nærø, Sandnes, 1 par (s. st.), Nærø, Val, 1 par (s. st.), Kolvereid, Saur, 1 par (Vidsk. selsk. skr. 1874), ligesom de som fra ukjendte findesteder opførte T. 200. 201. 705. 735 maa henføres, de 2 første til Frosta, de øvrige til Opdal.

jern, — 2. Værem (?), hein, — 3. Homo, sverd, spydspidser øxeblad af jern, — 4. Tømmeraas, et par enkelte skaal-spender og en bøilespende af bronze og stykke af en kjedel af jern. De tabte fund fra Veiem, Valdskro, Sem (N. Fornl. 666 f.) og Nes (Vidsk. selsk. skr. 1874) høre ogsaa efter al sandsynlighed til samme periode.

Af de 3 nordligste prestegjeld i Namdalen, Nærø, Kolvereid og Leka, havde det været min agt at gennemreise ialfald det første; men tiden strak ikke dertil. For at fuldstændiggjøre den archæologiske oversigt over hele det gamle Naumdalen vil jeg imidlertid dog her give en kort udsigt over de oldfund fra jernalderen, der hidtil kjendes derfra. Fra Nærø kjendes i det hele 24 fund, hvoraf 11 ere bevarede i samlinger, resten tabt, fra følgende steder: Hundhamer, Torland, Val, Stenvik, Sandnes, Lundring, Hestø, Kraakø, Løvø (2), Ryom (7), Vikestad (3), Sul, Kvalfjord (2) og Urdsund<sup>1)</sup>. De bevarede af disse fund ere samtlige fra yngre jernalder, og det samme kan ogsaa med vished siges om en stor del af de tabte, medens intet af dem med sikkerhed kan henføres til ældre jernalder. — Fra Kolvereid prestegjeld kjendes kun 2 fund, fra Gjerdingen og Saur, begge fra yngre jernalder. — Fra Leka kjendes et fund fra Klungervik, 3 fra Skjeid, 2 fra Madsø, samtlige fra yngre jernalder; fra den ældre haves en broncespende fra Ste-ne, ligesom 2 fund af perler fra ukjendt sted i Lorange's katalog over Bergens Museums samling (s. 112) ere henførte til denne periode, men dog neppe med afgjørende grunde.

Det sees saaledes, at blandt hele det temmelig betydelige antal af fund fra jernalderen, som kjendes fra

---

<sup>1)</sup> Om de tabte fund findes oplysninger i N. Fornl. og Undsets reiseberetning af 1873 i selskabets archiv.



hele Namdalen, er der kun 3, som med sikkerhed kunne henføres til dens ældre afsnit: Sklet i Grøng, Fosnes i Fosnes og Stene paa Leka; dertil kommer 3 usikre: Aarnes i Fosnes og de 2 nysnævnte fra Leka. Dette forholdsvis saa ringe antal af oldfund fra den ældre jernalder er tilvisse meget merkeligt; men det vilde dog utvivlsomt være forhastet at antage, at man i antallet af fund fra begge perioder ogsaa har en betegnelse for forholdet mellem den udbredelse og udvikling, som bebyggelsen har havt i Namdalen i hver af de to perioder. Det maa nemlig erindres, at saa godt som alle kjendte fund fra disse bygder ere mere og mindre tilfældige fund, og at rationelle gravninger, hvorved en stor del af de ældre jernalders fund, som have fra de søndenfor liggende strøg, Indhered og Fosen, ere fremkomne, slet ikke ere foretagne her. Ser man hen til stedsnavnene, som, hvor lidet bearbejdet dette stof end er, dog vel maa siges at kunne give nogle støttepunkter ved siden af de archæologiske hjælpemidler til at dømme om befolkningens udbredelse i de forskjellige dele af den forhistoriske tid, kan man ved dem vistnok ledes til den formodning, at større strøg ikke ere blevne befolkede før den yngre jernalders bebyggelse f. ex. Namsens dal nedenfor Skage og paa sydsiden maaske endnu en mil længere op samt hele Høilandets sogn, og tillige til den antagelse, at i de fleste strøg bebyggelsen er bleven meget sterkere i de sidste hundreder af hedendommens tid; men paa den anden side er der en hel del navne baade i søbygderne (som Jøen med navnene Hov, Dun og Stene) og i Namdalen ovenfor Skage og især mellem Raneims og Grougs kirker, der synes at vise tilbage til den ældre periode <sup>1)</sup>.

---

<sup>1)</sup> Jeg henviser herom til min afhandling i Hist. Tidsskrift I om stedsnavnene i Helgeland.

Det er desværre ogsaa for fremtiden liden udsigt til, at der vil blive nogen anledning til planmessige undersøgelser af nogen del af de mange samlinger af gravhauge i Namdalen. Derimod kan det sikkert ventes, at de gjentagne reiser i archæologisk øiemed, som nu ere foretagne i de fleste bygder af fogderiet, ville have den virkning, at de tilfældige fund, som for fremtiden gjøres, i større udstrækning og paa bedre maade blive bevarede og indbragte til samlingen, idet baade kundskaben om oldsagers betydning derved er bleven mere udbredt blandt den almindelige mand, og det kan antages, at der i hver bygd vil være nogle mænd, der ville have øie med de fund, som gjøres, og bidrage til, at de kunne blive sikrede for samlingen. Heri ligger en væsentlig del af disse reisers betydning.



1890-1891

Journal of the ...

1891

1892  
1893  
1894

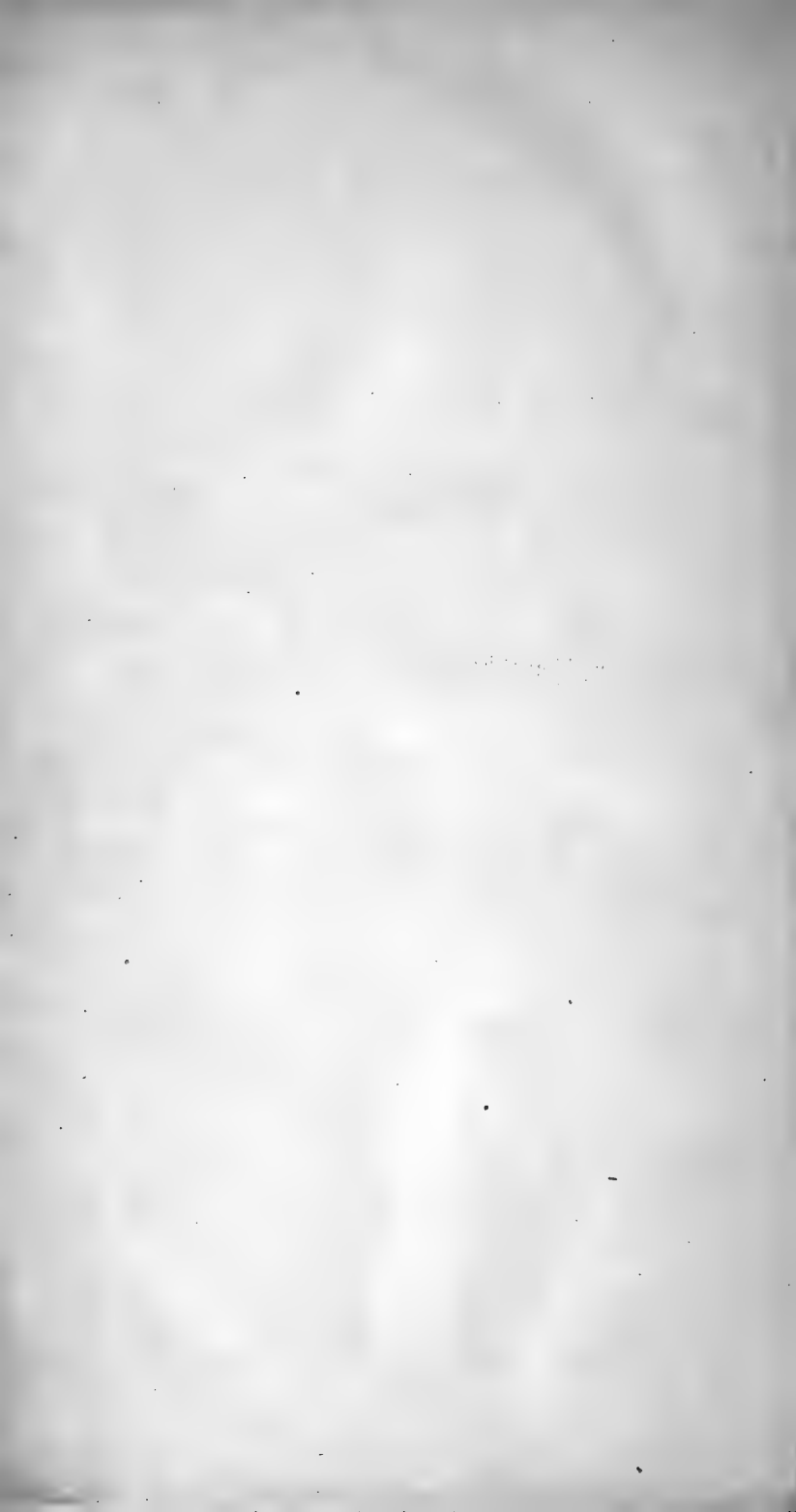
## Trykfeil:



- Side 133 Linie 9: Krone læs Krave.  
— — — 12: unghanne - ung hanne.  
— — — 23: indringes - indbringes.  
— 134 — 22: <sup>1)</sup> udgaar og indsættes i L. 29 efter Fod.  
— 138 — 15: 2 læs 20.  
— 139 — 1: 3 - 5.  
— — — 12: (Ljungman)- Ljungman.  
— 142 — 2: noget - meget.  
— 144 — 20: almindelig - almindelige.  
— 145 — 24: papirtynde - pptynde.  
— 155 — 14: o. - c:







Det

Kongelige Norske Videnskabers Selskabs

# Skrifter

i det 19de Aarhundrede.

Ottende Bind, 5te Hefte



**Thronhjem.**

Johan L. Suidts Bogtrykkeri.

1878.





Det

Kongelige Norske Videnskabers Selskabs

# Aarsberetning

for

1877.



**Thronhjøm.**

Johan L. Sundts Bogtrykkeri.

1878.

... ..

### ... ..

...

...

...

...

Til

## KONGEN!

**D**irektionen for det Kongelige norske Videnskabers Selskab tillader sig herved at aflægge sin underdanigste Beretning om Selskabet og dets Virksomhed i Aaret 1877.

Selskabets aarlige Fest høitideligholdtes paa Deres Majestæts høie Fødselsdag. Direktionens Medlem Adjunkt Rygh, holdt et Foredrag, der handlede om „Kilderne til Vikingetidens Historie og en Udsigt over de vigtigste Resultater af den arkæologiske Forskning med Hensyn paa denne Periode.“

I Selskabets Generalforsamling den 17de Januar bevilgedes til Reiser i naturvidenskabeligt Øjemed Kr. 400.00 og til Reiser med arkæologiske Undersøgelser som Formaal Kr. 240.00. Den første af de nævnte Summer er tilstaaet Hr. Konservator Storm, som har anvendt den til Undersøgelser af Dyrelivet i Thronhjemsfjorden. Han opholdt sig i afvigte Sommer i en Tid af 3 Maaneder i Indhered, hvor han anstillede Undersøgelser i Beitstad- og Værrafjordene samt andre Trakter omkring Inderøen og Ytterøen, og indsamlede paa denne Reise adskillige tildels sjeldne Arter. Forøvrigt tillader man sig at hen- vise til hans trykte Beretning. For endel af det til arkæologiske Reiser bevilgede Beløb har Hr. Adjunkt Lossius foretaget en Reise gjennem Nærø, Kolvereid og Leka og anstillet Efterforskninger efter Oldsager. Hans

trykte Reiseberetning medfølger. Desuden har Oldsagsamlingens Bestyrer foretaget mindre Reiser i arkæologisk Øjemed.

Af Selskabets Skrifter er i 1877 udkommet 8de Binds 4de Hefte, indeholdende Aarsberetning for 1876 med udførligere Indberetninger fra Oldsagsamlingens og den zoologiske Samlings Bestyrere samt Reiseindberetning fra Hr. Adjunkt Lossius om de af ham med Selskabets Understøttelse i Sommeren 1876 foretagne arkæologiske Undersøgelser. Desuden er et Tillægshfte til den paa Selskabets Bekostning udgivne Norges Flora af Blytt i Aarets Løb udkommet.

Bibliotheket har i det forløbne Aar udenfor Ferierne været aabnet til Udlaan regelmæssig 3 Gange om Ugen, ialt 118 Udlaansdage. I 878 Udlaan er tilsammen udlaant ca. 1350 Bind. Laantagernes Antal har været 139. Af de udlaante Skrifter hørte 50 til Theologi, til Lovkyndighed 17, Medicin 14, Moral 4, Mathematik 38, Naturhistorie 60, Fysik og Chemi 15, Økonomi 8, Sprogvidenskab 9, almenunderholdende Læsning 333, historiske Videnskaber 218, Litterærhistorie 56, lærde Selskabers Skrifter 15, periodiske Skrifter og Skrifter af blandet Indhold 36. Læseværelset har været aabent 5 Gange ugentlig i Timerne 12—2 og 4—6 Eftermiddag. Til det herværende Athenæum har ogsaa i det forløbne Aar været udlaant endel Tidsskrifter, væsentlig af theologisk, naturvidenskabeligt og litterært Indhold. Bibliotheket er i 1877 forøget med 470 Verker, deri iberegnet Tidsskrifter og Fortsættelser. De enkelte Bind og Hefter udgjøre ca. 570. Tilvæksten stiller sig efter Fag omtrent saaledes: Theologi 19 Verker, Lovkyndighed 82, Medicin 24, Filosofi 2, Moral, Politik etc. 9, Mathematik 15, Naturhistorie 35, Fysik og Chemi 13, Økonomi 22, Sprogvidenskab 32, almenunderholdende Læsning 12, Historie 98, Litterærhistorie

25, Lærde Selskabets Skrifter 65, periodiske Skrifter og af blandet Indhold 18. Disse Bøger ere indkomne dels ved Kjøb dels som Gaver. Den betydeligste Gave, Bibliotheket i det forløbne Aar har modtaget, er afdøde Grev Trampes Bogsamling, ca. 140 Bind, bestaaende væsentlig af ældre juridisk og filologisk Litteratur. Forøvrigt vil en Fortegnelse over Giverne blive optaget i den trykte Katalog over Aarets Tilvækst. Bibliothekets Manuskriptsamling er foruden ved et Par mindre private Gaver bleven forøget ved fortsat Afskrivning af Manuskripter i de københavnske Samlinger ved Hr. Pastor emeritus C. Th. Schmidt.

Selskabets Oldsagsamling har havt en Tilvækst af 131 No. (Katalognummere 1806—1936). Deraf er noget over Halvparten erhvervet ved Kjøb; 64 Nummere ere indkomne som Gaver fra 45 forskellige Givere. Fortegnelse over de indkomne Gaver er som sædvanlig indført i Thronhjems Adresseavis. Samlingen har, som tidligere, været aaben for Publikum 2 Gange om Ugen undtagen i Juli og August, og Besøget har været ligesaa talrigt som i det foregaaende Aar. Forøvrigt tillader man sig at henvise til Bestyrerens særskilt trykte Indberetning.

Den zoologiske Samling er i det forløbne Aar forøget med 5 Pattedyr, hvoraf 1 udenlandsk, 35 Fugle, hvoraf 14 udenlandske, erhvervede ved Bytte med norske, 13 Fiske, hvoraf 1 udenlandsk. Af Hr. Skibskaptein Randvig har Samlingen modtaget som Gave et Antal af omtrent 230 brasilianske Insekter. Samlingen har som forhen været aaben for Publikum to Timer om Ugen og da i Regelen været besøgt af saa mange, som Rummet tillader.

Mineralsamlingen har i 1877 ikke modtaget nogen væsentlig Forøgelse. De fossile Fiskelevninger, som Samlingen er i Besiddelse af, ere i det forløbne Aar blevne

bestemte af Hr. Kōnservator R. Collett og findes atter opstillede i Montrene.

Selskabets Mynt- og Medaillesamling er i Aarets Løb forøget med tilsammen 311 Nummere, af hvilke omtrent 150 ikke forhen havde. Medaillesamlingen er forøget med 15 Medailler, hvoraf 9 af Sølv, Resten af Bronze, Myntsamlingen med 290 Mynter, (blandt hvilke 5 af Guld), samt 6 Messingjettons. Indkjøbt er 1 dansk Sølvmedaille og 3 større Sølvmynter. Fra Kongsberg Mynt er i Henhold til Kgl. Resolution af 13de September 1876 modtaget 2 Guldmynter og 3 Bronzemynter. Resten er indkommet som Gave. Af Deres Majestæt har Samlingen gennem Hr. Kammerherre Holst modtaget som Gave en Erindringsmedaille over afdøde Enkedronning Josefine, 1 Exemplar af de ved Landbrugsudstillingen i Kristiania, Oktober 1877, uddelte Prisedailler, samt 1 Dekorationsmedaille for Fortjenester af det norske Landbrug. Desuden ere Gaver modtagne fra 27 private Personer. Fortegnelse over de modtagne Gaver er ved hvert Halvaars Udgang indrykket i Thronhjems Adresseavis. Samlingens Tilstand forøvrigt har ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring i det forløbne Aar. Katalogarbeidet er stadig fortsat efter samme Plan som tidligere. Over Medaillesamlingen er nu arbeidet en fuldstændig Katalog. Denne Samling talte ved Aarets Udgang ialt 559 Medailler og Medailleafstøbninger.

Endskjønt Samlingen af Mangel paa Udstillingsrum heller ikke i det forløbne Aar har kunnet holdes aaben for Publikum i Almindelighed, har der dog for dem, som have yttret Ønske derom, været Adgang til at bese den i Regelen hver Onsdag Middag til samme Tid, som Selskabets øvrige Samlinger have staaet aabne.

Overhovedet har ogsaa i afvigte Aar Virksomheden for flere af Samlingernes Vedkommende tildels været

hemmet ved det indskrænkede Lokale, en Mangel, som dog i indeværende Aar haabes at ville blive afhjulpen, idet Statens og Kommunens Liberalitet, som anført i forrige Aarsberetning, har sat Selskabet istand til at opføre en Tilbygning til dets Lokale. Opførelsen af denne Bygning, der var kalkuleret til en Sum af Kr. 57200.00, blev paabegyndt i Mai Maaned forrige Aar, og Bygningen blev bragt under Tag i Oktober; man har saaledes det Haab at kunne tage den i Brug inden Høsten 1878.

Da Hr. Stadsingeniør Dahl paa Grund af sine mange andre Forretninger ønskede sig fritaget for sit Hverv som Medlem af den nedsatte Byggekommité, indtraadte efter Direktionens Beslutning af 14de Juni Hr. Adjunkt Getz i hans Sted.

I Selskabets Direktion er i Aarets Løb ingen Forandring indtraadt, idet medundertegnede Skoledirektør Bonnevie og Adjunkt Rygh, hvis Funktionstid var udløben, i Generalforsamling den 28de September begge gjenvalgte. Til Revisorer valgtes i Generalforsamling den 20de December D'hr. Direktør K. Bomhoff og Kaptein O. Holtermann, den sidste som nyt Medlem. Da Hr. Kand. theol. Lütke havde fratrudd sine Poster som Sekretær og Bibliothekar ved Selskabet, fandt Direktionen det mest stemmende med Selskabets Tarv, at disse Poster ikke igjen forenedes. Derfor antoges under 26de Juni til Bibliothekar Overlærer N. P. Arentz og under 6te Juni til Sekretær Adjunkt J. Richter.

---

|                                                  |                     |
|--------------------------------------------------|---------------------|
| Selskabets Formue ved Udgangen af 1877 udgjorde: |                     |
| Hammers Legat i Panteobligationer . . .          | Kr. 70,338.00       |
| Paulsens do. i do. . . . .                       | — 17,029.00         |
| do. do. i Statsobligationer . . .                | — 7,420.00          |
| Aas & Hustrus do. i Panteobligationer . .        | — 12,000.00         |
| Hammers Legats Rentefond i Sparebanken —         | 784.71              |
| Paulsens do. do. i do. —                         | 485.55              |
| Videnskabselskabets Byggefond i do. —            | 3,803.00            |
|                                                  | Sum: Kr. 111,860.26 |

Aarets Indtægter og Udgifter stillede sig i det væsentlige saaledes:

#### A. Indtægter.

|                                                                        |            |
|------------------------------------------------------------------------|------------|
| Hans Majestæt Kongens Bidrag. . . . .                                  | Kr. 400.00 |
| Statskassens do. . . . .                                               | — 4,000.00 |
| Thronhjems Sparebanks do. . . . .                                      | — 1,888.00 |
| Kontingent af 138 Medlemmer . . . . .                                  | — 552.00   |
| Renter af Hammers Legats Panteobligationer —                           | 3,504.63   |
| do. af Paulsens do. do. —                                              | 860.45     |
| do. af do. do. Statsobligationer —                                     | 296.80     |
| do. af Aas & Hustrus do. Panteobligationer —                           | 600.00     |
| Udbytte af den Hjelmstjerne-Rosencroneske<br>Stiftelse . . . . .       | — 882.48   |
| Det til Udgivelse af en Flora i Sparebanken<br>indsatte Fond . . . . . | — 654.80   |
| Diverse Indtægter . . . . .                                            | — 213.30   |
| Restancer fra 1876 . . . . .                                           | — 1,416.87 |

#### B. Udgifter.

|                        |              |
|------------------------|--------------|
| Lønninger . . . . .    | Kr. 3,891.67 |
| Bibliotheket . . . . . | — 2,390.66   |



|                                                  |     |          |
|--------------------------------------------------|-----|----------|
| Den zoologiske Samling . . . . .                 | Kr. | 240.26   |
| Oldsagsamlingen . . . . .                        | —   | 112.18   |
| Mineralsamlingen . . . . .                       | —   | 1.60     |
| Myntsamlingen . . . . .                          | —   | 28.40    |
| Stipendier 1. zoologiske                         |     |          |
| a. bevilget i 1876                               | Kr. | 240.00   |
| b. do. i 1877                                    | -   | 400.00   |
| — 2. arkæologiske                                | -   | 160.00   |
| (til Adj. Lossius).                              |     |          |
|                                                  | Kr. | 800.00   |
| Udgivelse af Skrifter . . . . .                  | —   | 222.40   |
| Renter tillagte Legatkapitalerne . . . . .       | —   | 963.33   |
| Afdrag og Renter . . . . .                       | —   | 1,302.97 |
| Skatter og Grundafgifter . . . . .               | —   | 854.05   |
| Lys og Brænde . . . . .                          | —   | 194.10   |
| Afsætning til Byggefondet . . . . .              | —   | 2,400.00 |
| Trykning af Blytts Flora, Tillægshefte . . . . . | —   | 527.00   |
| Tilfældige Udgifter . . . . .                    | —   | 161.13   |

Idet Selskabet ved sin undertegnede Direktion aflægger deene Indberetning, beder det sig i Underdanighed bevaret i Deres Majestæts naadige Bevaagenhed.

Throndhjem i Direktionen for det Kongelige norske Videnskabers Selskab, Februar 1878.

Essendrop,           K. L. Bugge,           J. A. Bonnevie.  
Præses.               Vicepræses.

K. Rygh.               M. Chr. Carstens.

---

J. Richter,  
Sekretær.

00

|        |     |     |
|--------|-----|-----|
| 00.015 | ... | ... |
| 00.016 | ... | ... |
| 00.017 | ... | ... |
| 00.018 | ... | ... |

|        |     |     |
|--------|-----|-----|
| 00.019 | ... | ... |
| 00.020 | ... | ... |
| 00.021 | ... | ... |
| 00.022 | ... | ... |
| 00.023 | ... | ... |
| 00.024 | ... | ... |
| 00.025 | ... | ... |
| 00.026 | ... | ... |
| 00.027 | ... | ... |

|        |     |     |
|--------|-----|-----|
| 00.028 | ... | ... |
| 00.029 | ... | ... |
| 00.030 | ... | ... |
| 00.031 | ... | ... |
| 00.032 | ... | ... |
| 00.033 | ... | ... |

...

M. Chr. Gaster...

A. Hinton  
Hinton

# Indberetning

om

en med understøttelse af det Kgl. Norske videnskabers  
selskab i 1877 foretagen arkæologisk  
undersøgelsesreise.

Af

Knut Lossius.  
Adjunkt.



# Administrative

The following information is provided for your reference. It is intended to assist you in understanding the administrative procedures and policies of the organization. This document is not intended to be a substitute for the actual policies and procedures, but rather a summary of the key points. It is subject to change without notice.

## Administrative Procedures

The administrative procedures are designed to ensure the efficient and effective operation of the organization. These procedures cover a wide range of activities, including the recruitment and selection of staff, the management of resources, and the reporting of progress. It is important that all staff members are familiar with these procedures and follow them to the letter. This will help to ensure that the organization is able to meet its objectives and provide the best possible service to its customers.

The administrative procedures are also designed to ensure that the organization is able to respond to changes in the environment. This is done by providing a framework for the review and revision of policies and procedures. It is important that all staff members are involved in this process and provide their views on any proposed changes. This will help to ensure that the organization is able to adapt to change and remain competitive in the market.

I den forløbne sommer bereiste jeg med understøttelse af selskabets stipendium for arkæologiske undersøgelsesreiser det væsentligste af Nærø, Lekå og Kolvøreid prestegjelde i Namdalen, hvoraf de to førstnævnte allerede tidligere i samme øiemed have været besøgte af stud. Ingv. Undset i 1873. Hans indberetning herom foreligger imidlertid ikke trykt, og man har derfor anset det hensigtsmessigt ved denne leilighed at meddele, hvad den indeholder af supplerende oplysninger til nærværende optegnelser. Hvad der altså i det følgende er trykt som noter med fortløbende nummerorden, hidrører fra Hr. Undsets Reiseberetning i 1873.

### Nærø prestegjeld.

Ved Rørvik på indre Vigten (eller Ind-Vikna, som almuen siger,) findes flere hauger på bunden af et lidet dalstrøg, hvor, som også Undset beretter, det yngre jernalders fund er gjort, som omtales i årsberetn. fra foren. til Norske fortidsm. bevar. 1875 p. 57; her siges det dog at være gjort på Kråkø.

Ryem <sup>1)</sup> De herværende hauger ligge dels i en forsænkning mellem et par mindre høidedrag noget oppe

---

<sup>1)</sup> På Ryem (Ryðheimr) er der endnu ved søen flere hauge. De indsendte fund gjordes i nogle nu udgravne sammesteds; i haugene, der var opført af sand, fandtes desuden flere ubrændte lig, «i den ene endog fem skeletter» (?). — Et «bensværd» (vævske), som blev fundet samtidig, blev ei indsendt. — Tidligere skulde i en haug være funden en lerpotte med (stærkt lugtende) «olie» (?) og en «guld-perle». — På Åkvik har der på nordsiden af veien ligget endel hauger, hvoraf

fra søen, dels lige ved denne, hvor et slag skal have stået. (Se Kraft). Jordsmonnet er på første sted stærkt skjælblandet sand. Foruden hvad der omtales i Nicolaysens fornlevninger p. 670, er senere herfra indkommet til Trondhjems samling en øx af jern (1222) og en oval skålspende (1371), samt til Kristiania et fund af skålspender og andre bronzesager (årsb. 1867 p. 39). For et års tid siden var et jernsverd fundet; men det var bleven opsmedet.

På Evenstad ligger en del hauger ved veien; men intet fund kjendtes.

Ofstad\*. På den sydligste af gårdene i denne grænd, „Osan,“ er et par hauger, bestående næsten udelukkende af smuldrede havskjæl; her fandtes for nogle år siden et sverd og en skålformet spende, som muligens endnu er i behold hos finderén, der siden er flyttet til Kvalø ved nordspidsen af ytre Vigten. — Ved søen ligger på det såkaldte „Kongsvældet“ en samling af ca. 20 hauger, hvoraf 5 langhauger. Et par af de runde udmærke sig ved sin størrelse; den såkaldte „Kongshaug“ er således 80 skridt i omkreds og 4 à 5 al. høi, og ved siden af den er en anden, 48 skridt i omkreds, hvori er funden en øx og et sverd af jern tilligemed et kar af klebersten eller brændt ler. Alene øxen var i behold, og den blev mig foræret af Benjamin Larsen Ofstad. Jeg lod her udgrave 2 runde og en langhaug; men intet fund gjordes hverken af oldsager eller af ben, kul eller aske. I den ene af de runde hauger var lagt en langstrakt kreds

nu kun en er tilbage; man har i denne stædt på ben. Syd for veien ligger i en række 5 hauge; den ene er næsten udkørt, dog uden at fund er gjort.

\*) Kraft «Beskrivelse over Kongeriget Norge» VI p. 236: Her «berettes en Ovas at have boet, hvilket navn Schøning antager muligén kan være en forvanskning af den af historien bekjendte Orvar Odd.»

af enkelte stene, og langsefter langhaugens midte gik der en 2 al. høi og ca. 4 al. bred mur. Om disse udgravninger har jeg afgivet en fuldstændigere beretning til direktionen for den herværende filialafdeling af foreningen til Norske fortidsmindesmerkers bevaring; for hvis regning de foretoges.<sup>2)</sup>

Hansvik. Ved den nordligste plads har oprindelig været 5 større, runde hauger, hvoraf 2 ere udkastede; derved gjordes i en af dem et større fund, bestående af: sverd, spyd, øx, klinknagler i mængde, skjoldbule og hein. Noget var muligens i behold; men manden var borte, og intet kunde findes. Der var også gravet i de 3 andre, hvoraf den ene formelig var opmuret af større stene, medens de andre 2 bestode af sand. — Også på nabopladsen — ligeledes på vestre side af vigen — findes flere hauger, deraf 2 à 3 langhauger og et par røser. Da en af langhaugerne blev udpløiet, stødte man hist og her på ubrændte ben og henimod midten en stenmur, omtrent som ved den ovennævnte langhaug på Ofstad.

<sup>2)</sup> På Vikestad (Vikingstaðr) har der på en aflang gravhaug, «kong Vikes haug», stået 4 bautastene. Haugen er nu næsten udjevnet, og stenene har været væltede; den ene 3½ al. høi er dog allerede genreist af hr. lensmand Anzjøn, som og skal besørge de to andre levnede genreiste. I en sandhaug nær ved gården er ved et skelet funden en hein og et sværdhåndtag. Ved gravning af en kælder fandtes en spydspids. Nord for gd. ved Møllebækken ligger en tildels udkørt stenrøs på en høide. — På Løding undersøgte jeg ovenfor gd. en hellekiste, sat lige ind til bergvæggen, omtr. 3 al. lang, 1 al. bred. Den var nu fyldt med jord, overliggerne afvæltede og således vel undersøgt. Længere inde i marken findes et par røser på en høide. — På Kvalfjord ligger n. for gd. nogle røser på en høide i udmarken. I nærheden fandtes for mange år siden i en sandhaug ved gravning af en kælder: en øx og et sværd liggende ved siden af et ubrændt lig. Syd for gd. ligge endnu 3 hauge, hvoraf en er udgravet til midten; da fandt man ved siden af et sjelden vel bevaret skelet en spydspids, et sværd og en skjoldbule af jern. U.

På *Ødegårdens* grund på den nærliggende ø, *Løvøen*, står en af Nicolaysen (p. 669) omtalt bautasten i en dyrket mark; den er 3 al. høi, 2' 9" bred og 8" tyk, afsmalnende mod spidsen. Den forrige eier havde taget den ned, hvorved man opdagede, at den stod lige langt nede i jorden, som den ragede op af den; „men han fik ikke sove, før han igjen havde sat den op.“ — Der fortælt om et fund af øx, skjoldbule, heiner m. m. i nærheden. En øx sees i 1872 at være indkommen til selskabets samling (no. 960); men om den har tilhørt dette fund, ved jeg ikke. På en af de andre gårde var ved pløining funden en jernøx af nyere form, som jeg indkjøbte af Martin Løvøen. — På „Falkmoen,“ en flad strækning nedover mod søen, ligger et par hauger og på en fjeldknaus nogle røser. — Kraft anf. st. p. 236 fortæller: „Også her (på Løvøen) ere gravhøie, i en af hvilke er fundet benradet af et menneske og imellem dets fødder benradet af en hund samt skibssøm.“

Blaadt de mindre øer, som ligge mellem indre og midtre Vigten, nævntes alene *Vågø* som den, hvor man antog ting af arkæologisk interesse kunde findes. Her så jeg en stor, rund haug ved sommerfjøsset og den endnu tydelige tomt efter en udjevnet, temmelig stor haug på tunet ved Andreas Adriansens huse. Intet fund af oldsager var bekjendt.

Midtre Vigten. Garstad.<sup>3)</sup> Ved kirkegården fortælt en messing „sjspon“ o: fiskespade at være funden; men man vidste ikke, hvor det var blevet af den. Forsåvidt dette skulde være en gjenstand fra hedendom-

---

<sup>3)</sup> På Garstad sees nær gårdene 4 små hauger; på den ene lå en omvæltet bautasten, som eieren lovede at genreise. (Dette kunde dog ikke sees at være skeet. L.) I udmarken findes flere røser langs søkanten i n. for gd. U.



men, måtte man vel nærmest tænke på, at det kan have været en bronzesil.

Drag. En haug skulde findes øst for husene ved en kjælder.

Vangsfjord. Nogle hauger og røser.

Ytre Vigten<sup>4)</sup>. Ramstad. Bemærkningerne i Nic. forn. p. 670 vedkommer denne gård og ikke gården af

<sup>4)</sup> På Ramstad er tæt ved gd. en haug, hvori har været gravet uden resultat. Ovenpå haugen ligger en svær sten, hvorpå en reisende engang i gammel tid skal have læst navne («runer?»): spor af indskrift er dog ei nu mere at opdage. På den anden side af en liden bæk er i en haug funden kul og brændte ben. I et parsandhauge er fundet hele skeletter, i en tillige nogle røde lerperler. Ved gravning af en kælder fandtes på gd. en gennemboret, aflang kugle af brændt ler, 2<sup>4</sup> lang, med rille pålangs af den ene side; denne erholdt jeg (T. 1219). På Hestø udenfor bugten er funden et sværd og en spydspids; et jernredskab ligeledes fundet derude, formet som en tresidet spids med fal, som jeg erholdt, er neppe fra oldtiden (T. 1224). — På Kjønso og Fykestad skal der også findes hauge. — På Austadfjord er ved Nygården en haug, hvori ved gravning er stødt på en stenmur i dens indre parti. På pladsen Stenvik er funden en gennemboret «perle af messing» samt flere af glas. Der findes også nogle røser og en hellekiste. På Belseng findes ligeledes nogle røser. — Syd for Urdsund er i en haug funden et sværd, to perler af blåt glas og en knap af «noget, der så ud som perlemoder». (?) Øst for gd. ligger på en liden høide 2 hauge, ei særdeles store; på den ene af dem har stået en prægtig bautasten, omtr. 9 al. høi, ganske tynd; den var nu falden overende; men jeg lod den genreise på bekostning af foreningen til fortidsmindesmærkers bevaring. Nord for gd. ligger to røser; ved en val (lavt vadested) nogle sandhauge, tildels udgravne. — Mellem Urdsund og Sul ligger på den sidste gårds grund 3 røser tæt ved veien, to mindre runde og mellem dem en lang med en opreist sten i øvre ende. Ovenfor Sul er i en haug ved gravning af en kælder funden et skelet; i en anden haug en kløverbladformet og 2 skålformede spænder af bronze samt en gul, blå og rød mosaikperle af glas; perlen var bevaret, og den erholdt jeg (T. 1218); spænderne derimod havde været i en senere til

samme navn i Nærø hovedsogn. Den der omtalte bautasten skulde efter Kraft være 2 1/2 al. høj; hvorvidt denne nu eksisterer, må jeg næsten anse tvivlsomt, da manden på mit spørgsmål efter den viste mig en stor firkantet stenblok, der lå på jordens overflade nær husene og i ingen henseende havde nogen lighed med en bautasten. — Midt i en skjælblandet sandmel s. for gården, hvoraf veifyld toges, fandt jeg blandt kulblandet jord, efter sigende efter en gammel hustomt, et stykke brændt ben og endel brudstykker af brændt ler, hvoraf man også før havde iagttaget flere.

Jeg havde tænkt herfra at tage en tur til de udenfor liggende øer, Hjortø, Kvalø, Borgensø m. fl.; men den måtte opgives, da alle folk vare borte i anledning af det netop pågående sildefiske. Ingen, som jeg talte med, kjendte noget til, om der på disse øer fandtes hauger eller var gjort fund af oldsager, undtagen forsåvidt en fra Ofstad nylig tilflyttet opsidder på Kvalø berettede at have hørt, at på sidstnævnte sted vare hauger udkastede ved opdyrkning.

På Hasfjord var engang fundet en senere tabt spydspids af rød skifer, ca 6" lang og 2" bred. — N. for husene langs "Lauvbakken" var udjævnet endel hauger, hvorved intet fund gjordes; i en af dem havde der været en stensætning. — På et fjeld i nærheden skal hexen Barbro Hasfjord være bleven brændt.

Ytre Sund. I en haug n. for husene, der forlængst var udgravet, skal et sverd være fundet og "sten, der var sat som til et gravsted" (altså gravkammer?)

Setnes. En del hauger, hvori var fundet kul. — En gjetergut havde ude i marken fundet en mindepenge Amerika afreist søns eie, og hvor han havde gjort af dem, vidstes ei. Længere vest findes et par røser. — Ved Valø skal også være nogle eller mindst en haug.

af messing over Ludvig XVI, hvilken jeg indkjøbte og har overdraget myntsamlingen.

På Kjønssø skal der i en grav være funden et skelet med sverd ved siden og en dolk med hvidt skaft (?), hvilket sidste blev båret i lommen af en lægdekarl indtil hans død.

Hunestad. Ben og forrustet jern fundne i herværende hauger.

Bondø (s. for Ut-Vigten). En Russisk kobbermynt fra ca. 1790 var funden i en ager; jeg indkjøbte den for myntsamlingen. På den nærliggende Risø skal en gravhaug af sand findes.

Nærø hovedsogn. Thorstad. Ved pladsen Dallen s. for gården 2 hauger<sup>5)</sup>.

Holan. V. for gården i en løvskov en rund haug. Ved sommerfjøsset tomter af gamle huse med kjeldere.

Sandnes. Hauger langs stranden, hvori er fundet kranier, bådsøm, sverd, et par skålformede spender etc. S. for gd. på høiden mod store Vede-vand en stenrøs.

Store Vede. Ovenfor gd. er for længere tid siden fundet sverd og øx. — I en ager, der engang skal have været have, vare 3 sølvmynter fundne (ikke sammen med jernsagerne), men senere bortvexlede.

Skillingsstad. I en røs s. for gd. er fundet et spyd af jern.

Varø. Et par hauger ved søen og røser på nogle bergknauser; ligeså på Kjeøen, hvor desuden skal findes en stor langhaug.

<sup>5)</sup> Ved Thorstad og Galmandsvik ligger en stor røs ved hvert af stederne på en høide ved søen. — På Ottersø findes ved søen nogle røser, hvoraf en har en opreist bautasten. U

På store Val fandtes for flere år siden sverd og spyd i en stor stenrøs ved søen, hvoraf endnu noget er tilbage. På Valø, der tilhører gården, flere hauger <sup>6)</sup>.

Laugen <sup>7)</sup> (udt. Lauga eller Laua med 2 stavelsesbetoning). Et kårdehefte fra nyere tid erhvervedes; det var fundet på Laugsjø-stranden ved opdyrkning tilligemed en del af Klingen og levninger af balgen. — Her skal også findes en dør med udskjæringer fra Varø gamle kirke (se Kraft p. 213); men det blev mig desværre ikke fortalt ved mit ophold på gården, og jeg er først senere kommen til kundskab derom.

På lille Val er et par hauger.

Thorland <sup>8)</sup>. Den af Undset omtalte øx antoges at være 12" bred i eggen, og den til samme fund hørende hammer havde ingen „penn“, kun lidt smalere firkant end „hausen“  $\sigma$ : den var ikke tilspidset i den ene ende.

På „Hamlandsøia“ under Hamlan en haug.

Fra Hundhammer er et fund af 2 skålspender og en bøilespende fra yngre jernalder i T.hjems samling (årsb. 1870 p. 95).

Stene. På flere af gårdene hauger og røser. Ved at udjevne en haug på tunet ved den af gårdene, der

<sup>6)</sup> På store Val blev en haug udpløiet, hvori fandtes et spyd og et par skålformede messingspender. På Dyrneset findes endnu nogle røser. U.

<sup>7)</sup> På Laugen har før været adskillige hauge; nu er de fleste dog udjevned. Jernsager skal være fundne. I udmarken findes en stor stenrøs. U.

<sup>8)</sup> På Torland fandtes for endel år siden i en sandhaug en øks, meget bred i eggen, en hammer og en spydspids, alt af jern, senere opsmedet; desuden en gennemboret sten, som jeg erholdt (T 1217) Ligeledes har eieren i en røs åbnet en hellekiste,  $3\frac{1}{2}'$  lang og  $1\frac{1}{2}'$  bred, hvori fandtes endel jernstumper i sort jord; en anden indeholdt ei noget. Endnu findes der nær søen nogle røser. U.

ligger ved søen, fandtes et ubrændt lig og en kjedel af sten, 9" vid, 4 1/2" høi, med brudstykker af en jernhadd og et spyd samt nogle klinknagler<sup>9)</sup>.

### Leka prestegjeld.

Skid. Den bæk, som ifølge Undsets beretning var ledet hen til den herværende store haug og har borttaget dennes nordlige halvdel, var igjen ført tilbage til sit oprindelige leie; stenmassen, der nu ligger blottet i haugens midte, er særdeles betydelig og vilde i og for sig have dannet en imponerende gravrøs<sup>10)</sup>.

<sup>9)</sup> På selve Nærø tog jeg ruinen af den 1847 nedbrændte kirke i oiesyn, der fremviste så mange arkitektoniske detaillier af interesse, at jeg henstillede till direktionen for foren. til norske fortidsminders bevaring at få den aftegnet, hvilket og vil blive gjort. På Rosø findes 2 røser. På Lundring er ved pladsen Flosand fundet et økseblad af jern (T. 1220) samt et 8" langt, smalt jernstykke, vel en tange til at holde øksen fast i skaftet; de fandtes tilligemed en mængde klinknagler i en sandhaug ved et skelet. — Ramsta, det i oldtiden så berømte Hrafnista, hjemstedet for den berømte æt, hvortil navne som Grim loddenkind, Ketil hæng og Orvar Odd hørte. Af Oldtidslevninger findes nu kun en haug. I jorden skal være funden endel gennemborede stene. På Gildvangen ø. for gd. er endel gamle hustomter; almuen siger efter «et offersted.» U.

<sup>10)</sup> Haugens omkreds udgør omtr. 359 skridt, hoiden har været 15—20 al. — — — For omtr. 30 år siden har der også været gjort et betydeligt udgravningsforsøg; der fremkom da som tidligere (se Nic. p. 671 ff.) en mængde store søm, 8—10" lange, og man traf ligeledes på sten og tømmer. Den nuværende eier har ledet en bæk hen til den for at få den udjevnet ved vandets kraft, og det er kun lykkedes alt for godt. Hele det nordlige og østlige parti er ganske ødelagt; i midten har vandet også gravet gruset bort i en betydelig dybde. Alene af den sydvestl. del er endnu noget tilbage og nok til at give et imponerende indtryk og en levende følelse af, hvad dette har været for et storværk af vore fædres energiske foretagsomhed. Her ser man endnu nogle alen under kanten et kullag, 6—8" tykt. På bunden af haugen ligger nu en stor hob sten tilbage, som vandet ei

I de hauger, dér findes mellem Huseby og Frøvik, skal være fundet guld og  $\frac{1}{4}$  td. penge. — En kniv af rød skifer er funden i en sandmel på Frøvik (årsb. 1875 p. 84).

Flere af haugerne på Madsø ere udjævnedes ved opdyrkning, og foruden hvad Undset omtaler, skal en 4" lang ringnål af bronze samt adskillige bådsøm være fundne <sup>11)</sup>.

Solshem <sup>12)</sup>. Den herværende Ema-ovn eller Emaus-hule (Nicolaysen fornl. 671, årsb. 1868 p. 181) anta-

har kunnet føre bort. Rundt haugen sees nogle fod over jordsmonnet en afsats, 1—1  $\frac{1}{2}$  al. bred. Efter de tidligere undersøgelser at dømme synes det utvivlsomt, at haugen har havt kammer af tømmer og sten; tømret har været forbundet med jernbolte, og stennemuren har vel været opført omkring dette. I gravkammeret har den døde været bisat med mindst en af sine mænd; kvæg har desuden været lagt ind som offer. — — — Mellem Skeid og Huseby findes endnu endel andre mindre hauge. — Mellem præstegården Frøvik og Haug findes i udmarken flere røser: ovenfor veien på den første gårds grund 2, flere nedenfor veien på den sidstes, blandt hvilke en temmelig stor. U.

<sup>11)</sup> På Madsø findes mange sandhaug; i en blev ved et skelet funden en spydspids af jern med fal, y. j. (T. 1225); i en anden fandtes en skjoldbule af jern (T. 1226). I en tredje var funden en ring af bronze.

<sup>12)</sup> På Solshem ligger øverst 7 røser, temmelig overgroede; længere nede imod gd. 5 hauge; om noget fund vidste man ei at fortælle. På denne gd. undersøgte jeg også den mærkelige Ema-ovn. Jeg fik det bestemte indtryk, at det må være et værk af naturen. Den ligger i en liden fjeldkløft, et par tusinde al. fra Solhemsgårdene. Den ligner ganske en haug; formen er langagtig, dog ei regelmæssig. Høiden kan være 3—5 al., idet bunden er ujevn. — — — Åbningen er ganske liden, så man må krybe ind; rummet indenfor er ei heller stort, omtr. 3 al. i tværsnit og 1  $\frac{1}{2}$  al. høit; større har det neppe heller været. I den ene kant af haugen har en mand, som troede, at en stor skat her var skjult, mineret et hul helt ned i grundfjeldet. I siderne af dette hul synes haugens masse og fjeldet at gå over i hinanden: hårdheden er ganske den samme.

ges af almuen at være et verk af menneskehænder fra oldtiden; Undset er derimod tilbøielig til at tilskrive den en naturlig oprindelse. Ved mit besøg på stedet må jeg tilstå, at jeg fandt den sidstnævnte anskuelse rimeligst, idet jeg gik ud fra, at stenarten var et almindeligt konglomerat, som ikke kunde være dannet ved mennesker. Hvorledes skulde det i så fald være fabrikeret og i hvilket øiemed? Hulen selv er nemlig af ringe dimensioner, 3 al. i tværsnit, medens konglomeratet forekommer i den forholdsvis betydelige udstrækning af 700 meters omkreds. Da jeg imidlertid ikke besidder fornøden kjendskab til geologien, og jeg antog, at spørgsmålet alene kunde løses ved dens hjælp, henvendte jeg mig til Hr. Hytteskriver Hauan, som jeg vidste havde bereist Leka i egenskab af assistent ved landets geologiske undersøgelse, og han har havt den godhed at tilstille mig følgende: „Emaovnen er beliggende knapt  $\frac{1}{8}$  mil i n. ø.  $40^{\circ}$  fra grad. Sols-hem og i et niveau af 184' (hulens bund) over havet. Hulens gulv er den naturlige faste fjeldgrund, Lekøens serpentinfjeld. Dens tag og vægge derimod dannes af et konglomerat, som opviser fornemmelig Lekøens egne serpentin- og grønstene — i mere og mindre afrundede stykker, fra mindste korn til blokke på 5 à 6 kub.' indhold — sammenkittede til en særdeles hård, kompakt masse ved et gråt, til grovt korn smuldrende ler. Dette konglomerat har en så indskrænket udbredelse, optræder så lokalt og er så enestående i sit slags, at man efter mine iagttagelser og min opfatning her ikke har noget naturligt konglomerat for sig, men et ialfald delvis menneskeligt værk. Jeg så intet mærke efter, at hulens konglomerat har stået under havet, der ved en anden lokalitet i nærheden har efterladt iøinespringende beviser for at have nået ialfald 217' over det nuværende niveau; ligesålidt såes spor af lagning i hint serpentinen over-

liggende materiale. Dette er udbredt inden en omkreds af ca. 700 meter, når en højde af indtil c. 4<sup>m</sup> og da hulens største højde er 1,3<sup>m</sup>, bliver mægtigheden her ca. 1,7<sup>m</sup>. Jeg skylder dog tilføje, at det ikke var lang stund, jeg heftede ved Emaus-hulen, og vil på forhånd langt fra ikke bestride muligheden af, at De eller Hr. Undset kunne fremlægge iagttagelser, som berettiger til en fra min opfatning modsat anskuelse.“ — Som det heraf vil sees, er det fra geologisk standpunkt ikke alene tænkeligt, men endog sandsynligt, at den omhandlede forhøjning „ialfald delvis er et menneskeligt verk.“ Til besvarelsen af spørgsmålene, hvorledes og hvorfor den er istandbragt, ser jeg mig dog ikke istand til at yde noget bidrag. Efter hulens nuværende omfang at dømme synes den lidet at have egnet sig til opholdsted for mennesker, hvortil heller intet spor såvidt vides har været fundet; det må dog bemærkes, at „der siges, at man før har kunnet trænge noget langt ind igjennem åbningen“ (årsb. 1868 p. 181) ligesom det også blev mig fortalt, at hulen og specielt indgangsåbningen, der nu er så lav, at man må krybe på alle fire gennem den, før har været højere. Om dette virkelig forholder sig så, må det vel alene forklares ved, at det forøvrigt neppe betydelige lag af mindre stene og konglomeratstykker, der dækker bunden, i tidens løb er bleven forøget ved nedfald fra vægge og tag. Den nærmeste måde, hvorpå sagen videre kunde opklares, måtte derfor være at undersøge og borttage dette lag. — Undset forklarer navnets oprindelse af e i m r „damp“, på grund af fugtigheden i hulens indre; ved mit besøg var den dog ganske tør, og jeg bemærkede heller ingen drypsten eller andet tegn til fugtighed; dens beliggenhed højere end det omgivende terræn udsætter den også mindre for at fyldes af tilsigende vand. — Et par prøver af stenarten, som jeg



medtog, ere overleverede bestyreren af selskabets mineralsamling.

Vågen. Endel hauger og en større røs skal her findes <sup>13)</sup>:

Gutvik. På alle 3 gårde af dette navn skal hauger findes, og på nordre G. tillige være gjort fund af jernsager; på søndre G. sees nu 4 a 5 runde hauger ved søen, og på et par af dem var opsat stene af omtrent 1 alens høide.

Fjeldvik. I marken øst for gd. var udkastet en stenrøs, i hvis midte såes en T formet gang, bygget af større stene end de øvrige. I nærheden heraf såes endel stene, der dannede en temmelig regelmæssig runding, muligens altså en „stenkreds“. På en fjeldtop lige op for husene står en bautasten nær en røs.

Nord-Eitran. På høidedraget ovenfor gd. ved veien ligge nogle røser, hvoraf en var udkastet; den skal have havt etstensgulv af små runde stene og kammer, hvori kul og aske. — Nedenfor husene på en mod søen jevnt skrånende slette har været flere runde og en aflang haug; i dette strøg har man for længere tid tilbage fundet en guldring med 3 bånd og et sverd (?). — Lige under tørven var funden en middelaldersk bronceøgel, der blev mig foræret af Ole Kristensen Nord-Eitran. — Ved at grave til grundmuren for et fjøs havde man  $\frac{1}{2}$  al. under jordoverfladen fundet nogle mynter under en sten; størsteparten skal have været Danske, ca. 100 år gamle, samt nogle Russiske kobbermynter.

<sup>13)</sup> På Stene findes ved søen syd for gd. endel hauge; længere nordlig er der en samling røser; i en af disse var funden en korsformig, bøiledannet spænde af bronze (T. 1227) af samme hovedtype som en i årsb. 1872 fig. 12 afbildet, noget simplere end denne. — På Kvals findes nær gd. nogle hauge.

På Oxvikskaret (høiden mellem Røsfjorden og Eiterfjorden) s. v. for Sør-Eitran ligger en gravrøs, hvori skal være gjort fund af jernsager.

Til Årset-fjorden og de inderste gårde ved Eiterfjorden kom jeg ikke; men ingen af de lokal-kjendte folk, jeg talte med, vidste om gravhauger eller jordsfund på de kanter.

### Kolvereid prestegjeld.

Gjerdingen. I en haug er for 30 år siden fundet et ubrændt lig tilligemed sverd, stenbolle (Bergens mus. 396) og perle. Også senere er et lignende fund gjort af ubrændt lig med sverd og øx, „kobberhjelm om hovedet“ (s: broncekjedel?) perler etc. Begge fund vare forkomne; derimod erholdt jeg et firkantet vegtflod af messing, fundet ved pløining.

Langstrand. 3 hauger; i en er fundet en øx af jern („hakke“ kaldte min hjemmelsmand det).

Også på Edshaug findes en haug.

Væreim. På Moneset er nogle røser.

På Nubdal er for flere år siden fundet et sverd med „noget blankt“ på heftet og en øx.

Fjer. På Langneset en haug.

Lid. Et sverd fundet for lang tid siden. En spydspids af rød skifer har muligens også været fundet, men var bortkastet — På en af pladsene var for et par år siden fundet et sverd og spyd (?) af jern, hvilke sager antoges at være tagne i forvaring; men da manden ikke var hjemme, kunde de ikke findes frem. På en anden plads, Hesthagen, skal der være en stor haug.

Ramfjord. Nogle hauger findes her, og en spydspids af jern skal være funden.

Bjerknes. På høiderne lige mod „strømmen“ nogle røser. — I en udkastet gravrøs oppe i skoven, omtr. 20

al. fra søen ved Remma-strømmen (mellem Lid og Bjerknes) sees et kammer af store på kant satte heller med nu afkastede dækstene 3 al. langt, 1 1/2 al. bredt); den ene langsides består af en eneste sten. Intet fund bekjendt\*).

Lidvik (Levig). Flere røser øst for gd.; ligeledes på en bjergknaus s. for samme. Ikke langt fra husene skal have været et stort kammer, hvis stene ere anvendte til bygningssten.

Foså. En liden kvernsten fundet i jorden.

Kolvereid prestegd. På Åneset 3 store hauger, flere mindre do. i „udengene“, hvori skal være fundet kul, og endelig en lignende i skoven ø. for gd.

Mulstadnes. En 3“ lang od af en spydspids af rød skifer fundet, men tabt.

Mellem Haugfles og Skagemoen i udmarken 4 à 5 røser (sten ovenpå et lag af fjæresand) hvoraf flere ere udkjorte til veifyld; under dette arbeide stødte man i sommer på et ubrændt lig i en af dem; hos dette fandtes et stykke af et kar af brændt ler (?) med udbrættet kant og sort af farve, som imidlertid blev kastet væk, hvorimod jeg erholdt nogle klinksøm og et jernstykke. De oplysninger, jeg erholdt angående det ovennævnte brudstykke af brændt ler, vare meget usikre.

Skage. Også her hauger i udmarken både ø. og v. for gd., hvori engang fandtes brudstykke af en krukke (blåt af farve).

Buø. 3 hauger lige ved husene.

Geisnes. 2 røser n. for gd. og 1 søndenfor på veien til nøstene. Et par rækker hauger på engen ved husene er måske rydningssten.

\*) Efter optegnelser i en bog, som eies af «skomageren på Odden», men som jeg ikke traf, skal hele dette parti af gd. Bjerknes have tilhørt den engang meget store gd. Remma.

Galtnes. I Årviken v. for gd. ligge 4 à 5 små, langagtige og firkantede forhøininger, overgroede med lyng, men dog ikke mere, end at man kunde se, der har været en grøft rundt om dem. Er dette af samme sort som de, der omhandles af adj. Rygh årsb. 1872 p. 39 og 1874 p. 12 samt af Undset årsb. 1875 p. 12—13, og som begge ere tilbøielige til at henhøre til stenalderen? En ny annexkirke tænkes bygget på dette sted, og da kunde man måske få anledning til at undersøge dem nærmere \*).

På de øvrige gårde ved Oplø-fjorden fandtes intet af arkæologisk interesse.

Hareneset (forhen plads under gd. Lund). Oppe på en med ener overgroet mo, ca. 400 al. fra søen og 100' høit, fandtes ved undersøgelser af terrænet for en påtænkt ny kirkegård en spydod af skifer 1 1/2 al. nede i jorden, der bestod af rødagtig fin sand, blandet med små kuppelstene. Den var bevaret, skjønt brudt i 3 dele; 2 af disse, udgjørende tangen og den nedre del af bladet, fandtes frem og bleve indkjøbte.

Lund. Ved Fjerangen (en fjord, der går ind lige mod Smines) skal findes nogle hellekister, hvori kul har været iagttaget. Ved bunden af samme fjord sees på en fra søen ubestigelig berghammer i nærheden af Smines's sæter en stenmur som en befæstning mod landsiden; den antoges at være omkr. 20 al. lang og indtil 2 al. høi. Jeg må imidlertid beklage, at jeg ikke fik disse oplysninger under min nærværelse her, men først senere af en mand, der var godt kjendt, så at jeg ikke havde anledning til at forvise mig om, i hvilken grad det oven-

---

\*) På det steile, nøgne fjeld, der ligger ved gården, sees flere (mindst 12) større og mindre jættegryder i forskjellig høide, lige fra havets nuværende niveau til antagelig et par hundrede fod over samme. Min tid tillod mig dog ikke at tage dem i nærmere øiesyn.

for berettede fortjener tiltro. — Ved den østligste af gårdene ca. 100 al. fra husene er en udkastet haug; ligeså nedenfor mod søen.

Smines. En bautasten i skoven s.o. for husene, 7<sup>h</sup> høi,  $\frac{3}{4}$  al. bred,  $\frac{1}{4}$  al. tyk; ingen haug omkring den. Nord for gd. ovenfor nøstene 4 større røser, og ved Kvalholmvalen en stor do., samtlige midt i en granskov. På skråningen mod søen fra husene flere små jordforhøininger.

Følgende noticer angående de ved indre Foldenfjord beliggende gårde (indtil Kongsmo) hidrøre ikke fra egne iagttagelser, men kun fra andres meddelelser; jeg havde nemlig ikke tid tilovers for en nøiagtig befarings, men gjorde dog en tur med dampskib indover fjorden og havde således god anledning til at tale med mange af de her bosiddende.

Finne. Et par hauger udenfor husene. — Kreklingen. En stenrøs. — Mellem Årfor og Skaftnes skal være en stenrøs (?) opmuret med lodrette sider af store stene (omtr. 20 al. lang, 5 al. bred og  $1\frac{1}{2}$  al. høi) spids mod enderne. Skaftnes. Flere røser, dels ved søen, dels oppe i marken. Foldereid. Flere hauger; på kirkegården er ved gravning fundet en øx. Aune. I en udkastet haug fundet et par lerurner, hvoraf den ene solgtes til en omreisende. Endnu nogle hauger.

Kongsmo. 2 større hauger, en på hver side af veien op til gården, hvori ben og kul skal være fundet; noget ø. for disse ved elven en langhaug (retn. ø.—v. lodret på elveløbet), hvori er fundet en hel del ben. (For et par år siden blev skelettet af en bjørn nedgravet i denne haug). Ved elven også et par andre hauger. Ovenfor gården på en terrasse 2 lignende.

Årmo. En ca. 5 al. høi haug. — På År stod før en gammel kirke, der blev revet væk af flommen. En

malmkugle er funden på en hustoft. — På Fjøsberget fortaltes at der skulde være et stenkammer, som man kaldte „dvergstuen“. Jeg gik derop og fandt, at det var en stenrøs, der har indeholdt 2 kammere, hvilke muligens have været indbyrdes forbundne ved en mellemgang; det største havde en længde af 4 1/2 al., det mindste af omtr. det halve, bredden 1—1 1/2 al. Forøvrigt have gjetergutter gennem lange tider moret sig med at omkaste stenene. Disse vare dels rullestene, dels brudstene, og måtte efter lokaliseredes mening være transporterede hid fra et temmelig langt bortliggende sted. Kun et par af de flade, overliggende dækheller ere nu på sin plads. Noget søndenfor på samme høidedrag og ligesom den førstnævnte midt i skoven skal findes en lignende røs, hvor man dog ikke vidste om noget kammer.

Saur. To øxer af jern ere fundne ved pløining, dog neppe sammen. Mellem denne, nordre Saur, og nabogården af samme navn ligger en haug ovenfor veien. — På sidstnævnte gd. er fundet en skålføremet broncespende og for længere tid siden et sverd. Spenden og øxerne indkjøbtes. Hvor fjøset nu står, var en haug bleven udjevnet, og under stabburet sees endnu en sådan.

Trøndhjem i marts 1878.

# Beretning

om

Selskabets zoologiske Samling

i Aaret 1877

ved

V. Storm.

# Bericht

III

Zeitschrift für Naturgeschichte

1877

V. 2. 1877



I nærværende Beretning om Samlingen og den Reise, jeg i sidste Sommer foretog ved det mig af Selskabet meddelte Stipendium, kommer jeg til at følge samme Fremgangsmaade som i foregaaende af de deri nævnte Grunde og føjer saaledes til en Skildring af Dyrelivet i de Trakter, jeg har undersøgt, nogle Bemærkninger om en Del Arter. Kun af en enkelt Dyreklasse (Echinodermerne) giver jeg en systematisk Fortegnelse over alle dem, jeg hidtil har truffet i Thronhjemsfjorden.

De i Aarets Løb erholdte indenlandske Vertebrater bestaa mest af almindelige Arter, som forhen manglede i Samlingen, og ere erhvervede ved Kjøb eller Gave, medens de lavere Dyr ere indsamlede af mig.

Af Pattedyr er udstoppet 4 Exemplarer, saasom en Grævling (*Meles taxus*) og en Nise (*Phocæna communis*); den førstnævnte blev fanget i December i Støren, hvor den havde taget Vinterophold i en Hølade; saavidt jeg har erfaret, er den nordenfjelds et sjeldent Dyr, ihvorvel Collett (i „Bemærkninger til Norges Pattedyrfauna“) anfører, at den ved Throndhjem (dens Nordgrændse) jevnlig er fanget.

Blandt Fuglene skal jeg kun omtale en tilfældig Varietet af Tetrao Urogallus (Tiur), ensfarvet askegraa uden Vatrिंग eller Metalglands men med noget mørkere Hoved — indsendt fra Snaasen — samt Havsulen (*Sula bassana*), som under Stormene i Februar i Mængde dreves ind

paa Land, hvor et til Samlingen indbragt Individ var blevet grebet med Hænder, og hvorfra i et Par Dage omtr. en halv Snes indsendtes til Byen; et lignende Tilfælde indtraf i December, da efter Beretning fra Skjørn-fjorden 8 Stkr. paa en Gang skulde være fanget paa et dertil udsat Angleredskab.

Den i foregaaende Beretninger givne Fortegnelse over de i Thronhjemsfjorden iagttagne Fiske kan jeg forøge med følgende 5 Arter:

*Cottus bubalis* Euphrasén erholdt jeg i Sommer ved Bundskrabning ligesom de følgende 3; den er forresten vistnok hyppig her som paa mange andre Steder, men bemærkes ikke let formedelst Lighed med den almindelige Ulke (*Cot. Scorpius*).

*Centridermichtys uncinatus* (*Cottus*) Reinhardt, (D. Vidsk. Selsk. Afhandl. 1830), som først meget senere fandtes ved vore Kyster (Esmark, Bidrag til Finmarkens Fiskefauna 1867) og er nøjagtigere beskrevet i Collett „Norges Fiske“, til hvilken Beskrivelse et Exemplar af 65 m.m. Længde, som jeg traf ved Inderøen, ganske svarer.

*Icelus hamatus* Krøyer, Naturh. Tidsskr. 1844, da den først opdagedes ved Grønland og Spidsbergen, men senere er fundet hist og her hos os. Af denne traf jeg ligeledes ved Inderøen et Exemplar af omkr. 50 m.m. Længde, som allerede har den for de ældre characteristiske gaffeldelte Pig paa Førgjellelaaget og for en Del i Kroppens Pladerækker.

*Liparis Montagu* Donovan erholdtes ret hyppigt i smaa Individer ved Skrabning paa 20 à 50 Favnes Vand; de største ere omtr. 40 m.m.; alle ere brungule med en blaaagtig Stribe mellem og bag Øjnene, skjønt denne Art skal variere overmaade meget i Farve ligesom *Lip. lineatus* (*barbatus* Ekstr.). hvoraf 1 Ex. af 50 m.m. L. er sortstribet over hele Legemet; begge fandtes sammen.

*Annarrichas pantherinus* Zouiew fiskes ikke saa ganske sjelden og er vel kjendt af Fiskerne som en fra den sædvanlige „Stenbit“ (*A. lupus*) forskjellig Art derved, at den er „flekkt som en Gaupe“. Som tilhørende Norges Fauna antegnedes den først 1867 (Malmgren, Bidr. til Finmarkens Fiskefauna i Øfvers. af Kgl. Vetensk. Akad. Handl.)

Af den store og pragtfulde „Laxestørje“ (*Lampris guttatus*), der af og til driver til Kysten, beholdtes ogsaa i sidste Sommer et Individ fra Skjærnfjorden, hvor den var fanget i Garn; det er noget mindre end den, som beholdtes i 1875; i dens Mave fandtes en stor Mængde Lindser og Hornkjæber af en Blæksprute (*Ommatostrephes todarus*?)

Af andre Fiske er 7 almindelige udstoppede i mere end sædvanlig Størrelse. En *Acanthias vulgaris* („Pighai“) havde 15de December foruden en Mængde Æg 8 Unger, hvoraf den største er henved 7“; efter Krøyer „Danmarks Fiske,“ synes den mest at yngle om Vaaren og Sommeren og skal have indtil 6 Unger paa en Gang.

Den uafladelig kolde Sommer gav saa godt som ingen Anledning til Indsamling og Iagttagelse af Insekter; desuden var jeg næsten uafbrudt beskjæftiget paa Fjorden og med de der indsamlede Dyr. Jeg anser det derfor bedre senere hen at fortsætte den paabegyndte Fortegnelse over Coleoptera, naar et større Antal er tilvejebragt og bestemt; her skal jeg kun nævne, at paa et enkelt Sted (ved Hovd i Værran) forekom i store Selskaber under vissen Tang *Bradycellus pubescens* i flere af de hos Schjødthe (Danmarks Eleutherata) opstillede Varietetter, ved Throndhjem *Bradycellus collaris*, ved Vennes *Synuchus vivalis* meget hyppig, *Loricera pilicornis*, *Agabus guttatus* (Gyll.) i Kilder, *Byctiscus betuleti* (Gyll.); fremdeles bemærkedes *Cicindela campestris*, *Carabus glabratus*, *Necrophorus mortuorum*, *Chrysomela fastuosa* o. s. v.; paa Ytterøen *Cychnus rostratus* (som sædvanligt i Sten-

røser), *Anchomenus parumpunctatus*, paa Birketræerne\*) i stor Mængde (10de Juni) *Rhynchites betuli* og *Polydrosus micans*, under Naaletræernes Bark *Rhagium mordax* i Mængde, offtest parvis tilligemed Larverne. I en Privatsamling paa Stepkjær saa jeg den sjeldne *Blaps mortisaga* taget der; den forekommer især i Stæder i gamle Huse og er kun fundet sparsomt i Christiania (Siebke *Enumeratio* o. s. v.) og Bergen (Schneider). — Af den saa langt nord sjeldne Natsommerfugl *Acherontia atropos* blev 1 Ex. fanget i Thronhj.

Til Undersøgelse af Dyrelivet i Fjordens Dyb valgte jeg dennegang Trakterne ved Indhered for med dem at anstille en Sammenligning af de ydre ved Havet beliggende Dele, hvor jeg havde tilbragt 3 foregaaende Somre. Især havde jeg Interesse af at se, hvorvidt forskjellige af de ved Havet forekommende Arter gaa ind i Fjorden og om muligens nogle af de rent arctiske Former kunde gjenfindes her. Det er nemlig ved senere Tiders Forskning paavist, at paa visse Localiteter helst inde i de dybe Fjorde opholde sig „Gjenlever“ (arctic outliers Forbes) fra tidligere Tiders (Glacialtiden) Fauna, som i det Væsentlige var den samme, som nu raader i det højere Norden, medens Dyrelivet forøvrigt ved vore Kyster og navnlig paa det ringere Dyb ved Havet for en stor Del bestaar af de i Tidernes Løb fra Syden indvandrede Arter. (Nærmere herom f. Ex. i M. Sars, om arctiske Dyrformer i Christianiafjorden <sup>1)</sup> og G. O. Sars, Undersøgelse af Christianiafjordens Dybvandsfauna <sup>2)</sup>)

---

\*) Den Birk, som her ved Gaarden Øvre danner Skov, er en meget udpræget *Betula verrucosa* Ehrh., hvor den har sin Nordgrændse (cfr. Blytts Norges Flora), medens den almindelige Birk overalt i det Thronhjemske er *B. odorata* (glutinosa Wallr.)

<sup>1)</sup> 1865, Christ. Vidensk. Selsk. Forhandl.

<sup>2)</sup> 1869, N. Mag. f. Naturvidensk.

Omendskjønt der af de faa Iagttagelser, jeg har gjort, ikke kan drages almindelige Slutninger, især da flere Arter kun findes i enkelte Exemplarer og der overhovedet lever mange arctiske Former ved vor Breddegrad, skal jeg dog som et Exempel anføre, at af de 43 Echinodermer, som jeg alene i sidste Sommer fandt i Beistadfjorden, hører over Halvdelen til dem, som Sars henregner til de arctiske og flere af dem forekom i betydeligere Mængde og Størrelse, end jeg før har set dem; nogle ere forhen kun kjendte i et Par Exemplarer eller ere ikke fundne saa langt syd (*Goniaster hispidus*, *Oligotrochus vitreus*, *Archaster arcticus*). Derimod syntes omvendte Forholde at finde Sted ude ved Havet og mange af de „boreale“ og „lusitansk – middelhavke“, som der ere almindelige og tildels have sin Nordgrændse ved Thronhjemsfjorden, forekomme neppe i de indre Dele. Saaledes er *Amphiura Chiajei* meget hyppig paa Lerbund fra omtr. 20 til 80 F. D. i alle de ydre Dele af Fjorden; endnu ved Byen har jeg truffet den sparsomt, men i Beistadfjorden, omkring Inderøen og Ytterøen, hvor jeg i 3 Maaneder brugte Bundskraben paa lignende Localiteter, saa jeg aldrig Spor af den; andre Arter, hvormed dette er Tilfælde, ere *Antedon petasus*, *Ophiocoma nigra*, *Luidia Sarsii*, *Amphidetus cordatus*, *Spatangus purpureus* o. fl. Det Samme gjælder ogsaa andre Dyreclasser, men overhovedet viste der sig en stor Fattigdom paa Arter, saaledes som det vistnok gjerne er Tilfælde i Fjordenes Inderste og neppe mindst i Thronhjemsfjorden paa Grund af locale Forholde.

Den store Beistadfjord danner næsten som en Indsø, hvor Vandet holder sig temmelig brakt, idet flere Elve der have Udløb og den kun staar i Forbindelse med den ydre Fjord ved det  $\frac{1}{2}$  Mil lange og  $\frac{1}{6}$  Mil brede Skarnsund, hvor Dyrelivet tildels arter sig anderledes. Ikke-

destomindre forekommer, saavidt jeg kunde erfare af Beretning, ogsaa herinde de fleste almindelige Fiske; de sædvanlige Gadusarter fiskes især paa visse Grunde eller „Stø'er“, som gjerne ere bevoxede med *Oculina prolifera*, i Christianiafjorden saakaldet „Pileben“, her mest „Røddil“, som dog ogsaa synes at være er fælles Benævnelse for Koralliner, Nulliporer o. s. v.; Værratorsken er endog bekjendt og fiskes især i den trange Del af Værrafjorden. Grundene her ere ikke dybe, fra 20—60 Favne og fandtes paa enkelte Steder besatte med *Retepora cellulosa* og andre koralformede Polyzoer, (*Cellepora lævis*, *Hornera lichenoides*, sjeldnere *Eschara cervicornis*) mellem hvilke færdes talrige regeagtige Crustaceer af Slægterne Orangon, Hippolyte, Pandalus („Aat“), hvoraf ogsaa Torskens Mave var fyldt. Uer fiskes dog kun tilfældigt; den store „Størje“ *Thynnus mediterraneus* saaes flere Gange at forfølge Sildestimerne i Vandskorpen; *Coryphænoides rupestris* og *Lophius piscatorius* fandtes opkastet paa Stranden og *Scymnus microcephalus* saa jeg fanget paa Line. Denne sidste („Haakjærring“) fiskes undertiden herinde for Leverens Skyld ligesom *Spinax niger* („Svarttorsk“) paa det største Dyb. Dette gaar til 170 Favne især som en Fortsættelse af det ligesaa dybe Skarnsund henimod de nordvestlige, stejle og høje Bredder; de sydlige og østlige Sider langs det flade Land ere derimod meget grundere; her ligger et Par Øer med store Edderfuglevær og hvor talrige Kolonier af *Larus canus* udklække sine Unger under Enerbuskene og *Lestris parasitica* samt *Sterna Hirundo* ogsaa ruge. Paa den stejle Høe indfandt sig de sidste Dage af August en Mængde Skarve (*Phalacrocorax Carbo*), som have Tilhold her udover Vintren; hvorom ogsaa de hvidfarvede Klippevægge vidne. Af og til saaes Par af den store „Lomimmer“ *Colymbus glacialis*, der sagdes at have sine Rugepladse oppe ved Fjeldvandene

Bundskrabningen begyndte jeg d. 12te Juni med Skarnsundet, som medtog den længste Tid formedelst Strømmen og den mangfoldige Beskaffenhed af Bunden samt det som Følge heraf saa meget rigere Dyreliv. Dybden er her under Fjeldvæggene saa forskjellig, at Skraben kan kastes ud paa 5 à 10 Favnes Dyb men efter faa Aaretag ikke naa Bunden før paa henved 100 F.; ofte kommer den tom op; endnu oftere fyldes den strax af de med Strømmen hidførte Skjæl og „Røddil“ eller sidder timevis fast i „Grundved“ og Klipperifter. Midt i Sundet i det største Dyb (170 F.) bestaar Bunden af blød Dynd og Ler, der fortsætter sig ind gjennem Beistadfjorden og her paa mange Steder især i de inderste Bugter gaar lige op i Litoralbeltet; overalt paa dette Ler er der stor Fatigdom paa Dyrearter:

Hyppigst blandt Molluskerne var *Tritonium despectum* (*Murex*) Linné (*T. antiquum* var. *arctica* Sars Reise i Lofoten) tilligemed sine Æggekapsler, medens *T. antiquum* med glatte Vindinger ( $\beta$  *anfractis lævigatis* Lovén Index Molluscorum), som ude i Fjorden er meget almindelig, knap bemærkedes. Paa Conchylien sad næsten altid *Actinia digitata* Müll., undertiden 4 à 5 sammen; de tomme var som oftest beboet af en „Eremitkrebs“, nemlig *Pagurus pubescens*, som paa denne Maade fører de med meget ringe Locomotionsevne forsynede Actinier videre.

Den omtalte Snegl ledsagedes hist og her af nogle nærstaaende Arter, saasom *Sipho* (*Fusus*) *glaber* Verkrüzen, der ifølge Meddelelse fra Hr. Prof. G. O. Sars, som velvillig har bestemt mine Exemplarer af disse Former, hidtil kun er kjendt fra Lofoten og Finmarken. Jeg har fundet den adskillige Gange levende ogsaa ude i Fjorden.

*Chrysodomus Turtoni* Bean, hidtil hos os kun observeret ved Vadsø, hvor den fandtes 1857 af M. Sars.

(Christ. Vidsk. Selsk. for 1858 p. 39). Jeg fandt meget store Skaller, men ogsaa levende.

*Fasciolaria* (*Barcofusus*) *Berniciensis* King, ligesledes en meget sjelden Form, som først fandtes samtidigt med foregaaende, men senere ogsaa sydligere, navnlig i stor Mængde paa Havbankerne udenfor Romsdalen (Friele, Preliminary report of Mollusca from the Norwegian atlantic expedition 1877)

*Buccinum Humphreysianum*, som ogsaa er en arctisk Art, *Buccinum undatum* var. *pelagica* enkeltvis, *Trophon clathratus* & *Gunneri*; endvidere hist og her *Scaphander lignarius* L. og flere almindelige: paa Huden af *Holothuria intestinalis* sad stadigt et Par Exemplarer af *Eulima nitida* Lov. (cfr. N. Mag. f. Naturvidensk. 1876 p. 171) i Selskab med *Cardium minimum*, *Syndosmya nitida*, en *Axinus* o. fl.

Ganske hyppigt forekom den ved sin brændende Egenskab mærkelige *Anthea Tuediæ* Johnst. (Gosse, Actinologia britannica fig. 1. *Bolocera*) og undertiden sammen med den *Actinia coccinea* af overordentlig Størrelse; den fandtes fæstet bl. A. til roddent Træ, som var gennemgravet af iboende *Xylophaga dorsalis*; ud af Actiniens Mund droges en liden Blæksprute.

Endvidere skal jeg fra Dybvandsregionen her omtale den besynderlige Svamp *Trichostemma hemisphærica* M. Sars, hvorom G. O. Sars i sit Værk „On some remarkable forms of animal life from the great deeps on the coast of Norway“ bemærker, at den kun er fundet ved Løfoten, men sandsynligvis vil findes paa mange andre Steder, naar flere Dybvandsundersøgelser blive foretagne; fremdeles en Echinide, som maa henføres til *Toxopneustes pallidus* G. O. Sars, der ikke blot formedelst denne særegne Forekomst men ogsaa ved de af Sars opstillede



Kjendemerker, hvortil mine Exemplarer i det Væsentligste svære, synes at være en ganske distinct Art.

Højest characteristic for det største Dyb midt i Sundet var Forekomsten af *Ophiacantha abyssicola* G. O. Sars, som naar Skraben kom op, i tusindvis bedækkede Nettet, Jernet og Touget, selv om intet andet, som ofte var Tilfælde, fulgte med; den var forresten i sin Habitus meget forskjellig fra den, som jeg har fundet andetsteds, idet Armene ere meget længre og snart af en lysere, snart af en mørkere brun Farve, eller endog lysrøde uden dog at være specifik forskjellig fra den nævnte Art, der især udmærker sig ved de klokkedannede Armrygplader. Paa samme Maade gik den ind i Beistadfjorden, saa langt Strømningen gik.

I Antal af Individuer var der dog neppe nogen Art, som overgik *Verruca Strømia* (Lepas) Müll., der millionvis bedækkede Sneglehuse, Koraller, Skjæl o. s. v. fra det største Dyb til op paa Klipperne, hvor den blander sig med den almindelige *Balanus balanoides*, som danner det bekjendte Flømærke paa Klipper og Pæle.

I stor Mængde forekom af indtil 8 Tommers Længde de porøse Masser, som dannes af store Selskaber af den neppe  $\frac{1}{2}$ " lange Orm *Filograna implexa* Berkeley (Sars, Fauna litoralis I. tab. 10.); ogsaa hyppig paa lavere Vand.

Hvad Anneliderne forøvrigt angaar, da hører vistnok mange Arter hjemme paa Lerbund, men her vare de dog faa. I det største Dyb midt i Sundet opdrøges stadigt i Selskab med ovennævnte Slangestjerne en stor Mængde brede, flaskedannede Lerrør; der formodentlig maa tilhøre *Panthalis Ørstedii* Kinberg (*Eugenias resa*, Zoologi I taf. VII), som skal bebo saadanne Rør (Sars, N. Mag. f. Naturvidsk. 12 p. 298); dog bemærkedes ikke det levende Dyr hverken udenfor eller indénfor Strømmen.

*Lætmonice filicornis* Kindb. fandtes kun enkeltvis i Sundet men i Mængde og af betydelig Størrelse gjennem hele Beistad- og Værrafjorden fra omtr. 120—40 F. D., hvor den maaske kunde siges at erstatte den til samme Familie hørende *Aphrodite aculeata*, som i de ydre Dele af Fjorden er almindelig, men aldrig bemærkedes herinde. — En mærkelig Annelide, som jeg erholdt i Værrafjorden paa det største Dyb her (70 F.) maa være „*Lænulla? mollis* M. Sars“ G. O. Sars. Mag. f. Naturvidsk. 1873 p. 207, hvor et Exemplar af lidt over 50<sup>m.m.</sup> Længde beskrives som tilhørende vore største Polynoiner. Det fra Værrafjorden maa have været mindst dobbelt saa stort; saasnart det kom op, sprang det istykker (med en hørlig Lyd) og afkastede Elytrerne, saaledes som lignende Arter gjerne gjøre; kun 1 Par sidder igjen paa den sammenhængende forreste Del af Kroppen, der udgjør omtrent Halvdelen af Dyret, er over 2“ langt og bestaar af 24 børstebærende Segmenter; forøvrigt finder jeg Exemplaret stemmende med Sars's Beskrivelse, og det har i det Ydre megen Lighed med *Aientia gelatinosa*.

Af andre Annelider forekom *Glycera capitata* Ørsted (*Annulata dorsibr. Grønlandiæ*), *Trofonia plumosa* (*Amphitrite*) Müll., *Ophelia limacina* Rathke (*O. bicornis* Ørst.), *Terrebellides Strömii* Sars (Beskr. og Iagtt.), *Scoloplos armiger* (*Lumbricus*) Müll., *Nephtys ciliata* (*Nereis*) Müll., alle sparsomt.

I Nordvigssundet paa 170 F. D. fandtes *Maldane biceps* (*Clymene*) Sars, i Selskab med en Annelide af *Sabellidernes* Familie, som efter de hos Malmgren (*Annulata polychæta Spetsbergiæ &c.* Vetensk. Akad. Forhandl. 1867) anførte Characterer maa være *Myxicola Stenstrupi* Krøyer; ved Inderøen (12 F.) den fra den almindelige *Chætopterus norvegicus* Sars ved sit fri, sandbedækkede Rør m. m. forskellige *Chætopterus Sarsii* Boeck.

Omendskjønt der i Strømninger ofte er et rigere Dyreliv, er der ogsaa visse Arter, som synes at foretrække det stillere Dyb, ja endog mindre salt og rent Vand, især nogle Echinodermer og Pennatulider. Adskillige, som ere almindelige paa den vidstrakte Lerbund i Fjorden udenfor, viste sig igjen inde i Beistadfjorden. De hyppigste og mest iøjensfaldende paa denne saa fattige Bund vare *Tripylus fragilis*, *Holothuria tremula* (i stor Mængde), *Amphilepis norvegica*, *Archaster Andromeda*; i de inderste Bugters Dynd forekom *Ctenodiscus crispatus* i saa store Masser, at hver enkelt Skrabning gjerne bragte 50 à 70 Stkr., og den gik lige op til kun 6 Favnes Dyb.

Med Hensyn til Pennatuliderne, hvoraf jeg her traf 4 Arter, skal jeg hertil føje et Par Bemærkninger om nogle andre:

*Pennatula aculeata* Danielsen (Chr. Vidensk. Selsk. Forh. 1859, Koren og Dan. F. litoralis 1877) maa ansees for meget almindelig i Thronhjemsfjorden paa Lerbund fra omtr. 40 til 100 F. D.; i overordentlig Mængde og Størrelse fandtes den i Orkedalsfjorden og Gulosen; forøvrigt paa mange Steder ind til i Beistadfjorden; blandt Exemplarerne fra Orkedalsfjorden mangle nogle de længre Pigge paa Ventralfladen, men have flere Rækker Zooider paa Dorsalfladen og maa derfor henføres til deres Varietet *rosea*.

*Virgularia mirabilis* (Pennatula) Müll. Zool. dan. forekommer ogsaa paa mange Steder. Jeg har især truffet den nær Udløbet af de større Elve (maaske lever den helst i mindre salt Vand?), saaledes især i det Inderste af Orkedalsfjorden og Gulosen, ved Værdalen og ved Stenkjær; paa begge disse Steder gik den op til 6 à 7 Favnes Vand. Koren og Danielsen angive 50 F. som det ringeste Dyb (i Fortegnelsen over Pennatulidernes Udbredelse i Fn. litoralis 1877). Denne Art ansaaes i

sin Tid for meget sjelden og var endnu i 1846 (Fn. lit. I) ikke fundet siden Müllers Tid (omkr. 1780).

*Dübenia elegans* Kor. & Dan. (Chr. Vidsk. Selsk. 1859, *Virgularia*, Fn. lit. 1877) fandt jeg i Beistadfjorden samt i Ørkedalsfjorden; 40—70 F. D. Lerbund; paa begge Steder meget sparsomt og, som ellers, afbrudt.

*Halipteris Christii* Kor. & Dan. N. Mag. f. Naturvidensk. 1848 har jeg faaet ved Bejan, optrukket ved Fiskeline fra 70 F. D. Den er forhen kun fundet ved Lofoten paa 200 F. D.

*Funiculina quadrangularis?* (Blainv). I Gulosen fik jeg op med Bundskraben et Par Exemplarer, som jeg maa antage for ganske unge Individier af denne Art; 80 F. D. Lerbund. I ethvert Fald er det ingen af de andre ved Norges Kyster fundne Arter.

*Kophobolemnon stelliferum* (Pennatula) Müll. forekommer neppe sjelden gennem hele Fjorden; men jeg har kun fundet den paa store Dyb: i det Inderste af Beistadfjorden (120 F.), i Nordvigssundet ved Ytterøen (140 F.) og ved Stadsbygden (220), altid blød Dyndbund; den er forhen ikke fundet nordligere end ved Bergen. I Christianiafjorden, hvor den efter Müller først blev gjenfundet omkr. 1850 (Asbjørnsen, Fn. lit. II), gaar den op til 40 F. D.

(Af *Ptilella grandis* Ehrenb. (*Pennatula borealis* Sars, Fn. lit. 1846), findes blandt de af Gunnerus efterladte Sager et tørret Exemplar (uden Navn), som saaledes har staaet i Samlingen omkr. 80 Aar, før den beskrevs som ny Art. Næsten ganske den samme Skjæbnie har *Pavonaria finmarchica* (*Virgularia*) Sars 1856, hvoraf ligeledes findes 1 Ex. efter Gunnerus).

Jeg kommer nu til at omtale de øvrige Trakter efter Bundens Beskaffenhed. De forskellige Regioner kan paa et Sted som Skarnsundet ikke let bestemmes efter Dyb-

den, fordi denne er saa yderst afvekslende. „Søtræernes“ Belte henregnes gjerne til Dybvandsregionen fra 90 til 200 à 300 F., om de end paa enkelte Steder voxe op til 50 à 60; men i dette Sund er der noget særeget ved deres Forekomst. De begynde i Dybden først ved omkr. 100 F. eller mindre, hvor de bratte Bakker („Mælen“) begynde ovenfor Leret; ikkedestomindre vise de her en overordentlig Frodighed ogsaa paa langt lavere Vand end sædvanligt, hvilket kan have sin Grund deri, at Betingelserne for deres Trivsel, Strøm og Klippegrund er rigelig tilstede paa et indskrænket Omraade. Kjæmpemæssige Kviste af *Parargorgia arborea* af en Arms Tykkelse kunde undertiden skjæres løs ved anstrengt Roning; ofte beholdtes Grene deraf paa kun 50 à 60 Favnes Vand, som ved at holdes i Søvand afgav Pragtexemplarer med fuldstændigt udslagne Polyper. Alenhøje „Buske“ af *Prymnoa lepadifera* forekommer paa 50 F. D. tæt og frodigt og da med de ydre, 10 Tommer lange Grene udelte og hængende af de tætsiddende Polypers Vægt. *Lophohelia prolifera* var ogsaa hyppig og med levende Dyr paa 60 à 70 F. D.; af *Muricæa placomus*, som idet hele taget gaar højest op, opdrages et stort, friskt Exemplar fra neppe 30 Favnes Vand. Den ved Rissen saa yderst frodigt forekommende *Parargorgia grandiflora* M. Sars fandtes her dog meget sparsomt og forkrøblet ligesom *Alcyonium fruticosum* M. Sars (Chr. Vidsk. Selsk. 1860, Fn. lit. 1877); denne sad i et Par meget smaa Exemplarer paa *Pecten islandicus*; den førstnævnte af disse Polyper er saavidt mig bekjendt, forhen ikke funden søndenfor Lofoten. I Forbindelse hermed skal jeg omtale den sjeldne *Nephtya Rathkiana* (*Gorgonia florida* Rathke), som jeg fandt i et lidet Exemplar paa 200 F. D. ved Rissen forrige Sommer, men undlod at nævne i min forrige Beretning.

Ogsaa den i Koralregionen forekommende store Musling *Lima excavata* fandtes i Skarnsundet levende paa kun 85 F. D., rigtignok kun 4 1/2" l.; den begynder ellers gjerne først ved 130 à 150 F. D. Paa *Muricæa* især sad hyppigt *Astrophyton Linckii* i alle Størrelser, undertiden den ene udenpaa den anden og varierende i Farve fra orangefarvet til lyserød.

Mellem og paa Søtræerne er der et mangeartet Liv; men det er kun smaa Prøver, som komme op; somoftest erholdes i Bundskraben kun, hvad der tilfældigvis slipper i den under Anstrængelsen for at faa den løs. — Det er navnlig Hydroïdernes og Crustaceernes Klasse, som her er repræsenteret. Hvad de første angaar, da frembyder vistnok Skarnsundet et righoldigt Sted for deres Indsamling og Studium; heller ikke kjender jeg andre Steder, hvor saa stor Dybde er forenet med temmelig stærk Strøm; men desværre anvendte jeg for liden Opmærksomhed paa dem under mit Ophold her; det var først efter Hjemkomsten, at jeg fik Anledning til at benytte Hincks's *History of the british hydroid Zoophytes*, som i Forening med Prof. G. O. Sars's „Bidrag til Kundskab om Norges Hydroider“ (Vidensk. Selsk. 1873) er fortrinligt Hjælpe-middel. Disse mærkelige Dyrecolonier af et fjær- eller moselignende Udseende o s. v. sidde fæstede til allehaande submarine Gjenstande, saaledes ofte til Søtræer, Svampe, til andre Hydroider og her i Sundet oftè til levende „Vobskjæl“ (*Modiola modiolus*), hvis nederste Grændse undertiden falder sammen med Søtræernes øvre, og som gjerne trives bedst, hvor Strømmen staar paa.

Paa Randen af disse Muslinger samt paa Skaller af *Pecten islandicus* fandtes ofte en Art, der efter alle Characterer — de helrandede Polypbægere (*Hypothecæ*), Nematophorernes Stilling, de ovale, ubedækkede Generationskapsler (*Gonothecæ*), som sidde i talrige Rader langs

Stammen, men i Regelen mangle paa Pinnulerne — maa henføres til *Aglaophenia integra* G. O. Sars (ovenciterede St. p. 100). Ikkedestomindre have Exemplarerne herfra et ganske andet Udseende end det af Sars beskrevne, hvis Høide er noget over 3 Tommer, og som kun er lidet forgrenet. Det største af mine — og jeg har flere næsten saa store — er henved 9 Tommer højt, og det 5 à 6 Gange delte *Polyparium* har en Grenudbredning af 4 à 5"; paa enkelte luxurierende Grene ere selve Pinnulerne sammensatte, idet der fra en af de polypbærende Pinnuler atter udgaa mindre saadanne. Polypbægernes Antal er paa de længste enkelte Pinnuler 25 a 30 (hos Sars 12—16). Kapslerne forholdsvis faa paa Hovedstammen, men paa en af de tertiære Grene talte jeg 70 og det hele *Polyparium* har flere hundrede.

En anden *Aglaophenia* kan ikke henføres til de af Sars beskrevne, men kommer meget nær *A. myriophyllum* Lin., som dog forhen ikke er fundet ved vore Kyster.

Andre Hydroider, som jeg har indsamlet, ere *Sertularella Gayi* (Lamouroux), *Diphasia fallax* (Johnst.), *Sertularia abietina* Linné, *Sertularia filicula*? Ellis, *Salacia abietina* M. Sars, *Lafoëa gracillima* (Alder), *Lafoëa capillaris* G. O. Sars, som han dog „med nogen Tvivl“ opstiller som egen Art, *Fillellum serpens*? Hincks, siddende paa *Sert. abietina*, *Calycella producta* G. O. Sars, paa *Tubularia indivisa* Lin. samt paa de haarede *Pycnogoner* (*Nymphon hirtum* Fabr.?) og let kjendelig ved sine lange *Pediceller*, der dog ere længre end efter Sars's Beskrivelse, og som ere uden Ringe og lidt efter lidt gaa over i *Bægeret*: fremdeles *Gonothyræa hyalina*? Hincks, *Campanularia volubilis* Linné, paa *Sertularier*; *Tubularia larynx* Ellis, som efter Sars's „*Tabula synoptica*“ &c. anførte St.) ikke er fundet nordligere end ved Bergen, var hyppig i Skarnsundet.

Fæstet til Rodstykket af den pragtfulde *Muricæa placomus* sidder den for sin Skjønhed bekjendte (*Hincks* p. 80) *Eudendrium rameum* Pallas med en Højde af 8 Tommer og en Udbredning af 4"; de talrige, snehvide, kugleformede Gonophorer omkrandse de udstrakte lysrøde Polyper; paa dens Stamme voxer den ovennævnte zirlige *Gonothyræa?* samt den her i Sundet meget hyppige *Scalpellum Strømi* Sars, kjendelig ved sine snehvide glatte Skaller, og til *Eudendriens* overordentlig fine Grene har fastklamret sig mangfoldige smaa Crustaceer af Amphipodernes og Læmodipodernes Familie.

Endelig har jeg fra samme Sted en *Syncoryne*, der ligesom den af Sars kun ved Bodø fundne *S. eximia* Allman er af en hornbrun Farve og kun har faa Ringe paa Polypariet; derimod er paa Exemplarer fra Skarnsundet Tentakler tilstede i stort Antal.

(Den characteristicke og skjøne *Thuiaria thuia*, som ved Havkanten er overmaade almindelig paa større Skjæl, og som jeg endnu ved Rissen fandt meget sparsomt, savnedes ganske i de indre Dele. Sars antager, at den er forplantet til Norges Kyster ved Golfstrømmen, idet den findes hyppigt ved England (og langt sydligere) og uden saaledes at være arctisk, hos os kun forekommer paa Strækningen fra Stat til Nordcap).

Den hyppigst forekommende blandt Crustaceerne af Decapodernes Orden i Søtræernes Region var en kjæmpemæssig *Pandalus*, som kommer nær den arctiske *P. borealis* Krøyer, for hvilken jeg i Begyndelsen ogsaa ansaa den; men ved det 2kløvede Pandehorn, Tændernes Antal (i Regelen  $5^9-7$ ), der dog hos et enkelt Individ paa Undersiden kun er 1 à 2, o. s. v. henfører jeg den til *P. propinquus* G. O. Sars (Nye Dybvandscrustaceer fra Lofoten, Vidsk. Selsk. 1869); den fulgte stadigt op med Grenene af *Parargorgia arborea* saavel her i Sun-



det som ved Rissen forrige Sommer; paa samme Maade fandt Sars den i Hardangerfjorden, og den har saaledes vistnok sit rette Hjem blandt denne Koral, hvormed maaske ogsaa den røde Farve staar i Forbindelse. De største ere over 4 Tommer og med ligesaa lange Følehorn; de et Par Aar i Spiritus opbevarede ere ganske høirøde. Af andre regeagtige Krebsdyr var ganske hyppig mellem Oculiner og Skjæl Hippolyte Liljeborgii Daniels. (Zool. Reise 1857), N. Mag. f. Naturv. 1873 p. 196 = *H. securifrons*; oftest trafes Hunner med (grønne) Rogn; paa Fiskepladse i Værrafjorden Hippolyte Gaimardi Krøyer (Monogr. Fremst. af de nordiske Hippolytearter, D. Vidsk. Selsk. 9 D.) og *Hip. polaris* Sabine; et enkelt Exemplar er *H. Phippii* Krøyer, et andet *H. Cranchii* Leach (turgida Krøyer).

Af Crangoninerne er vistnok *Pontophilus norvegicus* M. Sars (Reise i Romsdalen 1859, Bidr. til Christianiafjordens Fauna, N. Mag. f. Naturv. 1868) næsten ligesaa hyppig paa det dybere Vand som *Crangon vulgaris* paa det lavere; blandt de af mig af denne Familie indsamlede Former saavel fra Beistadfjorden som fra den ydre Fjord finder jeg kun disse 2.

*Galathea tridentata* sad ligesom ellers ogsaa i Skarnsundet meget hyppigt opad Grenene paa *Muricæa*. Ikke sjelden opdroges i Beistadfjorden den piggede „Troidkrabbe“ *Lithodes maja*, ogsaa et stort Exemplar (med Rogn) o. s. v.

Ovenfor Korallerne og paa det her beskrevne Sted ogsaa jevnstides med dem træffes ofte Svampe, hvorimellem visse Dyrearter særlig synes at have Tilhold; saaledes beholdtes ret hyppigt her den ellers sjeldne Søstjerne *Pteraster militaris* samt *Psolus phantapus*, som forøvrigt er almindelig paa lavere Vand, men her af betydelig Størrelse (5") og da af et ganske andet Udseende,

mørkerød eller næsten sort og med pragtfulde rosenrøde Tentakler; fremdeles *Antedon Sarsii*, *Ophiotrix fragilis*, *Chiton abyssorum*, \*) *Sabella pavonia* o. fl. Det var ogsaa i deene Dybde (50 F.) og mellem Svampe, at jeg fandt den særdeles sjeldne Søstjerne *Solaster furcifer*, der, saavidt mig bekjendt, ikke er gjenfundet, siden den første gang (omkr. 1840) opdagedes i et Par Exemplarer (i Nærheden af Bergen); jeg fandt den ved Hoøen, men efter langvarig Søgen kun det ene Exemplar. Fra de stejle Klippevægge ved Indgangen til Værrafjorden, hvor der ligeledes gaar en temmelig stærk Strøm, opdroges den skjønne *Actinia plumosa* Müll., siddende i en tæt Koloni af 16 Stkr. paa en død Polypstok.

Det er imidlertid kun paa enkelte Steder, at der udvikler sig et frodigere og mere afvejlende Liv; meget hyppigere findes Bunden bedækket med Skjæl og andre Levninger, som hidføres af Strømningerne, sandsynligvis ofte langveis fra, eller Hovedmassen af Dyrlivet bestaar af en eneste Art. Skjælmassen bestod her mest af *Pecten islandicus*, som dog aldrig trafes levende, hvorimod den længer ude i Fjorden lever i store Banker f. Ex. ved Tutterøen; paa andre Steder igjen saaes hovedsagelig døde Oculiner, paa atter andre udelukkende *Mytilus phaseolinus* (levende), paa det lavere Vand, i Regelen fra 3—40 F., den store, almindelige Søpølse *Cucumaria frondosa* i ubeskrivelig Mængde.

De mellem Skjællene levende Mollusker vare meget faa og ganske almindelige Arter; de hyppigste vare *Terebratula cranium*, saavel i Skarnsundet som overalt gennem Værrafjorden, *Astarte elliptica*, de sædvanlige *Pecten*arter o. s. v., sjeldnere *Terebratulina caput serpentis*,

---

\*) Hid hører ogsaa den under Navn af *Ch. Nagelfar* i min for. Beretn. anførte Art.

*Leda pernula*, *Kellia suborbicularis*, *Emarginula crassa*, *Capulus hungaricus*, *Trichotropis borealis* o. fl.

Af Annelider fandtes her foruden de overalt almindelige (*Nereis pelagica*, *Leodice norvegica*, *Lepidonotus squamatus* L., sjeldnere *Harmathoë imbricata*) hist og her den arctiske *Eunoa Ørsted* i Malgr. — *Polynoë scabra* Ørsted af betydelig Størrelse; den synes at være en af de hyppigste skjælryggede Annelider; fremdeles (i Nordvigsundet) *Phyllodoce grønlandica* Ørst. af 6 Tommers Længde, men den skal blive dobbelt saa stor, samt *Sabella crassicornis* Sars, begge arctiske; *Nothria conchylega* (*Terebella* Sars Beskr. & Iagt.), som paa enkelte Steder ved Havkanten forekom i overordentlig Mængde, viste sig atter paa samme Maade i det Inderste af Værrafjorden, uden at jeg har truffet den paa mellemliggende Steder.

Blaadt mine Indsamlinger finder jeg en, som det synes, overordentlig sjelden Art af *Pectinariernes* Gruppe; det er *Petta pusilla* Malmgr. n. 181 anf. St. Røret bestaar foruden af Skjælfragmenter af nogle,  $\frac{1}{2}$  Linie lange Sneglehuse (*Rissoa* sp?) og Dyret stemmer med Hensyn til Gjællerne, Kammen (*paleolæ*, o. s. v. med Beskrivelsen hos Malmgren, der angiver, at den kun er kjendt i 1 Ex. fra Sveriges Sydkyst.

I Bugten ved Vennes opspadedes i Fjæren i Selskab med den almindelige „Fjæremark“ (*Arenicola marinum* s. *piscatorum*) den store og vakre *Nephtys coeca* Fabricius (*Fauna grønlandica*, *Nereis*, Ørsted Grønland. Ann. dorsibr; saa langt mod Syd er den sjelden; Sars fandt den ogsaa ved Bejan (N. Mag. f. Naturvidensk. 12, pag. 302); Malmgren (anf. n. 36) anfører den kun for Finnmarken.

Til de Trakter, som ligge udenfor Skarnsundet, gjorde jeg kun et Par kortvarige Excursioner. I Nordvigsundet bemærkedes ikke synderlig andet, end hvad ovenfor er omtalt; dette Sund er noget bredere end Skarnsundet, har langt mindre Strøm formedelst den overordentlige

Dybde, der sandsynligvis bliver den største i Throndhjemsfjorden; de ved Stedet boende Fiskere paastode, at det var „bundløst,“ det vil sige, at de ikke kunne naa Bunden med sine brugelige Redskaber; men efter Beretning havde tilreisende Haakjærringfiskere ikke naaet den med 400 Favne; og dette forholder sig vistnok saa; thi Bunden sænker sig meget jævnt og ved en Fjerdedel af Sundets Bredder fra Land naaede jeg den ikke med 300 Favnes Toug; paa dette uhyre Dyb levede endnu *Tripylus fragilis*, *Holothuria tremula*, *Amphilepis norvegica*. Fra 180 Favnes Dyb (overalt blød Ler og Dynd) opdrages de 2 sjeldne *Holothurider* *Echinocucumis typica* og *Oligotrochus vitreus* M. Sars, samt den, som det synes, her i Fjorden meget sjeldne Søstjerne *Archaster Porellii* (om hvilke mere nedenfor).

En liden Blæksprute herfra, der som et fritsvømmende Dyr formodentlig er kommet i Skrabesækken under Opdragningen, anser jeg formedelst den runde, finneløse med smaa *Cirrer* besatte Krop og de ligelange ved Roden forbundne Arme for *Eledone cirrosa* Lamarck, som neppe forhen er fundet saa langt nord.

Langs Inderøens Sydside gaar en vid Grund, hvor man maa henved en Fjerdingsvei fra Land, inden man naar en Dybde af 16—20 Favne, hvor der ligeledes overalt er Ler (Vikleret). Her forekom mig ogsaa et Exempel paa, at Dybden kan være af mindre væsentlig Betydning for visse Arters Ophold, end den ialmindelighed ansees; foruden at, som ovenfor antydet, *Virgularia mirabilis* her forekom paa 7 Favnes Vand og *Ctenodiscus* (ligesom ved Malmø) paa 6, fandtes *Astropecten Andromeda*, der vistnok betragtes som en Dybvandsform, i stor Mængde paa 10 à 12 Favne og af Dimensioner saa betydelige, som den overhovedet opnaar (5½“ i Diameter). Fra denne grunde og vide Bugt gaar „Strømmen“ ind til

Borgenfjorden. Denne Strøm er ikke af stor Udstrækning og neppe mere end en Snes Favne dyb, men ved Flod og Fjære overordentlig stærk. I den mest rivende Del bestod Hovedmassen af Dyrelivet af *Alcyonium digitatum*, længere inde af *Toxopneustes dröbachiensis*, dernæst af *Ascidia instestinalis*, som i bogstavelig Forstand bedækkede hele Bunden ind gennem Borgenfjorden og kun ledsagedes af ganske faa Arter, men disse i et desto større Antal Individuer, saaledes navnlig utallige Masser af *Ophioglypha albida*, hvoriblandt en Mængde *Astropecten Mülleri* o. fl.

Jeg afsluttede mine Undersøgelser d. 18de September.

~~~~~

Som et Tillæg til denne Beretning skal jeg meddele Selskabet en Fortegnelse over de af mig i Thronhjemsfjorden fundne Echinodermer med Bemærkninger som ovenfor; jeg citerer derfor de vigtigste Værker, jeg har benyttet ved Undersøgelsen og Bestemmelsen af de indsamlede Exemplarer. Af de nu til denne Dyreklasse henregnede Former kjendtes paa Linnés Tider ganske faa ved vore Kyster. O. F. Müller opdagede over et halv Snes ganske nye Former, hvoraf de fleste ere beskrevne og afbildede i *Zoologia danica* 1788. I meget lange Tider føjedes ingen nye hertil. I 1844 udkom v. Düben og Korens Öfversigt af Skandinaviens Echinodermer (i kgl. Sv. Vetensk. Akad. Handl.), hvori 15 forhen ubekjendte Arter beskrevnes. Antallet af de da ved vore Kyster fundne var 60. I Sars's Oversigt af Norges Echinodermer 1861 opføres 79 Arter; dette er det seneste Værk, som omfatter samtlige vore Echinodermer, deres Udbredelse og Historie, med Beskrivelse af de i Mellemtiden opdagede nye Arter og Supplemerter til de ældre. Saavidt jeg har kunnet erfare af de spredte Opsatser, udgjør Antallet nu omkring 100; af disse har jeg her i Fjorden fundet nedenstaaende 65.

Crinoidæ.

1. *Antedon petasus* (Alecto) Düben & Koren, anførte Sted. Forekommer ikke sjelden i de ydre Dele af Throndhjemsfjorden (fra Rissen af og Gjedestranden) paa 20—50 Favnes Dyb, Stenbund og er ifølge Sars, (Oversigt over Norges Echinodermer No. 1, Alecto) ikke fundet nordligere.
2. *Antedon Sarsii* (Alecto) Düb. & Kor. anf. St. Denne er den i Norden først opdagede Art af „Fjærstjernernes“ Familie og beskrevet i 1835 i „Beskrivelse og Iagttagelser over Dyr ved den Bergenske Kyst“ af M. Sars, som da antog, at den muligens var Lamarcks *Comatula mediterranea*; senere fandtes den paa mange Steder nordligere (if. Sars, Oversigt n. 2, Alecto) til Øxfjord i Finmarken. I og udenfor Throndhjemsfjorden er den meget almindelig; jeg traf den hyppigt ved Tarven og Hitren og forøvrigt overalt til det Inderste af Beistad- og Værrafjorden, mest mellem Svampe og paa Klippegrund fra omtr. 30 til henved 300 F. D.

Af den mærkværdige „Søllilje“ *Rhizocrinus lofotensis* M. Sars („stilkede Fjærstjerner“) er et Exemplar fundet ved Frosten af Prof. G. O. Sars (cfr. M. Sars, *Memoires pour servir a la connaissance des Crinoides vivants* p. 32).

 Ophiuridæ. („Slangestjerner“).

3. *Astrophyton Linckii* Müller & Troschel. Sars, Overs. 3. De saakaldte „Medusahoveder“ ere allerede afbildede i naturhistoriske Skrifter fra det 16de Aarhundrede og omtales fra Throndhjemsfjorden af Gunnerus, men Arterne ere først adskilte af de ovennævnte Forfattere (*System der Asteriden* 1842) — Denne Art er hyppig gjennem hele Fjorden paa Søtræer, (*Parargorgia arborea*, *Prymnoa lepadifera* og *Muricæa placo-*

mus) fra 50 el. 60 til et Par 100 F. D. og erholdes ikke sjelden paa Fiskeliner.

4. *Astrophyton Lamarckii* Müll. & Trosch. anf. St.

Forekommer paa samme Maade som foregaaende men sjeldnere og er (if. Sars, Overs. 4.) en mere nordlig Form, som ikke er funden søndenfor Bergen.

5. *Asteronyx Lovenii* Müll. & Trosch. anf. St.

Denne sjeldne og mærkelige Slangestjerne, som slynger sine overordentlige lange Arme omkring „Søfjære“ og ifølge Sars (anf. St. 6) kun er fundet et Par Gange søndenfor Finmarken, erholdt jeg ved Beian, optrukket ved en Fiskeline og siddende med sine 11 Tommer lange Arme paa Halipteris Christii; 70 F. D.

6. *Ophioscolex glacialis* Müll. & Trosch. anf. St.

Inde i Værrafjorden fik jeg i Bundskraben en Slangestjerne, som formedelst Armrygladernes Form (Sars, Overs. 7 med Fig.) maa henregnes til denne arctiske Art, der oprindeligt kun var kjendt fra Spitsbergen, men for et halvt Snes Aar siden blev fundet i Bunden af Christianiafjorden og senere ved Vestyksten. Forøvrigt ligner dette Exemplar meget følgende Art, navnlig deri, at den har rudimentære Fodpapiller; desuden er der 4 Armpigge lige ud til det Sted, hvor de gaa over til Hager.

7. *Ophioscolex purpurea* Düb. & Kor. anf. St.

Denne Art, som if. Sars (anf. St. 8.) kun var fundet paa Strækningen fra Bergen til Thronhjemsfjorden, men senere er iagttaget idetmindste til Lofoten, er her i Fjorden meget almindelig, hovedsagelig i Skjæl, paa Svampe og Oculiner, men forøvrigt paa næsten enhver Slags Bund; jeg har fundet den fra omtr. 30 ---40 til over 200 F. D paa mange Steder ind til det Inderste af Beitstad- og Værrafjorden ofte i Mængde.

8. *Ophiotrix fragilis* (Asterias) O. F. Müller, Zool. dan. Ganske almindelig overalt til det Indre af Beistad-fjorden, mest paa Svampe og mellem Skjæl. If. Sars (anf. St. 9.) er den udbredt fra Middelhavet af og gaar nordlig til Christiansund. Senere er den dog fundet idetmindste til Lofoten.
9. *Ophiacantha abyssicola* G. O. Sars, Chria. Vidsk. Selsk. Forhandl. 1872, „Nye Echinodermer.“ Hyppig i Thronhjemsfjordens Dybvandsregion, maa-ske helst i strømmende Vand. Jeg har truffet den i Mængde ved Rødbjerg paa Oculiner (180 F. D.), ved Galgeneset ved Rissen paa Spongier (100 F.) o. fl. St. samt i ganske overordentlig Masse i det Dybeste af Skarnsundet (Inderøen), 170 F. og derfra ind gjen-nem Beitstadjorden op til omtr. 70 F.
10. *Ophiocoma nigra* (Asterias) O. F. Müll. anf. St. En „boreal“ Art, som if. Sars (anf. St. 11 & p. 143) har naaet sin Nordgrændse ved Thronhjemsfjorden, hvor den af Prof. Boeck er fundet ved Beian. Jeg fandt den ikke der, men i Frøjfjorden.
11. *Ophiopholis aculeata* (Asterias) O. F. Müll. anf. St. Er ligesom ved den øvrige Del af Kysten ogsaa her i Fjorden den almindeligste af alle Slangestjerner og gaar fra et Par Favnes Dyb indtil over 200, til det Allerinderste af Fjorden. Hyppigst er den mellem Tarernes Rødder, men forekommer forresten paa næsten al Slags Bund. Efter Sars (anf. St. 12 og p. 142) er den udbredt fra de britiske Øer til Spits-bergen.
12. *Amphiura Chiajei* Forbes. Almindelig i de ydre Dele af Fjorden fra omtr. 20 til henved 100 F. D. Lerbund; i største Mængde har jeg fundet den i Ørkedalsfjorden og Gulosen, frem-deles ved Rissen, Ørlandet, Hitren. „Den synes i

Middelhavet at være sjelden, men ved den norske Kyst almindelig — idetmindste til Christiansund“ (Sars, anf. St. 15). Den lignende *A. filiformis* Müll., som skal have samme Udbredelse, har jeg ikke bemærket, skjønt Barrett & Andrew i *Annals af nat. hist.* 1857, „List of Echinodermata dredged between Drontheim and the Nordcape“ angive at have fundet den almindelig i Thronhjemsfjorden.

13. *Amphilepis norvegica* Ljungman, Öfvers. af Sv. Vetensk. Akad. Handl. 1864, sammesteds 1866, „Ophiuroidea viventia hucusque cognita.“

En for Lerbunden i det store, stillere Dyb karakteristisk Form gennem hele Fjorden til Beistadfjorden, fra omtr. 70 til 300 F. D. If. G. O. Sars var den i Hardangerfjorden paa 500 F. D. den eneste Echinoderm, som fandtes.

14. *Ophioglypha ciliata* (Asterias) Retzius. (*Ophiura texturata* Lamarck, *Hist. nat. des animaux s. vertebres*. Forbes. Sars, anf. St. 19.) *Ophioglypha* Lyman if. Ljungman l. c.

Denne Art, som i sine mange Farvevariationer er let kjendelig fra følgende ved et større Antal Papiller ved Rygskjoldene og sin Grube paa Armbugpladerne samt den langt betydeligere Størrelse, er temmelig almindelig, dog aldrig i Mængde, fra omtr. 5—50 F. D. „Sydlig udbredt til Middelhavet.“

15. *Ophioglypha albida* (Forbes, *History of british Starfishes* 1841, *Ophiura*; Sars, anf. St. 20).

Paa stenet og skjælfuld Lerbund ofte sammen med foregaaende, i samme Dybde, men i langt større Mængde. I Borgenfjorden fyldte den Bunden saaledes, at den kunde opdrages sækkevis. „Samme Udbredelse som foregaaende.“

16. *Ophioglypha robusta* (Ayres, *Proceed. of the Boston*

society of Nat. hist.) *Ophiura squamosa* Lütken. Sars, anf. St. 21.

Denne lille „arctiske“ Art traf jeg ganske hyppigt i Beistad- og Værrafjorden; Skjælbund, 10—40 F. D.

17. *Ophioglypha Sarsii* (Ophiura) Lütken, Additamenta ad Hist. Ophiuridarum D. Vidsk. Selsk. Afhndl. 1859. Sars, anf. St. 22, Ophiura.

Ligeledes en „arctisk“ Form, som er temmelig almindelig overalt, paa Stenbund, blandt Ascidier o. s. v.; omtr. fra 20—100 F. D.

18. *Ophioglypha affinis* (Ophiura) Lütken l. c. Sars, anf. St. 23, Ophiura.

Denne Art, som især er kjendelig ved de mange Smaaskjæl, som omkrandse Rygpladerne, har jeg truffet paa stenet Lerbund fra omtr. 20—80 F. D., men langt sjeldnere end de foregaaende. Jeg fandt den især ved Ytterøen sidste Sommer.

19. *Ophioglypha carnea* (Ophiura) M. Sars if. Lütk. l. c. Af denne Art, som if. Sars (Oversigt 24, Ophiura) er fundet paa Strækningen fra Bergen til Vadsø, og som foruden ved sin tykke Skive især kan kjendes paa den tverdelte Plade mellem Rygskjoldene, har jeg et Par Exemplarer (fra Beian?)

Asteridæ. („Søstjerner.“)

20. *Luidia Sarsii* Düb. & Kor. anf. St.

Først opdaget af Sars og omtalt i Beskr. og Iagt. o. s. v. 1835 (*Asterias* nov. sp? p. 39) blev denne Art senere fundet ganske hyppigt og er if. hans „Oversigt“ 25. „paa mange Steder ved vor Vestkyst en af de almindeligste Søstjerner, især ude ved Havkanten, idetmindste til Christiansund.“ I stor Mængde og af

betydelig Størrelse fandt jeg den især paa Nordsiden af Frøjen, sjelden ved Beian og ved Throndhjem, 50—80 F. D., sandholdig Lerbund.

21. *Ctenodiscus crispatus* (Asterias) Retzius 1805. Sars anf. St. 27.

Oprindeligt kjendt fra Grønland blev denne Art fundet af v. Düben & Koren (Öfversigt. 1844, og senere i Mængde paa mange Steder, sydlig idetmindste til Aalesund. I Throndhjemsfjorden forekommer den i alle indtrængende Bugter paa Dyndbund, undertiden i ganske overordentlige Masser, saasom især i Malmosundet, det allerinderste af Fjorden, og der ligesom ved Inderøen op til kun 5 à 6 F. D. fremdeles var den talrig i Værrafjorden, især i den inderste Del, dernæst ved Stenkjær, ved Størdalen, ved Throndhjem, i Ørkedalsfjorden og Gulosen, i Bugten ved Rissen og i stor Mængde i Bugterne paa Nordsiden af Frøjen, indtil 100 à 200 F. D.

22. *Archaster Andromeda* (Astropecten) Müll. & Trosch. anf. St.

Beskrevet og afbildet i Throndhj. Selsk. Skrifter 1768 (*Asterias aurantiaca* variet. Parelus) forblev denne Søstjerne ubekjendt, indtil den (if. Düb. & Kor. anf. St.) omkr. 1840 blev gjenfundet ved Sverrig og ved Bergen. Efter Sars, Overs. 29, (Astropecten) var den „en af vore sjeldneste og kun fundet sparsomt i enkelte Exemplarer.“ I Throndhjemsfjorden er den meget almindelig paa Lerbund; særdeles hyppigt fandt jeg den gennem hele Beistad- og Værrafjorden, langs Inderøen, hvor den i store Exemplarer forekom i Mængde indtil kun 10 à 12 Favnes Vand, fremdeles langs Yterøens Nordside, ved Throndhjem samt i overordentlig Mængde i Gulosen, men især i Ørkedalsfjorden. Den gaar i Dybden til 300 F.

23. *Archaster Parelîi* (Astropecten) Düb. & Kor. anf. St. Denne Art er ligesom foregaaende først opdaget og beskrevet fra Thronhjemsfjorden paa samme Sted og under samme Navn og blev (if. Düb. & Kor.) først gjenfundet omtrent samtidigt. Her i Fjorden er den vistnok meget sjeldnere. Jeg fandt den kun i Vær-
rafjorden i Selskab med følgende samt 1 Gang i Nordvigsundet, sandholdig Ler, 50 og 150 F. D. Begge ere „fælles for det boreale og arctiske Belte.“ (Sars, anf. St. 32 og p. 143).
24. *Archaster arcticus* (Astropecten) M. Sars, Reise i Lofoten og Finmarken i N. Mag. f. Naturvds. 6 B. 1850. Oversigt 30, Astropecten. Denne fandtes hyppigt i Vær-
rafjorden fra omkr. 25 —70 F. D., stenet Lerbund; andetsteds har jeg aldrig bemærket den. Saavidt jeg har kunnet finde, er den forhen ikke iagttaget søndenfor Lofoten.
25. *Astropecten Mülleri* Müll. & Trosch. Sars, anf. St. 28. *Asterias aurantiaca* O. F. Müll. Zool. dan. Temmelig almindelig fra 2 til omtr. 60 F. D., fra Havet af, hvor jeg traf den i Mængde paa Nordsiden af Frøjen, ind til Beistadfjorden; i overordentlig Mængde i Borgenfjorden. {Den lever mest paa Sandbund og sandholdig Ler.
26. *Asteropsis pulvillus* (Asterias) O. F. Müll. anf. St. Efter Sars (34) er den ikke truffet nordenfor Thron-
hjemsfjorden, hvor den er fundet ved Beian i smaa Exemplarer; jeg fandt den ogsaa der enkelte Gange, samt et Exemplar i Beistadfjorden af 5½ Tomme i Diameter, 30 F. D., Stenbund. Den synes at høre til de sjeldneste Søstjerner her i Fjorden.
27. *Astrogonium phrygianum* (Asterias) Parelîus, Thronhj. Selsk. Skrifter 1768. Sars, Overs. 35. Ikke sjelden, men aldrig i Mængde, fra Havet af,

hvor jeg traf den vest for Hitren, hist og her (Beian, Rissen, Stadsbygden, Throndhjem) til Beistadfjorden og Malmsundet; paa sidste Sted traf jeg et Exemplar, som jeg maa henregne til den arctiske var. spinosa Sars (Reise i Lofoten); dette havde hele Beklædningen af Pigge og Plader ikke som sædvanligt af hvid, men gul Farve, hvorved den hele Søstjerne fik et orange-farvet Anstrøg. Omtr. 30 til 100 F. D., Sand og Ler.

28. *Goniaster granulare* (Asterias) O. F. Müll. anf. St. Sars. Overs. 36, Astrogonium Müll. & Trosch.

Almindelig især paa Stenbund med middels Dyb, 20—60 F.; men ogsaa paa Lerbund, hvor jeg f. Ex. i Beistadfjorden og det største Dyb af Skarnsundet traf den i stor Mængde indtil 150 F. D.

29. *Goniaster hispidus* M. Sars, Chria. Vidsk. Selsk. 1872 (Nye Echinodermer ved G. O. Sars). Fauna litoralis 1877.

Allerede for et Par Aar siden traf jeg mellem døde Oculiner ved Rødbjerg, 90 F. D. flere Exemplarer af en liden Asteride, som var mig ganske ubekjendt, da ifjor 3die Hefte af Fauna litoralis udkom, gjenkjendte jeg den i den først der nøjagtigt beskrevne og afbildede nævnte Art, som i 1, neppe $\frac{1}{2}$ Tomme stort Individ opdagedes ved Lofoten. Senere fandt jeg den i Koralregionen ved de bratte Bjærgvægge under Galgeneset i Rissen, 100 F. D., og i sidste Sommer paa lignende Localitet ved Norem paa Innerøen. Den kan saaledes neppe siges at være sjælden i Throndhjemsfjorden, men synes at have sit Hjem i de for Bundskrabning mindre tilgængelige Steder. Exemplaret fra Rissen er 38mm. i Diam.; Randpladerne, de dorsale saavel som de ventrale, ere

her stegne til 19 (hos Exemplaret i Faun. lit. 10), Adambulacrallerne til 28.

30. *Pteraster militaris* (Asterias) O. F. Müll. anf. St.
Forekommer idetheletaget sparsomt, men paa visse Localiteter ret talrigt; især har jeg fundet den mellem Svampe i strømmende Vand 30-60 F., saasom ved Rissen og i sidste Sommer hyppig ved Venues og Høen ved Indgangen til Beistadfjorden. „En arctisk Art ligesom hele Slægten.“ (Sars, anf. St. 37 & p. 143).

31. *Pteraster pulvillus* M. Sars, Oversigt over Norges Echinodermer 1861, n. 38.

Denne Art har jeg ligeledes fundet ved Rissen og i Beistadfjorden, sjeldnere end foregaaende, Sand- og Skjælbund, omtr. 40-50 F. D.

32. *Solaster endeca* (Asterias) Linné.

Enkeltvis, men gennem hele Fjorden, fra Hitren til Beistadfjorden, 5-- omtr. 50 F. D., Stenbund. Der synes at være 2 temmelig distincte Former, en 7armet med længre Arme og rød af Farve, en 9armet, af mere blaaagtig Farve, som er den almindeligste; i Beistadfjorden traf jeg den af 1 Fod i Diameter. „En arctisk og circumpolar Art.“ (Sars, anf. St. 30).

33. *Solaster papposus* (Asterias) Linné. Sars, Overs. 44.

Denne med indtil 14 Arme forsynede Søstjerne har jeg kun fundet et Par Gange, nemlig ved Beian og ved Throndhjem, hvilket vistnok kun er tilfældigt, da den ellers ikke er sjelden.

34. *Solaster furcifer* Düb. & Kor. anf. St.

Af „denne overordentlig sjeldne Art, som kun er fundet i nogle faa Exemplarer i Bergensfjorden.“ (Sars, anf. St. 41.) traf jeg et 2 Tommer stort Exemplar ved Høen i Beistadfjorden, mellem Svampe, 50-60 F. D.; dette afviger i Farve fra Düben og Korens Be-

skrivelse, idet det ikke er teglstenfarvet, men gulagtigt.

35. *Echinaster sanguinolentus* (Asterias) O. F. Müll. Prodr. Zool. dan. 1767.

Den lille, røde Form forekommer i Mængde paa Laminarier (Tarer), den større, lysgule eller orange-farvede paa større Dyb og mange Slags Bund, indtil 200 Favne; saaledes var den hyppig i det Dybeste af Skarnsundet, ikke sjelden med 6 Arme. En „arctisk og circumpolar“ Art. (Sars, 43 og p. 142).

36. *Stichaster roseus* (Asterias) O. F. Müll. Zool. dan.

Temmelig almindelig fra et Par til omtr. 30 à 40 F. D., Sten- og Skjælbund, men enkeltvis; ogsaa i Beistadfjorden. En „boreal Art, som gaar nordlig idetmindste til Christiansund“ (Overs. 44 og p. 142).

37. *Asterias rubens* Linné. Asteracanthion Müll. & Trosch. Sars anf. St. 45.

Det almindelige „Korstrold“; hyppig overalt fra 0—30 F., men sjeldnere dybere. „Arten er udbredt fra Tysklands Nordkyst til Nordamericas Østkyst, men savnes ved Grønland.“

38. *Asterias glacialis* Linné. Asteracanthion Müll. & Trosch. Sars, Overs. 46.

Noget sjeldnere end foregaaende og gaar indtil henved 100 F. D.; bliver over 1 Fod i Diameter. „Sydlig udbredt til Middelhavet.“

39. *Asteracanthion Mülleri* M. Sars, Fauna litoralis I. 1846, Oversigt over Norges Echinodermer, num. 47. Ikke sjelden paa ringe Dyb indtil 30 eller 40 F.; dog traf jeg den aldrig i Beistadfjorden.

Echinidæ. („Søpindsvin“).

40. *Cidaris papillata* Leske (Echinus *Cidaris* Linné).
 Exemplar af denne Art er erholdt til Samlingen ude fra Havkanten, hvor den undertiden faaes paa Fiske-redskaber; den er dog neppe almindelig, da jeg aldrig har truffet den ved Bundskrabning i Dybsøcorallernes Belte, hvor den skal forekomme fra 100—200 F. D. idetmindste til Christiansund (Sars, anf. St. 48).
41. *Echinus esculentus* Linné. Sars, Overs. 49.
 Almindelig i strømmende Vand fra 0—30, men ogsaa meget dybere. I største Mængde sees den i Sundene ved Indløbet til Fjorden, sjelden og kun af ringe Størrelse længer inde, før den atter viser sig paa samme Maade i Strømmene ved Inderøen og Værran.
42. *Echinus Flemingii* Forbes, History of brit. Starf.
 Jeg har kun fundet den i Dybvandsregionen, saasom mellem Oculiner ved Rødbjerg (90 F.), ved Galgeneset (150 F.) af betydelig Størrelse (4⁶). If. Sars, Overs. 50 forekommer den fra 20—50 F., er udbredt fra Middelhavet, bliver nordenfor Stat meget sjelden, men er endnu ved Beian fundet i smaa Exemplarer.
43. *Echinus elegans* Düb. & Kor. anf. St.
 Denne sjeldne Art (Sars, anf. St. 51) er især fundet paa Vestkysten, først ved Bergen (Düb. & Kor.), ved Molde (Danielsen, Beretning om en Zool. Reise i Throndhj. Vidsk. Selsk. Skrft. 1858), i Hardangerfjorden (G. O. Sars, Chria. Vidsk. Selsk. 1872.) Blandt Oculinerne ved Rødbjerg fandt jeg 1 Exemplar.
44. *Echinus miliaris* Leske.
 Kun temmelig sjelden har jeg bemærket denne Art, som angives ikke at være fundet nordligere end ved Throndhjem. (Sars, Overs. 53).

45. *Echinus norvegicus* Düb. & Kor.

Ved Bejan fandt jeg et Par Exemplarer af denne Art, som især synes at tilhøre Havet og ikke er fundet nordligere (Sars, Overs. 52).

46. *Toxopneustes dröbachiensis* (Echinus) O. F. Müll. Prodr. Zool. d.

„En for det arctiske Havbelte særdeles characteristisk Form — udbredt fra Øresund — til Nordamerika og Beringsstrædet og følgelig circumpolar.“ (Sars, anf. St. 54, Echinus). Almindelig og i stor Mængde i strømmende Vand paa ringe Dyb, 0—30 F., men ogsaa enkeltvis meget dybere. Paa visse Steder sees den næsten at bedække Bunden; saadanne ere Sundet mellem Bejan og Garten, ved Næs i Bjugn, ved Nordvigsundet, „Strømmen“ ved Inderøen og især i Levangerstrømmen, hvor den opnaar næsten den samme Størrelse som de finmarkske.

47. *Toxopneustes pallidus* G. O. Sars, Chria. Vidsk. Selsk. Forhandl. 1872. „Nye Echinodermier.“

Som ovenfor anført, traf jeg i det Dybeste af Skarnsundet ved Inderøen 140—170 F., blød Lerbund, en Art, som jeg maa henføre til denne formedelst den lyse Skal, de 6 Par Porer paa samtlige Ambulacralplader, de distincte Rader af Pigge og den flade Form hos Exemplarer, der overgaa den foregaaende betydeligt i Størrelse ($3\frac{1}{2}$ “).

? 48. *Toxopneustes pictus* Norman.

I G. O. Sars's „Bidrag til Kundskab om Dyrelivet paa vore Havbanker“ (Chria. Vidsk. Selsk. Forhandl. 1872) findes (med?) opført en Art med dette Navn. Jeg kjender ikke den originale Beskrivelse, men adskillige Exemplarer af en Form, som her i Fjorden ikke synes at være sjelden, svare til de hos Sars angivne Kjendemærker. Forøvrigt har jeg flere tvivl-

- somme Echinusformer; en nærmer sig noget til G. O. Sars's *E. rarispinus*, en anden til hans *depressus*.
 49. *Echinocyamus angulosus* Leske 1778.
 Denne, det mindste af vore Søpindsvin ($\frac{1}{2}$ "") har jeg kun truffet ved Beian; den forekommer paa Sandbund og skal forøvrigt være almindelig ved vore Kyster; efter Sars, Overs. 55, er den udbredt fra Middelhavet og nordlig til Finmarken.
 50. *Schizaster fragilis* (Brissus) Düb. & Kor. anf. St.
 „En arctisk Art, som er fundet fra Bergen til Vadsø“ (Sars, anf. St. 56, Tripylus). I Throndhjemsfjorden er den almindelig fra 18—300 F. D., Lerbund, fra Havet til Beistad- og Værrafjorden og synes at blive lige saa stor som i Finmarken (lidt over 3").
 51. *Echinocardium cordatum* (Echinus) Pennant 1777.
 Jeg har kun truffet den sparsomt paa samme Steder som næst foregaaende, skjønt den ellers skal være almindelig. „En boreal Art, som gaar et Stykke ind i det arctiske Belte.“ (Sars, anf. St. 58, Amphidetus og p. 143).
 52. *Amphidetus ovatus* (Spatangus) Leske. Sars, Overs. 59.
 Almindelig, undertiden i Mængde, paa sandig Lerbund eller Sand, fra 10 til henved 100 F. D. I de indre Dele traf jeg den sjelden, saasom i Værrafjorden.
 53. *Spatangus purpureus* O. F. Müll. Zool. dan.
 Ude ved Havkanten almindelig og af betydelig Størrelse (6"); endnu ved Rødbjerg hyppig, men jeg fandt den kun i mindre Exemplarer, i de indre Dele fandt jeg den aldrig. „En boreal Art, som gaar langt ind i det arctiske Belte“ (Sars, anf. St. 60 og p. 143).

Holothuridæ. („Søpølsler“).

54. *Cucumaria frondosa* (Holothuria) Gunnerus, Acta Holmiensia 1767. Sars, Overs. 61.

Almindelig, paa nogle Steder i overordentlige Mængder især i strømmende Vand, 2—40 F. D., Sten- og Skjælbund. I største Mængde har jeg truffet den i Skarnsundet, dernæst i Strømmen ved Ørlandet og Garten, ved Hitren, Tutterøen og i Nordvigsundet. — Den sjeldne *Cucumaria assimilis* er af Prof. M. Sars fundet ved Østraat (Zool. Reise i Thronhj. Stift, N. Mag. for Naturvdsk.).

55. *Cucumaria lactea* (Ocnus) Forbes, anf. St. Sars, Overs. 65.

Denne lille Søpølse — af $\frac{1}{2}$ Tommes Længde — traf jeg af og til i Skarnsundet, siddende paa den indvendige Side af Skjæl, 30 F. D.

56. *Echinocucumis typica* M. Sars, Chr. Vidsk. Forhandl. i 1858, „3 nye Holothurider.“ Oversigt over Norges Echinodermer n. 67.

Denne sjeldne Holothuride, som blot synes at være fundet et Par Gange, ved Bergen og i Hardangerfjorden, erholdt jeg i Nordvigsundet ved Ytterøen; blød Dyndbund; 180 F. D.

57. *Thyonidium Drumondii* (Holothuria) Thompson 1840. *Thyonidium commune* Düb. & Kor.

Af denne Art fandt jeg et stort Exemplar (4“) i Skarnsundet, samt ved Beian, hvor den ogsaa forhen er fundet af Koren (Sars, Overs. 68).

58. *Thyonidium hyalinum* (Cucumaria) Forbes, anf. St. Th. *pellucidum* Düb. & Kor.

Enkelte Gange i Skarnsundet og Beistadfjorden, i det større Dyb, 80—150 F., blød Lerbund. Forekommer

overalt ligesom foregaaende, sparsomt og enkeltvis (Sars, Overs. 69).

59. *Thyone fusus* (Holothuria) O. F. Müll. Zool. dan.

Denne Art har jeg ligeledes kun fundet et Par Gange, ved Throndhjem og i Skarnsundet, Lerbund omtr. 50 F. D. Er if. Sars (Overs. 70) udbredt fra Middelhavet af og gaar nordlig idetmindste til Christiansund. — *Thyone raphanus* Düb. & Kor. er fundet ved Østraat (M. Sars, Zool Reise i Throndhjems Stift.) Jeg har ikke fundet den.

60. *Psolus squamatus* (Cuvieria) Koren. N. Mag. f. Naturvsk. 1848. Sars, Overs. 73.

Almindelig gennem hele Throndhjemsfjorden til det Inderste af Beistadfjorden. I overordentlig Mængde traf jeg den paa det store Dyb langs hele Stadsbygden og Rissen, indtil 240 F., Lerbund, og der af betydelig Størrelse (næsten 3"). Unge Individuer af indtil 1 Linies Længde træffes ofte paa Stene og til kun 5 F. D.

61. *Psolus phantapus* (Holothuria) Strussenfeldt, Acta. Holm. 1765. Sars, Overs. 72.

Almindelig, men mest enkeltvis og i smaa Exemplarer, til det inderste af Fjorden, hvor jeg fandt den ved Stenkjær; 5—50 F. D. Stenbund.

62. *Holothuria intestinalis* Ascanius & Rathke. Sars, Overs. 74.

Almindelig, 6— omtr. 70 F. D., især paa sandholdig Lerbund; i stor Mængde traf jeg den saaledes paa Nordsiden af Frøjen — og paa mange mellemliggende Steder — til det Inderste af Beistadfjorden, hvor den ved Malmo forekom i ganske overordentlige Masser.

63. *Holothuria tremula* Gunnerus, Act. Holm. 1767.

En for det større Dyb (50—300 F.) med Lerbund characteristisk Form. Jeg har truffet den i Mængde

i Ørkedalsfjorden og Gulosen, langs Stadsbygden og Rissen, ved Throndhjem, Ytterøen og især i Beistadfjorden. Er ligesom foregaaende „en for Skandinavien ejendommelig Art, dens hidtil bekjendte Nordgrændse er Beian“ (Sars, Overs. 75).

64. *Synapta inhareus* (Holothuria) O. F. Müll. Zool. dan. Kun 1 Exemplar fandt jeg (ved Inderøen, 10 F. D. Lerbund) af denne Art, som længere mod Syd skal være almindelig. Sars, Overs. 78.

65. *Oligotrochus vitreus* M. Sars, Chria. Vidsk. Forhandl. i 1865, „om arctiske Dyrformer i Christianiafjorden.“ Fauna litoralis 1877.

Af denne sjeldne Art, som kun synes at være fundet i faa Exemplarer, ved Lofoten og i Christianiafjorden, erholdt jeg en ved Jøplingsøen i Beistadfjorden (60 F.) og en i Nordvigsundet (160), blød Dyndbund; begge disse sprang itu, saaledes som det beskrives i Fauna litoralis, idet Svælget med Fangarmene skilte sig fra den øvrige Krop.

Ørkedalsjorden og Gulesen, langs Stadsbygden og
 Hissen ved Thonhøjens Ytterste og især i Beistad-
 jorden. Et ligesom foregaaende, en for Skandinavia-
 viden ejendommeligt Aar, dens hidtil bekjendte Nord-
 grensede er Beistad (Sars Overs. 75).

11. *Myrica maritima* (Hedbergia O. & Mill. Nord. dan.
 1801) i Høngårds Land for den indvands 10 R. D.
 Landet af denne Art, som især med sig skal
 være almindelig. Sars Overs. 78.

12. *Myrica maritima* M. Sars. Chim. Vidsk. For-
 handl. i 1860. som meddelte Utrykninger i Christiania-
 jorden. Vidensk. Medd. 1877.

13. Denne Art, som kan synes at være fundet
 i de Skandinaviske og især i Christianiajorden,
 er almindelig og vel kendt i Beistadens 30
 R. og en i Nordvigen (100) Blad Dyndbund;
 denne Art, som for sig selv er almindelig i
 Beistadens 30 R. og en i Nordvigen (100) Blad
 sig fra den øvrige Krop.

Aarsberetning

fra

oldsagsamlingen

ved

K. Rygh.

Araberetning

oldsgangningur

K. R. Ygfr.

Aarsberetning fra selskabets oldsagsamling for 1877.

Oldsagsamlingen har i 1877 havt en tilvækst af 131 nr. (kat. nr. 1806—1936). Tilvæksten har saaledes været noget mindre, end den i de senere aar gennemsnitlig har gaaet op til. Dette kan tilskrives, at der i det forløbne aar kun har været anledning til at bruge en del af den til reiser i arkæologisk øiemed bestemte sum, og at der af foreningen til fortidsminders bevaring kun i liden udstrækning blev foretaget undersøgelser af gravhauger, hvilke desuden bragte lidet udbytte af oldsager. Antallet af sager, der ere indsendte af de forskjellige private findere, er derimod omtrent saa stort som almindeligt. Men det er en naturlig følge af de omtalte omstændigheder, at aarets tilvækst er fattigt paa større samlede fund med fuldstændig tilfredsstillende fundopgaver.

Af sager fra stenalderen er der indkommet 12 numere, deriblandt 6 spyd- og pilespidse og 1 kniv af skifer af den saakaldte arktiske type, 2 øxer med skaft-hul, 1 spydspids og 1 pilespids af flint. De to sidste ere begge fundne i Vernes sogn under Ørlandets prestegjeld, hvorfra der i løbet af nogle faa aar er indkommet flere gjenstande fra stenalderen, end der i samlingerne haves fra noget andet sogn i Thronhjems stift. Vi have saaledes tidligere derfra: en hammer af sten med skafthul fra Selven, to spydspidser af skifer fra Baret og Terningen, en kniv af skifer fra Seternes, tre skeformede skraber og en flekke af flint fra Baret, to slibestene for stensager fra samme gaard; dertil komme de iaar indbragte:

en vel arbeidet spydspids af flint fra Hegg og en liden pilespids af flint fra Terningen. Desuden fik jeg i sommer paa en reise igjennem bygden, under hvilken jeg ogsaa opsporede de to sidstnævnte gjenstande, derhos kundskab om, at der ved Kongsvoll er fundet en øxe eller hammer, som dog rimeligvis igjen er gaaet tabt, ligesom der ogsaa paa den udenfor liggende ø Leksa skal være fundet en spydspids af flint (Vidsk. selsk. skr. 1874 s. 32). Den lille bygd har ogsaa en naturlig beskaffenhed, der maa have været særlig skikket til at fremkalde en sterkere bebyggelse. Den bestaar af et nogenlunde fladt og paa sine steder temmelig bredt forland langs en forholdsvis beskyttet søstrækning og indskaaret af flere dybt indgaaende fjorde; de nu bare fjeldsider have tidligere været bevoxede med skov, og fra bunden af fjordene strække flere skovdale sig indgjennem landet. Der har saaledes været en ualmindelig god anledning baade til jagt og fiskeri. Fra hovedsagnet, det paa den anden side af fjorden liggende Ørlandet, kjendes der derimod hidtil ikke noget fund af oldsager fra stenalderen. -- Af de to øxer med skafthul er den ene et brudstykke af en af de fint arbeidede øxer som Montel. 96 (Nilsson Urinnv. I. fig. 128) med udvidet bane, fremstaaende kant om skafthullet og en ophøiet, afrundet kjøl langs forsiden. Den er indkommet fra Skjerdingsstadøien i Melhus. Samlingen har fra gammel tid et brudstykke af en anden ualmindelig smuk øxe af samme form; men det vides ikke, om den er funden nordenfjelds eller overhovedet i Norge. Af simplere arbeidede, til samme hovedtype hørende „baadformede“ øxer har samlingen derimod flere. Den anden øxe er af samme hovedtype som Montel. 39 med eg i begge ender, men med noget mindre udsvingede egge; den er fundet ved gravning i en gaard ved torvet i

Throndhjems by, om in situ, har ikke kunnet afgjøres. Den er den første i samlingen af denne type.

Af sager af den arktiske type maa nævnes en spydspids og en kniv, fundne sammen paa Sandnes, Alstahaug prestegjeld i Nordland. Kniven, af brun skifer, nærmer sig til den form, hvor skaftet danner en ret vinkel med bladets længdelinje, og bladet bagtil ender i en spidst udstaaende hæl. Spydspidsen, af graa skifer, har stærkt tilbagegaaende modtager (15×4 cm). En pilespids fra Tolaa i Bejern prestegjeld i Nordland er det smukkeste exemplar af denne art, jeg har seet, ved sin elegante form og overordentlig fine arbeide, der yderligere fremhæves ved den smukke stenart, brun og grøn, flammets skifer. Den mangler et stykke ved begge ender, men er endnu 13,5 cm. lang, medens den største bredde er 1,4 cm. Den er saaledes overordentlig slank og taler ikke for den af Winther („Aarsberetning“ 1877 s. 113) opstillede teori om den større bredde i forhold til længden paa de nordligere skiferspidser i sammenligning med de sydligere, om det end maa indrømmes, at dette exemplar er en undtagelse blandt de hidtil kjendte. — Fund af flere stenredskaber paa samme sted ere jo sjeldne, og det maa derfor regnes for et mere end almindeligt stort fund, som samlingen nu eier fra Dyngeset i Brønø. For 4 aar siden indkom der derfra 2 spydspidser af skifer og et fladt stykke med indsleben fure (nr. 1161-3); iaar er der yderligere indkommet en spydspids (nr. 1919), der efter en opgivelse, om hvis paalidelighed der ingen grund er til at tvivle, er funden sammen med de tidligere indsendte stykker. Den er dog adskilligt forskjellig fra de 2 tidligere; medens nemlig disse have ret indskaarne modhager, ere de paa denne temmelig skarpt tilbagegaaende, og medens sidekanternes linjer paa de ældre ere omtrent rette, ere de paa denne buede. De ere alle temmelig

brede (3,5: 10,5 til 3,5: 8,5). Det flade skiferstykket kunde antages at være et brudstykke af en plade, hvorefter man havde begyndt at udslibe et redskab. — Fra Kvikne prestegjeld er der indkommet 2 skiferspidser; den ene, fra Brevadslid, er en af de største spydspidser af dette slags, som ere fundne i landet. En del af odden mangler nu, men den har oprindeligt været mindst 22 cm. lang; den største bredde er imellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{5}$ deraf; den har store, tilbagegaaende modhager og en bred, stærk tange. Den anden er et brudstykke af en fin liden pilespid af lysgraa skifer, funden i sandet ved Kasttjernet paa vandskillet mellem Kvikne og Tønset. Endelig er der blandt tilvæksten en spydspids af brun skifer fra Hareneset i Kolvereid prestegjeld. — Ogsaa iaar er der indkommet en del flekker og knolde fra det i tidligere aarsberetninger omtalte flintværksted paa Urданbrekken i Flatanger prestegjeld, der velvillig ere indsamlede af skolelærer I. Olsen ved hans skolebørn. Det er en eiendommelighed ved dette verkstedsfund i sammenligning med dem, der ere gjorte sydligere i landet, at der ikke blandt brudstykkerne forekommer ferdigdannede redskaber eller dele af saadanne. Skjønt samlingen nu eier over 300 stykker derfra, er der knapt noget, som med afgjort vished kan siges at vise spor af tilhugning for at tjene til redskab, medens dog størstedelen af dem enten ere flekker, der vise sig at være afslaaede under forarbeidelsen af redskaber, eller klumper, hvorefter flekker til emner ere afslaaede. Det synes især at have været pilespidser, der ere blevne forarbeidede paa dette sted. Den naturligste forklaring af dette forhold er, at raaemnet paa dette sted er blevet mere end almindeligt omhyggeligt udnyttet, hvilket igjen kan skrive sig fra, at der har været sparsom tilgang paa det. Et interessant bidrag til oplysning om den tilgang af flint, som har staaet til raadighed for arbeiderne paa

brekken, har man faaet i en samling større flintklumper, som iaar ere indkomne dels fra selve Urdan, dels fra gaarde i omegnen, Bøle, Ørsnes og Hasvaag; enkelte af dem ere saa store, at kiler paa 10—12 cm. længde kunde arbeides af dem, og betydningen af denne samling forøges ved, at der af flere af dem i gammel tid er afslaaet større stykker, og der i bruddets kanter viser sig de almindelige slagmerker. Der er derfor grund til at tro, at arbeide af flintredskaber er foregaaet paa flere steder paa denne kant af Flatanger, ved Bølefjorden og Jusundfjorden, og man kan saaledes ogsaa vente, at der kan gjøres verkstedsfund paa flere punkter i den samme egn.

Samlingen har iaar faaet en veludført gibsafstøbning af en i Odense museum opbevaret stenøxe med skafthul, der efter en gammel paaskrift er funden paa Stiklestad i Verdalen. Da den er kommet til museet med den samling, som blev det foræret af geheimekonferentsraad J. Bülow paa Sanderumgaard, er der al sandsynlighed for, at han har erhvervet den, da han i 1788 ledsagede kronprinsen paa hans reise til det nordenfjeldske. Øxen er af samme type som Montel. 40, hvilken i det nordenfjeldske synes at forekomme almindeligere end i det øvrige Norge. Paa nogle faa aar er der saaledes til denne samling indkommet 4 saadanne: fra Hamer i Stjørdalen (765), fra Valseidet i Bjugn (1020), fra Hegvik i Bjugn (1548) og fra Neraune i Orkedalen (1690). Formen hører rimeligvis til de yngre. Afstøbningen er foræret af bestyreren af universitetets oldsagsamling. Fra bestyreren af Bergens museums samling har man faaet tilsendt afstøbninger af den i 1875 fundne store spydspids af skifer fra Svankil paa Hiteren og af en skiferkniv fra Stensland i Throndenes.

Fra bronzealderen er indkommet en celt, funden i et grustag paa Auran i Stjørdalen. Det nordenfjeldske Norge er jo i det hele temmelig fattigt paa fund fra bronzealderen, og størstedelen af disse bestaa af enkeltvis fundne celter. Af saadanne haves foruden denne i vor samling 1 fra Farstad og 1 fra Husstad i Bod prestegjeld i Romsdalen, 1 fra Ydstines i Stjørdalen og 1, hvis findested er ukjendt, og i Bergens museum 1 fra Østraat paa Ørlandet. Af andre fund haves en spydspids fra Snaasen i universitetets samling, gravfundet fra Toddnes i Sparbuen af en dolk og en celt, det større markfund fra Gunnesøi i Rennebu, begge i vor samling, en paalstav fra Otterøen, Akerø prestegjeld i Romsdalen, i Bergens museum, en øxe fra samme sted i univ. saml., hvortil kommer et sverd fra Døn paa Helgeland i univ. saml.

Fra ældre jernalder har aarets tilvækst kun nogle faa numere, men deriblandt er et pragtstykke, nemlig en stor bøileformet spende af sølv af den for den ældre jernalders slutning eiendommelige form med store over- og understykker. Den er funden under oprydning i en urd under et fjeld paa Aa prestegaard i Aafjorden. Den er et sidestykke til den endnu større sølvspende, der i 1868 fandtes, sammen med en mængde andre gjenstande paa Daleim i Sparbuen (beskrevet og afbildet i „Aarsberetn.“ 1868), men er dog forskjellig fra denne i flere detalier. Spender af dette slags findes saa godt som over hele den germaniske verden, men dog med enkelte eiendommeligheder i de forskjellige lande. De norske og svenske former stemme nærmest overens med de engelske, men have i regelen enkelte fra dem afvigende

særegenheder. Fra denne del af landet haves foruden de to nævnte tillige en adskilligt mindre af bronze fra Revset i Støren. Spenden fra Aafjorden har derhos interesse som et af de undertiden forekommende eksempler paa sager, der i oldtiden vise sig at være reparerede. Den har nemlig været brækket lige nedenfor bøilen og er igjen bleven sammenføiet ved en paa bagsiden paalagt bod af bronze, der er fæstet med flere gjennemgaaende nagler. Stykket vil blive afbildet i Foreningens Aarsberetning for 1877.

Paa yngre jernalder kommer af aarets tilvækst noget over 60 numere, dels i smaa samlede fund, dels enkeltvis fundne gjenstande. Deriblandt kan fremhæves en kjedel af grøtsten fra Stene i Nærø, fordi forekomsten af stenkjedler i yngre jernalders grave er et af de træk, hvori der viser sig ikke liden forskjel mellem de enkelte dele af landet, navnlig ogsaa mellem de ydre og indre dele af Throndhjems stift. Paa østlandet ere begravelser med stenkjedler overmaade hyppige, men nordenfjelds forholdsvis sjeldne. Dette gjelder dog ikke i samme grad om kystegnene, hvorfra der med nogenlunde sikkerhed kjendes 11 saadanne fund: fra Veø prestegaard i Romsdalen, fra Romfoghjellen i Sundalen, fra Vikau, Skaalviken, Strand og Snotra i Aafjorden, fra Hosen i Bjørnør, Haastad i Flatanger, Sandviken i Fosnes, Stene i Nærø og Gjerdingen i Kolvereid*). Fra de indre bygder i det throndhjemske har man derimod hidtil kun havt opgivelse om et eneste saadant fund, paa Lademoen i Strinden (N. F. 614), og der kan desuden være anled-

*) Kun 5 af disse ere bevarede i samlingerne, deraf 3 i den her-værende.

ning til tvivl, om ikke den stenkjedel, som opgives at være funden paa dette sted, i virkeligheden kan have været en urtepotformet urne af ler, der undertiden forveksles med stenkjedler. Iaar er der imidlertid indkommet en hadde af jern fra en gravhaug paa Svarva paa Inderøen af samme form, som almindelig forekommer paa stenkjedler, og der haves desuden paalidelige oplysninger om, at der i fundet har forekommet stykker af en saadan kjedel, som siden ere bortkomne. Dette er det første sikkert konstaterede fund af en stenkjedel i en gravhaug fra de indre bygder af søndre og nordre Thronhjems amter, og naar man tager hensyn til, hvor mange yngre jernalders gravfund der kjendes fra disse egne, maa det være berettiget heraf at slutte, at dette slags gravkar kun yderst sjelden forekommer her, medens de nogenlunde hyppig synes at have været brugte i kystdistrikterne. Vi have saaledes heri en ligesaa tydelig forskjel mellem gravskikkene som den, jeg i min foregaaende Aarsberetning har paapeget i den hyppige forekomst af gravkamre og ubrændt lig i yngre jernalders gravhaugene i kystdistrikterne, medens denne begravelsesmaade kun sjelden forekommer i de indre bygder.

Med hensyn til de øvrige oldsager fra hedendommen, som ere indkomne iaar, maa jeg henvise til den udførlige beskrivelse af dem, som vil blive trykt i Foreningens Aarsberetning for 1877.

Blandt sager fra yngre tid kan et enkelt stykke fortjene særlig omtale, dels fordi det knytter sig til mindet om historiske personligheder, dels fordi det er eksempel paa et arbeide, som er udført efter et gammelt mønster og i efterligning af en gammel stil. Det er en, rigtig-

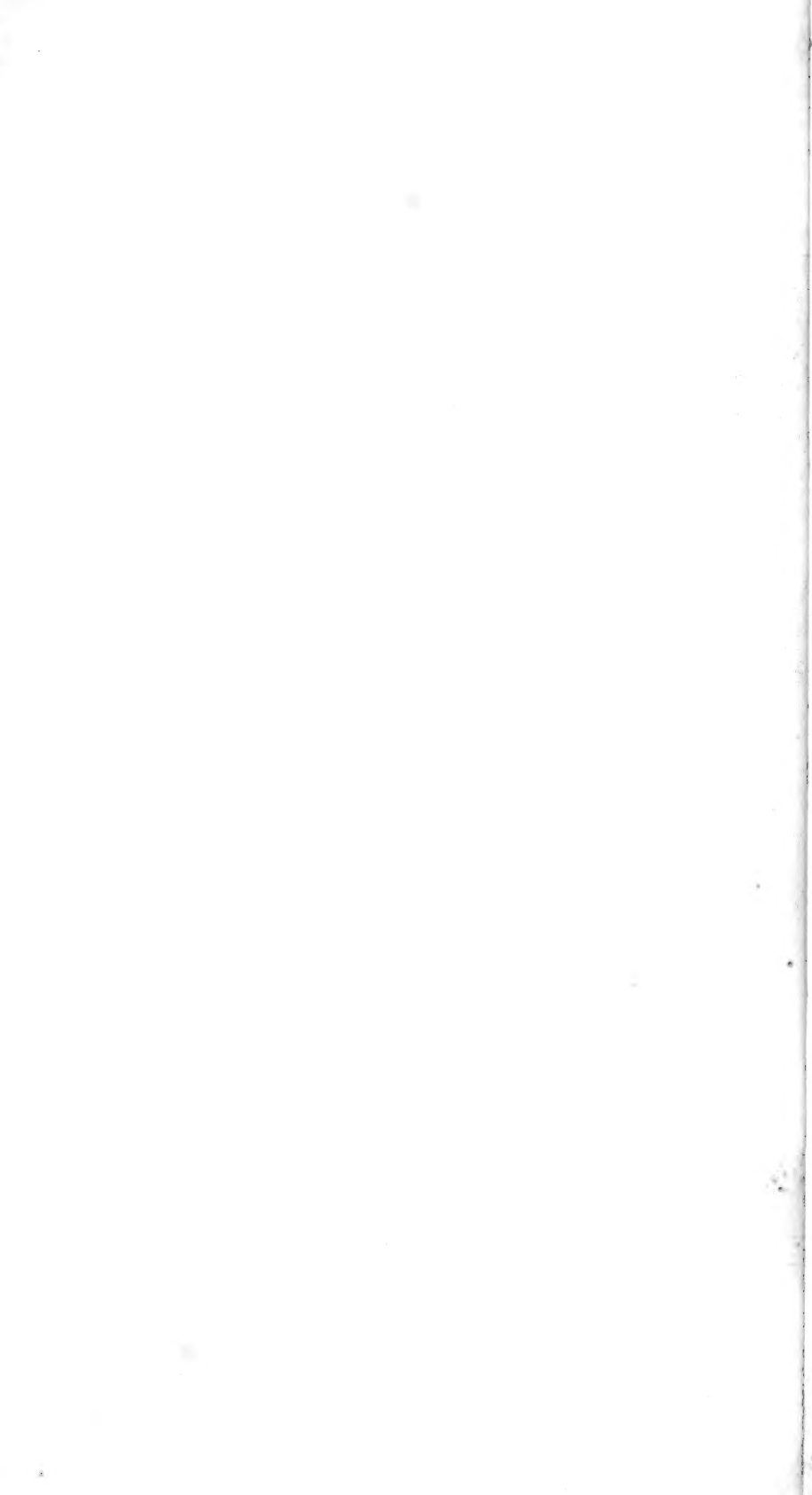
nok af ælde noget medtaget, messehagel, der har tilhørt kapellet paa Østraat og af Østraats nuværende eier er bleven foræret til samlingen. Den er af rødt fløiel med et broderet crucifix, og derunder ligeledes i broderi Ove Bjelkes og hans 3 hustruers, Maren Daaes, Rise Gjeddes og Helveg Lindenows vaabenskjolde og initialer samt aastallet 1662. Crucifixet er broderet i sølv i høit relief og viser sig at være en efterligning af et mønster fra den ældre middelalder med en tro gjængivelse af den romanske stils karakteristiske former. Det er ikke urimeligt, at mønsteret netop har været et romansk crucifix med en Kristusfigur af bronze i høit relief paa emaillet grund, der findes i selskabets samling og angives at være kommen fra Østraats kapel. Broderiet er rimeligvis udført af fru Helveg.

Arbeidet med conservering navnlig af bronze- og jernsager er ogsaa iaar fortsat, saavidt samlingens uheldige lokale og fornemmelig mangelen paa arbejdsrum har tilladt det. Ved jernsagers conservering viser det sig stadig, hvor meget ugunstigere et fugtigt søklima er for bevaringen af oldsager af jern end en tør luft som Christianias. Selv om det skulde synes, at de vare fuldstændige gjenneamtørrede, inden de underkastes den brugelige indkogning, viser det sig dog ofte, at det har været utilstrækkeligt, og endogsaa det mindste mellemrum mellem tørringen og indkogningen er nok til, at de igjen trække fugtighed til sig, og derfor ingkogningen mislykkes. Det nye lokale vil dog ogsaa i denne henseende skaffe noget gunstigere vilkaar for arbeidet.

til at arbejde ved konservering, særligt af brød- og
 kagearbejde, er ogsaa især for det kvindelige arbejdskraft
 lokale og fornødenlige meninger om arbejdet har
 tilvejebragt. Ved forsagens konservering viser det sig
 stadig hvor meget nødvendigt er luftigt sekler og
 bevægelse af arbejdere til fersk end en tør luft som i
 skabes. Selv om det skulde synes at de var tilfældigt
 og afkommet og det er klart at der kan være
 indkøring, viser det sig dog ofte, at det kan være tilfælde
 stærkeligt, og endogsaa det mindste mellemrum mellem
 torben og indkøringen er nok til, at de især tørke
 fastholdes til sig, og derfor indkøringen mislykkes. Det
 nye lokale vil dog ogsaa i denne henseende skaffe
 mestere vilkår for arbejdet.

Arbejdet med konservering særligt af brød- og
 kagearbejde er ogsaa især for det kvindelige arbejdskraft
 lokale og fornødenlige meninger om arbejdet har
 tilvejebragt. Ved forsagens konservering viser det sig
 stadig hvor meget nødvendigt er luftigt sekler og
 bevægelse af arbejdere til fersk end en tør luft som i
 skabes. Selv om det skulde synes at de var tilfældigt
 og afkommet og det er klart at der kan være
 indkøring, viser det sig dog ofte, at det kan være tilfælde
 stærkeligt, og endogsaa det mindste mellemrum mellem
 torben og indkøringen er nok til, at de især tørke
 fastholdes til sig, og derfor indkøringen mislykkes. Det
 nye lokale vil dog ogsaa i denne henseende skaffe
 mestere vilkår for arbejdet.







MBL WHOI Library - Serials



5 WHSE 04076

